

FERENC PÁPA
AMORIS LAETITIA

PÁPAI MEGNYILATKOZÁSOK

52

Sorozatszerkesztő
DIÓS ISTVÁN

FERENC PÁPA

AMORIS LAETITIA

KEZDETŰ
SZINÓDUS UTÁNI APOSTOLI BUZDÍTÁSA

A PÜSPÖKÖKNEK,
A PAPOKNAK ÉS DIAKÓNUSOKNAK,
AZ ISTENNEK SZENTELT SZEMÉLYEKNEK,
A KERESZTÉNY HÁZASTÁRSÁKNAK
ÉS A VILÁGI HÍVEKNEK

A CSALÁDBAN MEGÉLT SZERETETRŐL

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest 2016

A fordítás alapjául szolgáló mű
ESORTAZIONE APOSTOLICA POSTSINODALE
AMORIS LAETITIA
DEL SANTO PADRE FRANCESCO
AI VESCOVI AI PRESBITERI E AI DIACONI
ALLE PERSONE CONSACRATE AGLI SPOSI CRISTIANI
E A TUTTI I FEDELI LAICI SULL'AMORE NELLA FAMIGLIA
© 2016 LIBRERIA EDITRICE VATICANA, CITTÀ DEL VATICANO

Fordította
DR. DIÓS ISTVÁN

Szaklektor
DR. TÖRÖK CSABA

Hungarian edition © Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, 2016

ISSN 1788-8948
ISBN 978 963 277 625 5

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.
www.szit.katolikus.hu
Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató
Készült a budapesti Pauker Nyomdában
Felelős vezető: Vértes Gábor ügyvezető igazgató

1. A családokban megélt szeretet öröme az Egyháznak is ujjongása. Amiként a szinódusi atyák jelezték, a házasság válságának számos jele ellenére „a család utáni vágy továbbra is eleven és ösztönzi az Egyházat, főként a fiatalok között”.¹ E vágy válaszaként „a családra vonatkozó keresztény üzenet valóban örömhír”.²

2. A szinódusi út lehetővé tette, hogy terítékre kerüljön a családok helyzete a mai világban, kitágítsuk látómezőnket, és felelevenítsük a házasság és a család jelentőségének tudatosságát. A fölvetett témák összetettsége ugyanakkor megmutatta, hogy szabadon folytatnunk kell néhány tanbeli, erkölcsi, lelkeségi és lelkipásztori kérdés elmélyítését. A lelkipásztorok és teológusok reflexiója, amennyiben hűséges az Egyházhoz, tisztességes, valóságghű és kreatív; segít majd bennünket a világosabb tájékozódásban. A médiában vagy a sajtóban – de még az Egyház szolgálói között is – megjelenő viták a mindent kellő megfontolás vagy alap nélkül megváltoztatni akaró féktelen vágytól egészen addig a magatartásig mennek, amely mindent általános szabályozás, vagy néhány teológiai megfontolásból levont túlzó következtetés révén szándékozik megoldani.

3. Emlékeztetve arra, hogy az idő a tér fölött áll, szeretném hangsúlyozni, hogy nem minden tanbeli, erkölcsi vagy lelkipásztori vitát kell a Magiszterium beavatkozásával megoldani. Az Egyházban természetesen szükséges a tanítás és a gyakorlat egysége, ám

¹ Püspöki Szinódus III. Rendkívüli Közgyűlése, *Szinódusi jelentés*, 2014. október 18., 2.

² Püspöki Szinódus XIV. Rendes Közgyűlése, *Zárójelentés*, 2015. október 24., 3. [Magyar kiadás: Püspöki Szinódus, *Zárójelentés a családról Ferenc pápának*, Szent István Társulat, Budapest 2015.]

ez nem akadályozza meg, hogy a tan egynéhány szempontja, vagy az azokból származó néhány következmény értelmezésének eltérő módjai létezzenek. Ez mindaddig így lesz, amíg a Lélek el nem vezet bennünket a teljes igazságra (vö. *Jn 16,13*), azaz amíg tökéletesen be nem vezet minket Krisztus misztériumába, és mindent az ő szemével láthatunk majd. Továbbá, a helyi hagyományok és kihívások figyelembevételével minden országban vagy régióban kereshetők az inkulturáltabb [helyi kultúrának megfelelőbb – *a ford.*] megoldások. „A kultúrák ugyanis nagyon különböznek egymástól, és minden általános elvnek (...) szüksége van arra, hogy inkulturálják, ha azt akarjuk, hogy szem előtt tartsák és alkalmazzák.”³

4. Mindazonáltal el kell mondanom, hogy a szinódusi út nagy szépséget hozott magával, és nagy világosságot támasztott. Köszönetet mondok a sok segítségért, amely lehetővé tette számomra, hogy a világ családjainak problémáit a maguk teljességében szemléljem. Az atyák felszólalásainak összessége – melyeket állandó figyelemmel hallgattam – értékes sokszövegtestnek látszott számomra, mely sok jogos aggódásból, valamint becsületes és őszinte kérdésből állt össze. Ezért megfelelőnek tartottam, hogy egy szinódus utáni apostoli buzdítást írjak, mely összegyűjti a családról szóló két utóbbi szinódus eredményeit; összekapcsolva más

³ Záróbeszéd a Püspöki Szinódus XIV. Rendes Közgyűlésén (2015. október 24.): *L'Osservatore Romano*, 2015. október 26–27., 13. – Vö. Pápai Biblikus Bizottság, *Fede e cultura alla luce della Bibbia. Atti della Sessione plenaria 1979 della Pontificia Commissione Biblica* [Hit és kultúra a Szentírás fényében. A Pápai Biblikus Bizottság 1979. évi plenáris ülésének okmányai], Torino, 1981. – II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 44. [Magyar kiadás: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, Budapest 2000, 649–739.] – II. János Pál pápa, *Redemptoris missio* enciklika (1990. december 7.), 52: *AAS* 83 (1991) 300. [Magyar kiadás: *II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978–2005*, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005, 850–851.] – *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 69, 117: *AAS* 105 (2013), 1049, 1068–1069. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2014.]

megfontolásokkal, melyek a gondolkodást, a párbeszédet és a lelkipásztori gyakorlatot irányíthatják; ugyanakkor bátorítást, ösztönzést és segítséget nyújtanak a családoknak elköteleződésük és nehézségeik terén.

5. E buzdításnak különös jelentősége van az Irgalmasság Jubileumi Évében. Elsősorban azért, mert javaslatnak szánom a keresztény családok számára, amely arra irányul, hogy becsüljék meg a házasság és a család ajándékait, és őrizzék az erős és az olyan értékekben gazdag szeretetet, mint a nagylelkűség, az elkötelezettség a hűségben és a türelemben. Másodsorban, hogy mindenkit buzdítsak: az irgalmasság és a közelség jele legyen ott, ahol a családi élet tökéletlenül valósul meg, vagy békétlenségben és örömtelenségben zajlik.

6. A szöveg kifejtését a Szentírás által ihletett, kellő alaphangot megadó nyitással kezdem. Ebből kiindulva veszem szemügyre – két lábbal a földön állva – a családok jelenlegi helyzetét. Ezt követően földézem az Egyház házasságra és családra vonatkozó tanításának néhány lényeges elemét, hogy helyet készítek a szeretetről szóló két központi fejezetnek. Ezután kiemelek néhány lelkipásztori utat, melyek az Isten terve szerinti, tartós és termékeny családok építéséhez vezetnek, majd külön fejezetet szentelek a gyermeknevelésnek. Ezek után elidőzöm az irgalmasságra és a lelkipásztori különbségtételre szólító meghívásnál az olyan helyzetek esetében, melyek nem felelnek meg teljesen annak, amit az Úr ajánl. És végül: röviden felvázolom a családi lelkiség néhány vonását.

7. A kétévnyi szinódusi út megfontolásának gazdagsága miatt a jelen buzdítás sok és sokféle témával foglalkozik, eltérő stílusokban. Elkerülhetetlen hosszúságának ez a magyarázata. Ezért nem tanácsolom átfutó, gyors olvasását. A családok, a családapasztorációban tevékenykedők is többet meríthetnek belőle, ha részleteiben mélyednek el, vagy ha megkeresik azt a szakaszt, melyre

az adott körülmények között szükségük van. Valószínű például, hogy a házastársak jobban magukra ismernek a 4. és 5. fejezetben, a lelkipásztori munkatársakat pedig különösen a 6. fejezet érdekelheti, ugyanakkor mindannyian maguknak szólónak érzhetik a 8. fejezetet. Remélem, hogy mindenki, aki elolvassa, megérzi a hívást arra, hogy szeretettel törődjön a családok életével, hiszen a család „nem probléma, hanem elsődlegesen lehetőség”.⁴

⁴ *Beszéd a családokkal való találkozón Santiago de Cubában* (2015. szeptember 22.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 24., 7.

ELSŐ FEJEZET

AZ IGE FÉNYÉBEN

8. A Bibliát már az első lapjától kezdve családok, nemzedékek, szerelmi történetek és családi válságok népesítik be, melyen színre lép Ádám és Éva családja – a maga erőszakkal terhelttségével és a folytatódó élet erejével (vö. *Ter 4*) –, egészen az utolsó lapig, amelyen megjelenik a Menyasszony és a Bárány menyegzője (vö. *Jel 21,2.9*). A Jézus által leírt két ház, melyek egyike sziklára, másika homokra épült (vö. *Mt 7,24–27*), sok családi élethelyzetet képvisel, amelyeket a bennük élők szabadsága hoz létre; mert miként a költő írja: „minden otthon egy gyertyatartó”.⁵ A Zsoltáros vezetésével lépünk be most az egyik ilyen otthonba a zsoltár segítségével, mely napjainkig elhangzik mind a zsidó, mind a keresztény esketési liturgiában:

„Boldog, aki féli az Urat, aki az ő útjain jár.
Élvezheted majd, amit kezved szerez,
boldogságban és bőségben fogsz élni.
Feleséged házad bensejében
hasonlít a termő szőlőtőhöz,
s mint a hajtások az olajfát,
gyermekeid úgy veszik körül asztalodat.
Lám, ilyen áldásban részesül az ember,
aki féli az Urat.
Áldjon meg téged Sionból az Úr,
hogy lásd Jeruzsálem boldogságát
életed minden napján!
És lásd meg fiaidnak fiait!
Békesség legyen Izraelnek!” (*Zsolt 128,1–6*).

⁵ Jorge Luis Borges, *Calle desconocida* [Ismeretlen utca], in *Fervor de Buenos Aires*, Buenos Aires, 2011, 23. [*Jorge Luis Borges válogatott művei V., A bomály dicsérete. Költemények*, Európa, Budapest 2000, 8.; Franyó Zoltán fordítása.]

Te és a feleséged

9. Lépjük át ennek a békés háznak a küszöbét, melyben a család az ünnepi asztal körül ül. A középpontban ott találjuk az apa és az anya párosát, szerelmük egész történetével. Bennük valósul meg az az őseredeti terv, melyet maga Krisztus olyan nagy hangsúllyal idéz: „Nem olvastátok, hogy a Teremtő kezdetben férfinak és nőnek teremtette őket?” (*Mt 19,4*). És idézi a Teremtés könyve parancsát: „Ezért a férfi elhagyja apját és anyját, és feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz” (*2,24*).

10. A Teremtés könyvének két első, nagyszabású fejezete bemutatja az emberpárt a maga alapvető valóságában. A Biblia ezen első soraiban fölragyog néhány döntő fontosságú állítás. Az első, melyet Jézus szintetikusán idéz, kijelenti: „Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket” (*1,27*). Meglepő módon az „Isten képmása” kifejezés sajátos magyarázó párhuzama a „férfi és nő” pár. Vajon ez azt jelenti, hogy maga Isten nemiséggel bír, vagy hogy isteni társnője van, ahogyan néhány ókori vallás hitte? Nyilvánvalóan nem, mert tudjuk, hogy a Biblia – mint bálványozást – milyen világosan elvetette ezeket a szentföldi kánaániták körében elterjedt hiedelmeket. A Biblia őrzi Isten transzcendenciáját, ugyanakkor, mivel ő Teremtő is, az emberpár termékenysége élő és hatékony „képmás”, a teremtő aktus látható jele.

11. A szerető és életet fakasztó emberpár az igazi élő „szobor” (nem kőből vagy aranyból készült képmás, amelyet a tízparancsolat tilt), mely képes megjeleníteni a teremtő és üdvözítő Istent. Ezért a termékeny szeretet Isten benső valóságainak szimbóluma lesz (vö. *Ter 1,28; 9,7; 17,2-5.16; 28,3; 35,11; 48,3-4*). Ennek köszönhető, hogy a Teremtés könyvének elbeszélését – az úgynevezett „papi hagyományt” követve – különböző családfák szövik át (vö. *4,17-22.25-26; 5. f; 10. f; 11,10-32; 25,1-4.12-17.19-26; 36. f.*): ugyanis egy emberpár nemzőképessége az út, amelyen ke-

resztül kibontakozik az üdvösség története. Ebben a megvilágításban a pár termékeny kapcsolata képmássá válik Isten misztériumának felfedezéséhez és leírásához, mely alapvető a Szentháromság keresztény szemléletében: Istenben az Atyát, a Fiút és a szeretet Lelkét szemléli. A háromságos Isten szeretetközösség, és a család az ő élő tükröződése. Megvilágosítóak számunkra Szent II. János Pál szavai: „A mi Istenünk a maga legbensőbb misztériumában nem magány, hanem család, mert birtokolja magában az atyaságot, a fiúságot és a család lényegét, ami a szeretet. Ez a szeretet az isteni családban a Szentlélek.”⁶ A család idegen dolog az isteni lényeg szempontjából.⁷ A házaspár ezen szentháromságos szemlélete új formában jelenik meg Szent Pál teológiájában, amikor az apostol kapcsolatba hozza a Krisztus és az Egyház közötti egységet „misztériumával” (vö. *Ef 5,21-33*).

12. Jézus azonban a házasságra reflektálva a Teremtés könyvének egy másik lapjára utal: a második fejezetre, ahol a házaspár csodálatos portréja jelenik meg ragyogó részletekkel. Ezekből csak kettőt emelünk ki. Az első az ember nyugtalansága, aki „egy hozzá illő segítőtársat” keres (*2,18.20*), aki képes feloldani az őt zavaró magányt, amelyet az élőlények és az egész teremtés közelsége nem tudott csillapítani. Az eredeti héber kifejezés közvetlen, szinte „frontális” – szemtől szemben – kapcsolatra utal egy egyszerű hallgatag párbeszédben, mivel a szeretetben a csend gyakran beszédesebb a szavaknál. Találkozás ez egy arccal, egy „te”-vel, aki tükrözi az isteni szeretetet, és „a legkiválóbb jó, magához hasonló segítség, támasztó oszlopa” (*Sir 36,26* [Vulg]), ahogyan a bibliai bölcs mondja. Vagy ahogyan az Énekek énekének menyasszonya is fölkiált egy csodálatos szerelmi vallomásban és a kölcsönös odaadásban: „A kedvesem az enyém, és én az övé vagyok. (...) Én a kedvesemé vagyok, s ő az enyém” (*2,16; 6,3*).

⁶ *Homília a Puebla de los Ángelesben bemutatott szentmisén* (1979. január 28.), 2: AAS 71 (1979), 184.

⁷ Vö. *uo.*

13. Ebből a magányt gyógyító találkozásból ered az életfakasztás és a család. Ez a második részlet, amelyet kiemelhetünk: Ádám, aki minden idők és bolygónk összes régiójának embere is, a feleségével együtt egy új családot hív életre, ahogyan Jézus a Teremtés könyvét idézve mondja: „Feleségéhez ragaszkodik, s a kettő egy test lesz” (vö. *Mt 19,5*; vö. *Ter 2,24*). A „ragaszkodik” ige a héber eredetiben szoros együttlétet, fizikai és benső egyesülést jelent, egészen addig, hogy az Istennel való egyesülés leírására használják: „Lelkem hozzád ragaszkodik” (*Zsolt 63,9*), éneklí az imádkozó. Így nemcsak szexuális és testi dimenziójában utal a házastársi egyesülésre, hanem a szerető, önkéntes odaadásban is. Ezen egyesülés gyümölcse az „egy testté válás”, mind a testi ölelésben, mind az élet és a két szív egységében, valamint a gyermekben, aki talán majd megszületik kettőjükből, és magában fogja hordozni a két „testet”, genetikailag és spirituálisan is egyesítve azokat.

Fiaid mint az olajfacsemeték

14. Folytassuk a Zsoltáros énekét. A házban, ahol a férj és a feleség az asztalnál ül, feltűnnek a gyermekek, akik mint „olajfacsemeték” (vö. *Zsolt 128,3*), azaz energiával és étellel eltelve veszik körül őket. Ha a szülők a ház alapjaihoz hasonlíthatók, akkor a gyermekek olyanok, mint a család „élő kövei” (vö. *1Pt 2,5*). Jelentőségteljes, hogy az Ószövetségben az Istent jelentő (JHWH, az „Úr”) szó után legtöbbször a „fiú” szó (héberül: *ben*) fordul elő, mely az „építés” (héberül: *banab*) szóra utal vissza. Ezért a 127. zsoltárban olyan képekkel magasztalják a gyermekáldást, melyek egyrészt a házépítésre, másrészt a város kapuja közelében zajló társadalmi és kereskedelmi életre hivatkoznak: „Ha az Úr nem építi a házat, az építők hiába fáradnak. (...) Lám, a gyermekek az Úr ajándékai, a test gyümölcse jutalom. Ahogy a nyíl a harcos kezéből, úgy sorakoznak a gyermekek az ifjú évekből. Boldog ember, aki velük tölti meg tegzét: nem vall szégyent, ha az ellenséggel vitába száll a kapunál” (*127,1.3-5*). Igaz, hogy a fenti ké-

pek egy ókori társadalom kultúráját tükrözik, de a gyermekek jelenléte minden esetben a családi élet teljességének jele, ugyanazon üdvtörténet folytonosságában, nemzedékről nemzedékre.

15. Ebben a távlatban a család egy másik dimenzióját is felmutathatjuk. Tudjuk, hogy az Újszövetségben szó van a „házaknál összegyűlő Egyházzól” (vö. *1Kor 16,19; Róm 16,5; Kol 4,15; Filem 2*). Egy család élettere átalakulhatott családi egyházzá [házegyházzá – *a ford.*], az Eucharisztia, az ugyanazon asztalnál ülő Krisztus jelenlétének helyévé. Feledhetetlen a Jelenések könyvében leírt epizód: „Nézd, az ajtóban állok és kopogok. Aki meghallja szavam és ajtót nyit nekem, bemegyek hozzá, vele eszem, ő meg velem” (*3,20*). Így rajzolnak meg egy otthont, melynek bensejében jelen van Isten, a közös imádság, és ezáltal az Úr áldása. Ezt mondja a 128. zsoltár is, melyet alapul vettünk: „Lám, ilyen áldásban részesül az ember, aki féli az Urat. Áldjon meg téged Sionból az Úr” (*4-5*).

16. A Biblia a családot a gyermekek katekézise helyének is tekinti. Mindez a húsvét megünneplésének leírásából is előragyog (*Kiv 12,26-27; MTörv 6,20-25*), s később a zsidó haggadában, azaz a húsvéti vacsorát kísérő párbeszédese elbeszélésben fejtették ki. Mi több, az egyik zsoltár magasztalja a hit családban történő hirdetését, „amit hallottunk, amit megismertünk, s amit őseink beszéltek el nekünk. Nem titkoljuk el fiaink elől, hanem hirdetjük a jövő nemzedéknek. Az Úr dicső tetteit, erejét, és a csodákat, amelyeket művelt. Ám parancsul adta Jákobnak, s mint törvényt rendelte Izraelnek, hogy amit kinyilatkoztatott az atyáknak, azt hirdetniük kell fiaiknak, hadd ismerjék meg a jövő nemzedékek, a fiak, akik majd születnek. Aztán ők kelnek fel, és tovább hirdetik gyermekeiknek” (*Zsolt 78,3-6*). Ezért a család az a hely, ahol a szülők válnak gyermekeik számára a hit első tanítói-vá. Személytől személyig tartó „kézműves” feladat ez: „Ha fiad a jövőben megkérdezi, hogy ez miért van, (...) ezt feleld neki...” (*Kiv 13,14*). Így kezdenek bele az Úrhoz szóló énekükbe a kü-

lönböző nemzedékek, „ifjak és leányok, öregek és gyermekek” (Zsolt 148,12).

17. A szülők kötelessége, hogy komolysággal teljesítsék nevelő küldetésüket, ahogyan gyakran a bibliai bölcsek tanítják (vö. *Préd 3,11-12; 6,20-22; 13,1; 22,15; 23,13-14; 29,17*). A gyermekeknek el kell fogadniuk és teljesíteniük kell a parancsolatot: „Tiszteld apádat és anyádat” (*Kiv 20,12*), ahol a „tiszteld” szó a maga teljességében a családi és társadalmi kötelezettségek teljesítését jelenti, amelyeket nem lehet elhomályosítani vallásos mentségekre hivatkozva (vö. *Mk 7,11-13*). Ugyanis „aki tiszteli apját, levezekli bűneit, s aki becsüli anyját, az kincset gyűjt magának” (*Sir 3,3-4*).

18. Az evangélium arra is emlékeztet, hogy a gyermekek nem a családok tulajdonai, hanem megvan a maguk személyes életútja. Ha igaz, hogy Jézus példaként áll előttünk a földi szülei iránti engedelmességével, mert alávetette magát nekik (vö. *Lk 2,51*), úgy igaz az is, hogy ő megmutatja: a gyermek életre szóló választása és keresztény hivatása elszakadást követelhet azért, hogy megvalósítsa az Isten országáért vállalt odaadását (vö. *Mt 10,34-37; Lk 9,59-62*). Mi több, Jézus maga tizenkét évesen azt feleli Máriának és Józsefnek, hogy neki történeti családját meghaladó küldetést kell teljesítenie (vö. *Lk 2,48-50*). Ezért hangsúlyozza más, mélyebb kötelek szükségességét, még a családi kapcsolatokon belül is: „Azok az anyám és testvéreim, akik hallgatják és tetté is váltják az Isten szavát” (*Lk 8,21*). Másrészt a gyermekek iránti figyelmességében – akiknek az ókori közel-keleti társadalomban nem voltak saját jogaik és a család tulajdonának tekintették őket – Jézus elmegy odáig, hogy már-már mesterként állítja őket a felnőttek elé, mások iránti egyszerű és spontán bizalmuk miatt: „Bizony mondom nektek, ha nem változtok meg, s nem lesztek olyanok, mint a gyerekek, nem mentek be a mennyek országába. Aki tehát megalázza magát, mint ez a gyerek, az a legnagyobb a mennyek országában” (*Mt 18,3-4*).

A szenvedés és a vér ösvénye

19. A 128. zoltárban bemutatott idill nem tagadja az egész Szentírásón végigvonuló keserű valóságot: a fájdalom, a rossz, az erőszak jelenlétét, melyek megsebzik a család életét, és bensőséges élet- és szeretetközösségét. Nem véletlen, hogy Krisztusnak a házasságról szóló beszéde (vö. *Mt 19,3–19*) egy válásról szóló vitába szövődik bele. Isten szava állandóan tanúskodik erről a homályos dimenzióról, mely már a kezdetben megmutatkozott, amikor a bűn megjelenésével a férfi és nő szerető és tiszta kapcsolata urallommá vált: „Vágyakozni fogsz férjed után, ő azonban uralkodni fog rajtad” (*Ter 3,16*).

20. A szenvedés és a vér ösvénye ez, mely a Biblia számos lapján végighalad, Káin és Ábel erőszakos testvérgyilkosságától; Ábrahám, Izsák és Jákob pátriárkák feleségei és gyermekei közötti vitáktól kezdve, a tragédiákon át, melyek vérbe borították Dávid családját, egészen a sokféle családi nehézségig, amelyek végigbarázdálják Tóbiás elbeszélését, vagy a magára hagyott Jób keserű vallomását: „Testvéreim távol tartják magukat tőlem, barátaim egészen elidegenedtek. (...) Feleségem rossznak tartja leheletem, szagomat büdösnek érzik testvéreim” (*Jób 19,13.17*).

21. Maga Jézus is szerény sorsú családban született, melynek hamarosan idegen földre kellett menekülnie. Belép Péter házába, ahol annak anyósa betegen fekszik (vö. *Mk 1,30–31*); enged, hogy bevonják a halál drámájába Jairus és Lázár házában (vö. *Mk 5,22–24.35–43; Jn 11,1–44*); meghallja a naimi özvegy kétségbeesett kiáltását halott fia mellett (vö. *Lk 7,11–15*), elfogadja az epilepsziás gyermek apjának segélykérését egy kis vidéki faluban (vö. *Mk 9,17–27*). A saját házukban találkozik a vámosokkal, például Mátéval és Zakeussal (vö. *Mt 9,9–13; Lk 19,1–10*), és a bűnösökkel is, például az asszonnyal, aki beront a farizeus házába (vö. *Lk 7,36–50*). Ismeri a családok félelmeit és feszültségeit, és beleszövi ezeket a példabeszédeibe: kezdve a fiúkkal, akik

kalandot keresve elmennek otthonról (vö. *Lk 15,11-32*), a néhez természetű és megmagyarázhatatlan magatartású fiúig (vö. *Mt 21,28-31*), vagy az erőszak áldozatául eső gyermekekig (vö. *Mk 12,1-9*). Emellett gondja van a menyegzőre, ahol zavarba jönnek a bor hiánya (vö. *Jn 2,1-10*), vagy a meghívottak távolmaradása miatt (vö. *Mt 22,1-10*), mint ahogy ismeri egy pénzdarab elvesztésének nyomasztó érzését egy szegény családban (vö. *Lk 15,8-10*).

22. E rövid áttekintésből láthatjuk, hogy Isten szava nem elvont tételek sorozata, hanem útítárs, a válságon vagy fájdalmon átmenő családok számára is, és megmutatja nekik az út célját, amikor Isten „letöröl a szemükről minden könnyet. Nem lesz többé halál, sem gyász, sem fájdalom” (*Jel 21,4*).

Kezed munkálkodása

23. A 128. zsoltár elején az apa munkásként jelenik meg, aki keze munkájával biztosíthatja családjának anyagi jólétét és nyugalmát: „Élvezheted majd, amit kezed szerez, boldogságban és bőségben fogsz élni” (2). A Biblia első lapjairól levezethető, hogy a munka az emberi élet méltóságának alapvető része: „Az Úristen vette az embert, és Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizze” (*Ter 2,15*). Ez a munkás ember bemutatása, aki átalakítja az anyagot, és fölhasználja a teremtés energiáit, létrehozva a „fáradtság kenyerét” (*Zsolt 127,2*), túl azon, hogy magát is megműveli.

24. A munka egyidejűleg teszi lehetővé a társadalom fejlődését, a család fenntartását, stabilitását és termékenységét is: „Lásd Jeruzsálem boldogságát életed minden napján! És lásd meg fiaidnak fiait!” (*Zsolt 128,5-6*). A Példabeszédek könyvében megjelenik a családjának feladata is, akinek apró részletességgel van körülírva a munkája, amellyel kivívja férje és gyermekei dicséretét (vö. *31,10-31*). Maga Pál apostol büszke arra, hogy senkinek nem volt

terhére, mert két keze munkájával biztosította önmaga fenntartását (vö. *ApCsel 18,3; 1Kor 4,12; 9,12*). Annyira meg volt győződve a munka szükségességéről, hogy aranszabályként adta közöskéinek: „Aki nem akar dolgozni, ne is egyék” (*2Tessz 3,10*; vö. *1Tessz 4,11*).

25. Mindezek után érthető, hogy a munkanélküliség és a munkahelyi bizonytalanság szenvedést okoz, ahogyan erről Rut rövid könyve beszámol, és ahogyan Jézus is beszél róla a piacon kényszerű tétlenségben üldögélő munkások példabeszédében (vö. *Mt 20,1-16*), vagy ahogyan ő maga tapasztalta, amikor éhezők és rászorulóok oly sokszor körülvették. Ez az, amit számos ország társadalma tragikusan él meg, és ez a munkahiány a legkülönbélebb módokon sérti a családok nyugalját.

26. Arról a torzulásról sem feledkezhetünk meg, melyet a bűn okoz a társadalomban, amikor az ember zsarnokként viselkedik a természettel: pusztítva, önző, sőt brutális módon kihasználva azt. A következmények egyidejűleg a termőföld elsivatagosodása (vö. *Ter 3,17-19*), és a gazdasági és társadalmi egyensúly fölbomlása, melyek ellen a próféták fölemelték hangjukat, Illéstől kezdve (vö. *1Kir 21*) azokig a szavakig, melyeket maga Jézus mondott az igazságtalanság ellen (vö. *Lk 12,13-21; 16,1-31*).

Az ölelés gyöngédsége

27. Krisztus, tanítványai megkülönböztető jegyül mindenekelőtt a szeretet törvényét és a másokért való odaadást vezette be (vö. *Mt 22,39; Jn 13,34*), egy olyan elv formájában, melyet egy apa és egy anya általában már a pusztta létével tanúsít: „Senki sem szeret jobban, mint az, aki életét adja barátaiért” (*Jn 15,13*). A szeretet gyümölcse az irgalmasság és a megbocsátás is. Ebben a megközelítésben nagyon jellegzetes az a jelenet, amelyben Jeruzsálemben, a Templom téren látunk egy házasságtörő asszonyt,

akit először körülvesznek a vádlói, majd egyedül marad Jézussal, aki nem ítéli el és egy méltóbb életre hívja (vö. *Jn 8,1-11*).

28. A szeretet horizontján, mely a házasság és a család keresztény tapasztalatának lényegi eleme, egy másik erény is feltűnik, melyet napjainkban, a féktelen és felszínes kapcsolatok korában alig ismerünk: ez a gyöngédség. E ponton támaszkodunk a kedves és mély értelmű 131. zsoltárra. Ahogy ez más szövegekben is előfordul (vö. *Kiv 4,22; Iz 49,15; Zsolt 27,10*), a hívő és Ura közötti egységet az apai és anyai szeretet vonásaival írják le. Itt az a kifinomult és gyöngéd bensőségesség jelenik meg, mely az anya és kisgyermek, a szoptatás után az anyja karjaiban alvó újszülött között van. Ahogy a héber *gamul* szó jelzi, egy már elválasztott gyermekről van szó, aki tudatosan anyja nyakába csimpaszkodik, aki keblére veszi őt. Tehát tudatos, és nem pusztán biológiai intimitásról van szó. Ezért énekli a Zsoltáros: „Megtanítottam hallgani a lelkem, így békét szereztem neki. Mint anyja ölen a gyermek, úgy pihen bennem a lelkem” (*131,2*). Ezzel párhuzamosan hivatkozhatunk egy másik jelenetre, melyben Ozeás próféta Istennek mint apának adja szájára a következő megindító szavakat: „Gyermek volt még Izrael, amikor megszerettem, (...) én tanítottam meg járni. (...) Puha kötelékkel vonzottam őket, a szeretet kötelékeivel. Olyan voltam hozzájuk, mint aki arcához emeli a csecsemőt; lehajoltam hozzá, enni adtam neki” (*Oz 11,1,3-4*).

29. A hitnek, a kegyelemnek és az elköteleződésnek, az emberi családnak és az isteni Háromságnak a látásmódjával szemléljük a családot, melyet Isten szava az emberre, a férfirra és a nőre bízott, hogy a nekik ajándékozott gyermekekkel együtt olyan személyes közösséget alkossanak, mely az Atya, a Fiú és a Szentlélek közötti egység képmása. Az életfakasztó és nevelő tevékenység az Atya teremtő művének tükröződése. A család arra hivatott, hogy osztozzon a mindennapos imádságban, Isten igéjének olvasásában és az eucharisztikus közösségben, azért, hogy így növelje a szeretetet, és egyre inkább a Szentlélek templomává váljék.

30. Minden család előtt megjelenik a názáreti család ikonja, a maga fáradásokból, sőt lidércnyomásokból álló mindennapjaival; mint például amikor el kellett szenvednie Heródes érthetetlen erőszakját. Olyan tapasztalat ez, amely ma is tragikusan megismétlődik oly sok elutasított és tehetetlen menekült családjában. A napkeleti bölcsekhez hasonlóan a családok meghívást kapnak arra, hogy szemléljék a gyermeket és anyját, boruljanak le és imádják őt (vö. *Mt 2,11*). Akárcsak Mária, ők is buzdítást nyernek, hogy bátran és belső békével fogadják családi életük szomorú és lelkesítő kihívásait, Isten csodálatos tetteit pedig őrizzék meg szívükben, s elmélkedjenek el róluk (vö. *Lk 2,19,51*). Mária szívének kincsesládájában ott van összes családjunk minden egyes története. Ezért tud segíteni mindezek értelmezésében, hogy a családok saját történetükben ismerjék fel Isten üzenetét.

MÁSODIK FEJEZET

A CSALÁDOK VALÓSÁGA ÉS KIHÍVÁSAI

31. A család java döntő a világ és az Egyház jövője szempontjából. Megszámlálhatatlan elemzés készült már a házasságról és a családról, annak nehézségeiről és aktuális kihívásairól. Jó figyelmet fordítanunk a konkrét valóságra, mert „a Lélek igényei és felhívásai magukban a történelmi eseményekben is visszhangzanak”, melyek „az Egyházat a házasság és család kimeríthetetlen misztériumának mélyebb megértésére vezethetik”.⁸ Nem áll szándékomban mindazt előadni, amit a jelen helyzetben a családdal kapcsolatos témákról mondani lehetne. De miután a színódusi atyák képet nyújtottak az egész világ családjainak valóságáról, jónak vélem összefoglalni lelkipásztori tapasztalataik egy részét, hozzáfűzve a saját látószögemből megmutatkozó egyéb aggodalmakat.

A család aktuális helyzete

32. „Krisztus tanításához hűségesen vesszük szemügyre a mai család valóságát, teljes összetettségében fény- és árnyoldalaival együtt. (...) Az antropológiai-kulturális változás hatással van az élet minden vetületére, s analitikus és sokféle megközelítést igényel.”⁹ A spanyol püspökök már néhány évtizeddel ezelőtt észrevették, hogy az otthonok nagyobb szabadság terei, „a teendők, felelőségek és feladatok egyenlő elosztásával. (...) Jobban becsülik a házastársak közötti személyes kommunikációt, próbálják emberiesebbé tenni az egész családi együttélést. (...) Sem a társa-

⁸ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 4: AAS 74 (1982), 84. [Magyar kiadás: *II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978-2005*, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005, 192-193.]

⁹ *Színódusi jelentés*, 2014, 5.

dalom, amelyben élünk, sem az, amely felé úton vagyunk, nem engedi meg a múlt modelljeinek és formáinak különbségtétel nélküli továbbélését.”¹⁰ De „tudatában vagyunk azon antropológiai-kulturális változások fő irányának, melyeknek következtében az embereket érzelmi és családi életükben a társadalmi struktúrák manapság sokkal kevésbé támogatják, mint a múltban”.¹¹

33. Másrészt „ugyanígy figyelembe kell venni az eltúlzott individualizmus egyre növekvő veszélyét, mely eltorzítja a családi köteleket, és végül a család minden összetevőjét egyfajta szigetnek tekinti, és bizonyos esetekben előnyben részesíti az olyan alany eszméjét, aki a saját vágyait abszolút értéként tételezve építi fel önmagát”.¹² „A birtoklás és az élvezet mérhetetlenül individualista kultúrája által keltett feszültségek türelmetlenséget és erőszakot szülnek a családokon belül.”¹³ Szeretném ehhez még hozzáfűzni a jelenlegi élet ritmusát: a stressz, a munka világa és a társadalom szerveződése olyan kulturális tényezők, melyek veszélybe sodorják a tartós döntések lehetőségét. Ugyanakkor kétértelmű jelenségekkel találkozunk. Például értékeli a hitelességre irányuló személyessé tételt, a beidegzett magatartások reprodukálása helyett. Ez olyan érték, mely támogatja a különböző képességeket és a spontaneitást, de ha rossz irányba fordul, az állandó bizalmatlanság, a feladatok előli menekülés, a kényelmességbe zárkózás és az arrogancia magatartását ébresztheti. A választási szabadság lehetővé teszi az élet tervezését és a jó művelését magunkban, ám ha nincsenek nemes céljai és hiányzik a személyes fegyelmesség, a nagylelkű odaadás képtelenségévé torzul. És valóban: számos országban, ahol csökken a házasságok száma, egyre többen döntenek a magányos élet mellett, vagy az együttélést választják, ám nem osztják meg otthonukat. Észlelhetjük

¹⁰ Spanyol Püspöki Konferencia, *Matrimonio y familia* [Házasság és család] (1979. július 6.), 3, 16, 23.

¹¹ *Zárójelentés*, 2015, 5.

¹² *Szinódusi jelentés*, 2014, 5.

¹³ *Zárójelentés*, 2015, 8.

a dicséretes igazságérzetet is, de ha helytelenül értelmezik, a polgárokból ügyfél lesz, aki csak egy adott szolgáltatást vár el.

34. Ha ezeket a kockázatokat rávetítjük a család értelmezésére, akkor az átmeneti szállássá változhat, melybe az ember akkor tér be, amikor jónak látja, vagy ahol számon kéri a jogokat, miközben a kötelességeket a vágyak és a körülmények változandóságára hagyja. Alapjában ma könnyen összekeverik az igazi szabadságot azzal, hogy mindenki úgy ítél, ahogyan neki tetszik, mintha az egyéneken túl nem léteznének igazságok, értékek, eligazító elvek, mintha minden egyenértékű volna és bármit meg kellene engedni. Ilyen körülmények között a házasság eszményét, amely magában foglalja a kizárólagosság és az állandóság elköteleződését, az esetleges konvenciók és az érzékiség szeszélyei végül lerombolják. Rettegnek a magánytól, az oltalom és hűség helyét keresik, ugyanakkor egyre inkább félnek attól, hogy egy olyan kapcsolat fogságába esnek, mely akadályozhatja a személyes törekvéseik kielégítését.

35. Keresztényként nem mondhatunk le a házasság bemutatásáról azért, hogy ne sértsük a jelenkori érzékenységet, hogy divatosak legyünk, vagy az erkölcsi és emberi romlás láttán el ne fogjon a kisebbségi érzés. Ebben az esetben megfosztanánk a világot azoktól az értékektől, melyeket fölkinálhatunk, és fel is kell kínálnunk. Kétségtelen, nincs értelme megállni az aktuális bajok szónoki kárhooztatásánál, mintha ezzel bármit is meg tudnánk változtatni. Az sem használna, ha a tekintély erejével akarnánk szabályozásokat bevezetni. Felelősebb és nagylelkűbb erőfeszítéseket kell tennünk, ami abban áll, hogy a házasság és a család mellett szóló érveket és indítékokat úgy mutatjuk be, hogy az emberek készebbek legyenek válaszolni arra a kegyelemre, melyet Isten kínál föl nekik.

36. Ugyanakkor alázatosnak és realistának kell lennünk annak beismerésére, hogy olykor a keresztény meggyőződések és az em-

berekkel való bánás terén magatartásunk segített kiváltani azt, ami miatt most panaszkodunk, ezért üdvös önkritikát kell gyakorolnunk. Másrészt a házasságot gyakran úgy mutattuk be, hogy az élet továbbadásának elkötelezettségére irányuló szinte kizárólagos hangsúly miatt a házasság egyesítő célja, a szeretetben való növekedésre szóló hívás és a kölcsönös segítségnyújtás eszméje árnyékban maradt. Az új házásoknak sem nyújtottunk jó kíséretet első éveikben, nem alkalmazkodtunk időbeosztásukhoz, nyelvezetükhöz, legkonkrétabb aggodalmaikhoz. Máskor a házasság nagyon elvont, mintegy mesterségesen megalkotott teológiai eszményét adtuk elő, amely távol állt a maguk valójában vett családok konkrét élethelyzetétől és valós lehetőségeitől. Ez a túlzott idealizálás, főként amikor nem ébresztettünk bizalmat a kegyelem iránt, nem azt váltotta ki, hogy a házasság kívánatosabb és vonzóbb legyen, hanem épp az ellenkezőjét.

37. Hosszú időn át azt hittük, hogy csupán hittani, bioetikai és erkölcsi kérdéseket hangsúlyozva – a kegyelem iránti nyitottságra irányuló buzdítás nélkül – már elégséges támaszt nyújtottunk a családoknak, megszilárdítottuk a házastársak kötelékét, és értelemmel töltöttük meg közös életüket. Nehezünkre esik, hogy a házasságot dinamikus növekedési és megvalósulási útként mutassuk be, sokkal inkább úgy tüntetjük fel, mint egy egész életen át viselendő terhet. Attól is vonakodtunk, hogy teret biztosítsunk a hívók lelkiismeretének, akik sokszor a lehető legjobban válaszolnak az evangéliumra a maguk korlátai között, és előbbre tudják vinni személyes megkülönböztetésüket olyan helyzetekben, amelyekben az összes séma csődöt mond. A hivatásunk az, hogy neveljük a lelkiismereteket, és nem az, hogy helyettesítsük.

38. Hálásnak kell lennünk a tényért, hogy az emberek nagyobb része becsüli a tartós családi kapcsolatokat, és tiszteletet biztosít a másoknak. Ezért értékelik, hogy az Egyház teret nyit a kísérésnek és a segítségnyújtásnak a szeretet növekedésével, a konfliktusok kezelésével és a gyermekek nevelésével kapcsolatos kérdé-

sekben. Sokan nagyra becsülik a kegyelem erejét, melyet a szent-ségi kiengesztelődésben és az Eucharishtiában tapasztalnak, ami lehetővé teszi számukra a házasság és a család kihívásaival való szembenézést. Néhány országban, különösen Afrika különböző részein, a szekularizmus még nem gyengített meg bizonyos hagyományos értékeket, és minden házasság szoros egységet hoz létre két nagycsalád között, melyekben még őrzik a konfliktusok és nehézségek kezelésének jól meghatározott rendszerét. A mai világban értékelik azoknak a házaspároknak a tanúságtételét is, akik nemcsak kitartottak az idők során, hanem folyamatosan visznek előre egy közös tervet, és őrzik a szeretetet. Ez ajtót nyit a pozitív, befogadó lelkipásztorkodásnak, mely lehetővé teszi az evangélium követelményeinek fokozatos elmélyítését. Mindazonáltal gyakran védekező magatartást tanúsítottunk, és eltékoztunk a lelkipásztori energiákat azzal, hogy a dekadens világ elleni támadásokat szaporítottuk, kevés pozitív készséggel arra, hogy megmutassuk a boldogság útját. Sokan nem fogják fel, hogy az Egyház házasságról és családról szóló üzenetének Jézus igehirdetését és magatartásmintáit kell világosan tükröznie, aki egyidejűleg javasolt egy igényes eszményt, ugyanakkor soha nem veszítette el az együttérző közelséget az olyan törekeny személyekkel szemben, mint a számaiiai vagy a házasságtörésen ért asszony.

39. Ez nem azt jelenti, hogy többé nem ismerjük föl azt a kulturális hanyatlást, mely nem segíti elő a szeretetet és az odaadást. A két színódust megelőző konzultációk megmutatták az „ideiglenesség kultúrájának” tüneteit. Például arra a gyorsaságra utalok, amellyel a személyek átlépnek az egyik érzelmi kapcsolatból a másikba. Azt hiszik, hogy a szeretetet, a szociális hálókból tapasztaltakhoz hasonlóan, meg lehet kötni és föl lehet bontani a fogyasztó tetszése szerint, vagy akár gyorsan le is lehet zárni azt. Gondolok itt a félelemre is, melyet a maradandó elkötelezettség távollata ébreszt a szabadidő megszállott féltése és az olyan kapcsolatok miatt, amelyeknél a költségeket és a hasznat számítgatják, és csak akkor tartják fenn azokat, ha alkalmas eszköznek mutat-

koznak a magány enyhítésére, védelmet nyújtanak, vagy biztosítanak bizonyos szolgáltatásokat. Az érzelmi kapcsolatokra átáramlik az, ami a tárgyakkal és a környezettel történik: minden kiselejtezhető, mindenki használ és eldob, pazarol és rombol, kizsákmányol és kihasznál, amíg csak lehet. Azután Isten veled. A narcizmus képtelenné teszi az embereket arra, hogy túltekintsenek önmagukon, saját vágyaikon és szükségleteiken. De aki használja a másikat, ugyanazon logika szerint előbb-utóbb ő maga válik kihasználttá, manipulálttá és elhagyottá. Említésre méltó az a tény, hogy a kötelékek elszakítása gyakran olyan felnőttek között történik, akik „autonómiát” keresnek, és elutasítják az egymást támogatva és egymással törődve megöregedés eszményét.

40. „A banalizálást megkockáztatva elmondhatjuk, hogy olyan kultúrában élünk, mely a fiatalokat arra készíti, hogy ne alapítsanak családot, mert nincsenek jövőbeli lehetőségeik. De ugyanez a kultúra másokat pedig annyi mindennel kecsegtet, hogy az őket is eltántorítja a családalapítástól.”¹⁴ Néhány országban sok fiatal „gyakran hajlamos halogatni a házasságkötést anyagi, munkahelyi vagy tanulmányi nehézségek miatt. Időnként egyéb indokok miatt is, ilyenek például: a házasságot és a családot leértékelő ideológiák hatása; más házaspárok kudarcának tapasztalata, ami miatt nem akarnak kockáztatni; félelem valamitől, amit túl nagynak és szentnek tartanak; a pusztá együttlésből fakadó társadalmi lehetőségek és anyagi előnyök; a szeretet pusztán érzelmi és romantikus értelmezése; félelem, hogy elveszítik szabadságukat és önállóságukat; valaminek az elutasítása, amit intézményesnek és bürokratikusnak tartanak.”¹⁵ Meg kell találnunk azokat a szavakat, motivációkat és tanúságtételeket, amelyek segítenek megérteni a fiatalok legbensőjét, ahol jobban képesek a nagylelkűsége, elkötelezettségre, szeretetre és hősiességre is, hogy így meghívjuk őket a házasság kihívásának bátor és lelkes elfogadására.

¹⁴ *Beszéd az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa előtt* (2015. szeptember 24.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 26., 7.

¹⁵ *Zárójelentés*, 2015, 29.

41. A színódusi atyák hivatkoztak az aktuális „kulturális irányzatokra, melyek mintha korlátlan érzelmességet erőltetnének, (...) egy narcisztikus, ingatag és változékony érzelmességet, amely nem mindig segíti az alanyokat a nagyobb érettség elérésére”. Azt mondták, hogy aggódnak „a pornográfia és a test áruvá tételének terjedése miatt, amit az internet torzult használata is támogat”, és „azon személyek helyzete miatt, akiket prostitúcióra kényszerítettek”. Ebben az összefüggésrendszerben „a házaspárok olykor bizonytalanok, kétkedők, és nehezen találják meg a növekedés módjait. Sokan meg akarnak maradni az érzelmi és szexuális élet kezdeti stádiumaiban. A házaspár válsága megrendíti a családot, és a különélések és válások miatt súlyos következményei vannak a felnőttekre, a gyermekekre és a társadalomra nézve, mert elgyengítik az egyéni és társadalmi kötelekeket.”¹⁶ A házastársi válságokat gyakran kezelik „elhamarkodottan, a türelem, a megbizonyosodás, a kölcsönös megbocsátás, a kiengesztelődés és az áldozat bátorsága nélkül. Így a tévedésekből új kapcsolatok, új párok, új egységek és új házasságok származnak, és bonyolult, problematikus családi helyzeteket teremtenek a keresztény döntés számára”.¹⁷

42. „A népességcsökkenés – mely a születésellenes felfogásból fakad, és amelyet a reprodukív egészség világpolitikája előmozdít – nem csupán olyan helyzetet teremt, amelyben a nemzedékek kapcsolata már nem biztosított, hanem idővel a gazdasági elszegényedéshez és a jövőbe vetett remény elvesztéséhez vezet. A biotechnológiák fejlődése is erősen hatott a születésszámmra.”¹⁸ Hozzáfűzhetőek más tényezők is, mint például „az iparosodás, a szexuális forradalom, a túlnépesedéstől való félelem, a gazdasági nehézségek. (...) A fogyasztói társadalom is le tudja beszélni az embereket a gyermekvállalásról, csak azért, hogy megőrizhes-

¹⁶ *Szinódusi jelentés*, 2014, 10.

¹⁷ Püspöki Szinódus III. Rendkívüli Közgyűlése, *Messaggio* [Üzenet], 2014. október 18.

¹⁸ *Szinódusi jelentés*, 2014, 10.

sék a szabadságukat és korábbi életmódjukat.”¹⁹ Igaz, hogy a házastársak helyes lelkiismerete, miután már fölöttébb nagylelkűek voltak az élet továbbadásában, arra a döntésre vezetheti őket, hogy elegendően komoly indítékok alapján korlátozzák a gyermekek számát, de „a lelkiismeret ezen méltósága iránti szeretetből az Egyház mindig, minden erejével visszautasítja az államnak a fogamzásgátlás, a sterilizáció vagy egyenesen az abortusz érdekében tett erőszakos beavatkozásait”.²⁰ Az ilyen beavatkozások olyan helyeken is elfogadhatatlanok, ahol magas a születések száma, de ki kell emelnünk, hogy a politikusok olyan országokban is szorgalmazzák ezeket az intézkedéseket, amelyek a nagyon alacsony születési ráta drámáját szenvedik el. Miként a koreai püspökök rámutattak: „mindez ellentmondásos eljárás, és nem tesz eleget kötelességünknek”.²¹

43. A hit és a vallásgyakorlat gyengülése bizonyos társadalmakban hatással van a családokra, és egyre inkább magukra hagyja őket nehézségeikkel. Az atyák azt mondták, hogy „az aktuális kultúra egyik legnagyobb szegénysége a magány, ami Isten távollétének és a kapcsolatok törékenységének a gyümölcse az emberek életében. Jelen van a társadalmi-gazdasági valósággal szembeni tehetetlenség általános érzése is, mely végül gyakran agyonnyomja a családokat. (...) A családok az intézmények részéről tapasztalt érdektelenség és csekély figyelem miatt gyakorta magukra hagyottaknak érzik magukat. A társadalmi szervezet szempontjából nyilvánvalóak a negatív következmények: a népesedési válságtól a nevelési nehézségekig, a születő élet fogadása iránti fáradtságtól az öregek tehernek tekintéséig, és végül az olykor erőszakba torló rossz érzület terjedéséig. Az állam felelőssége a törvényes feltételek és a munka biztosítása a fiatalok jövőjének biztosítása

¹⁹ Zárójelentés, 2015, 7.

²⁰ *Uo.*, 63.

²¹ Koreai Katolikus Püspöki Konferencia, *Towards a culture of life!* [Az élet kultúrája felé!] (2007. március 15.).

érdekében, valamint támogatásuk, hogy megvalósíthassák család-alapítási terveiket.”²²

44. A méltó vagy megfelelő otthon hiánya gyakran oka annak, hogy elhalasztják egy kapcsolat formálissá tételét. Emlékeztetnünk kell arra, hogy „a családnak joga van tisztességes lakásra, amely alkalmas a családi életre, és arányban van a családtagok számával, olyan környezetben, ahol biztosítva vannak a család és a közösség életéhez szükséges szolgáltatások”.²³ A család és az otthon egymást kölcsönösen feltételező dolgok. Ez a példa is mutatja, hogy nemcsak az egyén jogait kell megkövetelnünk, hanem a családét is. A család olyan érték, amelyet a társadalom nem nélkülözhet és oltalmaznia kell azt.²⁴ E jogok védelme „prófétai felhívás a család intézménye javára, melyet tiszteletben kell tartani és meg kell védeni minden visszaéléstől”,²⁵ főként a kortárs szövegkörnyezetben, amikor általában kevés helyet kap a politikai tervekben. „A családok jogosan számíthatnak a közhatalom részéről megfelelő családpolitikára mind jogi, mind gazdasági, társadalmi és pénzügyi téren.”²⁶ A család félelmei olykor drámai méreteket öltenek: amikor egy kedves személy megbetegszik és nem juthat megfelelő egészségügyi ellátáshoz, vagy amikor túlságosan hosszúra nyúlik az az időszak, amikor nem lehet tisztességes munkát találni. „A gazdasági megszorítások kizárják a családokat az oktatásból, a kulturális életből és a tevékeny társadalmi életből. A jelenlegi gazdasági rendszer a társadalmi kirekesztés sokféle formáját eredményezi. A családok különösen a munkával kapcsolatos problémáktól szenvednek. A fiatalok előtt kevés munkalehetőség nyílik, a munkakínálat nagyon szelektív és bizonytalan. A munkaidő hosszú, melyet a hosszú utazás tovább nehezít. Mindez nem

²² Szinódusi jelentés, 2014, 6.

²³ Család Pápai Tanácsa, *Családjogi charta* (1983. október 22.), 11. [Magyarul: <http://www.katolikus.hu/charta.html>]

²⁴ Vö. *Zárójelentés*, 2015, 11–12.

²⁵ Család Pápai Tanácsa, *Családjogi charta* (1983. október 22.), Bevezetés.

²⁶ *Uo.*, 9.

segíti elő, hogy a házastársak találkozzanak egymással és gyermekeikkel, hogy nap mint nap ápolhassák kapcsolataikat”.²⁷

45. „Bizonyos országokban sok gyermek születik házasságon kívül, és sokan vannak, akik később egyetlen szülő mellett, tágabb vagy újraalapított családi közegben nőnek fel. (...) Emellett a gyermekkori szexuális kizsákmányolás a mai társadalom legbotrányosabb és legperverzebb jelensége. A háború, a terrorizmus vagy a szervezett bűnözés következtében erőszaktól áthatott társadalmakban is sok a megromlott családi élethelyzet, és főként a nagy metropoliszokban és perifériáikon nő az utcagyerekek száma.”²⁸ A gyermekekkel való szexuális visszaélés még botrányosabb, ha olyan helyeken történik, ahol meg kellene védeni őket; különösen a családokban, a keresztény iskolákban, közösségekben és intézményekben.²⁹

46. A migrációk „az idők további jelét képezik, amellyel szembe kell nézni, és meg kell érteni a családi életet érintő következmények teljes súlyát”.³⁰ Az utolsó színódus igen nagy jelentőséget tulajdonított e problémának, amikor kijelentette, hogy „a migráció különféle formákban teljes népcsoportokat érint a világ több részén. Az Egyház elsőrendű szerepet játszott ezen a téren. Ma minden korábbinál sürgősebbnek tűnik ezen evangéliumi tanúságtétel (vö. *Mt 25,35*) fenntartásának és továbbfejlesztésének a szüksége. (...) Az emberi mobilitás, mely megfelel a népek természetes történelmi mozgásának, igazi gazdagságnak bizonyulhat mind az elvándorló család, mind az őt befogadó ország számára. Más dolog a családok kényszerű elvándorlása, amely háborús helyzet, üldöztetés, szegénység, igazságtalanság következménye, gyakran életveszélyes, viszontagságos utazással jár, mélyen megriázza és félelemmel tölti el az embereket, és ingataggá teszi a csa-

²⁷ *Zárójelentés*, 2015, 14.

²⁸ *Szinódusi jelentés*, 2014, 8.

²⁹ Vö. *Zárójelentés*, 2015, 78.

³⁰ *Szinódusi jelentés*, 2014, 8.

ládokat. A migránsok kísérése sajátos lelkipásztori gondoskodást igényel, olyat, amely nemcsak az elvándorló családok, hanem az otthon maradt családtagok felé is fordul. Ennek tiszteletben kell tartania az ő kultúrájukat, vallási és emberi neveltetésüket, rítusaik és hagyományaik spirituális gazdagságát, sajátos jellegű lelkipásztori ellátás révén is. (...) A migrációk különösen drámainak és pusztítóknak bizonyulnak a családok és az egyes emberek számára, amikor törvényes kereteken kívül történnek, és nemzetközi emberkereskedő körök állnak mögöttük. Ugyanezt mondhatjuk, amikor olyan nőkről vagy gyermekekről van szó, akik kíséret nélkül kénytelenek hosszabb ideig átmeneti szállásokon, menekülttáborokban tartózkodni, ahol lehetetlen elindítani integrálásuk folyamatát. A végtelen szegénység és más helyzetek, melyekben a családok tönkremennek, olykor arra is rábírják őket, hogy gyermekeiket prostitúcióra vagy szerverkereskedelemre adják.”³¹ „A keresztények üldözése, miként az etnikai és vallási kisebbségek üldözése, a világ több részén, különösen a Közel-Keleten, nagy megpróbáltatást jelent, nemcsak az Egyház számára, hanem az egész nemzetközi közösség számára is. Minden erőfeszítést támogatni kell, amely elősegíti, hogy a keresztény családok és közösségek szülőföldjükön maradhassanak.”³²

47. Az atyák különös figyelmet szenteltek „a fogyatékkal élő személyek családjainak, amelyekben az életet megzavaró hendikep mélyeséges és váratlan kihívás elé állítja a családot, és felborítja az egyensúlyokat, a vágyakat és a várakozásokat. (...) Nagy megbecsülést érdemelnek azok a családok, amelyek szeretettel elfogadják a fogyatékos gyermekkel járó nehéz próbatételt. Értékes tanúságot tesznek az Egyház és a társadalom előtt az élet ajándékához való hűségéről. A család – a keresztény közösséggel együtt – a törekvés misztériuma elfogadásának és kezelésének útján a gesz-

³¹ Zárójelentés, 2015, 23; vö. *Üzenet az elvándorlók és menekültek 2016. évi világnapjára* (2015. szeptember 12.): *L'Osservatore Romano*, 2015. október 2., 8.

³² Zárójelentés, 2015, 24.

tusok és a nyelvezet, a megértés és az identitás új formáit fedezheti fel. A fogyatékkal élők ajándékot és kedvező alkalmat jelentenek a családnak, hogy növekedjen a szeretetben, egymás segítésében és az egységben. (...) Az a család, amely a hit szemével elfogadja a fogyatékkal élő személyek jelenlétét, felismerheti és biztosíthatja minden élet jóságát és értékét, annak szükségleteivel, jogaival és kedvező lehetőségeivel együtt. Az ilyen család ellátási és gondoskodási formákat szorgalmaz majd, társaságot és szeretetet nyújt az élet minden szakaszában.”³³ Szeretném hangsúlyozni, hogy mind a migránsokra, mind a fogyatékkal élő személyekre fordított figyelem a Lélek jele. Ugyanis mindkét helyzet paradigma jellegű: leginkább annak kérdését vetik fel, miként éljük meg ma a törekeny emberek irgalmas befogadásának és integrációjának a logikáját.

48. „A családok többsége megbecsüli az időseket, szeretettel veszi körül és áldásnak tekinti őket. Külön elismerés jár a családtársulatoknak és családmozgalmaknak, amelyek az idősekért dolgoznak, spirituális és szociális szempontból. (...) A fokozottan iparosodott társadalmakban, ahol számuk általában növekszik, míg a születések száma csökken, az a veszély fenyegeti őket, hogy tehernek tekintik őket. Ugyanakkor a gondoskodás, melyet igényelnek, gyakran kemény próba elé állítja szeretteiket.”³⁴ „Az élet befejező szakaszának értékelése ma annál inkább szükséges, minél jobban igyekszik az ember mindenáron kitolni az elmenetel idejét. Az öregek törekenységét és másoktól való függését időnként – pusztán anyagi előnyökért – méltánytalanul kihasználják az emberek. Sok család tanítja azt nekünk, hogy lehetséges szembenézni az élet utolsó szakaszával, ha meglátjuk az egész emberi létezés beteljesedésének és a húsvéti misztériumba való bekapcsolódásának értelmét. Nagy számban fogadnak be időseket egyházi intézményekbe, ahol – anyagi és spirituális szempontból – derűs és családias környezetben élhetnek. Az eutanázia és a segítséggel

³³ *Uo.*, 21.

³⁴ *Uo.*, 17.

elkövetett (asszisztált) öngyilkosság az egész világon súlyos fenyegetést jelent a családok számára. Ezek gyakorlata sok államban törvényes. Az Egyház – amellett, hogy határozottan ellenzi e gyakorlatokat – kötelességének érzi, hogy segítse azokat a családokat, amelyek gondját viselik idős és beteg családtagjaiknak.”³⁵

49. Szeretném felhívni a figyelmet a nyomor sokféle formája által tönkretett családokra, amelyekben nagyon fájdalmasan élik meg az élet korlátait. Ha mindenkinek vannak nehézségei, akkor azok egy szegény otthonban még súlyosabbá válnak.³⁶ Például ha egy nőnek válás vagy bármi más okán gyermekét egyedül kell nevelnie, és dolgoznia kell, de nincs lehetősége a gyermeket másra bízni; ez a gyermek olyan magányban nő fel, amely sokféle veszélyt jelent számára, és veszélyben forog személyes érlelődése. Azokban a nehéz helyzetekben, amelyekben a rászoruló emberek élnek, az Egyháznak különleges gondot kell fordítania a megértésre, a vizsgáztatásra, az integrálásra, elkerülve, hogy úgy terhelje rájuk szabályok egész sorát, mintha azok kövek lennének. Ezzel ugyanis azt érnénk el, hogy elítéltnak és elhagyottnak éreznék magukat – éppen azon Anya részéről, aki arra hivatott, hogy elvigye nekik Isten irgalmasságát. Így ahelyett, hogy felkínálnánk nekik a kegyelem gyógyító erejét és az evangélium világosságát, egyesek „be akarják magoltatni” [indoktrinálni – *a ford.*] az evangéliumot, „holt kövek akarják azt változtatni, amelyeket másokhoz vághatnak”.³⁷

Néhány kihívás

50. A szinódusi út során tartott két konzultációra érkezett válaszok a legkülönbözőbb, új kihívásokat támasztó helyzeteket neveztek meg. A már eddig említettekén túl sokan hivatkoztak a neve-

³⁵ *Uo.*, 20.

³⁶ *Vö. uo.*, 15.

³⁷ *Záróbeszéd a Püspöki Szinódus XIV. Rendes Közgyűlésén* (2015. október 24.): *L'Osservatore Romano*, 2015, október 26–27., 13.

lói funkcióra, amely különösen nehéz helyzetben van, többek között amiatt, mert a szülők fáradtan térnek haza a munkából és már nincs kedvük beszélgetni; sok családban már a közös étkezés sem szokás, sokasodik a szórakozási lehetőségek kínálata, és akkor még ott van a tv-függőség. Mindez nehézzé teszi, hogy a szülők továbbadhassák a hitet gyermekeiknek. Mások azt jelezték, hogy a családok gyakran betegek a mérhetetlen szorongástól. Úgy tűnik, a jövő problémák megelőzésénél jobban foglalkoztatja őket a jelen megosztása. Mindez kulturális kérdés, ám tovább súlyosbodik a bizonytalan szakmai jövő, a gazdasági bizonytalanság és a gyermekek jövője miatti félelem okán.

51. Megemlítették korunk egyik csapását, a drogfüggőséget is, amely számos családot gyötör, és gyakran az a vége, hogy szétrombolja azt. Hasonló a helyzet az alkoholizmussal, a játéki- és egyéb függőségekkel is. A család lehetne a megelőzés és a jó szabályozás helye, de a társadalom és a politika nem fogja fel, hogy egy veszélyeztetett család „elveszíti reakcióképességét, hogy segítsen a tagjainak. (...) E törés súlyos következményeit megfigyelhetjük a szétesett családokban: gyökerüket veszített gyermekek, magukra hagyatott öregek, élő szülők árva gyermekei, tájékozódás és szabályok nélküli serdülők és fiatalok.”³⁸ Ahogyan a mexikói püspökök jelezték, a családon belüli erőszaknak vannak szomorú helyzetei, amelyek termékeny táptalajt jelentenek a társadalmi agresszivitás számára, mert „a családi kapcsolatok magyarázattal szolgálnak az erőszakos személyiség kialakulására való készségre is. Az ilyen irányban ható családokban hiányzik a kommunikáció, alapvető a védekező magatartás, a családtagok nem támaszkodnak egymásra, nincsenek közös tevékenységeik, amelyek támogatnák a családi életben való részvételt, a szülő-gyermek kapcsolata gyakran konfliktusos és erőszakos, a szülő-gyermek kapcsolatot ellenséges magatartásformák jellemzik. A családon belüli erőszak

³⁸ Argentín Püspöki Konferencia, *Navega mar adentro!* [Evezze a mélyre!] (2003. május 31.), 42.

az alapvető emberi kapcsolatokban megmutatkozó ellenszenv és a gyűlölet iskolája.”³⁹

52. Senki nem gondolhatja, hogy a család mint a házasságra alapuló természetes közösség gyengítése a társadalom javát szolgálja. Épp az ellenkezője történik: akadályozza az egyén érlelődését, a közösségi értékekkel való törődést, és a városok és falvak etikai fejlődését. Már nem látjuk meg világosan, hogy csak az egy férfi és egy nő kizárólagos és felbonthatatlan egysége teljesít teljes értékű társadalmi funkciót, mert szilárd elkötelezettséget jelent, és lehetővé teszi a termékenységet. El kell ismernünk a családi helyzetek nagy változatosságát, amelyek kínálhatnak ugyan bizonyos életszabályt, de például az élettársi és azonos nemű személyek közötti kapcsolatok nem tehetők egyszerűen egyenlővé a házassággal. Semmiféle ideiglenes, vagy az élet továbbadása elől elzárt kapcsolat nem biztosítja a társadalom jövőjét. De ki törődik ma a házaspárok támogatásával, hogy segítse őket a fenyegető veszélyek legyőzésében, kísérje őket nevelő feladataikban és biztassa a házastársi egység szilárdságára?

53. „Néhány társadalomban még él a többnejűség, vannak helyek, ahol ma is gyakorlat a családirag vagy rokonok által szervezett házasságkötés. (...) Sok helyen – és nem csak Nyugaton – egyre jobban terjed a házasság előtti együttélés gyakorlata, de az együttélésnek az a formája is, amely nem irányul intézményes köteléki forma felvételére.”⁴⁰ Bizonyos országokban a törvényhozás megkönnyíti más családmodellek sokaságának kialakulását, úgyhogy végül a kizárólagos, felbonthatatlan és az életre nyitott házasság – sok más hasonló mellett – elavult javaslatnak tűnik. Sok országban előrehalad a család jogi lebontása, ami arra irányul, hogy szinte kizárólag csak az akarat autonómiájának paradigmájá-

³⁹ Mexikói Püspöki Konferencia, *Que en Cristo Nuestra Paz México tenga vida digna!* [Krisztusban, a mi békénkben Mexikónak méltó élete legyen!] (2009. február 15.), 67.

⁴⁰ *Zárójelentés*, 2015, 25.

ra alapuló családformákat tegyenek elfogadottá. Jóllehet helyes és igazságos, ha a „hagyományos” család tekintélyelvű és erőszakos régi formáit visszaszorítják, de ennek nem a házasság lebecsüléséhez, hanem igazi értelmének újrafelfedezéséhez és a megújulásához kellene vezetnie. A család ereje „lényegileg abban áll, hogy képes szeretni és képes megtanítani szeretni. Bármilyen sérült legyen is egy család, a szeretetből kiindulva mindig növekedhet.”⁴¹

54. A valóság e rövid feltárása során szeretném kiemelni, hogy bármennyire jelentős javulás történt a nők jogainak elismerésében és közéleti szereplésében, bizonyos országokban még sok a tennivaló. Még nem szüntettek meg minden elfogadhatatlan szokást. Mindenekelőtt a szégyenletes erőszakot, amelyet a nőkkel szemben tanúsítanak, a családi bántalmazásokat és a rabszolgaság különböző formáit, amelyek nem a férfiúi erő bizonyítását, hanem gyáva romlást jelentenek. A szóbeli, fizikai és szexuális erőszak, amit néhány házasságban a nők ellen elkövetnek, ellentmond a házastársi egység természetének. Gondolok bizonyos kultúrákban a nők nemi megcsonkítására, de a rangosabb munkahelyek és döntéshozói pozíciók betöltésénél alkalmazott egyenlőtlenségekre is. A történelem a patriarchális kultúrák kihágásait utánozza, amelyekben a nőt alacsonyabb rangúnak tartották, de gondolunk a „béranyaság” gyakorlatára is, vagy „a női test manipulálására és áruba bocsátására a kortárs mediátikus kultúrában”.⁴² Vannak, akik azt tartják, hogy sok aktuális probléma a női emancipációnak köszönhető. Ám ez az érv nem érvényes, „hamis, nem igaz, a maszkulinizmus egyik formája”.⁴³ A férfi és a nő közötti hiteles méltóság arra vezet, hogy örvendjünk, ha túlhaladják a hátrányos megkülönböztetés régi formáit, és ha kibontakozik a családokban a kölcsönösség stílusa. Vannak a feminizmusnak olyan formái, amelyeket nem tekinthetünk megfelelőeknek,

⁴¹ *Uo.*, 10.

⁴² *Katekézis* (2015. április 22.): *L'Osservatore Romano*, 2015. április 23., 7.

⁴³ *Katekézis* (2015. április 29.): *L'Osservatore Romano*, 2015. április 30., 8.

ugyanakkor csodáljuk a Szentlélek tevékenységét a nő méltóságának és jogainak világosabb elismerésében.

55. A férfi „hasonlóképpen döntő szerepet játszik a család életében, különösen is felesége és gyermekei védelmezésével és támogatásával. (...) Sok férfi tudatában van saját szerepe fontosságának a családban, és a férfiakra jellemző sajátos tulajdonságokkal meg is éli azt. Az apa távolléte súlyosan kihat a családi életre, a gyermekek felnevelésére és társadalomba való beilleszkedésére. Távolléte lehet fizikai, érzelmi, szellemi és lelki. E hiány megfoszta a gyermekeket a helyes apai magatartásmodellről.”⁴⁴

56. Egy másik kihívás az általában *gender*nek nevezett ideológia különböző formáiból adódik, amely „tagadja a férfi és nő közötti lényegi különbözőséget és kölcsönösséget. Nemi különbségek nélküli társadalmat vizionál, és lerombolja a család antropológiai alapját. Ez az ideológia olyan oktatási programokat és törvényalkotási irányelveket követel, amelyek a férfi és nő közötti biológiai identitástól radikálisan elválasztott személyes identitást és meg-hitt, érzelmi kapcsolatot mozdítanak elő. Az ember identitását ily módon az egyes ember individualista, idővel akár változó saját elhatározásától teszik függővé.”⁴⁵ Nyugtalanító, hogy néhány ilyen típusú ideológia, amely olykor érthető törekvéseknek szándékozik megfelelni, egyetlen megoldásként erőlteti magát másokra, és meg akarja határozni a gyermeknevelést is. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy „a biológiai nemiséget (*sex*) és a nemiség társadalmi-kulturális szerepét (*gender*) meg lehet különböztetni, de nem lehet egymástól elválasztani”.⁴⁶ Másrészt, „a biotechnológiai forradalom az emberi utódnemzés területén megteremtette a nemzési tevékenység manipulálásának a lehetőségét, függetlenné tette az utódnemzést a férfi és nő közötti szexuális kapcsolattól. Ily módon az emberi élet és a szülői mivolt egymással szabadon

⁴⁴ Zárójelentés, 2015, 28.

⁴⁵ Uo., 8.

⁴⁶ Uo., 58.

összeköthető és elválasztható valóságokká váltak, amelyek elsődlegesen az egyén és az együtt élő – nem szükségszerűen heteroszexuális és szabályszerűen egybekelt – párok vágyainak vannak alávetve.”⁴⁷ Egy dolog megérteni az emberi törekenséget vagy az élet bonyolultságát, és más dolog elfogadni olyan ideológiákat, amelyek próbálják szétválasztani a valóság el nem választható két tényezőjét. Ne essünk abba a bűnbe, hogy helyettesíteni akarjuk a Teremtőt. Mi teremtmények vagyunk, nem vagyunk mindenhatók. A teremtett világ megelőz bennünket és ajándékként kell fogadnunk azt. Ugyanakkor arra vagyunk hivatva, hogy őrizzük meg emberségünket, és ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy úgy kell elfogadnunk és megőriznünk, ahogyan teremtve lett.

57. Hálát adok Istennek, hogy sok család – távol ugyan attól, hogy tökéletesnek lehessen őket mondani – a szeretetben él, teljesíti hivatását, s ha néhányszor el is botlik, halad előre az útján. A szinódusi reflexiókból kiindulva nem az ideális család sztereotípiája marad meg bennünk, hanem számos, különféle valóság örömeikkel, drámákkal és álmokkal teli, megindító mozaikja. Az aggodalmat keltő valóságok kihívások. Ne essünk abba a csapdába, hogy kimerülünk az önmagunkat védő siránkozásokban, ahelyett hogy missziós kreativitást ébresztenénk. „Az Egyház minden helyzetben észreveszi annak szükségét, hogy elmondja az igazság és a remény egy szavát. (...) A házasság és a család nagy értékei megfelelnek annak a keresésnek, amely áthatja az emberi létet.”⁴⁸ Ha sok nehézséget látunk is, ezek – ahogy a kolumbiai püspökök mondták – felhívást képeznek arra, hogy „szabadítsuk fel magunkban a remény energiáit úgy, hogy prófétai álmokra, a szereket átalakító tetteire és képzelőerejére fordítjuk le azokat”.⁴⁹

⁴⁷ Uo., 33.

⁴⁸ *Szinódusi jelentés*, 2014, 11.

⁴⁹ Kolumbiai Püspöki Konferencia, *A tiempos difíciles, colombianos nuevos* [A nehéz időkben új kolumbiaiakra van szükség] (2003. február 13.), 3.

HARMADIK FEJEZET

JÉZUS FELÉ FORDÍTOTT TEKINTET: A CSALÁD HIVATÁSA

58. A családok előtt és a családok körében mindig újra meg kell szólaltatni az első igehirdetést, amely „a legszebb, legnagyobb, legvonzóbb és ugyanakkor a leginkább szükséges”,⁵⁰ és „az evangelizáló tevékenység középpontjában kell állnia”.⁵¹ Ez a fő üzenet „amelyet különféle módokon újra és újra meg kell hallgatni, s amelyet újra és újra hirdetni kell a katekézis során ilyen vagy olyan formában”.⁵² Mert „semmi sem szilárdabb, mélyebb, biztosabb, egészségesebb és bölcsőbb, mint ez a hirdetés”, és „az egész keresztény képzés elsősorban a *kérügma* elmélyítése”.⁵³

59. A házasságra és a családra vonatkozó tanításunknak szüntelenül ihletet kell nyernie, és át kell alakulnia a szeretet és gyengédség ezen üzenetének a fényében, hogy ne váljék egy rideg és élettelen tanítás puszta védelmezésévé. Ugyanis a keresztény család misztériumát sem lehet megérteni, csak az Atya végtelen szeretetének fényénél, aki kinyilatkoztatta magát Krisztusban, ő pedig nekünk adta magát a legvégsőkig és itt él közöttünk. Ezért az élő Krisztust szeretném szemlélni, aki jelen van a szeretet oly sok történetében, és szeretném lehívni a Szentlélek tüzeit a világ minden családjára.

60. Ez a rövid fejezet ilyen keretek között foglalja össze az Egyház házasságra és családra vonatkozó tanítását. A témakör kapcsán is idézem majd a színódusi atyák néhány gondolatát, a hit fényében megfogalmazott megfontolásaikból. Krisztus látásmódjából indultak ki, és rámutattak: ő „szeretettel és gyengédséggel tekintett

⁵⁰ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 35: AAS 105 (2013), 1034.

⁵¹ *Uo.*, 164: AAS 105 (2013), 1088.

⁵² *Uo.*

⁵³ *Uo.*, 165: AAS 105 (2013), 1089.

azokra a férfiakra és nőkre, akikkel találkozott, igazsággal, türelemmel és irgalmassággal kísérte lépéseiket, amikor hirdette Isten országának követelményeit”.⁵⁴ Az Úr ma ugyanígy elkísér bennünket a család evangéliumának megélésére és továbbadására irányuló elkötelezettségünk útján.

Jézus helyreállítja és beteljesíti az isteni tervet

61. Azokkal szemben, akik tiltották a házasságot, az Újszövetség azt tanítja, hogy „Istennek minden teremtménye jó, és semmi sem megvetendő” (1Tim 4,4). A házasság az Úr „ajándéka” (vö. 1Kor 7,7). Ugyanakkor e pozitív értékelés miatt az Újszövetség nagy hangsúlyt helyez arra, hogy törődni kell ezzel az isteni ajándékkal: „A házasságot mindenki tartsa tiszteletben, házaseletetek legyen tiszta” (Zsid 13,4). Isten ezen ajándéka magába foglalja a szexualitást is: „Ne tartózkodjatok egymástól” (1Kor 7,5).

62. A szinódusi atyák emlékeztettek arra, hogy Jézus, „amikor a házaspárra vonatkozó isteni tervre hivatkozik, újra kijelenti a férfi és a nő felbonthatatlan egységét, és azt mondja: »Mózes a szívetek keménysége miatt engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeketek, de kezdettől fogva nem így volt« (Mt 19,8). A házasság felbonthatatlanságát (»Amit tehát Isten egybekötött, ember szét ne válassza« - Mt 16,9) elsősorban nem az emberek vállára tett »igának« kell tekintenünk, hanem »ajándéknak«, amelyet a házasságban egyesült személyek nyernek el. (...) Az isteni leereszkedés mindig kíséri az emberi úton levést, kegyelmével gyógyítja és átalakítja a megkeményedett szívet, és a kereszti útja révén saját őselve felé irányítja azt. Az evangéliumokból világosan elénk áll Krisztus példája, aki (...) a kinyilatkoztatás teljességeként meghirdette a házasság jelentőségéről szóló üzenetet, amely helyreállítja Isten eredeti tervét (vö. Mt 19,3).»⁵⁵

⁵⁴ Szinódusi jelentés, 2014, 12.

⁵⁵ Uo., 14.

63. „Jézus, aki önmagában mindeneket kiengesztelt, a házasságot és a családot visszavezette eredeti formájához (vö. *Mk 10,1-12*). Krisztus megváltotta a családot és a házasságot (vö. *Ef 5,21-32*), helyreállította a Szentháromság képmását, akiből minden igaz szeretet fakad. A hitvesi szövetség, amely a teremtésben vette kezdetét s az üdvtörténetben lett kinyilatkoztatva, értelmének teljes kinyilatkoztatását Krisztusban és az ő Egyházában kapja meg. A házasság és a család az Egyház által Krisztustól kapja a szükséges kegyelmet, hogy tanúskodhasson Isten szeretetéről, és megélhesse a közösségi életet. A család evangéliuma áthatja a világ történelmét, az ember Isten képére és hasonlatosságára történt teremtésétől (vö. *Ter 1,26-27*) kezdve a szövetség misztériumának Krisztusban történő beteljesedéséig, amire a századok végén, a Bárány menyegzőjével kerül sor (vö. *Jel 19,9*).”⁵⁶

64. „Jézus példája paradigmikus az Egyház számára. (...) Nyilvános életét Kánában, egy lakodalom alkalmával végbevitt csodajellel kezdte meg (vö. *Jn 2,1-11*). (...) Baráti kapcsolatban állt Lázár és nővérei családjával (vö. *Lk 10,38*), valamint Péter családjával (vö. *Mt 8,14*). Meghallgatta a szülők gyermekeik fölötti gyászos sírását, s visszaadta őket az életnek (vö. *Mk 5,41; Lk 7,14-15*), és így megmutatta az irgalmasság valódi jelentését: az irgalmasság ugyanis magába foglalja a szövetség helyreállítását (vö. II. János Pál, *Dives in misericordia*, 4). Ez világosan megjelenik a számariai (vö. *Jn 4,1-30*) és a házasságtörő asszonnyal való találkozásokban (vö. *Jn 8,1-11*), amelyekben a bűn belátása Jézus ingyenes szeretetével szemközt éled fel.”⁵⁷

65. Az Ige megtestesülése – amelyre egy emberi családban, Názaretben került sor – újdonságával megmozgatja a világtörténelmet. El kell merülnünk Jézus születésének misztériumában, Mária angyali üdvözléskor mondott igenjében, amikor az Ige megfogant a méhében; József igenjében, aki nevet adott Jézusnak és magához

⁵⁶ Uo., 16.

⁵⁷ *Zárójelentés*, 2015, 41.

vette Máriát; a pásztorok jászolnál tett látogatásában, a napkeleti bölcsek imádásában; az egyiptomi menekülésben, amelyben Jézus osztozik száműzött, üldözött és megalázott népe fájdalmában; Zakariás vallásos várakozásában és az örömben, amely Keresztelő János születését kísérte; a Simeonnak és Annának adott ígéret beteljesedésében a Templomban; a törvénytudók csodálkozásában, miközben hallgatják a serdülő Jézus bölcsességét. Ezután be kell hatolnunk a harminc hosszú esztendőbe, amikor Jézus keze munkájával kereste a kenyerét, elsuttozta népének imáit és hívó hagyományát, és nevelődött atyái hitében, s végül gyümölcsözővé tette azt az ország misztériumában. Ez karácsony misztériuma és Názáret titka, amely család-illatot áraszt! Ez az a misztérium, amely anynyira magával ragadta Assisi Ferencet, Lisieux-i Terézt és Charles de Foucauld-t, és amely után a keresztény családok is szomjaznak, hogy megújítsák reményüket és örömeiket.

66. „A szeretet és a hűség szövetsége, amelyből a názáreti Szent Család él, megvilágítja azt az elvet, amely formát ad minden családnak, és képessé teszi arra, hogy jobban szembe tudjon nézni az élet és a történelem viszontagságaival. Ezen az alapon, még gyengeségében is, minden család világossággá tud válni a sötét világban. »Itt értjük meg, hogyan kell élni a családban. Názáret emlékeztet arra, hogy mi a család, mi a szeretet közössége, annak egyszerű szépsége, szent és sérthetetlen jellege; megláttatja, milyen édes és helyettesíthetetlen a családi nevelés, megtanít természetes funkciójára a társadalmi rendben« (VI. Pál, *Beszéd Názáretben*, 1964. január 5-én).”⁵⁸

A család az egyházi dokumentumokban

67. A II. Vatikáni Zsinat a *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúcióban foglalkozott a házasság és a család méltóságának

⁵⁸ *Uo.*, 38.

előmozdításával (vö. 47-52) „A Zsinat úgy határozta meg a házasságot mint az élet és a szeretet közösségét (vö. 48), és a szeretetet állította a család középpontjába. (...) A »férj és feleség közti igaz szeretet« az isteni tervnek megfelelően magába foglalja a kölcsönös odaadást, magába zárja és integrálja a szexuális és érzelmi dimenziót (48-49). Ezenfelül kiemeli a házastársak Krisztusba gyökerezettségét: az Úr Krisztus »a házasság szentségében a házastársak elé megy« (48) és velük marad. A megtestesülésben magára veszi az emberi szeretetet, megtisztítja, beteljesíti azt, és Lelke révén megajándékozza a házastársakat azzal a képességgel, hogy meg tudják élni azt, áthatva egész életüket hittel, reménnyel és szeretettel. Így a házastársak mintegy fölszenteltetnek, és sajátos kegyelmük által építik Krisztus testét és családi egyházat alkotnak (vö. *Lumen gentium*, 11), ezért az Egyház, hogy teljesen megértse saját misztériumát, úgy tekint a keresztény családra, mint olyasvalamire, ami őseredeti módon nyilvánítja ki őt.”⁵⁹

68. Ezt követően „Boldog VI. Pál pápa a II. Vatikáni Zsinat nyomdokain járva elmélyítette a házasságról és a családról szóló tanítást. Különösen – a *Humanae vitae* enciklikával – a hitvesi szeretet és az élet továbbadása közötti belső kapcsolatra világított rá: »A házastársi szeretet azt igényli a házastársaktól, hogy feladatukat valóban ismerjék, s legyenek tudatában szülői felelősségüknek, amelyet ma – joggal – annyira sürgetnek, és amelyet ezért helyesen is kell érteni. (...) A szülői hivatás felelős gyakorlása tehát megköveteli, hogy a házastársak teljesen ismerjék kötelességeiket Isten, önmaguk, családjuk és a társadalom iránt, mindig megőrizve az értékek helyes rendjét« (10). *Evangelii nuntiandi* kezdetű apostoli buzdításában pedig a család és az Egyház közötti kapcsolatot emelte ki.”⁶⁰

69. „Szent II. János Pál pápa különös figyelmet fordított a családra a szerelemről szóló katekéziseivel, a családoknak szóló *Gratissi-*

⁵⁹ *Szinódusi jelentés*, 2014, 17.

⁶⁰ *Zárójelentés*, 2015, 43.

mam sane apostoli levelével, és mindenekelőtt a *Familiaris consortio* apostoli buzdításával. E dokumentumokban a pápa a családot »az Egyház útja«-ként határozta meg; a férfi és a nő szerelmének átfogó személetét kínálta fel; alapvető irányokat határozott meg a család lelkipásztori gondozása és a család társadalmi jelenléte számára. A házastársi szeretetről szólva (vö. *Familiaris consortio*, 13) leírta annak módját, ahogyan a házastársak kölcsönös szeretetükben megkapják a Szentlélek ajándékát, és követik élet-szentségre szóló meghívásukat.”⁶¹

70. „XVI. Benedek a *Deus caritas est* enciklikában újra megvizsgálta a férfi és a nő közötti szeretet igazságának a témáját, ami teljességgel csak a megfeszített Krisztus szeretetének fényében ragyog fel (vö. 2). Hangsúlyozza, hogy »a kizárólagos és végeleges szeretetre alapuló házasság Isten és az ő népe kapcsolatának képévé válik, és viszont: Isten szeretete az emberi szeretet mércéje lesz« (11). Ezenfelül a *Caritas in veritate* enciklikában kiemeli a szeretetnek mint a társadalmi élet princípiumának fontosságát (vö. 44). Ez utóbbi az a hely, ahol meg lehet szerezni a közjó tapasztalatát.”⁶²

A házasság szentsége

71. „Az Írás és a Hagymány lehetőséget teremt, hogy bizonyos mértékben megismerjük a Szentháromságot, aki családias vonásokkal tárja fel magát előttünk. A család Isten képmása, (...) aki személyek szeretetközössége. Megkeresztelkedésekor az Atya hangja szeretett Fiának nevezi Jézust, és ebben a szeretetben megadatott nekünk, hogy felismerjük a Szentlelket (vö. *Mk 1,10-11*). Jézus, aki kiengesztelt önmagában mindent, és megváltotta az embert a bűntől, nemcsak visszavezette a házasságot és a családot az eredeti formájához, hanem a házasságot az ő Egyháza iránti

⁶¹ *Szinódusi jelentés*, 2014, 18.

⁶² *Szinódusi jelentés*, 2014, 18.

szeretetének szentségi jelévé emelte (vö. *Mt 19,1-12; Mk 10,1-12; Ef 5,21-32*). A Krisztus által egybegyűjtött emberi családban visszakaptuk a Szentháromság »képét és hasonlatosságát« (vö. *Ter 1,26*). A Szentháromság az a misztérium, amelyből minden igazi szeretet fakad. Krisztustól az Egyházon keresztül a házasság és a család megkapja a Szentlélek kegyelmét, hogy tanúságot tegyen Isten szeretetéről.⁶³

72. A házasság szentsége nem társadalmi szokás, üres szertartás, vagy egy elköteleződés pusztán külső jele. A szentség ajándék a házastársak megszentelésére és üdvösségére, és „mivel kölcsönösen egymáshoz tartoznak, a szentségi jel révén valóban megjelenítik Krisztus és az Egyház kapcsolatát. A házastársak tehát állandóan emlékeztetik az Egyházat arra, ami a kereszten végbement; egymás és gyermekeik számára az üdvösség tanúi lesznek, melynek részesévé a szentség teszi őket.”⁶⁴ A házasság hivatás, amelyben válasz arra a különleges meghívásra, hogy úgy éljék meg a házastársi szeretetet, mint a Krisztus és az Egyház közti szeretet tökéletlen jelét. Ezért a házasodásra és családalapításra irányuló döntésnek hivatástisztázás gyümölcisének kell lennie.

73. „A házasságot alkotó kölcsönös ajándék a keresztségi kegyelemben gyökerezik, amely állandósítja minden személy alapvető szövetségét Krisztussal az Egyházban. A kölcsönös elfogadásban és Krisztus kegyelmével a házasulandók teljes odaadást, hűséget és élet iránti nyitottságot ígérnek; a házasság alkotóelemének ismerik el az Istentől felkínált ajándékokat, komolyan véve kölcsönös elköteleződésüket Isten nevében és az Egyház színe előtt. Ezek után lehetséges a hitben elfogadni a házasság javait mint olyan elkötelezettséget, amely a szentségi kegyelem segítségével jobban megtartható. (...) Ezért az Egyház úgy tekint a házastársakra, mint az egész családnak a szívére, amely maga is Krisztusra

⁶³ Zárójelentés, 2015, 38.

⁶⁴ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 13: AAS 74 (1982), 94.

emeli tekintetét.”⁶⁵ A szentség nem „dolog” vagy „erő”, mert való-
jában maga Krisztus az, aki „elébe jön a keresztyény hitvestársak-
nak. Velük marad és erőt ad nekik, hogy fölvegyék keresztyüket
és így kövessék őt, bukásaik után fölkeljenek, bocsássanak meg
egymásnak, egymás terhét hordozzák.”⁶⁶ A keresztyény házasság
jel, amely nemcsak azt mutatja meg, hogy Krisztus mennyire sze-
rette Egyházát a kereszten megpecsételt szövetségben, hanem
ezt a szeretetet jelenvalóvá is teszi a házastársak közösségében.
Egy testté egyesülve megjelenítik Isten Fiának nászát az emberi
természettel. Ezért „szeretetük és családi életük örömeiben már
itt a földön a Bárány menyegzős lakomájának előízét kapják”.⁶⁷
Jóllehet a férj-feleség és a Krisztus-Egyház párok közötti viszony
„tökéletlen analógia”,⁶⁸ mégis arra hív, hogy kérjük az Urat, áras-
sza ki szeretetét a házastársi kapcsolat korlátai között.

74. Az emberi módon megélt és a szentség által megszentelt sze-
xuális egyesülés a házastársak számára a kegyelmi életben való
gyarapodás útja: „nászmisztérium”.⁶⁹ A testek egyesülésének érté-
két a konszenzus [házassági bejegyzés - *a ford.*] szavai fejezik
ki, amelyekkel a házastársak kölcsönösen odaajándékozzák és el-
fogadják egymást, hogy megosszák egymás között egész életüket.
E szavak jelentőséggel ruházzák fel a szexualitást: megszabadítják
minden kétértelműségtől. Azonban a házastársak egész közös éle-
tét, a köztük, a gyermekeikkel és a világgal szövődő kapcsolataik
teljes hálózatát szintén áthatja és erősíti a szentség kegyelme,
amely a megtestesülés és húsvét misztériumából fakad. Ezekben
Isten kifejezésre juttatta egész szeretetét az emberiség iránt, és
bensőségesen egyesült is azzal. Soha nem maradnak magukra

⁶⁵ *Szinódusi jelentés*, 2014, 21.

⁶⁶ *A Katolikus Egyház Katekizmus*, 1642. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2002.]

⁶⁷ *Uo.*

⁶⁸ *Katekézis* (2015 május 6.): *L'Osservatore Romano*, 2015. május 7., 8.

⁶⁹ Nagy Szent Leó, *Epistola Rustico narbonensi episcopo* [Levél Rusticus nar-
bonne-i püspökhöz], inquis. IV: *PL* 54, 1205A; vö. Reimsi Hinkmar, *Epistula* 22:
PL 126, 142.

a felbukkanó kihívásokkal szemben. Arra hivatottak, hogy elkötelezettségükkel, kreativitásukkal, mindennapos ellenállásukkal és küzdelmeikkel válaszoljanak Isten ajándékára, de mindig kérhetik a Szentlelket, aki megszentelte egységüket, hogy a kapott kegyelem minden új helyzetben újra megmutatkozzék.

75. A latin Egyház hagyománya szerint a házasság megkötésekor a szentség kiszolgáltatója a házasodó férfi és nő,⁷⁰ akik kinyilvánítva kölcsönös beleegyezésüket, és kifejezve azt testi odaadásukkal, nagy ajándékot kapnak. Egyetértésük és testi egyesülésük az isteni cselekvés eszköze, amely egy testté teszi őket. A keresztségben megszentelődött az arra irányuló képességük, hogy az Isten hívására válaszolni akarva, az Úr szolgálóiként egyesüljenek a házasságban. Éppen ezért, amikor két nemkeresztény házastárs megkeresztelkedik, nem szükséges, hogy megújítsák a házassági ígéretet, elegendő, ha nem tagadják meg azt, mivelhogy a felvett keresztség okán – a fentiekből kifolyólag – maga az egységük is szentségivé válik. A kánonjog elismeri néhány olyan házasság érvényességét is, amelyet fölszentelt szolgálattevő nélkül kötöttek meg.⁷¹ Jézus Krisztus megváltása ugyanis oly módon vette fel magába a természet rendjét, hogy „a megkereszteltek között nem állhat fenn érvényes házassági szerződés anélkül, hogy ugyanakkor ne lenne szentség is”.⁷² Az Egyház megkívánhatja, hogy az aktus nyilvános legyen, legyenek jelen tanúk és teljesüljenek egyéb feltételek, melyek változhatnak a történelem folyamán. Ez azonban nem fosztja meg a házasulandókat attól, hogy ők legyenek a szent-

⁷⁰ Vö. XII. Piusz pápa, *Mystici Corporis Christi* enciklika (1943. június 29.): AAS 35 (1943), 202: „Matrimonio enim quo coniuges sibi invicem sunt ministri gratiae.” [Magyar kiadás: *XII. Piusz pápa apostoli körlevele Jézus Krisztus misztikus testéről és abban Krisztussal való kapcsolatunkról*, Szent István Társulat, Budapest 1943.]

⁷¹ Vö. *Az Egyházi Törvénykönyv*, 1116., 1161–1165. kánonok; *A keleti egyházak kánonjainak törvénykönyve*, 832; 848–852. [Magyar kiadás: *Az Egyházi Törvénykönyv*, Szent István Társulat, Budapest 2015; *A keleti egyházak kánonjainak törvénykönyve*, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza 2011.]

⁷² *Az Egyházi Törvénykönyv*, 1055. kánon, 2. §.

ség kiszolgáltatói, sem a férfi és a nő belegyezésének központi fontosságát nem csökkenti, mert ez az, ami önmagában véve létrehozza a szentségi köteleket. Mindenesetre a későbbiekben még el kell gondolkodnunk az isteni cselekvésről a házasságkötés szertartása során, ami a keleti egyházakban igen nagy hangsúlyt kap, különleges fontosságot tulajdonítva a házasulandókra adott áldásnak, mint a Szentlélek ajándéka jelének.

Az ige magvai és tökéletlen helyzetek

76. „A család evangéliuma a még érésre váró magvakat is táplálja, és gondoznia kell azokat a fákat is, amelyek kiszáradtak és arra van szükségük, hogy ne menjünk el mellettük”,⁷³ úgy, hogy Krisztus szentségi ajándékából kiindulva „türelmes továbbvezetést nyerjenek, gazdagabban megismerve és teljesebben integrálva ezt a misztériumot az életünkbe”.⁷⁴

77. Felvállalva a bibliai tanítást, mely szerint minden Krisztustól és Krisztusra való tekintettel teremtett (vö. *Kol 1,16*), a szinódusi atyák emlékeztettek arra, hogy „a megváltás rendje megvilágítja és beteljesíti a teremtés rendjét. A természetes házasságot ezért szentségi beteljesedésének fényében lehet teljesen megérteni: egyedül Krisztusra szegezett szemmel ismerjük meg teljes mélységében az emberi kapcsolatokra vonatkozó igazságot: »Az ember misztériuma csak a megtestesült Ige misztériumában világosodik meg igazán. (...) Krisztus, az új Ádám, az Atya és az ő szeretete misztériumának kinyilatkoztatásában teljesen föltárja az embert az embernek, és megmutatja magasztos hivatását« (*Gaudium et spes*, 22). Különösen fontos, hogy Krisztus-központú szemlélettel tekintsünk a házasság természetes sajátosságaira, ame-

⁷³ *Szinódusi jelentés*, 2014, 23.

⁷⁴ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 9: AAS 74 (1982), 90.

lyek a házasfelek javát (*bonum coniugum*) képezik.”⁷⁵ Ez magában foglalja az egységet, az életre való nyitottságot, a hűséget és a felbonthatatlanságot, és a keresztény házasság esetében a kölcsönös segítséget is az Úrral való tökéletesebb barátság felé vezető úton. „Annak felismerése, hogy az »ige magvai« jelen vannak más kultúrákban (vö. *Ad gentes*, 11), alkalmazható a házasság és a család valóságára is. Az igazi természetes házasságon kívül találhatók pozitív elemek más vallási hagyományok házassági formáiban is”,⁷⁶ bár nem hiányoznak az árnyoldalak sem. Elmondhatjuk, hogy „mindenki, aki olyan családot szeretne alkotni ebben a világban, amely megtanítja a gyermekeket örülni minden tettnek, ami le akarja győzni a rosszat – olyan családot, amely megmutatja, hogy a Szentlélek él és tevékeny –, hálát és elismerést fog találni, bármely néphez, valláshoz vagy vidékhez tartozzon is.”⁷⁷

78. „Krisztus tekintete – akinek fénye megvilágosít minden embert (vö. *Jn 1,9; Gaudium et spes*, 22) – inspirálja az Egyház lelkipásztori gondoskodását azon hívők felé, akik egyszerűen együtt élnek, vagy csak polgári házasságot kötöttek, vagy újraházasodott elváltak. Az isteni pedagógia perspektívájában az Egyház szeretettel fordul azokhoz, akik tökéletlen módon vesznek részt életben: velük együtt kéri a megtérés kegyelmét, bátorítja őket, hogy tegyék a jót, szeretettel viseljék egymás gondját, és álljanak annak a közösségnek szolgálatába, amelyben élnek és dolgoznak. (...) Amikor egy kapcsolat nyilvános kötelék által jelentős stabilitásra tesz szert – és emellett a feleket mély szeretet köti össze, felelősséget éreznek gyermekeik iránt, és van képességük a megpróbáltatásokon való felülemelkedésre –, akkor alkalmasnak tekinthető arra, hogy – ahol ez lehetséges – kísérést kapjon a házasság szentsége felé.”⁷⁸

⁷⁵ Zárójelentés, 2015, 47.

⁷⁶ Uo.

⁷⁷ *Homília a Családok XVIII. Világtalálkozójának zárómiséjén*, Philadelphia (2015. szeptember 27.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 28–29., 7.

⁷⁸ Zárójelentés, 2015, 53–54.

79. „Amikor nehéz helyzetekkel és sérült családokkal találkozunk, mindig emlékeznünk kell egy általános alapelvre: »A pásztoroknak tudniuk kell, hogy az igazság iránti szeretet arra kötelezi őket, hogy helyesen különböztessék meg egymástól a konkrét helyzeteket« (*Familiaris consortio*, 84). A felelősség mértéke nem egyenlő minden esetben, és lehetnek olyan tényezők, amelyek korlátozzák a döntési képességet. Ezért, miközben világosan kifejezésre juttatjuk a tanítást, el kell kerülni az ítélezést, amely nem számol a különböző helyzetek összetettségével, és figyelembe kell venni, ahogyan az emberek élnek és szenvednek állapotuk miatt.”⁷⁹

Az élet továbbadása és a gyermekek nevelése

80. A házasság elsőként „az élet és a házastársi szeretet bensőséges közössége”,⁸⁰ amely a házastársak javát szolgálja,⁸¹ és „a sexualitás a férfi és a nő házastársi szeretetére van rendelve”.⁸² Ezért „azok a házastársak is, akiket Isten nem ajándékozott meg gyermekáldással, úgy emberi, mint keresztény értelemben teljes értékű házastársi életet élhetnek”.⁸³ Ennek ellenére ez az egység „természete szerint” a nemzésre van rendelve.⁸⁴ „A gyermek nem kívülről csatlakozik a házastársak kölcsönös szeretetéhez, hanem kölcsönös önátadásuk szívéből fakad, melynek gyümölcse és beteljesedése.”⁸⁵ Nem úgy jelentkezik, mint egy folyamat vége, hanem már szeretetük kezdetétől jelen van mint lényeges jellegzetesség, amit nem lehet megtagadni anélkül, hogy meg ne csonkítanak magát a szeretetet. A szeretet kezdetétől fogva eluta-

⁷⁹ *Uo.*, 51.

⁸⁰ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 48.

⁸¹ Vö. *Az Egyházi Törvénykönyv*, 1055. kánon, 1. §: „Ad bonum coniugum atque ad prolis generationem et educationem ordinatum.”

⁸² *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 2360.

⁸³ *Uo.*, 1654.

⁸⁴ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 48.

⁸⁵ *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 2366.

sítja a magába zárkózás minden indítását, és kitárul a termékenység felé, amely önmagán túlra tágítja ki az embert. Ezért a házastársak egyetlen nemi aktusa sem tagadhatja meg ezt a jelentést,⁸⁶ habár különböző okoknál fogva ténylegesen nem mindig fakasztható új élet.

81. A gyermeknek arra van szüksége, hogy ilyen szeretetből születessék, és nem akárhogyan, mert ő „nem járandóság, hanem ajándék”,⁸⁷ aki „szülei házastársi szeretete sajátos aktusának a gyümölcse”.⁸⁸ Minthogy „a teremtés rendje szerint a férfi és nő közötti hitvesi szeretet, valamint az élet továbbadása egymáshoz vannak rendelve (vö. *Ter 1,27-28*). Ily módon a Teremtő saját teremtő művének részesévé tette a férfit és a nőt, ezzel egy időben szeretetének eszközévé is tette őket azáltal, hogy felelősségükre bízta az emberiség jövőjét az emberi élet továbbadása által.”⁸⁹

82. A színódusi atyák azt mondták: „Nem nehéz megállapítani, hogy terjed egy olyan felfogás, mely az életfakasztást az individuális vagy páros tervezés változójává teszi.”⁹⁰ Az Egyház tanítása „segíti a házastársakat, hogy tudatosan és harmonikusan élhessék meg közösségüket, annak minden dimenziójában, a gyermeknemzés felelősségével együtt. Újra fel kell fedeznünk VI. Pál *Humanae vitae* enciklikájának üzenetét, amely a születésszabályozás módszereinek erkölcsi értékelésénél a személyi méltóság tiszteletben tartását hangsúlyozza. (...) Az örökbefogadás és a nevelőszülőség vállalása a házasság különleges termékenységét

⁸⁶ Vö. VI. Pál pápa, *Humanae vitae* enciklika (1968. július 25.), 11-12: AAS 60 (1968), 488-489. [Magyar kiadás: *Amit Isten egybekötött. Pápai megnyilatkozások a katolikus házasságról 1880-1981*, Szent István Társulat, Budapest 1986, 79-96.]

⁸⁷ *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 2378.

⁸⁸ Hittani Kongregáció, *Donum vitae* instrukció (1987. február 22.), II, 8: AAS 80 (1988) 97. [Magyarul: <http://uj.katolikus.hu/konyvtar.php?h=187>]

⁸⁹ *Zárójelentés*, 2015, 63.

⁹⁰ *Szinódusi jelentés*, 2014, 57.

fejezi ki.”⁹¹ Az Egyház különleges hálával „támogatja azokat a családokat, amelyek fogyatékos gyermekeket nevelnek és vesznek körül szeretetükkel”.⁹²

83. Ebben az összefüggésben szólnom kell még arról, hogy ha a család az élet szentélye, ahol az élet fakad és gondozzák azt, gyötörő ellentmondást képez az a tény, hogy olyan helyé is tud válni, ahol tagadják és megölik az életet. Az emberi élet akkora érték, és az anyja ölén növekedő ártatlan gyermek élethez való joga oly elidegeníthetetlen, hogy semmiképpen sem tekinthetjük az anya saját testéhez való jogának az a lehetőséget, hogy az ilyen élet ellen hozzon döntéseket. Az [magzati – *a ford.*] élet önmagában hordozza célját, és soha nem lehet egy másik emberi lény tulajdonsága. A család oltalmazza az életet minden fázisában, az alkonyán is. Ezért „az egészségügyben dolgozóknak emlékezniük kell a lelkiismereti tiltakozás erkölcsi kötelességére. Ugyanilyen módon az Egyház nem csak sürgetőnek tartja, hogy kijelentse az ember jogát a természetes halálhoz, elkerülve a csökönös túlkezelést és az eutanáziát”, de emellett „határozottan elutasítja a halálbüntetést” is.⁹³

84. Az atyák azt is hangsúlyozni akarták, hogy „az alapvető kihívások egyike, amellyel a családoknak ma szembe kell nézniük, kétségtelenül a nevelés, amelyet nehezít és bonyolulttá tesz az aktuális kulturális környezet és a média nagy befolyása”.⁹⁴ „Az Egyház a befogadó közösségek által a keresztyén beavatástól kezdve értékes támogatást nyújt a családoknak.”⁹⁵ Mégis fontosnak tartom emlékeztetni arra, hogy a gyermekek integrális nevelése a szülők „legsúlyosabb kötelessége” és ugyanakkor „elsődleges joga”.⁹⁶

⁹¹ *Uo.*, 58.

⁹² *Uo.*, 57.

⁹³ *Zárójelentés*, 2015, 64.

⁹⁴ *Szinódusi jelentés*, 2014, 60.

⁹⁵ *Uo.*, 61.

⁹⁶ *Az Egyházi Törvénykönyv*, 1136. kánon; vö. *A keleti egyházak kánonjainak törvénykönyve*, 627.

Nemcsak feladat vagy teher, hanem lényeges és mással nem helyettesíthető jog, amelyet meg kell védeniük, és senki nem veheti el tőlük. Az állam szubszidiárisan nyújt nevelői szolgálatot, kísérve a szülők át nem ruházható tevékenységét, akiknek joga van szabadon megválasztani azt a hozzáférhető és minőségi nevelési típust, amelyet meggyőződésüknek megfelelően akarnak nyújtani gyermekeiknek. Az iskola nem helyettesíti a szülőket, hanem ki kell egészítenie őket. Az egyik alapelv: „A nevelői folyamat bármely résztvevőjének a szülők nevében kell cselekednie, velük egyetértésben, és bizonyos mértékig a tőlük kapott megbízás alapján.”⁹⁷ Azonban „szakadás történt a család és a társadalom, a család és az iskola között, a nevelői egyezség felbomlott; és így a társadalom családdal kötött nevelői szövetsége válságba került.”⁹⁸

85. Az Egyház arra hivatott, hogy megfelelő lelkipásztori tevékenységgel működjék együtt azért, hogy a szülők be tudják tölteni nevelői küldetésüket. Segítenie kell őket, hogy meg tudják becsülni sajátos szerepüket és el tudják ismerni, hogy azok, akik részesültek a házasság szentségében, igazi nevelő szolgálattevőkké válhatnak, mert gyermekeik nevelésével az Egyházat építik,⁹⁹ és ezáltal elfogadják egy hivatást, amelyet Isten javasol nekik.¹⁰⁰

A család és az Egyház

86. „Az Egyház bensőséges örömmel és mély vigasztalással tekint azokra a családokra, amelyek hűségesek az evangélium tanításához, megköszöni tanúságtételüket és bátorítja őket. Nekik köszönhetően válik hitelessé a felbonthatatlan és mindhalálig hűsé-

⁹⁷ Család Pápai Tanácsa, *Az emberi szexualitás jelentése és jelentősége* (1995. december 8.), 23. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 1999.]

⁹⁸ *Katekézis* (2015. május 20.): *L'Osservatore Romano*, 2015. május 21., 8.

⁹⁹ Vö. II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 38: AAS 74 (1982), 129.

¹⁰⁰ Vö. *Beszéd a Római Egyházmegye gyűléséhez* (2015. június 14.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 15–16., 8.

ges házasság szépsége. A családban – amely »család-egyháznak nevezhető« (*Lumen gentium*, 11) – érlelődik az egyén első egyházi közösségi tapasztalata, amelyben kegyelemként tükröződik a Szentháromság misztériuma. »Itt tanulja meg az ember a kitartó munkát, ismeri meg a munka örömét, a testvéri szeretetet, a nagylelkű, ismételt megbocsátást, és mindenekelőtt Isten szolgálatát az imádságban és az élet odaajándékozásában« (*A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 1657).¹⁰¹

87. Az Egyház a családok családja, melyet állandóan gazdagít az összes család-egyház élete. Ezért „a házasság szentségének erejében minden család – összes hatásaival együtt – értékévé válik az Egyház számára. Ebben a perspektívában biztosan értékes ajándékkal szolgál az Egyház jelene számára, ha figyelembe vesszük a család és az Egyház közötti kölcsönösséget is: az Egyház érték a család számára, és viszont, a család érték az Egyház számára. Az Úr szentségi ajándékának megőrzése nemcsak az adott családra tartozik, hanem az egész keresztény közösséget is bevonja.»¹⁰²

88. A családokban megélt szeretet maradandó erő az Egyház élete számára. „A házasság egységesítő célja állandó felhívás a növekedésre és e szeretet elmélyítésére. Szerető egyesülésükben a házasok megtapasztalják az apaság és anyaság szépségét; megosztják egymással terveiket és fáradalmaikat, vágyaikat és aggodalmaikat; megtanulják a kölcsönös gondoskodást és megbocsátást. Ebben a szeretetben megünneplik boldog pillanataikat és támogatják egymást élettörténetük nehéz időszakaiban. (...) A kölcsönös és ingyenes ajándékozás szépsége, a születő élet fölött érzett öröm és az összes családtag szeretetteljes gondozása, a kicsiktől az idősekig, mind olyan gyümölcsök, amelyek egyedülállóvá és helyettesíthetetlené teszik a családos életre szóló meghívásra adott választ»¹⁰³ mind az Egyház, mind az egész társadalom számára.

¹⁰¹ *Szinódusi jelentés*, 2014, 23.

¹⁰² *Zárójelentés*, 2015, 52.

¹⁰³ *Uo.*, 49-50.

NEGYEDIK FEJEZET

A SZERETET A HÁZASSÁGBAN

89. Mindaz, amit eddig mondtunk, nem elegendő a házasság és család evangéliumának kifejezésére, ha nem állunk meg és nem beszélünk kiemelten *a szeretetről*. Mert képtelenek leszünk a kölcsönös odaadás és a hűség útjára biztatni, ha nem serkentjük a házastársi és családi szeretet növekedését, megerősödését és elmélyülését. A házasság szentségének kegyelme ugyanis mindezekelőtt arra irányul, hogy „tökéletesítse a házastársak szeretetét”.¹⁰⁴ Ebben az esetben is érvényes, hogy „hitemmel elmozdíthatom a hegyeket, ha szeretet nincs bennem, mit sem érek. Széteszthatom mindenemet a nélkülözők közt, odaadhatom a testemet is égőáldozatul, ha szeretet nincs bennem, mit sem használ nekem” (1Kor 13,2-3). Ennek ellenére a „szeretet”, mely egyike a leggyakrabban használt szavaknak, sokszor torz formában jelenik meg.¹⁰⁵

Mindennapi szeretetünk

90. A szeretet Szent Pál által írt himnuszában megtaláljuk az igaz szeretet néhány jellemző vonását:

„A szeretet türelmes,
a szeretet jóságos;
a szeretet nem féltékeny,
nem kérkedik,
nem is kevély,
nem tapintatlan,
nem keresi a maga javát,

¹⁰⁴ *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 1641.

¹⁰⁵ Vö. XVI. Benedek pápa, *Deus caritas est* enciklika (2005. december 25.), 2: AAS 98 (2006), 218. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2006.]

nem gerjed haragra,
a rosszat nem rója fel,
nem örül a gonoszságnak,
hanem örül az igazságnak.
Mindent eltűr,
mindent elhisz,
mindent remél,
mindent elvisel” (1Kor 13,4-7).

Ez él és alakul abban az életben, amelyet a házastársak minden áldott nap megosztanak egymás között és a gyermekeikkel. Ezért érdemes megállni, hogy pontosítsuk e szöveg egyes kifejezéseit, ily módon kísérelve meg alkalmazását minden család konkrét valóságára.

Türelem

91. Az első alkalmazott kifejezés, a *makrothümei* fordítása nem annyi, hogy „mindent elvisel”, mert erről majd a hetedik vers végén lesz szó. A kifejezés értelmét az Ószövetség görög fordításából ragadhatjuk meg, ahol arról van szó, hogy Isten „lassú a haragra” (*Kiv 34,6; Szám 14,18*). Ez a tulajdonság akkor mutatkozik meg, amikor valaki nem engedi, hogy indulatok vezéreljék, és nem támad. A szövetség Istenének ez jellemző tulajdonsága, aki a családi életben is ennek követésére hív. Azokat a szövegeket, melyekben Pál ezt a kifejezést használja, a Bölcsesség könyve alapján kell olvasni (vö. *11,23; 12,2.15-18*): amikor Isten önmérsékletét dicséri, hogy ezzel teret adjon a megbánásnak, s egyszersmind hangsúlyozza hatalmát is, mely akkor mutatkozik meg, amikor irgalmasságot gyakorol. Isten türelme az irgalmasság gyakorlása a bűnös felé, és igazi hatalomról tesz tanúságot.

92. A türelem nem azt jelenti, hogy hagyjuk, hogy állandóan rosszul bánjanak velünk, vagy eltűrjük a fizikai erőszakot, vagy engedjük, hogy tárgyként kezeljenek. A probléma akkor jelentke-

zik, amikor azt szeretnénk, hogy a kapcsolatok idilliek, vagy a személyek tökéletesek legyenek, vagy amikor önmagunkat helyezzük a középpontba, és csak azt várjuk, hogy a mi akaratumkat teljesítsé. Ilyenkor minden türelmetlenné tesz, minden azt váltja ki, hogy agresszivitással válaszolunk. Ha nem ápoljuk magunkban a türelmet, akkor mindig lesz magyarázatunk arra, hogy miért válaszolunk haraggal. Végül olyan személyekké alakulunk, akik képtelenek együtt élni: antiszociálisakká válunk, képtelenné arra, hogy uralkodjunk az indulatainkon, és a család csataterré változik. Ezért buzdít bennünket Isten szava: „Legyen távol tőletek minden keserűség, indulat, haragtartás, szóváltás, káromkodás és minden egyéb rossz” (Ef 4,31). Ez a türelem erősödik, ha elismerjük, hogy a másoknak is joga van velem együtt élni ezen a földön, úgy, ahogy van. Nem számít, hogy teher-e számomra, keresztezi-e a terveimet, nehezemre esik-e a stílusával vagy a gondolataival, hogy nem mindenben olyan, amilyennek szeretném. A szeretet mindig mély együttérzést hoz magával, s elvezet a másoknak e világ részeként való elfogadásához, még akkor is, ha másként cselekszik, mint ahogyan én elvárnám.

Jóságos magatartás

93. Következik a *krészteuetai* kifejezés, mely egyedül itt fordul elő az egész Bibliában, és a *kbrésztosz* (jóságos személy, aki a cselekedeteiben mutatja meg a maga jóságát) szóból ered. Figyelembe véve a mondatban elfoglalt helyét, közeli párhuzamban áll az előző szóval és annak kiegészítése. Pál így akarja világossá tenni, hogy az első helyen „türelem”-nek nevezett magatartás nem merő passzivitás, hanem aktivitás társul hozzá: kreatív és dinamikus reakció mások irányában. Azt jelenti, hogy a szeretet jót tesz másoknak és segíti őket. Ezért fordítják „jóakarató”-nak.

94. Mint a szöveg egészéből kitűnik, Pál azt szeretné hangsúlyozni, hogy a szeretet nemcsak érzelem, hanem úgy kell érteni, aho-

gyan a „szeretni” igét a héberben használják, azaz „tenni a jót”. Ahogyan Loyolai Szent Ignác mondta: „a szeretetet inkább a tettekben, mint a szavakban kell kifejezni”.¹⁰⁶ Így tudja megmutatni teljes termékenységét, s teszi lehetővé az adakozás boldogságának megtapasztalását, a túlaradó, mérték nélküli, ellenszolgáltatást nem váró önátadás nagyságát, csakis az adás és a szolgálat jó íze érdekében.

Gyógyítva az irigységet

95. Ezért hát elutasítja a *zélosz* (féltékenység vagy irigység) szóval kifejezett irigységet, mint a szeretettel ellentétes magatartást. Ez azt jelenti, hogy a szeretetben nincs helye a másik java miatti nemtetszésnek (vö. *ApCsel 7,9; 17,5*). Az irigység szomorúság mások java miatt, ami azt jelzi, hogy nem érdekel bennünket mások boldogsága, mert kizárólag a saját jólétünkre koncentrálunk. Miközben a szeretet kiléptet önmagunkból, az irigység arra visz, hogy önmagunkra koncentráljunk. Az igaz szeretet értékeli mások sikereit, nem tekinti fenyegetésnek, és megszabadul az irigység keserűségétől. Elfogadja a tényt, hogy mindenkinek különböző adományai vannak, és különbözőek az életutak. Ezért úgy fedezi fel saját boldogulásának útját, hogy hagyja a többieknek is megtalálni a magukét.

96. Végső soron a tízparancsolat két utolsó parancsáról van szó: „Ne kívánd el embertársad házát, ne kívánd el embertársad feleségét, sem szolgáját, sem szolgálólányát, sem szarvasmarháját vagy szamarát, sem más egyebet, ami az övé” (*Kiv 20,17*). A szeretet őszintén megbecsül minden emberi lényt, elismerve a boldogsághoz való jogát. Szeretem ezt a személyt, az Atyaisten szemével nézem őt, aki mindent azért ad nekünk, „hogy örülhessünk neki” (*1Tím 6,17*), ezért magamban elfogadom őt, hogy örülhessen

¹⁰⁶ *Lelki gyakorlatos könyv*, 230. (Szemlélődés a szeretet elnyerésére.) [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 1986.]

egy jó pillanatnak. A szeretet ugyanezen gyökere minden esetben arra vezet, hogy elutasítsam az igazságtalanságot, ami abban mutatkozik meg, hogy egyeseknek túl sok mindene van, másoknak pedig semmije sincs; illetve arra készítem, hogy azok, akiket a társadalom kiselejtezett, magatartásom révén legalább egy kis örömet tapasztalhassanak. Ez azonban nem irigység, hanem a méltányosság vágya.

Kérdés nélkül

97. Következik a *perpereuetai* kifejezés, ami a hiú dicsekvést jelenti: a kínzó vágyat, hogy felsőbbrendűnek tűnjünk, lenyűgözve a másikat kioktató és inkább agresszív magatartásunkkal. Aki szeret, nem csak azt kerüli, hogy túl sokat beszéljen önmagáról, hanem ezen túlmenően – mert másokra figyel – tud a saját helyén lenni anélkül, hogy a középpontban akarna állni. A következő szó, a *phüsztioutai* nagyon hasonló, mert azt fejezi ki, hogy a szeretet nem arrogáns. Szó szerint azt a tényt jelzi, hogy nem „tartja magát nagyra” másokkal szemben, és még valami árnyaltabbra is utal. Ez nem pusztán megszállottság a saját kiválóságaink mutogatására, hanem a valóságérzet elvesztése is. Többre tartja magát annál, ami, mert azt hiszi, hogy „spirituálisabb” vagy „bölcsebb”. Pál ezt a szót többször is használja, például amikor azt mondja, hogy „a tudás felfuvalkodottá tesz, a szeretet ellenben épít” (1Kor 8,1). Ez azt jelenti, hogy egyesek nagyra gondolják magukat amiatt, hogy többet tudnak másoknál, s megkívánják, hogy ellenőrzést gyakoroljanak fölöttük. Pedig a szeretet tesz valóban nagygyá, amely megértő, törődik a gyengébbel és támogatja őt. Egy másik helyen az „elbizakodottak” bírálatára használja a szót (vö. 1Kor 4,18), akik inkább bőbeszédűek, mintsem a lélek igazi „erejét” birtokolnák (vö. 1Kor 4,19).

98. Fontos, hogy a keresztyének ezt a magatartást tanúsítsák a hitben kevésbé képzett, meggyőződésükben törekeny vagy kevésbé

biztos családtagjaikkal kapcsolatban. Néha az ellenkezője történik: azok, akik családi környezetükben fejlettebbnek tételezik föl magukat, arrogánsná és elviselhetetlenné válnak. Itt az alázat a szeretet részeként jelenik meg, mert ahhoz, hogy másokat szívből meg lehessen érteni, meg lehessen bocsátani és szolgálni lehessen nekik, elengedhetetlen a gőg gyógyítása és az alázatosság gyakorlása. Jézus emlékeztette tanítványait arra, hogy a hatalom világában mindenki uralkodni akar a másikon, ezért mondta nekik: „Köztetek ne így legyen” (Mt 20,26). A keresztény szeretet logikája nem az, hogy az ember a többiek fölött érzi magát, és állandóan éreztetnie kell velük a hatalmát, hanem ez: „Aki első akar lenni, legyen a cselédetek” (Mt 20,27). A családi életben nem uralkodhat az egyik tagjának mások feletti hatalmaskodása, vagy az azon való versenyzés, hogy ki az intelligensebb vagy erősebb, mert ez a logika csökkenti a szeretetet. A család számára ez a tanács is érvényes: „Egymás iránt pedig mindannyian viseltessetek alázattal, mert az Isten a kevélyeknek ellenáll, az alázatosaknak azonban kegyelmet ad” (1Pt 5,5).

Kedvesség

99. A szeretet azt is jelenti, hogy szerethetőek vagyunk, és ebben nyer értelmet az *aszkbémonei* kifejezés. Azt akarja kifejezésre juttatni, hogy a szeretet nem gorombán, nem udvariatlanul cselekszik, nem nyers a magatartása. A stílusa, a szavai, a gesztusai kedvesek, és nem kemények vagy ridegek. Nem akar fájdalmat okozni másoknak. Az udvariasság „az érzékenység és önzetlenség iskolája”, mely azt igényli a személytől, hogy „művelje elméjét és gondolkodását, tanuljon meg meghallgatni, beszélni, és bizonyos pillanatokban elhallgatni”.¹⁰⁷ A kedvesség nem olyan stílus, melyet egy keresztény választhat vagy elutasíthat: a szeretet mellőzhetetlen követelményeinek egyike, ezért „mindenkinek köteles-

¹⁰⁷ Octavio Paz, *La llama doble* [A kettős hívás], Barcelona, 1993, 35.

sege kedvesnek lenni a körülötte lévőkkel”.¹⁰⁸ Minden áldott nap „a másik életébe való belépés, akkor is, ha része a saját életünknek, megkívánja a nem erőszakos magatartás kifinomultságát, mely megújítja a bizalmat és a tiszteletet. (...) És minél bensőségesebb és mélyebb a szeretet, annál inkább igényli a szabadság tiszteletben tartását, és a képességet, hogy kívárja, míg a másik megnyitja szíve ajtaját.”¹⁰⁹

100. Hogy felkészüljünk a másikkal való valódi találkozásra, szeretettel kell rá tekintenünk. Ez lehetetlen, ha olyan pesszimizmus uralkodik el, mely a többiek tévedéseit és hibáit emeli ki, esetleg azért, hogy a saját komplexusait ellensúlyozza. Egy kedves tekintet lehetővé teszi, hogy ne ragadjunk le túlságosan a másik korlátainál, ezáltal tolerálni tudjuk őt, és különbözőségeink ellenére is képesek legyünk egyesülni egy közös tervben. A szívélyes szeretet kötelekeket teremt, kapcsolatokat ápol, az integráció új hálózatát hozza létre. Így megvédi önmagát, mert az összetartozás érzete nélkül nem lehet fönntartani a mások iránti odaadást. Végül mindenki csak a saját érdekét keresi, s az együttélés lehetetlenné válik. Egy antiszociális személyiség azt hiszi, a többiek ő szükségleteinek kielégítésére valók, és amikor ezt teszik, csak a kötelességüket teljesítik. Nincs tehát hely a szeretet kedvessége és nyelve számára. Ezzel szemben, aki szeret, tud bátorító, biztató, erőt adó, vigasztaló és ösztönző szavakat mondani. Példaként lássunk néhányat, amelyeket Jézus mondott bizonyos embereknek: „Bízál, fiam!” (Mt 9,2). „Nagy a hited!” (Mt 15,28). „Kelj föl!” (Mk 5,41). „Menj békével!” (Lk 7,50). „Ne féljetek!” (Mt 14,27). Ezek nem megalázó, elszomorító, ingerlő, becsmérő szavak. A családban meg kell tanulni Jézusnak ezt a kedves nyelvét.

¹⁰⁸ Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae*, II-II, q. 114, a. 2, ad 1. [Magyar kiadás: *A teológia foglalatata. Második rész második része (Quaestio 1-122)*, Gede Testvérek, Budapest 2014, 687.]

¹⁰⁹ *Katekézis* (2015. május 13.): *L'Osservatore Romano*, 2015. május 14., 8.

Önzetlenség

101. Többször mondtuk: ahhoz, hogy másokat szerethessünk, először önmagunkat kell szeretni. A szeretethimnuszban pedig azt olvashatjuk, hogy a szeretet „nem a saját érdekeit szolgálja”, vagy „nem keresi a maga javát”. A kifejezést Pál egy másik helyen is használja: „Senki ne keresse csak a maga javát, hanem a másét is” (*Fil 2,4*). A Szentírás világos tanítását hallva kerülnünk kell tehát, hogy elsőbbséget tulajdonítsunk az önszeretetnek, és értéke-sebbnek tartsuk a mások felé irányuló odaadásnál. Az önszeretet bizonyos elsőbbségét csak pszichológiai feltételnek tekinthetjük; vagyis aki képtelen szeretni önmagát, nehézségekbe ütközik mások szeretésében: „Kivel tesz jót, aki sajnálja magától? A saját vagyónában sem leli örömét. Nincs szörnyűbb, mint aki önmagához fősvény, ezáltal nyeri el gazdagsága bérét” (*Sir 14,5-6*).

102. Ezért maga Szent Tamás is kifejtette, hogy „jobban hozzátartozik a szeretethez a szeretés, mint a mástól kapott szeretet akarása”,¹¹⁰ és hogy valójában „az anyák, akik a legjobban szeretnek, inkább akarják, hogy ők szeressenek, mintsem hogy őket szeressék”.¹¹¹ Ezért tud a szeretet többre készíteni, mint az igazságosság, és ingyenesen túlaradni, „vizonzást nem várva” (*Lk 6,35*). Képes elmenni a legnagyobb szeretetig: egészen addig, hogy „életét adja barátaiért” (*Jn 15,13*). Lehetséges még ez a nagylelkűség, mely lehetővé teszi az ingyenes és a legvégsőkig elmenő ajándékozást? Bizonyára lehetséges, mert az evangélium ezt követeli: „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok” (*Mt 10,8*).

¹¹⁰ *Summa Theologiae*, II-II, q. 27, a. 1, ad 2. [Magyar kiadás: 190-191.]

¹¹¹ *Uo.*, a. 1. [Magyar kiadás: 190.]

Belső erőszak nélkül

103. Amennyiben a himnusz első szava a türelemre hívott, mely kerül a mások gyöngeségeire vagy tévedéseire irányuló durva reakciót, úgy most megjelenik egy másik kifejezés – a *parokszünetai* –, amely egyfajta külső ingerre reagáló belső méltatlankodást jelent. Egy belső erőszakról, meg nem nyilvánuló ingerültségről van tehát szó, mely védekező pozíciót vesz fel másokkal szemben, mintha azok kerülendő ellenségek volnának. Az ilyen belső agresszivitás táplálása semmire sem jó; csak megbetegít, végül pedig elszigetel. A méltatlankodás helyénvaló, amikor egy súlyos igazságtalanságra reagálunk, ám káros, ha teljesen át akarja hatni a mások iránti viselkedésünket.

104. Az evangélium inkább arra szólít, hogy vegyük észre a gerendát a saját szemünkben (vö. *Mt 7,5*), és keresztényként nem hagyhatjuk figyelmen kívül Isten szavának állandó felszólítását, hogy ne tápláljuk a haragot: „Ne engedd, hogy legyőzzön a rossz” (*Róm 12,21*). És: „Ne fáradjunk bele tenni a jót” (*Gal 6,9*). Egy dolog megérezni a kitörő agresszivitás erejét, és más dolog beleegyezni; hagyni, hogy állandó magatartássá változzon: „Ha elfog is benneteket az indulat, ne vétkezzetek. A nap ne nyugodjék le haragotok fölött” (*Ef 4,26*). Ezért nem szabad soha a családban békekötés nélkül befejezni a napot. „És hogyan kössek békét? Boruljak térdre? – Nem! Csak egy apró gesztus, egy kis kedvesség, és visszatér a családi harmónia. Elég egy szavak nélküli kedveskedés. De soha ne fejeződjék be a nap a családban békekötés nélkül!”¹¹² A mások által okozott bosszantásra adott belső reakciónak szívbeli áldásnak, a másik iránti jóakaratnak kellene lennie; egy Isten felé elhangzó kérésnek, hogy szabadítsa és gyógyítsa meg őt: „Mondjatok inkább áldást, mert arra kaptatok meghívást, hogy az áldás legyen az örökségetek” (*1Pt 3,9*). Ha harcolnunk kell valami rossz ellen, tegyük meg, de mindig mondjunk „nem”-et a belső erőszakra.

¹¹² *Katekézis* (2015. május 13.): *L'Osservatore Romano*, 2015. május 14., 8.

Megbocsátás

105. Ha egy rossz gondolatnak megengedjük, hogy belénk hatoljon, teret adunk a haragnak, amely befészkelődik a szívbe. A *logidzetai to kakon* mondat azt jelenti: „számon tartja a rosszat”, „megjegyz magának”, azaz dühös. Ellentéte a megbocsátás, a pozitív viszonyulásra alapozott megbocsátás, amely próbálja megérteni mások gyöngeségét, és Jézushoz hasonlóan mentséget keres számukra: „Atyám, bocsáss meg nekik, hisz nem tudják, mit tesznek” (*Lk 23,34*). Ezzel szemben gyakran arra törekszünk, hogy egyre több vétet találjunk; egyre több rosszaságot képzelünk be, feltételezünk mindenféle rossz szándékot, és így a harag egyre nő és gyökeret vert. Így azután a házastárs bármilyen tévedése vagy botlása károsíthatja a szeretet kötelékét és a családi stabilitást. A probléma az, hogy néha mindennek egyforma súlyosságot tulajdonítunk, ami azzal a veszéllyel jár, hogy kegyetlenné válunk a másik bármilyen tévedése miatt. A saját jogok helyes érvényesítése helyére inkább állandó és azonos intenzitású bosszúvágy lép, semmint a saját méltóság egészséges védelme.

106. Ha megbántottak vagy becsaptak, a megbocsátás lehetséges és kívánatos, de senki nem mondja, hogy könnyű. Az igazság az, hogy „a családi közösséget sem megőrizni, sem tökéletesíteni nem lehet másként, csak az önmegtágadásra és az önátadásra irányuló komoly törekvéssel. E közösség ugyanis minden tagjától megbocsátásra, türelemre, elnézésre, egyetértésre és kiengesztelődésre nagylelkűen készséges és hajlandó akaratot követel. Minden család tudja, hogy a vak önszeretet, a széthúzás, a veszekedések és nézeteltérések mennyire kérdéssé teszik, s nemegyszer halálosan megsebzik a közösséget. Belőlük származik a család sok és sokféle szakadása.”¹¹³

¹¹³ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 21: AAS 74 (1982), 106.

107. Ma tudjuk: ahhoz, hogy képesek legyünk megbocsátani, át kell mennünk az önmagunknak való megbocsátás és önmagunk megértése tapasztalatán. Gyakran a saját hibáink vagy a szeretett személyek kritikus tekintete gyengíti bennünk az önmagunk iránti szeretetet. Ez pedig oda vezet, hogy mások szemével látjuk magunkat, menekülünk a szeretet elől, és félelem tölti be személyes kapcsolatainkat. Így aztán hamis megkönnyebbülést jelent, ha másokat hibáztathatunk. Arra van szükségünk, hogy a saját történetünkkel imádkozzunk, elfogadjuk magunkat, együtt tudjunk élni a korlátainkkal, és meg tudjunk bocsátani magunknak, hogy ugyanezt a magatartást tanúsíthassuk mások felé is.

108. Ez azonban feltételezi annak tapasztalatát, hogy bocsánatot nyertünk Istentől, ingyenesen váltunk igazzá, nem a saját érdemeinkért. Egy olyan szeretet ragadott meg bennünket, amely minden tettünket megelőzi, mindig új lehetőségeket kínál, ösztönöz és támogat. Ha elfogadjuk, hogy Isten feltételek nélkül szeret, hogy az Atya szeretete nem megvásárolható és nem megfizethető, akkor tudunk mindenekfölött szeretni, másoknak megbocsátani – még ha vétettek is ellenünk. Máskülönben családi életünk többé nem a megértés, a kísérés és az ösztönzés helye lesz, hanem az állandó feszültség és a kölcsönös gyötrés tere.

Együtt örvendezni másokkal

109. Az *ou khairei epi té adikia*, „nem örül a gonoszságnak” egy, az emberi szív titkos rejtekében lakló negatív dologra utal: arra a mérgező magatartásra, amellyel valaki örül, ha azt látja, hogy igazságtalanságot követnek el mással szemben. A következő mondat kiegészíti ezt, és a pozitívumot fejezi ki: *szünkhairei té alétheia*: együtt örül az igazsággal. Azaz: örül a másik sikerének, amikor elismerik méltóságát, értékelik a képességeit és jó tetteit. Ez lehetetlen annak, aki állandóan összehasonlít és versenyez,

még a házastársával kapcsolatban is, egészen addig, mígnem titokban már a sikertelenségeinek örül.

110. Amikor valaki szeret, képes jót tenni másnak, vagy amikor látja, hogy a másik dolgai jól mennek, örül neki és megdicsőíti Istent, mert „Isten a jókedvű adakozót szereti” (2Kor 9,7). Urunk különösen értékeli, ha valaki örül a másik boldogságának. Ha nem ápoljuk magunkban a képességet, hogy örüljünk a másik javának, hanem mindenekelőtt csak a saját szükségleteinkre koncentrálnunk, arra kárhoztatjuk magunkat, hogy kevés örömmel éljünk, lévén hogy – miként Jézus mondta – „nagyobb boldogság adni, mint kapni” (ApCsel 20,35). A családnak mindig olyan helynek kell lennie, ahol, ha valaki valami jót tesz, tudja, hogy a többiek vele együtt fogják ezt megünnepelni.

Mindent megbocsát

111. A felsorolást négy olyan kifejezés zárja, amelyek a teljességről szólnak: „mindent”. Mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel. Ezzel határozottan hangsúlyozza a szeretet erejét, amely által képes szembenézni minden fenyegető dologgal.

112. Elsőként azt állítja, hogy „mindent eltűr” (*panta sztegei*). Ez különbözik attól, hogy „a rosszat nem rója fel”, mert ennek a kifejezésnek a nyelv használatával van dolga. Jelentheti azt, hogy „megőrzi a hallgatást” a másokban meglévő hibáról. Magában foglalja az ítékezés korlátozását, a kemény és engesztelhetetlen elítélésre való hajlandóság visszafogását. „Ne mondjatok ítéletet senki fölött, s akkor fölöttetek sem ítékeznek” (Lk 6,37). Bár elmentmond a mindennapi nyelvhasználatnak, Isten szava elvárja: „Ne rágalmazzatok egymást, testvérek!” (Jak 4,11). Ha elidőzve elpusztítjuk a másokról alkotott képet, ez annak módja, hogy meg-

erősítsük a saját magunkról alkotottat. Így felerősítjük a dühöt és az irigységet, miközben észre sem vesszük, mekkora kárt okozunk. Gyakran megfélemlünk róla, hogy a másik rossz hírbe hozása nagy bűn. Isten súlyos megbántása lehet, ha mások jó hírét súlyosan megsértjük és ezzel nehezen jóvátehető károkat okozunk nekik. Ezért olyan szigorú Isten szava a nyelvvel kapcsolatban, amikor azt mondja, hogy „a gonoszság világa”, amely „egész testünket beszenyeezi, lángba borítja változékony életünket” (*Jak 3,6*); „nyugtalan gonosz, tele van halálos méreggel” (*Jak 3,8*). Ha a nyelvvel „átkozzuk az embereket, akik az Isten hasonlóságára vannak teremtve” (*Jak 3,9*), akkor a szeretet gondjába veszi a másik képét, olyan gyengédséggel, amely még az ellenség jó hírét is meg tudja óvni. Az isteni törvény védelmében nem szabad megfélemleni a szeretet ezen követelményéről.

113. Az egymást szerető és összetartozó házastársak jót mondanak egymásról, és minden gyengesége, tévedése ellenére párjuk jó oldalát akarják megmutatni. Mindenképpen hallgatnak, hogy ne ártsanak a másiktól alkotott képnek. Ez azonban nemcsak külső gesztus, hanem belső magatartásból is fakad. Nem is annak együgyűsége, aki nem akarja látni a nehézségeket és a másik gyenge pontjait, hanem annak széles körű látása, aki a gyengeségeket és a hibákat a helyükre teszi; tudja, hogy ezek a hibák nem a másik lényének egészét, hanem annak csak egy részét képezik. Egy kapcsolatban előforduló kedvezőtlen tényező nem a kapcsolat egésze. Tehát egyszerűen el lehet fogadni, hogy valamennyien fények és árnyékok összetett együttese vagyunk. A másik nem csak annyi, amennyi engem zavar belőle. Sokkal több annál. Éppen ezért ahhoz, hogy megbecsüljem, nem várom el, hogy a szeretete tökéletes legyen. Szeret, ahogy van és ahogy képes rá, a korlátai-val együtt, de az, hogy a szeretete tökéletlen, nem jelenti azt, hogy hamis vagy nem valóságos. Valóságos, de korlátozott és földi. Ezért ha túl sokat várok, valahogyan a tudomásomra fogja hozni, hogy nem képes és nem is akarja egy isteni lény szerepét ját-

szani, sem kiszolgálni az én összes igényemet. A szeretet együtt él a tökéletlenséggel, megbocsátja azt, és csendesén áll meg a szeretett személy korlátai előtt.

Mindent elhisz

114. *Panta piszteuei*, „mindent elhisz”. A szövegösszefüggésben ezt a „hitet” nem a teológiai hit, hanem a „bizalom” értelmében kell felfogni. Nem csak arról van szó, hogy nem gyanakszunk arra, hogy a másik hazudik vagy csal. Ez az alapvető bizalom felismeri azt a világosságot, amelyet Isten gyújtott és homály mögött rejtőzik, vagy a parazsat, amely a hamu alatt izzik.

115. Ez a bizalom teszi lehetővé a szabad kapcsolatot. Nincs szükség a másik ellenőrzésére és minden lépésének követésére ahhoz, hogy ki ne csússzon a kezeink közül. A szeretet bízik, szabadon hagy, lemond a mindent ellenőrzésről, a birtoklásról, az uralkodásról. Ez a szabadság, amely teret nyit az autonómiának - a világ felé való nyitottságnak és az új tapasztalatoknak -, gazdagítja a kapcsolatokat és nem engedi, hogy távlatok nélküli belterjesség legyen a házasságból. Ily módon a házastársak, egymással találkozva, átélhetik a családi körön kívül kapott és tanult dolgok megosztásának örömét. Ugyanakkor mindez lehetővé teszi az őszinteséget és átláthatóságot, mert ha valaki tudja, hogy a többiek megbíznak benne és becsülik alapvető jóságát, akkor titkolózások nélkül mutatja meg magát, úgy, ahogy van. Ha pedig valaki úgy tudja, hogy mindig gyanakszanak rá, együttérzés nélkül ítélkeznek róla, nem szeretik feltételek nélkül, akkor inkább megőrzi titkait, elrejti botlásait és gyengeségeit, és valaki másnak fog látszani. És viszont: az a család, amelyben erős és szerető bizalom él, amelyben mindig visszatérnek a feltétlen bizalomhoz, lehetővé teszi, hogy kialakuljon tagjainak az igazi identitása, és odahat, hogy önkéntelenül elutasítsák a megtévesztést, a hamisságot és a hazugságot.

Mindent remél

116. *Panta elpidzei*: nem veszíti el a jövőbe vetett reményt. Az előző kifejezéssel összefüggésben annak reményét jelenti, aki tudja, hogy a másik képes megváltozni. Mindig reméli, hogy lehetséges az érlelődés, a szépség meglepő kibontakozása, hogy létének legrejtettebb lehetőségei egy napon kicsíráznak. Ez nem azt jelenti, hogy minden megváltozik ebben az életben, de magában foglalja annak elfogadását, hogy bizonyos dolgok nem úgy történnek, ahogy akarjuk. Isten talán egyenesen ír ennek a személynek a görbéin, és kihoz valami jót azokból a rosszakból, amelyeket az illető nem tud legyőzni ebben az életben.

117. A remény itt a maga teljes értelmében jelenik meg: magában foglalja a halálon túli élet bizonyosságát. A szóban forgó személy, minden gyöngeségével együtt, a menny teljességére hivatott. Miután ott Krisztus feltámadása teljesen átalakítja, többé nem léteznek a törekenységei, sötétségei és betegségei. Ott az ember hiteles valója a jó és a szép teljes erejével fog felragyogni. Ez azt is lehetővé teszi, hogy a földi nehézségek közepette természetfölötti szemmel nézzük az embert, a remény fényénél, és arra a teljességre figyeljünk, amelyet egy napon a mennyek országában el fog nyerni, bár ez most még nem látható.

Mindent elvisel

118. A *panta bűpomenei* azt jelenti, hogy pozitív lélekkel visel minden nehézséget. Azt jelenti, hogy szilárdan kitart egy ellenséges környezetben. Nemcsak bizonyos kellemetlen dolgok elviselése, hanem ennél több: dinamikus és kitartó ellenállás, mely minden kihívás legyőzésére képes. Ez a szeretet, akkor is, ha a környezet valami másra készíti. Egy jó adag merész hősiességet, minden negatív áramlattal szembeni erőt, jóakaratot nyilvánít ki, amelyet semmi nem tud megrontani. Martin Luther King szavai jutnak

az eszembe, amikor a testvéri szeretet választását hangoztatta a leggonoszabb üldözések és megaláztatások közepette: „A téged leginkább gyűlölő személy bensőjében van valami jó; a leginkább gyűlölő nemzetben is van valami jó; a rasszban is, amely a leginkább gyűlöl, van valami jó. És ha odáig jutsz, hogy meglátod minden ember arcát, és felfedezed bennük azt, amit a vallás »Isten képmásának« hív, mindezek ellenére kezd el szeretni őt. Nem számít, hogy mit tesz, te akkor is lásd meg benne Isten képmását. Van valami a jóságban, amitől nem tudsz elszakadni. (...) Egy másik mód, ahogyan szeresd az ellenséget, a következő: amikor alkalom adódik ellenséged legyőzésére, akkor ez az a pillanat, amikor amellet kell döntened, hogy nem teszed meg. (...) Amikor a szeretet szépségének és erejének a szintjére emelkedsz, egyedül a gonosz rendszerek legyőzésére törekedj. Szeresd az embereket, akiket ez a rendszer foglyul ejtett, de próbáld legyőzni a rendszert. (...) A gyűlöletre válaszként adott gyűlölet csak fokozza a gyűlöletet és a rosszat a mindenségben. Ha megsebezlek és te megsebzels engem, én visszaadom, te pedig újra megsebzels és így tovább: nyilvánvaló, hogy a konfliktus vég nélkül folytatódik. Egyszerűen soha nem lesz vége. Valamelyikünknek jobb érzésűnek kell lennie; és ez az erős személyiség. Erős személyiség, aki képes elszakítani a gyűlölet, a rossz láncát. (...) Valakiben lennie kell elegendő hitnek és erkölcsiségnek ahhoz, hogy eltépje a láncot és beleoltsa az univerzum struktúrájába a szeretet erős és hatalmas alkotóelemét.”¹¹⁴

119. A családi életben ápolni kell a szeretet ezen erejét, amely lehetővé teszi a családot fenyegető rosszal szembeni küzdelmet. A szeretet nem engedi, hogy uralkodjék rajtunk a harag, mások megvetése, a megsebzés vagy a bosszúvágy. A keresztény eszmény – főként a családban – a mindenek ellenére való szeretet. Olykor megcsodálom azok magatartását, akiknek külön kellett válniuk a párjuktól, hogy védekezzenek a fizikai erőszak ellen. Mindazon-

¹¹⁴ *Beszéd a Dexter Avenue baptista templomban*, Montgomery, Alabama, 1957. november 17.

által a házastársi szeretet képes volt felülmúlni az érzéseket, és a betegségben, szenvedésben vagy nehézségek közepette – igaz, mások közvetítésével – végül képesek voltak segíteni rajta. Ez is mindenek ellenére való szeretet.

Növekedés a házastársi szeretetben

120. Szent Pál himnusza, amelyet végigvettünk, lehetőséget ad arra, hogy áttérjünk a házastársi szeretetre. Ez az a házasság szentsége által megszentelt, gazdagított és megvilágosított szeretet, amely egyesíti a házastársakat.¹¹⁵ „Érzelmi”,¹¹⁶ spirituális és önzetlen egység, amely magába foglalja a barátság gyengédségét és az erotikus szenvedélyt, és akkor is megmarad, amikor az érzelmek és a szenvedélyek elcsitulnak. XI. Piusz pápa tanította, hogy ez a szeretet áthatja a házaselet minden kötelességét, és „nemességben ez az első”.¹¹⁷ Ez a Szentlélektől belénk árasztott, erős szeretet ugyanis a Krisztus és az emberiség közötti megbonthatatlan szövetség tükröződése, amely a legvégsőig elmenő odaadásban, a kereszten érte el csúcspontját: „A Szentlélek, akit az Úr kiáraszt, új szívet ajándékozik, és alkalmassá teszi a férfit és a nőt, hogy úgy szeressék egymást, ahogyan Krisztus szeretett minket. A házastársi szerelem arra a teljességre jut el, melyre természet szerint rendeltetett, tudniillik a házastársi szeretetre.”¹¹⁸

¹¹⁵ Aquinói Szent Tamás – Pseudo-Areopagita Dénes egy kifejezését idézve (*De divinis nominibus* [Az isteni nevek], IV, 12: PG 3, 709) – a szeretetet *vis unitiva*, „egyesítő erő”-nek értelmezi (*Summa Theologiae*, I, q. 20, a. 1, ad 3). [Magyar kiadás: *A teológia foglalatja. Első rész (Quaestio 1-119)*, Gede Testvérek, Budapest 2012, 174.]

¹¹⁶ Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae*, II-II, q. 27, a. 2. [Magyar kiadás: 191.]

¹¹⁷ *Casti connubii* enciklika (1930. december 31.): AAS 22 (1930), 547-548. [Magyar kiadás: *Amit Isten egybekötött. Pápai megnyilatkozások a katolikus házasságról 1880-1981*, Szent István Társulat, Budapest 1986, 33-72.]

¹¹⁸ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 13: AAS 74 (1982), 94.

121. A házasság értékes jel, mert „amikor egy férfi és egy nő kiszolgáltatja a házasság szentségét, mondhatjuk, Isten »tükröződik« bennük, beléjük vési a maga vonásait és szeretetének eltörölnem lehetetlen karakterét. A házasság Isten irántunk való szeretetének ikonja. Mert Isten is közösség: a három személy, az Atya, a Fiú és a Szentlélek öröktől fogva és mindörökké tökéletes egységben él. Éppen ez a házasság misztériuma: Isten a két házastársat egy valóságá teszi.”¹¹⁹ Ennek konkrét és mindennapos következményei vannak, mert a házastársakat „a szentség igazi és sajátos küldetés-sel ruhazza fel arra, hogy a mindennapos, egyszerű dolgokból kiindulva láthatóvá tudják tenni azt a szeretetet, amellyel Krisztus szereti az Egyházát, folyamatosan életét adva érte”.¹²⁰

122. Mindazonáltal nem jó összekeverni a különböző szinteket: nem szabad két konkrét személyre rárakni azt a félelmetes terhet, hogy tökéletesen reprodukálniuk kell a Krisztus és Egyháza közötti egységet, mert a házasság mint jel „dinamikus folyamatot foglal magában, amely fokozatosan halad előre, ahogyan egyre inkább integrálja Isten ajándékait”.¹²¹

Az egész életet, mindent együtt

123. A szeretet után, amely Istennel egyesít bennünket, a házastársi szeretet a „legnagyobb barátság”.¹²² Olyan egység, amely a jó barátság minden tulajdonságával rendelkezik: a másik javának keresésével, kölcsönösséggel, gyengédséggel, stabilitással és a barátok közötti hasonlósággal, amely a megosztott élet folyamatával alakul. Azonban a házasság mindehhez hozzáadja a felbonthatat-

¹¹⁹ *Katekézis* (2014. április 2.): *L'Osservatore Romano*, 2014. április 3., 8.

¹²⁰ *Uo.*

¹²¹ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 9: *AAS* 74 (1982), 90.

¹²² Aquinói Szent Tamás, *Summa contra Gentiles* [Summa a pogányok ellen], III, 123; vö. Arisztotelész, *Nikomakhoszi etika*, 8, 12. [Magyar kiadás: Európa, Budapest 1987, 235.]

lan kizárólagosságot, amely abban a maradandó tervben mutatkozik meg, hogy egész létezésükön osztoznak, s közösen építik fel azt. Legyünk őszinték, és ismerjük fel a valóság jeleit: aki szerelmes, nem azt tervezi, hogy a kapcsolata csak bizonyos időre szól. Aki intenzíven átéli a házasodás örömét, az nem valamiféle mulandó dologra gondol. Akik jelen vannak egy szeretetteljes egység ünnepélyes megkötésénél, még ha törekeny is, azt remélik, hogy kiállja az idő próbáját. A gyermekek nemcsak arra vágyanak, hogy a szüleik szeressék egymást, hanem arra is, hogy hűségesek legyenek egymáshoz és mindig egyek maradjanak. Ezek és más jelek mutatják, hogy a házastársi szeretet természetében benne van a véglegességre való nyitottság. Az egység, amely az örökre szóló házassági ígéretben kristályosodik ki, több egy társadalmi formáságnál vagy hagyománynál. Az emberi személy spontán hajlandóságaiiban gyökerezik, a hívők számára pedig olyan Isten előtti szövetséget jelent, amely hűséget követel: „Az Úr a tanú közted és ifjúkorod felesége között, akihez te hűtlen lettél; pedig ő a te társad és szövetséges feleséged. (...) Senki ne legyen hűtlen ifjúkori feleségéhez. Mert én elítélem az elbocsátást” (*Mal 2,14.15.16*).

124. A gyöngé vagy beteg szeretet, amely nem képes elfogadni a házasságot mint oly kihívást, amely mindhalálíg tartó küzdelmet, újjászületést, gyökeres megújulást és újrakezdéseket igényel, nem lesz képes megőrizni az elköteleződés magas szintjét. Enged az ideiglenesség kultúrájának, amely megakadályozza az állandó növekedés folyamatát. Azonban „örökké tartó szerelmet csak akkor lehet ígérni, ha az ember felfedez egy a saját elgondolásainál nagyobb tervet, amely fenntart, és lehetővé teszi a teljes jövő elajándékozását a szeretett személynek”.¹²³ Mert ahhoz, hogy egy ilyen szeretet képes legyen kiállni minden próbát, és mindenk ellenére hűséges maradjon, szüksége van a megerősítő és fel-

¹²³ *Lumen fidei* enciklika (2013. június 29.), 52: AAS 105 (2013), 590. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2013.]

emelő kegyelem ajándékára. Ahogyan Bellarmin Szent Róbert mondta: „Az a tény, hogy egy férfi és egy nő kizárólagos és felbonthatatlan kötelékben egyesül úgy, hogy nem válhatnak el, bármilyen nehézségek adódnak, sőt még akkor sem, ha reménytelen, hogy gyermekük szülessen, nem valósulhat meg egy nagy misztérium nélkül.”¹²⁴

125. Mindezen túl a házasság olyan barátság, amely magában foglalja a szenvedély sajátosságait, de mindig az egyre inkább stabil és intenzív egység felé irányul. Mert „nem csupán az életadásra alapított, hanem hogy a házastársak kölcsönös szerelme helyes módon jusson kifejezésre, fejlődjön és érlelődjön”.¹²⁵ Ez az egy férfi és egy nő közötti különleges barátság a teljességre törekvő jellegével bír, amely csak a házastársi egységben valósul meg. Totális volta miatt ez az egység kizárólagos, hűséges és a gyermeknemzésre is nyitott. Megoszt mindent, a szexualitást is beleértve, mindenkor kölcsönösen tiszteletet tanúsítva egymás iránt. A II. Vatikáni Zsinat megerősítette mindezt, amikor kimondta, hogy „egy ilyen, isteni és emberi értékeket egyesítő szeretet a házastársakat a szabad és kölcsönös önátadásra vezeti el, amely a gyengédség érzelmeivel és gesztusaival fejeződik ki, és áthatja a házastársak egész életét”.¹²⁶

Öröm és szépség

126. Jó, ha a házasságban gondot viselünk a szeretet örömére. Amikor megszállottan keresik az élvezetet, bezárul egy adott közegebe, és kizárja a kielégülés egyéb formáit. Az öröm kitágítja a valódi élvezet képességét, és lehetővé teszi különféle dolgok izlelését az életnek abban a fázisában is, amikor a testi élvezet ki-

¹²⁴ *De sacramento matrimonii* [A házasság szentségéről], I, 2, in uő, *Disputationes*, III, 5, 3 (ed. Giuliano, Napoli 1858, 778).

¹²⁵ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 50.

¹²⁶ *Uo.*, 49.

alszik. Ezért mondta Szent Tamás, hogy az öröm szót a szív kitágulására vonatkoztatva alkalmazzák.¹²⁷ A házassági öröm, amely fájdalmak közepette is megélhető, magában foglalja annak elfogadását, hogy a házasság örömei és fájradalmak, feszültségek és pihenés, szenvedések és megszabadulások, kielégülések és keresések, gondok és élvezetek szükségszerű kombinációja, mindig a barátság útján járva, amely arra készíti a házastársakat, hogy „a kölcsönös segítség és szolgálat által”¹²⁸ törődjenek egymással.

127. A baráti szeretet neve *caritas*, amikor befogadják és értékelik a másik által képviselt „nagy értéket”.¹²⁹ A szépség – a másik „nagy értéke”, mely nem azonos testi vagy pszichés varázsával – lehetővé teszi személyisége szakralitásának ízlelését anélkül, hogy feltétlenül birtokolni akarnánk őt. A fogyasztói társadalomban az esztétikai érzék elszegényedik, ezért kialszik az öröm. Minden csak azért van, hogy megvegyük, birtokoljuk és elfogyasszuk, még a személyek is. Ezzel szemben a gyengédség annak a szeretetnek a megnyilvánulása, amely megszabadul az önző birtoklás önző vágyától. Arra tanít, hogy mérhetetlen tisztelettel és bizonyos félelemmel álljunk meg a másik személy előtt, nehogy kárt tegyünk benne vagy megfosszuk a szabadságától. A szeretet magában foglalja az érzéket, hogy szemléljük és értékeljük azt, ami a személyiségében szép és szent, ami túl van a szükségleteinken. Ez teszi lehetővé számomra, hogy akkor is a javát keressem, ha tudom, hogy nem lehet az enyém, vagy amikor testileg nem vonzó, agresszív, vagy a terhemre van. Ezért „a szeretetből – amely miatt valaki kedves a másik számára – fakad a tett, mellyel valamit ajándékba ad neki”.¹³⁰

¹²⁷ Vö. *Summa Theologiae*, I-II, q. 31, a. 3, ad 3. [Magyar kiadás: *A teológia foglaltata. Második rész első része (Quaestio 1-114)*, Gede Testvérek, Budapest 2008, 198-199.]

¹²⁸ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 48.

¹²⁹ Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae*, I-II, q. 26, a. 3. [Magyar kiadás: 173.]

¹³⁰ *Uo.*, q. 110, a. 1. [Magyar kiadás: 745.]

128. A szeretet esztétikai élménye fejeződik ki abban a tekintetben, amely a másikat önmagáért nézi akkor is, ha öreg, beteg vagy érzékileg nem vonzó. Az értékelő tekintetnek rendkívüli jelentősége van, és a mellőzése általában kárt okoz. Mi mindent megtesznek a házastársak és a gyermekek, csak azért, hogy észrevegyék őket és számoljanak velük! Sok seb és válság abból fakad, hogy elmulasztottuk egymás szemlélését. Ezt fejezik ki azok a panaszok és tiltakozások, amelyeket a családokban hallani: „A férjem rám sem néz, úgy látszik, láthatatlan vagyok számára!” – „Légy szíves, nézz rám, amikor hozzád beszélek!” – „A feleségem már rám sem néz, csak a gyermekekkel foglalkozik.” – „Otthon nem számítok, rám sem néznek; olyan, mintha nem is léteznék.” A szeretet megnyitja a szemet, és mindenén túl megláttatja, mit ér egy emberi lény.

129. E szemlélődő szeretet örömét ápolni kell. Abból adódóan, hogy szeretetre lettünk teremtve, tudjuk, hogy nincs nagyobb öröm, mint megosztani valami jót: „Adj, s fogadj el magad is; élvezd az életet” (*Sir 14,16*). Az élet legintenzívebb örömei akkor születnek, amikor a mennyország elővételezéseként elő lehet segíteni mások boldogságát. Emlékezzünk a *Babette lakomája* című film örömteli jelenetére, amikor a nagylelkű szakácsnő dicséretet és elismerő ölelést kap: „Hogy elbűvölöd majd az anyalokat!” Édes és vigasztaló az öröm, amely mások megörvendezéséből fakad, amikor örülni látjuk őket. Ez az öröm a testvéri szeretet gyümölcse, nem a csak magára tekintő hiábavalóságé, hanem annak öröme, aki szeret és kedvét leli a szeretett ember javában, amely átárad a másikba és termékenyvé válik benne.

130. Az öröm másrésztől megújul a fájdalomban. Ahogyan Szent Ágoston mondta: „Minél nagyobb volt a veszedelem a csatában, annál nagyobb az öröm a győzelemben.”¹³¹ Miután a házastársak

¹³¹ *Vallomások*, 8, III, 7: *PL* 32, 752. [Magyar kiadás: *Szent Ágoston vallomásai*, Franklin-Társulat, Budapest 1944.]

együtt szenvedtek és küzdöttek, megtapasztalhatják, hogy érdemes volt, mert elértek valami jót, megtanultak valamit együtt, vagy mert jobban meg tudják becsülni, amijük van. Kevés emberi öröm olyan mély és ünnepi, mint amikor két egymást szerető személy együtt ért el valamit, ami közös erőfeszítésükbe került.

Szeretetből házasodni

131. Szeretném elmondani a fiataloknak, hogy mindebből semmi sem vész el akkor, amikor a szeretet az intézményes házasság formáját ölti magára. Az egység ebben az intézményben találja meg a módját, hogy megalapozza stabilitását, valós és konkrét növekedését. Igaz, hogy a szeretet sokkal több egy külsődleges egyezség-nél, vagy egy házassági szerződési formánál, ám az is biztos, hogy a döntés, miszerint a házasságnak – meghatározott feladataival együtt – látható formát adnak a társadalomban, kinyilvánítja a fontosságát: megmutatja a másikkal való azonosulás komolyságát, jelzi a serdülőkori önzés legyőzését, és kifejezi az egymáshoz tartozás szilárd elhatározását. A házasságkötés annak kifejeződése, hogy valóban elhagyjuk az anyai fészket, hogy más, erős köteleket fonjunk, és új felelősséget vállalunk egy másik személyért. Ez sokkal több, mint a kölcsönös tetszés miatti puszta spontán társulás, ami a házasság privatizációja lenne. A házasság mint társadalmi intézmény oltalom és eszköz a kölcsönös elköteleződéshez, a szeretet érlelődéséhez, mert a másik melletti döntés a kitartásban, a konkrétságban és mélységben növekszik, s ugyanakkor így tudja betölteni küldetését a társadalomban. Ezért a házasság felülmúl minden mulandó divatot, és megmarad. Lényege az emberi személy természetében és társas jellegében gyökerezik. Egy sor kötelezettséget magában foglal, ám ezek mind szeretetből fakadnak; abból a meghatározott és nagylelkű szeretetből, amely képes megkockáztatni a jövőt.

132. Ha így választjuk a házasságot, az kifejezi a valós és hatékony döntést, hogy két út minden kihívás ellenére egymásba fonódjon és egyetlen utat képezzen, történjék bármi. A szeretet ezen nyilvános elköteleződésének komolysága miatt mindez nem lehet el-sietett döntés, ám ugyanezen oknál fogva nem halogatható a vég-telenségig. A valaki melletti kizárólagos és végleges elköteleződés mindig magával hoz bizonyos mértékű kockázatot és vakmerő vállalkozó szellemet. Ezen elkötelezettség elutasítása önző, számí-tó, kisszerű, nem képes elismerni a másik jogait, és soha nem jut el odáig, hogy úgy mutassa meg őt a társadalomnak, mint aki méltó arra, hogy feltétel nélkül szeressék. Másrészt, akik valóban sze-relmesek, azok másoknak is meg akarják mutatni a szerelmüket. A mások színe előtt megkötött házasságban konkretizálódó szere-tet – mindazon kötelezettségekkel együtt, amelyek ebből az in-tézményesített formából fakadnak – egy „igen” megnyilvánulása és védelmezése, amelyet fenntartások és megszorítások nélkül mondanak ki. Ez az „igen” azt mondja a másiknak, hogy mindig bízhat benne, hogy nem fogja elhagyni akkor sem, ha elveszíti vonzó külsejét, ha nehézségei lesznek, vagy ha megjelennek az él-vezet vagy az önző érdekek új lehetőségei.

A megmutatkozó és növekvő szeretet

133. A baráti szeretet egységbe fogja a házaselet minden összetevőjét, és annak minden fázisában segíti a családtagokat előbbre jutni. Ezért a szeretetet kifejező gesztusokat ápolni kell, fősvény-ség nélkül, nagylelkű szavakban gazdagon. A családban „használni kell három szót. Hadd ismétljem meg. Három szó: Szabad? Köszönöm. Bocsánat!”¹³² – „Ha egy családban nem erőszakosak, hanem megkérdezik: »Szabad?«; ha egy családban nem önzők és megtanulják azt mondani: »Köszönöm«; és ha egy családban vala-

¹³² *Beszéd a családokhoz római zarándoklatuk alkalmából a Hit Évében* (2013. október 26.): AAS 105 (2013), 980.

ki észreveszi, hogy rosszat tett, és tudja kérni: »Bocsánat!« – abban a családban békesség van és öröm.”¹³³ Ne legyünk fukarak e szavak használatában, nagylelkűen ismételgessük őket napról napra, mert „bizonyos, olykor a családokban is beálló csöndek megterhelők a férj és feleség, apa és gyermekek, valamint a testvérek között”.¹³⁴ Ellenben a kellő pillanatban kimondott megfelelő szavak napról napra oltalmazzák és táplálják a szeretetet.

134. Mindez a folytonos növekedés útján valósul meg. A szeretet ezen különleges formája, ami a házasság, állandó érlelődésre hivatott, mert mindig alkalmazni kell azt, amit Aquinói Szent Tamás a szeretetről mondott: „A szeretet növekedésének természetéből fakadóan nincs határa, mert részesedés a végtelen szeretetből, aki a Szentlélek. (...) De alanya részéről sem korlátozható, mert a szeretet növekedésével együtt növekszik a további növekedés képessége.”¹³⁵ Szent Pál határozottan buzdít: „Titeket meg gyarapítson és gazdagítson az Úr szeretetben egymás és mindenki iránt, mint ahogy mi is szeretünk titeket!” (*ITessz 3,12*); és hozzáteszi: „A testvéri szeretetről nem szükséges írnom. (...) Csak arra kérünk titeket, testvérek, hogy gyarapodjatok is benne” (*4,9–10*). Mi több: a házassági szeretet elsősorban nem azzal őrizhető meg, hogy kötelességként beszélünk a felbonthatatlanságról, vagy hogy egy tanítást ismételgetünk, hanem azzal, hogy a kegyelem ösztönzésére bekövetkező folyamatos növekedés által megerősítjük azt. Ha a szeretet nem növekszik, veszélybe sodródik. Ám csak úgy növelhetjük, ha a szeretet még több tétivel, a gyöngéd érzelem gyakoribb, intenzívebb, nagylelkűbb, gyengédebb, vidámabb tetteivel válaszolunk az isteni kegyelemre. A férj és a feleség „megtapasztalja egységük értelmét, és egyre teljesebben érik el azt”.¹³⁶ Az isteni szeretet ajándéka, amely kiárad a házastársak-

¹³³ *Angelus* (2013. december 29.): *L'Osservatore Romano*, 2013. december 30–31. 7.

¹³⁴ *Beszéd a családokhoz római zarándoklatuk alkalmából a Hit Évében* (2013. október 26.): *AAS* 105 (2013), 978.

¹³⁵ *Summa Theologiae*, II-II, q. 24, a. 7. [Magyar kiadás: 153.]

¹³⁶ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 48.

ra, ugyanakkor felhívás ezen kegyelmi ajándék állandó fejlesztésére.

135. Nem tesznek jót az idilli és tökéletes szeretetre vonatkozó álmódosítások, amelyekből ily módon hiányzik minden készítés a növekedésre. Egy égi szeretet elképzelése megfelelnek arról, hogy mindig az a jobb, amit még nem értünk el – mint az idővel érlelődő bor esetében. Ahogyan a chilei püspökök mondták: „Azok a tökéletes családok, amelyeket a megtévesztő és fogyasztói reklámok kínálnak, nem léteznek. Azokban nem múlnak az évek, nincsenek betegségek, fájdalmak, halál. (...) A fogyasztói reklám olyan illúziót állít elénk, amelynek semmi köze a valósághoz, ezzel viszont a családapáknak és családayáknak napról napra szembe kell nézniük.”¹³⁷ Egészségesebb realizmussal kell elfogadni a korlátokat, a kihívásokat és tökéletlenségeket, s kell meghallani a közös növekedésre szóló meghívást, hogy érleljük a szeretetet és ápoljuk az egység szilárdságát, akármi is történjen.

A párbeszéd

136. A szeretet megélésének, kifejezésének és érlelésének kiváltásos és mellőzhetetlen módja a házasság és családi életben a párbeszéd. Csakhogy ez hosszas és elkötelezett tanulási időszakot tétel fel. A férfiaknak és nőknek, felnőtteknek és fiataloknak más és más a közlési módja, különböző nyelvezetet használnak, más kódrendszerekben mozognak. A kérdésfeltevés és a válaszolás módja, a hangneme, az alkalom és sok más tényező befolyásolja a kommunikációt. Ezen túl mindig ki kell alakítani bizonyos magatartásformákat, amelyek a szeretetet fejezik ki, és lehetővé teszik a hiteles párbeszédet.

¹³⁷ Chilei Püspöki Konferencia, *La vida y la familia: regalos de Dios para cada uno de nosotros* [Az élet és a család: Isten ajándéka mindannyiunknak] (2014. július 21.).

137. Időt, mégpedig minőségi időt kell hagynunk magunknak, amely türelmes és figyelmes odahallgatásból áll, hogy a másik kifejezhesse mindazt, amit ki kell fejeznie. Ez megköveteli azt az aszkézist, hogy nem kezdünk azonnal, az első adandó pillanatban beszélni. Ahelyett, hogy rögtön elmondanánk a véleményünket és tanácsokat osztogatnánk, biztosítanunk kell a másikat arról, hogy mindent meghallgatunk, amiről ő úgy érzi, hogy el kell mondania. Ezzel együtt jár, hogy belső csendet kell teremtenünk, hogy szív- és elmebeli zajok nélkül hallgathassunk oda: el kell hagyni minden sietséget, részt kell vennünk a másik gondjaiban és bajaiban, teret kell biztosítanunk számára. A házastárs gyakran nem megoldást vár a problémáira, hanem azt szeretné, hogy meghallgassák. Éreznie kell, hogy a baját, csalódását, félelmét, haragját, reményét, álmát befogadták. Mégis milyen gyakoriak az ilyen panaszok: „Nem hallgat meg. Amikor úgy látszik, hogy igen, valójában akkor is máson jár az esze.” – „Beszélek, és érzem: alig várja, hogy végre befejezzem.” – „Ha beszélek hozzá, próbál témát váltani, vagy kurtán-furcsán válaszol, hogy véget vessen a beszélgetésnek.”

138. Szokássá kell fejleszteni, hogy valós jelentőséget tulajdonítunk a másoknak. Személyiségének megbecsüléséről van szó; annak elismeréséről, hogy joga van a létezéshez, az önálló gondolkodáshoz és a boldogsághoz. Soha nem szabad lebecsülni azt, amit mondhat vagy kifogásolhat, ugyanis ki kell fejeznie a saját álláspontját. Itt arról a meggyőződésről van szó, hogy mindenkinek van mondanivalója, mert más az élettapasztalatunk, más szempontból látjuk a dolgokat, mások a meggyőződéseink, a szokásaink, a meglátásaink. El lehet ismerni a másik igazságát, mélyseges meggyőződései jelentőségét, és a hátteret, amelyből megszólal, még agresszív szavai mögött is. Ezért meg kell próbálni beleképzelni magunkat a helyzeteibe, és így értelmezni szívének mélységét; azonosítani, hogy mi érdeklí, és ezt az érdeklődést kiindulópontul felhasználni a párbeszéd elmélyítésére.

139. Szellemi tágasság, hogy ne zárkózzunk be megszállottan néhány eszmébe, és hajlékonyság a saját véleményünk módosítására vagy kiegészítésére. Lehet, hogy a saját elgondolásomból és a másikéból olyan szintézis születik, amely mindkettőnket gazdagít. Az egység, amelyre törekedni kell, nem egyformaság, hanem „a különbözőség egysége”, vagy másként az „összebékített különbözőség”. A testvéri közösség ezen gazdagító stílusában a különbözők találkoznak, tisztelik és értékelik egymást, mindazonáltal megőrzik a különböző árnyalatokat és hangsúlyokat, amelyek gazdagítják a közös jót. Meg kell szabadulnunk attól a kényszer-től, hogy ugyanolyanok legyünk. Ügyesség is kell ahhoz, hogy időben felismerjük a különbségeket, amelyek összehangolhatók a párbeszéd folyamat megszakítása nélkül. Például felismerhetjük az esetlegesen felmerülő rossz érzéseket és relativizálhatjuk azokat, hogy ne veszélyeztessék a kommunikációt. Fontos a képesség, hogy bántás nélkül tudjuk kifejezni, mit érzünk; olyan nyelvezetet és kifejezésmódot kell használnunk, amelyet a másik könnyebben elvisel és elfogad, még ha a tartalom megragadása nehéz is számára. Anélkül kell elmondani a kritikánkat, hogy a bosszú egyik formájaként haragot gerjeszteni, és kerülni kell azt a moralizáló nyelvezetet, amely csak támadni, gúnyolni, hibáztatni, megsebezni akar. A házastársak közötti viták nagy része nem súlyos dolgokról szól. Kicsinyes, jelentéktelen dolgokról van szó, de az előadás módja vagy a párbeszédben tanúsított magatartás felbosszantja a lelket.

140. Vannak figyelmes gesztusok, amellyel kimutatható a szeretet a másik felé. A szeretet meghaladja a legrosszabb akadályokat is. Ha szerethetünk valakit, vagy érezzük, hogy ő szeret, jobban megértjük, mit akar kifejezni és megértetni velünk. Le kell győzni azt az esendőséget, amely félelmet kelt bennünk a másikkal szemben, mintha a „vetélytársunk” lenne. Nagyon fontos, hogy a saját biztonságunkat mély döntésekre, meggyőződésre és értékekre alapozzuk, és ne arra, hogy egy vitában győzedelmeskedjünk, vagy arra, hogy nekünk adjanak igazat.

141. És végül, ismerjük el, hogy a párbeszéd akkor lesz hasznos, ha van mondanivalónk. Ehhez belső gazdagságra van szükség, amelyet olvasmányokkal, személyes reflexióval, imádsággal és a társas kapcsolatok iránti nyitottsággal lehet táplálni. Enélkül a beszélgetések unalmassá és tartalmatlanná válnak. Ha a házastársak egyike sem törődik a lelkével, és nem tart fenn változatos kapcsolatokat másokkal, a családi élet belterjessé válik és a párbeszéd elszegényedik.

Szenvedélyes szeretet

142. A II. Vatikáni Zsinat tanítja, hogy ez a házastársi szeretet „átfogja az egész személyt; ezért a test és a lélek megnyilatkozásait képes sajátos méltósággal gazdagítani, s ezeket a hitvesi barátság kiváltságos mozzanataivá és jeleivé nemesíteni”.¹³⁸ Kell lennie valami igazságnak abban, hogy egyfajta élvezet- és szenvedélymentes szeretet nem elegendő az emberi szív és az Isten közötti egység jelzésére: „Az összes misztikus állította, hogy a természetfeletti és a mennyei szeretetnek vannak szimbólumai, melyeket inkább a házastársi szeretetben kell keresni, mintsem a barátságban, a gyermeki érzületben vagy egy ügy iránti elkötelezettségben. Joggal állíthatjuk, hogy ennek magyarázata a totalitásában van.”¹³⁹ Akkor miért ne foglalkozhatnánk az érzelmekkel és a szexualitással a házasságban?

Az érzelmek világa

143. Vágyak, érzések, érzelmek – mindaz, amit a klasszikusok „szenvedélyeknek” neveztek, fontos helyet foglalnak el a házasságban. Akkor keletkeznek, amikor egy „másik” megjelenik és megnyilvánul az életünkben. Az élőlények sajátossága, hogy a má-

¹³⁸ *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 49.

¹³⁹ Antonin-Gilbert Sertillanges, *L'amour chrétien* [A keresztény szeretet], Paris, 1920, 174.

sik felé irányulnak, és ez az irányulás mindig alapvető érzelmeket kelt: tetszést vagy fájdalmat, örömet vagy szomorúságot, gyengédséget vagy félelmet. Ezek a legelemibb pszichológiai aktivitás előfeltételei. Az ember ennek a földnek az élőlény, és mindazt, amit tesz és keres, áthatják szenvedélyek.

144. Jézus, mint valóságos ember, érzelmi töltéssel élte meg a dolgokat. Ezért bántódott Jeruzsálem hitetlensége felett (vö. *Mt 23,37*), s fakadt miatta könnyekre (vö. *Lk 19,41*). Együttérzést tanúsított a nép szenvedése iránt (vö. *Mk 6,34*). Látva, hogy mások sírnak, maga is megrendült és könnyezett (vö. *Jn 11,33*), és megsiratta barátja halálát (vö. *Jn 11,35*). Érzékenységének e megnyilatkozásai mutatták, hogy emberi szíve mennyire nyitott volt mások felé.

145. Egy érzés önmagában erkölcsileg sem nem jó, sem nem rossz.¹⁴⁰ A vágy vagy az elutasítás ébredésének észlelése nem bűnös és nem elítélhető. Az a cselekedet jó vagy rossz, amelyet valaki egy szenvedély hatására végrehajt. Ha tehát tápláljuk az érzéseket, keressük azokat és miattuk teszünk rosszat, a rosszaság a táplálásukra vonatkozó döntésben és a belőlük fakadó rossz cselekedetekben van. Ugyanígy, valaki fölött örömet érezni önmagában véve még nem jó. Ha úgy lelem tetszésemet benne, hogy az a személy a rabszolgám lesz, az érzés az önzésemet szolgálja. Azt hinni, hogy jók vagyunk, csak azért, mert „érzéseink vannak”, rettenetes tévedés. Vannak, akik nagy szeretetre érzik képesnek magukat csupán azért, mert nagy szeretet-szükségletük van, de nem állnak azon szinten, hogy harcolni tudjanak mások boldogságáért és saját vágyaik fogságában élnek. Ilyen esetben az érzések elválasztanak a nagy értékektől, és önközpontúságot rejtenek magukban, amely nem teszi lehetővé az egészséges és boldog családi életet.

¹⁴⁰ Vö. Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae*, I-II, q. 24, a. 1. [Magyar kiadás: 161-162.]

146. Másrészt, ha szenvedély kísér egy szabad cselekedetet, akkor az a rá vonatkozó döntés mélységét nyilváníthatja ki. A házassági szeretet megtanít úgy cselekedni, hogy az egész érzelmi élet a család java lesz, és a közös életet szolgálja. Az érettséget akkor éri el egy családban, ha tagjai érzelmi élete érzékenységgé válik, amely nem uralkodik, nem is homályosítja el a nagy célokat és értékeket, hanem követi a szabadságukat,¹⁴¹ abból fakad, gazdagítja, megszépíti és harmonikusabbá teszi azt, mindenki javára.

Isten szereti gyermekei örömét

147. Ez egyfajta pedagógiai utat, lemondásokkal járó folyamatot követel. Ez az Egyház meggyőződése, amelyet gyakran elutasítanak, mintha az emberi boldogság ellensége volna. XVI. Benedek nagyon világosan fogalmazta meg a kérdést: „Vajon az Egyház parancsolataival és tilalmaival nem azt keseríti-e meg számunkra, ami az életben a legszebb? Vajon nem éppen ott állít-e tilalomfákat, ahol a Teremtőtől számunkra elgondolt öröm boldogságot kínál, mintegy ízelítőt adva az isteni természetből?”¹⁴² Ám azzal válaszolt erre a kérdésre, hogy a kereszténységből nem hiányoztak ugyan túlzások és eltévelyedett aszketizmusok, de az Egyház hivatalos tanítása, hűségesen a Szentíráshoz, „nem az erősz mint ilyet tagadta, hanem annak pusztító felfogásával szállt harcba. Az erősz hamis istenítése ugyanis (...) nem fölemelkedés, »eksztázis« az isteni természetben való részesedésbe, hanem az ember letaszítása.”¹⁴³

148. Az érzelmek és az ösztön nevelésére szükség van, és ennek érdekében bizonyos korlátokat kell felállítani. A túlzás, az ellenőr-

¹⁴¹ Vö. *uo.*, q. 59, a. 5. [Magyar kiadás: 359–360.]

¹⁴² *Deus caritas est* enciklika (2005. december 25.), 3: *AAS* 98 (2006), 219–220.

¹⁴³ *Uo.*, 4: *AAS* 98 (2006), 220.

zés hiánya és a megszállottság egy bizonyos élvezettel kapcsolatban végül elrontja és megbetegíti magát az élvezetet,¹⁴⁴ és károsítja a családi életet. Végig lehet járni egy szép utat a szenvedélyekkel, ami azt jelenti, hogy egyre inkább az önátadás és önmegvalósítás szolgálatába állítjuk azokat. Ez gazdagítja a családon belüli személyes kapcsolatokat. Nem azt jelenti, hogy le kell mondani az intenzív öröm pillanatairól,¹⁴⁵ hanem egybe kell szőni azokat a nagylelkű odaadás, a türelmes remény, az elkerülhetetlen fáradtság, az eszményekért való erőfeszítések egyéb alkalmival. A családi élet mindez együtt, és megérdemli, hogy teljes egészében éljük meg.

149. Néhány divatos spirituális irányzat a vágy kioltását szorgalmazza a szenvedéstől való megszabadulás érdekében. Mi azonban hisszük, hogy Isten szereti az ember örömét, hogy ő mindent azért teremtett, hogy „örülni tudjunk” (*1Tim 6,17*). Engedjük felfakadni az örömet gyengédsége láttán, amikor ezt javasolja: „Fiam, ha van miből, ne sajnáld magadtól. (...) Ne vond meg magadtól a ma boldogságát” (*Sir 14,11.14*). Egy házaspár is megfelel Isten akaratának, ha követi ezt a szentírási buzdítást: „Jó napon érezd jól magadat” (*Préd 7,14*). A kérdés az, hogy szabadok vagyunk-e elfogadni, hogy az élvezetnek – a kölcsönös szeretet igényeinek megfelelően – az élet különböző helyzeteiben más és más formája van. Ebben az értelemben el lehet fogadni néhány keleti mester javaslatát, akik a lelkiismeret kitágítását sürgetik, hogy ne maradjon egy nagyon korlátozott tapasztalat fogságában, amely elzárná előlünk a távlatokat. A lelkiismeret e kitágítása nem a vágy tagadása vagy lerombolása, hanem bővítése és tökéletesítése.

¹⁴⁴ Vö. Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae*, I-II, q. 32, a. 7. [Magyar kiadás: 210–211.]

¹⁴⁵ Vö. *uo.*, II-II, q. 153, a. 2, ad 2: „Abundantia delectationis quae est in actu venereo secundum rationem ordinato, non contrariatur medio virtutis.”

A szeretet erotikus dimenziója

150. Mindez oda vezet, hogy szólnunk kell a házastársak szexuális életéről is. A szexualitást Isten teremtette, és csodálatos ajándék teremtményei számára. Ha ápolják és elkerülik a kontrollálatlanságot, azzal megakadályozzák, hogy megvalósuljon „egy igazi érték elszegényedése”.¹⁴⁶ Szent II. János Pál pápa visszautasította azt az elgondolást, hogy az Egyház tanítása „az emberi nemiség tagadásához”, vagy „mint az élet továbbadásához szükséges dolog” pusztá eltűréséhez vezet.¹⁴⁷ A házastársak szexuális szükséglete nem megvetés tárgya, és „semmiképpen nincs szó e szükséglet kérdésessé tételéről”.¹⁴⁸

151. Azoknak, akik attól féltek, hogy a szenvedélyek és a szexualitás nevelése veszélyezteti a szexuális szeretet spontaneitását, Szent II. János Pál pápa azt válaszolta, hogy az ember „a kapcsolatok teljes és érett spontaneitására hivatott”, és a spontaneitás „saját szíve impulzusai megkülönböztetésének fokozatos gyümölcse”.¹⁴⁹ Olyan dolog, amit meg kell szerezni, mert minden embernek „ki-tartással és következetesen meg kell tanulnia, hogy mit jelent a test”.¹⁵⁰ A szexualitás nem erőforrás, amelyet szabadjára kell engedni vagy el kell fojtani, hanem olyan személyközi nyelv, amelyben szent és sérthetetlen értékével komolyan veszik a másikat. Így – elmondható – „az emberi szív egy másik spontaneitás részesévé válik”.¹⁵¹ Ebben az összefüggésben az erotizmus úgy jelenik meg, mint az emberi szexualitás sajátos megnyilvánulása. Megtalálható benne „a test jegyesi jellege és az ajándék igazi méltósága”.¹⁵² Az emberi test teológiájáról szóló katekéziseiben Szent II. János Pál

¹⁴⁶ II. János Pál pápa, *Katekézis* (1980. október 22.), 5: *Insegnamenti*, III, 2 (1980), 951.

¹⁴⁷ *Uo.*, 3.

¹⁴⁸ Uő, *Katekézis* (1980. szeptember 24.), 4: *Insegnamenti*, III, 2 (1980), 719.

¹⁴⁹ *Katekézis* (1980. november 12.), 2: *Insegnamenti*, III, 2 (1980), 1133.

¹⁵⁰ *Uo.*, 4.

¹⁵¹ *Uo.*, 5.

¹⁵² *Uo.*, 1: *Insegnamenti*, III, 2 (1980), 1132.

pápa tanította, hogy a szexuális testiség „nemcsak a termékenység és az élet továbbadásának forrása”, hanem „megvan benne a képesség a szeretet kifejezésére: épp annak a szeretetnek kifejezésére, amelyben az emberi személy ajándékká válik”.¹⁵³ A legegészségesebb erotizmus, bár az élvezet kereséséhez kapcsolódik, feltételezi a csodálatot, ezért humanizálhatja az ösztönöket.

152. Éppen ezért a szeretet erotikus dimenzióját semmiképpen nem tekinthetjük megengedett rossznak, vagy olyan tehernek, amelyet a család javára viselni kell, hanem Isten ajándékának kell tartanunk, amely megszépíti a házastársak találkozását. Mivel a szeretet által szublimált szenvedélyről van szó, amely csodálja a másik méltóságát, „a szeretet teljes és legtisztább állításává” válik, amely megmutatja, hogy milyen csodákra képes az emberi szív, és így egy pillanatra „megtapasztalják, hogy az emberi létezés siker”.¹⁵⁴

Erőszak és manipuláció

153. A szexualitás e pozitív szemléletének összefüggésében jó a témát a maga teljességében és egészséges realizmussal tárgyalni. Ugyanis nem tagadhatjuk, hogy a szexualitás néha elszemélytelenedik és beteges elemekkel telítődik, olyannyira, hogy „egyre inkább a saját én állításává és eszközévé, illetve a saját ösztönök és vágyak önző kielégítésévé válik”.¹⁵⁵ Korunkban megnőtt annak a veszélye, hogy a szexualitáson is eluralkodik a „használd és dobd el” mérgező szemlélete. A másik testét gyakran mint valami tárgyat manipulálják, ami arra való, hogy kielégülést nyújtson, s ha

¹⁵³ *Katekézis* (1980. január 16.), 1: *Insegnamenti*, III, 1 (1980), 151.

¹⁵⁴ Josef Pieper, *Über die Liebe*, München, 2014, 174. [Magyar kiadás: *A szeretet*, in Romano Guardini et al., *A szeretetről*, Vigilia, Budapest 1987, 165–166.]

¹⁵⁵ II. János Pál pápa, *Evangelium vitae* enciklika (1995. március 25.), 23, AAS 87 (1995), 427. [Magyar kiadás: *II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978–2005*, II. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005, 183.]

már nem vonzó, elvetendő. Tagadható vagy elkendőzhető-e a szexuális uralkodás, hatalmaskodás, visszaélés, perverzió és erőszak, amelyek mind a szexualitás jelentésének eltorzításai, és sötét önkeresés alá temetik a másik méltóságát és szeretetigényét?

154. Nem felesleges emlékeztetnünk arra, hogy a szexualitás a házasságban is szenvedés és manipuláció forrásává válhat. Ezért világosan hangsúlyoznunk kell, hogy „ha a házaselet aktusát, figyelmen kívül hagyva állapotát és jogos kívánságait, ráerőltetik a házastársra, az már nem a szeretet igazi tette, és ugyancsak megtagadja a helyes erkölcsi rend követelményét a házastársak kapcsolatában”.¹⁵⁶ A házastársak szexuális egyesülésének sajátos tettei akkor felelnek meg a szexualitás Istentől szándékolt természetének, ha „valóban emberi módon hajtják végre”.¹⁵⁷ Ezért buzdított Szent Pál: „Senki se károsítsa meg és ne csalja meg (...) a testvérét” (*ITessz 4,6*). Jóllehet ő olyan korban írt, amikor patriarchális kultúra uralkodott, amelyben a nőt teljesen a férfi alárendeltjeként szemlélték, mégis azt tanította, hogy a szexualitásnak a házastársak között megtárgyalandó kérdésnek kell lennie: számolt a szexuális kapcsolatról való lemondás lehetőségével bizonyos időre, de csakis „közös megegyezéssel” (*IKor 7,5*).

155. Szent II. János Pál pápa nagyon halvány figyelmeztetést adott, amikor azt állította, hogy a férfit és a nőt „a kielégíthetlenség fenyegeti”.¹⁵⁸ Azaz egyre intenzívebb egységre hivatottak, de fennáll a veszély, hogy el akarják tüntetni a különbségeket és a kettőjük közti elkerülhetetlen távolságot. Ugyanis mindkettőjüknek megvan a maga sajátos és megismételhetetlen méltósága. Amikor az értékes, kölcsönös összetartozás uralommá válik, „lényegében megváltozik a közösség struktúrája a személyek közti

¹⁵⁶ VI. Pál pápa, *Humanae vitae* enciklika (1968. július 25.), 13: AAS 60 (1968) 489.

¹⁵⁷ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 49.

¹⁵⁸ *Katekézis* (1980. június 18.), 5: *Insegnamenti*, III, 1 (1980), 1778.

kapcsolatban”.¹⁵⁹ Az uralkodás logikájában végül az uralkodó fél is megtagadja saját méltóságát,¹⁶⁰ és véglegesen megszűnik „azonosulni a tulajdon testével”,¹⁶¹ lévén hogy megfosztja azt minden jelentésétől. A nemiséget úgy éli meg, mint menekülést önmagától, és mint az egyesülés szépségéről való lemondást.

156. Fontos hogy világosan elutasítsuk a szexuális alávetettség minden formáját. Ezért kell kerülni az Efezusiaknak írt levél azon versének minden helytelen értelmezését, ahol arról van szó, hogy „az asszonyok legyenek alávetettek a férjüknek” (5,22). Szent Pál itt kora saját kulturális kategóriáiban fejezi ki magát, de nekünk nem ezt a kulturális köntöst kell átvennünk, hanem a kinyilatkoztatott üzenetet, amit a levél ide vonatkozó része tartalmaz. Idézzük Szent II. János Pál pápa bölcs magyarázatát: „A szeretet kizárja az alávetettség minden formáját, amelyek miatt az asszony a férj szolgálója vagy rabszolgánője lenne. (...) A közösség, vagy egység, amelyet a házasság okán kell alkotniuk, kölcsönös önmegátalálás által valósul meg, amely kölcsönös alávetettség is.”¹⁶² Ezért mondja Szent Pál azt is, hogy „a férj is köteles szeretni feleségét, mint saját testét” (5,28). A bibliai szöveg valójában arra hív, hogy győzzük le a kényelmes individualizmust, annak érdekében, hogy mások felé fordulva élhessünk: „Legyetek egymásnak alárendeltjei” (5,21). A házastársak között ez a kölcsönös „alárendeltség” sajátos értelmet nyer, és úgy értelmezhetjük, mint szabadon választott kölcsönös összetartozást, amely magán viseli a hűség, a tisztelet és gondoskodás ismertetőjegyeit. A szexualitás elválaszthatatlanul a házastársak közti barátság szolgálatában áll, mert arra irányul, hogy a másik beteljesült életét szolgálja.

157. A szexualitás és erotizmus eltorzulásainak elutasítása mindazonáltal nem vezethet ezek lebecsüléséhez vagy mellőzéséhez.

¹⁵⁹ *Uo.*, 6.

¹⁶⁰ Vö. *Katekézis* (1980. július 30.), 1: *Insegnamenti*, III, 2 (1980), 311.

¹⁶¹ *Katekézis* (1981. április 8.), 3: *Insegnamenti*, IV, 1 (1981), 904.

¹⁶² *Katekézis* (1982. augusztus 11.), 4: *Insegnamenti*, V, 3 (1982), 205–206.

A házasság eszménye nem állítható fel pusztán úgy, mint nagylelkű és áldozatos önátadás, amelyben mindketten lemondanak minden személyes szükségletről, és csak azzal törődnek, hogy a másikkal tegyenek jót, mindenféle kielégülés nélkül. Emlékeztetünk rá, hogy az igaz szeretet képes elfogadni is a másiktól. Sebezhető és rászoruló lényként képes kapni, nem mond le arról, hogy őszinte és boldog hálával fogadja a szeretet testi megnyilvánításait a simogatásban, ölelésben, a csókban és a szexuális egyesülésben. E tekintetben XVI. Benedek világosan fogalmazott: „Ha az ember csupán lélek akar lenni, és a testet mint valami pusztai örökséget kezeli, a lélek és a test elveszíti a maga méltóságát.”¹⁶³ Ezért „lehetetlen az ember számára, hogy csupán az ajándékozó, lehajló szeretetben éljen. Képtelen mindig csak adni, kapnia is kell. Aki ajándékozni akarja a szeretetet, annak magának is kapnia kell ajándékba a szeretetet.”¹⁶⁴ Ezért semmiképpen nem feledkezhetünk meg arról, hogy az ember egyensúlya törékeny, mindig marad benne valami, ami ellenáll a humanizálásnak, és bármely pillanatban újra elszabadulhat, felöltve leginkább primitív és önző hajlamait.

Házasság és szüzesség

158. „Sok ember, aki nem házasodott meg, nemcsak azt a családot segíti, amelyből származik, hanem gyakran nagy szolgálatokat tesz baráti körében, az egyházi közösségben és szakmai életében. (...) Azután sokan karitatív tevékenységgel és önkéntes munkát vállalva bocsátják képességeiket a keresztény közösség szolgálatára. Vannak olyanok is, akik nem házasodnak meg, mert Krisztus és a testvérek iránti szeretetből a megszentelt életet választják. Odaadásuk nagymértékben gazdagítja a családot az Egyházban és a társadalomban.”¹⁶⁵

¹⁶³ *Deus caritas est* enciklika (2005. december 25.), 5; AAS 98 (2006), 221.

¹⁶⁴ *Uo.*, 7.

¹⁶⁵ *Zárójelentés*, 2015, 22.

159. A szüzesség a szeretet egyik formája. Jelként arra emlékeztet, hogy a mennyek országát keressük, hogy sürgető feladat vonatkozás nélkül az evangelizáció szolgálatára szentelni magunkat (vö. *IKor* 7,32), és tükrözni a mennyországot, ahol „nem nőszülnek, férjhez sem mennek” (*Mt* 22,30). Szent Pál azért ajánlotta a szüzességet, mert Jézus közeli visszatértét várta, és azt akarta, hogy mindenki csak az evangelizációra koncentráljon: „Az idő rövid” (*IKor* 7,29). Azonban világos, hogy ez személyes véleménye és kívánsága (vö. *IKor* 7,6-8), nem pedig Krisztus követelménye volt: „Nincs külön parancsom az Úrtól” (*IKor* 7,25). Ugyanakkor elismerte a különböző hivatások értékét: „Mindenkinek saját ajándékát kapta Istentől, az egyik ilyet, a másik olyat” (*IKor* 7,7). Ebben az értelemben tanította Szent II. János Pál pápa, hogy a bibliai szövegek „nem adnak alapot arra, hogy a házasságot »alacsonyabb rangúnak«, a szüzességet és a cölibátust »magasabb rangúnak« tartsuk”¹⁶⁶ a szexuális megtartóztatás miatt. Ahelyett, hogy a szüzesség mindennél értékesebb voltáról beszéljünk, helyesnek látszik bemutatni, hogy a különböző életállapotok komplementárisak, oly módon, hogy az egyik egy bizonyos szempontból tökéletesebb lehet a másikinál, más szempontból azonban a másik tökéletesebb. Halesi Sándor például azt tanította, hogy bizonyos értelemben a házasságot a többi szentség fölött állónak lehet tekinteni, mert valami igen nagy dolgot szimbolizál: „Krisztus és az Egyház egységét, vagy az isteni és emberi természet egységét.”¹⁶⁷

160. Éppen ezért „nem a házasság értékének csökkentéséről van szó a megtartóztatás javára”,¹⁶⁸ és „nincs semmi alapja a feltételezett szembeállításnak. (...) Ha egy bizonyos teológiai hagyományt követve a tökéletesség állapotáról (*status perfectionis*) beszél-

¹⁶⁶ *Katekézis* (1982. április 14.), 1: *Insegnamenti*, V, 1 (1982), 1176.

¹⁶⁷ *Glossa in quatuor libros sententiarum Petri Lombardi* [Magyarázatok Petrus Lombardus Szentenciáinak négy könyvéhez], IV, XXVI, 2 (Quaracchi, 1957, 446).

¹⁶⁸ II. János Pál pápa, *Katekézis* (1982. április 7.), 2: *Insegnamenti*, V, 1 (1982), 1127.

lünk, azt nemcsak a megtartóztatás miatt tesszük, hanem az evangéliumi tanácsokra alapuló egész életre való tekintettel.¹⁶⁹ Egy házasságban élő személy a legmagasabb fokon élheti meg a szeretetet. Tehát „eléri a szeretetből fakadó tökéletességet az evangéliumi tanácsok szelleméhez való hűséggel. Ez a tökéletesség minden ember számára elérhető.”¹⁷⁰

161. A szüzesség annak a szeretetnek a szimbóluma, amelynek nincs szüksége a másik birtoklására, és így tükrözi a mennyek országának szabadságát. Felhívás ez a házastársak irányában, hogy házastársi szeretetüket a Krisztus iránti szeretet távlatában éljék meg, mint közös utat az ország teljessége felé. A házastársak szeretete más értékek szimbóluma: egyrészt a Szentháromság különleges tükröképe. A Szentháromság ugyanis teljes egység, amelyben különbözőség is létezik. Ezenfelül a család krisztológiai jel, mert megjeleníti Isten közelségét, aki megosztja az emberi életet úgy, hogy egyesül vele a Megtestesülésben, a kereszten és a feltámadásban: minden házastárs „egy test” lesz a másikkal, és felajánlja magát, hogy teljesen osztozzon a másikkal mindvégig. Míg a szüzesség a feltámadt Krisztus „eszkatologikus” jele, addig a házasság „történeti” jel a földön járók számára, a földi Krisztus jele, aki elfogadta, hogy egy legyen velünk, és vére ontásáig nekünk adta önmagát. A szüzesség és a házasság a szeretés különféle módjai, és annak is kell lenniük, mert „az ember nem élhet szeretet nélkül. Érthetetlen marad önmaga számára, élete értelmet veszti, ha nem nyilatkoztatják ki neki a szeretetet.”¹⁷¹

162. A cölibátust az a veszély fenyegeti, hogy kényelmes magánnyá lesz, amely szabadságot kínál a szabad mozgásra, a hely-, feladat- és döntésváltoztatásokra, a saját pénz feletti szabad ren-

¹⁶⁹ Uő, *Katekézis* (1982. április 14.), 3: *Insegnamenti*, V, 1 (1982), 1177.

¹⁷⁰ Uő.

¹⁷¹ Uő, *Redemptor hominis* enciklika (1979. március 4.), 10: AAS 71 (1979), 274. [Magyar kiadás: *II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978-2005*, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005, 20-21.]

delkezésre, a pillanatnyi vonzódás szerinti személyekkel való találkozásokra. Ilyenkor ragyog fel a házások tanúságtétele. Akik a szüzességre kaptak meghívást, bizonyos házaspárokban világos jelét kaphatják Isten nagylelkű és megbonthatatlan szövetségi hűségének, ami konkrétebb és áldozatkészebb engedelmességre készítheti a szívüket. Vannak ugyanis házasságban emberek, akik – annak ellenére, hogy sok alkalom kínálkozik a hűtlenségre vagy elhagyásra – megőrzik a hűségüket akkor is, ha a párjuk testileg nem vonzó, vagy nem elégíti ki szükségleteiket. Egy asszony ápolhatja beteg férjét, és ott, a kereszt terhe alatt ismétli meg halálig tartó szeretetének „igen”-jét. Az ilyen szeretetben ragyogóan megmutatkozik annak méltósága, aki szeret. A méltóság a szeretet tükröződéseként áll elénk, mivel „a szeretet sajátossága inkább az, hogy szeret, mintsem az, hogy őt szeretik”.¹⁷² Sok családban találkozhatunk az önfeláldozó és gyöngéd szolgálat képességével, még a nehéz és hálátlan gyermekek irányában is. Ezek a szülők így módon Jézus önzetlen és szabad szeretetének lesznek a tanúi. Mindez felhívás a cölebsz személyek számára, hogy nagylelkűbben és nagyobb engedelmisségben éljék meg odaadottságukat a mennyek országáért. Napjainkban a szekularizáció elhomályosította az egész életre szóló egység értékét és csorbította a házassági odaadás gazdagságát, ezért „el kell mélyíteni a házastársi szeretet pozitív szempontjait”.¹⁷³

A szeretet átalakulása

163. Az élet meghosszabbodásával fellép valami, ami korábban nem volt elterjedt: a bensőséges kapcsolatot és összetartozást meg kell őrizni negyven, ötven, hatvan éven át, és ez magával hozza annak szükségességét, hogy többször is megújítsák egymás

¹⁷² Vö. Aquinói Szent Tamás, *Summa Theologiae*, II-II, q. 27, a. 1. [Magyar kiadás: 175–176.]

¹⁷³ Család Pápai Tanácsa, *Famiglia, matrimonio e „unioni di fatto”* [Család, házasság és élettársi kapcsolat] (2000. július 26.), 40.

választását. Lehet, hogy a házastársat már nem vonzza olyan intenzív szexuális vágy a másikhöz, ám mégis örömet leli abban, hogy hozzá tartozik, s hogy a másik őhozzá tartozik, hogy tudja, nincs egyedül, hogy van egy „cinkosa”, aki ismeri egész életét, tudja a teljes történetét, és megoszt vele mindent. Ő a társa az élet útján, akivel együtt meg lehet küzdeni a nehézségekkel és örülni lehet a szép dolgoknak. Ez is kielégülést kelt, amely kíséri a házastársi szeretet sajátos vágyát. Nem ígérhetjük, hogy érzelmeink egy életen át ugyanolyanok lesznek. De lehet egy erős, közös ter-
vünk, hogy elköteleződünk egymás szeretetére, és egységben élünk mindaddig, amíg a halál el nem választ bennünket egymástól, és mindig gazdag bensőségességben fogunk élni. A szeretet, amit ígérünk egymásnak, felülmúl minden érzelmet, érzést és lelkiállapotot, még ha magába foglalja is ezeket. Mélyebb szeretet ez, a szív döntésével, amely bevonja az egész létezést. Ezáltal egy meg nem oldott konfliktus közepette is, jóllehet zavaros érzések kavarnak a szívben, mindennap életben tartják a szeretés, az összetartozás, az egész élet megosztásának a döntését, a szeretet folytatásának és a megbocsátásnak a szándékát. Mindketten a személyes növekedés és változás útját járják. És ezen az úton a szeretet megünnepel minden lépést és minden új szakaszt.

164. Egy házasság történetében változnak a testi adottságok, ám ez nem ok arra, hogy gyengüljön a szerető vonzódás. Ha valakit megszeretnek, akkor az egész személyt szeretik meg, teljes mivoltában, nem csak a testében, bár ez a test, túl az idők során bekövetkező elnyűvődésen, valahogyan mindig kifejezi azt a személyes identitást, amely meghódította a szívet. Amikor mások már nem tudják felismerni ennek az identitásnak a szépségét, a szerelmes házastárs továbbra is képes a szeretet ösztönével felfogni, és a szeretet nem tűnik el. Újra megerősíti döntését, hogy hozzá akar tartozni, újra őt választja, és ezt a választását hűséges közelséggel és a gyengédséggel telten fejezi ki. E döntésének nemessége, mert intenzív és mély, új érzést ébreszt benne a házastársi küldetés teljesítése közben. Mert „egy személyként elfogadott másik

emberi lény által keltett érzelem (...) nem eleve a házastársi ak-
tusra irányul”.¹⁷⁴ Más, érzékelhető kifejezéseket nyer, mert a sze-
retet „egyetlen valóság, de különféle dimenziói vannak – hol az
egyik, hol a másik oldal lép határozottabban előtérbe”.¹⁷⁵ A kö-
telék új módokon mutatkozik meg, és igényli a döntést, hogy
mindig újra vállalják és megerősítsék. Nemcsak azért, hogy meg-
őrizték, hanem hogy növeljék. Ez a napról napra épülés útja. De
mindez lehetetlen, ha nem hívjuk segítségül a Szentlelket, ha nem
kérjük mindennap az ő kegyelmét, ha nem keressük az ő termé-
szetfeletti erejét, ha nem könyörgünk buzgón azért, hogy árássa
tüzét a szeretetünkre, hogy erősítse, irányítsa és formálja minden
új helyzetben.

¹⁷⁴ II. János Pál pápa, *Katekézis* (1984. október 31.), 6: *Insegnamenti*, VII, 2 (1984), 1072.

¹⁷⁵ XVI. Benedek pápa, *Deus caritas est* enciklika (2005. december 25.), 8: *AAS* 98 (2006), 224.

ÖTÖDIK FEJEZET

A TERMÉKENNYÉ VÁLÓ SZERETET

165. A szeretet mindig életet ad. Ezért a házastársi szeretet „nem merül ki csupán a házastársak egymás közti kapcsolatában. (...) Így tehát a házastársak, amikor egymásnak adták önmagukat, önmagukon túl magát a gyermeket ajándékozzák egymásnak mint szerelmük eleven képét, a házastársi egyesülés örök jelét, továbbá saját állapotuknak azt az élő és feloldhatatlan bizonyosságát, melynek következtében apa és anya lettek.”¹⁷⁶

Befogadni egy új életet

166. A család nemcsak az életfakasztás, hanem az Isten ajándékaként érkező élet fogadásának is a közege. Minden új élet „lehetővé teszi, hogy felfedezzük a szeretet ajándék természetét, mely mindig elbűvöl bennünket. Ez annak szépsége, hogy már előbb szerettek minket: a gyermekeket már érkezésük előtt szerették.”¹⁷⁷ Ez Isten szeretetének elsőségét tükrözi, mindig övé a kezdeményezés, mert a gyermekeket „szerették, még mielőtt ezt bármivel kiérdemelhatték volna”.¹⁷⁸ Mégis „oly sok gyermeket kezdetektől fogva elutasítanak, magára hagynak, megfosztanak gyermekkoruktól és jövőjüktől. Van, aki azt meri mondani, mintegy önigazolásul, hogy tévedés volt világra hozni őket. Ez gyalázat! (...) Mit kezdünk az emberi jogok és a gyermek jogainak ünnepélyes nyilvánításával, ha utána a kicsinyeket a felnőttek tévedéseiert büntetjük?”¹⁷⁹ Ha egy gyermek nem kívánt körülmények között

¹⁷⁶ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 14: AAS 74 (1982), 96.

¹⁷⁷ *Katekézis* (2015. február 11.): *L'Osservatore Romano*, 2015. február 12., 8.

¹⁷⁸ *Uo.*

¹⁷⁹ *Katekézis* (2015. április 8.): *L'Osservatore Romano*, 2015. április 9., 8.

jön világra, a szülőknek vagy a család többi tagjának mindent meg kell tenniük azért, hogy Isten ajándékeként fogadják őt. Vállalniuk kell a felelősséget, hogy nyitottan és szeretettel elfogadják, mert „amikor a világra jövő gyermekekről van szó, a felnőttek semmiféle áldozata nem minősíthető túl nagynak vagy túlságosan drágának annak elkerülése érdekében, hogy egy gyermek azt gondolja, ő egy tévedés, aki nem ér semmit, aki ki lett szolgáltatva az élet sérüléseinek és az emberek hatalmaskodásának.”¹⁸⁰ Egy új gyermek ajándéka, akit az Úr egy papára és mamára bíz, az elfogadással kezdődik, az életre szóló védelmezéssel folytatódik, és végső célja az örök élet öröme. Az emberi személy végső beteljesedésének szem előtt tartása még inkább tudatosítja a szülőkben a rájuk bízott ajándék értékét: Isten ugyanis megengedi nekik, hogy ők válasszák meg azt a nevet, amelyen ő fogja hívni minden gyermekét mindörökké.¹⁸¹

167. A népes családok örömet jelentenek az Egyháznak. Bennük mutatja meg a szeretet a maga nagylelkű termékenységét. Ez azonban nem feledteti Szent II. János Pál józan figyelmeztetését, amellyel azt magyarázta, hogy a szülői felelősség „nem korlátlan életfakasztás, vagy annak a tudatnak a hiánya, hogy a gyermekeket föl is kell nevelni, hanem inkább a házaspároknak adott lehetőség, hogy bölcsen és felelősséggel éljenek sérthetetlen szabadságukkal, figyelembe véve a társadalmi és demográfiai adottságokat, illetve saját helyzetüket és jogos vágyaikat.”¹⁸²

¹⁸⁰ *Uo.*

¹⁸¹ Vö. II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 51: „Valamennyien tudjuk, hogy az ember életét és az életfakasztás feladatát nem lehet e világ kereteibe szorítani, mértékével mérni és csak ebből kiindulva értelmezni, hanem mindig figyelembe kell venni az ember örök rendeltetését is.”

¹⁸² *Levél az ENSZ nemzetközi népesedési és fejlesztési konferenciájának általános titkárságához* (1994. március 18.): *Insegnamenti*, XVII, 1 (1994), 750-751.

A szeretet a várandósság idején

168. A várandósság nehéz, ugyanakkor csodálatos időszak. Az édesanya együttműködik Istennel, mert egy új élet csodája jön létre. Az anyaság „a női szervezet különleges képességéből fakad, mely teremtői sajátossággal szolgálja egy emberi lény fogantatását és nemzését”.¹⁸³ Minden nő „részesedik a teremtés misztériumában, amely megújul az emberi nemzésben”.¹⁸⁴ Ahogyan a zsoltár mondja: „Anyám méhében te szőtted a testem” (*Zsolt 139,13*). Minden anyja szíve alatt formálódó gyermek az Atyaistennek és az ő örök szeretetének örök terve: „Mielőtt megalkottalak anyád méhében, már ismertelek; mielőtt megszülettél volna, megszenteltelek” (*Jer 1,4-5*). Minden gyermek öröktől fogva ott van Isten szívében, és fogantatása pillanatában megvalósul a Teremtő örök álma. Gondoljuk csak meg, mennyire értékes az embrió, fogantatása pillanatától kezdve! Az Atya szeretetének tekintetével kell látnunk őt, amely túlmutat minden látszaton.

169. A várandós kismama részese lehet Isten e tervének, amikor megálmodja gyermekét: „Minden édesanya és édesapa kilenc hónapon át álmodták a gyermeküket. (...) Egy család lehetetlen álmom nélkül. Ha egy család elveszíti az álmódás képességét, a gyermekek nem növekednek, a szeretet nem növekszik, az élet elgyengül és kihúny.”¹⁸⁵ Ebben az álomban a keresztyén házastársak esetében szükségszerűen megjelenik a keresztség. A szülők előkészítik ezt imádságukkal, amikor a gyermeket már születése előtt Jézusra bízzák.

170. A tudományok haladása révén manapság előre tudható, milyen színű lesz a gyermek haja, milyen betegségek érhetik a jövő-

¹⁸³ II. János Pál pápa, *Katekézis* (1980. március 12.), 3: *Insegnamenti*, III, 1 (1980), 543.

¹⁸⁴ *Uo.*

¹⁸⁵ *Beszéd a családokkal való találkozón Manilában* (2015. január 16.): AAS 107 (2015) 176.

ben, mert az adott személy testi jellegzetességei már embrionális állapotában bele vannak írva genetikai kódjába. De csak az Atya ismeri teljesen, aki megteremtette őt. Csak ő ismeri azt, ami ezeknél értékesebb, ami ezeknél fontosabb, mert ő tudja, hogy ki ez a gyermek, és milyen a legmélyebb identitása. Az édesanyának, aki méhében hordozza, kérnie kell Istentől a világosságot, hogy mélységében ismerhesse meg gyermekét, és észrevehesse, hogy milyen valójában. Vannak szülők, akik úgy érzik, hogy gyermekük nem a legjobb pillanatban érkezik. Kérniük kell az Úrtól, hogy gyógyítsa és erősítse meg őket, hogy maradéktalanul elfogadhassák ezt a gyermeket, és szívből várhassák őt. Fontos, hogy a gyermek érezze: várják. Ő nem valami függelék vagy valamiféle személyes vágyakozás megoldása. Ő egy emberi lény, akinek mérhetetlen értéke van, és nem használható önző vágyak kielégítésére. Tehát nem az a fontos, hogy ez az új élet számodra hasznos-e vagy sem, tulajdonságai tetszenek-e neked vagy sem, megfelel-e a terveidnek és álmaidnak, vagy sem. Mert „a gyermek ajándék, mindegyik gyermek egyetlen és megismételhetetlen. (...) A gyermeket azért szeretjük, mert gyermek: nem azért, mert szép, vagy mert ilyen vagy olyan; nem, hanem mert gyermek! Nem azért, mert azt gondolja, amit én, vagy mert megtestesíti a vágyaimat. Egy gyermek: gyermek.”¹⁸⁶ A szülők szeretete az Atyaisten szeretetének eszköze, aki gyengéden várja minden gyermek születését, feltételek nélkül elfogadja és ingyenesen befogadja őt.

171. Minden áldott állapotban lévő nőt szeretnék szeretettel kérni: vigyázzatok örömtökre, hogy senki el ne vegye tőletek az anyaság belső örömét. Az a gyermek megérdemli az örömet. Ne engedd, hogy a félelmek, az aggodalmak, mások véleménye vagy a problémák elrontsák azt a boldogságot, hogy Isten eszköze vagy egy új élet világra hozatalában. Arra figyelj, amit tenned vagy előkészítened kell, de anélkül, hogy ez rád nehezedne, és Máriával együtt mondj dicséretet: „Lelkem magasztalja az Urat, és szívem

¹⁸⁶ *Katekézis* (2015. február 11.): *L'Osservatore Romano*, 2015. február 12., 8.

ujjong megváltó Istenemben, mert rátekintett szolgálója alázatos-ságára” (*Lk 1,46–48*). Derűs lelkesedéssel viseld kényelmetlenségeidet, és kérd az Urat, hogy őrizze meg örömeidet, hogy át tudjad azt adni a gyermekednek.

Anyai és atyai szeretet

172. „Az újszülöttek a táplálékkal és a gondoskodással együtt azonnal ajándékba kapják a szeretet lelki megnyilvánulásait. A szeretet tettei a személyes névadás, a beszélni tanítás, a tekintet és a mosoly. Így tanulják meg, hogy az emberi kapcsolatok szépsége a lelkünkre irányul, a szabadságunkat keresi, elfogadja a másik tőlünk eltérő voltát, elismeri és tiszteli mint partnert. (...) Ez az a szeretet, ami elhoz egy szikrát Isten szeretetéből!”¹⁸⁷ Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy megkapja az édesanya és édesapa szeretetét, mindkettőre szüksége van teljes és harmonikus növekedéséhez. Ahogyan az ausztrál püspökök mondták: mindketten, „mindegyikük a maga módján járul hozzá a gyermek növekedéséhez. Egy gyermek méltóságának tiszteletben tartása azt jelenti: állítjuk, hogy szüksége és természetes joga van ahhoz, hogy anyja és apja legyen.”¹⁸⁸ Nemcsak az apa és az anya egymástól független szeretetéről van szó, hanem kettejük egymás közötti szeretetéről is, mint saját létük forrásáról, mint fészekről, mely befogad, és mint a család alapjáról. Máskülönben a gyermek lecsupaszodik egy szeszélyes birtoktárggyá. Mindketten, a férfi és a nő, az apa és az anya „a teremtő Isten szeretetének munkatársai, mintegy tolmácsai”.¹⁸⁹ Az Úr anyai és atyai arcát mutatják meg gyermekeiknek. Emellett együtt tanítják meg a kölcsönösség, a különbözőségek találkozása értékét, melybe mindenki beleviszi a maga identitását, és el tudja fogadni a másikat. Ha valami elkerül-

¹⁸⁷ *Katekézis* (2015. október 14.): *L'Osservatore Romano*, 2015. október 15., 8.

¹⁸⁸ Ausztrál Katolikus Püspöki Konferencia, *Don't Mess with Marriage* [Ne szórakozz a házassággal] lelkipásztori levél (2015. november 24.), 11.

¹⁸⁹ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 50.

hetetlen oknál fogva egyikük hiányzik, keresni kell valamilyen módon a pótlását, hogy a gyermek megfelelő érlelődését elősegítsék.

173. Az árvaság érzése, melyet ma sok gyermek és fiatal megtapasztal, mélyebb, mint gondolnánk. Ma teljesen jogosnak, sőt kívánatosnak gondoljuk, hogy a nők tanuljanak, dolgozzanak, bontakoztassák ki képességeiket és legyenek személyes céljaik. Ugyanakkor nem tagadhatjuk, hogy a gyermekeknek szükségük van az anyai jelenlétre, különösen az élet első hónapjaiban. A valóság az, hogy „a nő anyaként áll egy ember, egy új emberi élet mellett, aki benne fogantatott és benne fejlődik, és őtöle születik majd a világra”.¹⁹⁰ A női minőségekkel rendelkező anyai jelenlét csökkentése súlyos veszedelem földünkre nézve. Értékelem a feminizmust, ha nem várja el egyformaságot és az anyaság tagadását. Mert a nő nagysága magában foglalja mindazokat a jogokat, amelyek nem csak elengedhetetlen emberi méltóságából, hanem a társadalom számára nélkülözhetetlen női géniuszából is fakadnak. Sajátos női képességei – különösen az anyaság – kötelességekkel is járnak, mert női mivoltával különleges küldetés is jár ezen a földön, amelyet a társadalomnak óvnia és őriznie kell mindenki javára.¹⁹¹

174. Való igaz, hogy „az anyaság a legerősebb ellenszer az önző individualizmus terjedésével szemben. (...) Az anyák az élet szépségének a tanúi.”¹⁹² Kétségtelen, hogy „egy anyátlan társadalom embertelen társadalom volna, mert az anyák mindig, még a legnehezebb pillanatokban is éreztetni tudják a gyöngédséget, az odaadást, az erkölcsi erőt. Gyakran az anyák adják át a vallásgyakorlást

¹⁹⁰ II. János Pál pápa, *Katekézis* (1980. március 12.), 2: *Insegnamenti*, III, 1 (1980), 542.

¹⁹¹ Vö. uő, *Mulieris dignitatem* apostoli levél (1988. augusztus 15.), 30–31: AAS 80 (1988), 1727–1729. [Magyar kiadás: *II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978–2005*, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005, 637–640.]

¹⁹² *Katekézis* (2015. január 7.): *L'Osservatore Romano*, 2015. január 7–8., 8.

legmélyebb értelmét: az első imádságokban, az áhítat első gesztusaiban, melyeket egy gyermek megtanul. (...) Anyák nélkül nemcsak új hívők nem támadnának, hanem a hit is elveszítené egyszerű és mélységes melegének jó részét. (...) Köszönet nektek, drága édesanyák, köszönet azért, amit a családban jelentetek, és azért, amit az Egyháznak és a világnak adtok.”¹⁹³

175. Az édesanya, aki gyöngédségével és együttérzésével oltalmazza a gyermeket, fölbreszti benne a bizalmat, segíti megtapasztalni, hogy a világ jó hely, mely befogadja őt. Ez lehetővé teszi az önbecsülés kialakulását, mely támogatja az intimitás képességét és az empátiát. Másrészt pedig az édesapa alakja segíti érzékelni a valóság korlátait, és inkább a tájékozódási képesség, a tágabb és kihívásokkal teljes világ felé való elindulás, valamint az erőfeszítésre és a küzdelemre való készség jellemzi. A világos és boldog férfi identitású apa, aki magatartásában egyesíti a felesége iránti szeretetet és elfogadást, épp annyira szükséges, amennyire az anyai gondoskodás. Rugalmas szerepek és feladatok ezek, amelyek alkalmazkodnak minden család konkrét körülményeihez, de a két főszereplő világos és jól meghatározott női és férfiúi jelenléte teremti meg a legjobb környezetet a gyermek növekedéséhez.

176. Azt mondják, hogy a mi társadalmunk „apátlan társadalom”. A nyugati kultúrában az apa alakja szimbolikus értelemben hiányzik, eltorzult és megfakult. Még a férfiúságot is vitatják. Érthetően kavardás támadt, mert „az első pillanatban felszabadulásként fogták fel a dolgot: szabadulás a gazda-atyától, az apától, aki a kívülről ráerőszakolt törvény képviselője, az apától, aki a gyermekek boldogságának cenzora, és a fiatalok autonómiájának és emancipációjának akadálya. A múltban bizonyos esetekben a tekintélyelvűség, máskor egyenesen az elnyomás érvényesült.”¹⁹⁴ Azonban „ahogyan gyakran megtörténik, az egyik végletből a másikba esünk. Napjaink problémája, úgy tűnik, nem annyira az uralkodó

¹⁹³ *Uo.*

¹⁹⁴ *Katekézis* (2015. január 28.): *L'Osservatore Romano*, 2015. január 29., 8.

apák jelenléte, hanem inkább a hiányuk, az eltávolodásuk. Az apák gyakran annyira önmagukra, a munkájukra és az önmegvalósítására koncentrálnak, hogy megfeledeknek a családról, és magukra hagyják a kicsinyeket és a fiatalokat.”¹⁹⁵ Az apai jelenlétet, sőt az apai tekintélyt az is aláássa, hogy egyre több időt szentelnek a tömegtájékoztatási eszközöknek és a szórakoztató technikának. Emellett ma gyanakodva néznek a tekintélyre és keményen megkérdőjelezzik a felnőtteket. Ők maguk pedig elhagyják a bizonyosságokat, s ezért nem nyújtanak a gyermekeiknek biztos és jól megalapozott iránymutatást. Nem egészséges, ha felcserélődik a szülői és gyermeki szerep: ez károsítja a megfelelő érlelődési folyamatot, melyre a gyermekeknek szükségük van, és megtagadja tőlük az iránymutatásra képes szeretetet, mely segíti őket az érlelődésben.¹⁹⁶

177. Isten azért állítja az apát férfiúságának értékes tulajdonságival együtt a családba, hogy „a feleség mellett álljon, és osszon meg vele mindent: örömeket és fájdalmakat, fáradozásokat és reményeket. És hogy a gyermekek mellett álljon növekedésükben: amikor játszanak és amikor tanulnak, amikor meggondolatlanok és aggódnak, amikor megnyilvánulnak és hallgatásba burkolóznak, amikor vakmerőek és félnek, amikor elvétik és amikor újra megtalálják az utat; az apa mindig jelen van. A jelenlét nem azonos az ellenőrzéssel. Mert a túlzóan ellenőrző apák megsemmisítik a gyermekeiket.”¹⁹⁷ Néhány apa haszontalannak vagy szükségtelennek érzi magát, az igazság azonban az, hogy „a gyermekeknek szükségük van egy olyan apára, aki hazavárja őket, amikor visszatérnek bukásaikból. Mindent megtesznek azért, hogy ezt ne ismerjék be, hogy ez ne látszódjon rajtuk, de szükségük van rá.”¹⁹⁸ Nem jó, ha a gyermekek apa nélkül maradnak, és így idő előtt elveszítik gyermeki mivoltukat.

¹⁹⁵ *Uo.*

¹⁹⁶ *Vö. Zárójelentés, 2015, 28.*

¹⁹⁷ *Katekézis (2015. február 4.): L'Osservatore Romano, 2015. február 5., 8.*

¹⁹⁸ *Uo.*

A tágabban értett termékenység

178. Sok házaspárnak nem lehet gyermeke. Tudjuk, hogy mindez mennyi szenvedéssel jár. Másrészt azt is tudjuk, hogy „a házasság nem csupán az életadásra lett alapítva. (...) Ezért akkor is, ha a sok esetben forrón óhajtott gyermekáldást nélkülözniük is kell, a házasság megmarad mint teljes életközösség, s megőrzi értékét és fölbonthatatlanságát.”¹⁹⁹ Ezenfelül „az anyaság nem kizárólag biológiai adottság, hanem különböző módokon fejződik ki”.²⁰⁰

179. Az örökbefogadás az anyaság és apaság megvalósításának egyik igen nagylelkű útja, és szeretném bátorítani mindazokat, akiknek nem lehet gyermekük, hogy támogassák ki és tárják ki házastársi szeretetüket azok befogadására, akik meg vannak fosztva a saját családtól. Soha nem fogják megbánni nagylelkűségüket. Az örökbefogadás a szeretet cselekedete, amely révén családdal ajándékozzák meg azt, akinek nincs családja. Fontos sürgetni, hogy a törvényhozás könnyítse meg az örökbefogadási eljárásokat, mindenekelőtt a nem kívánt gyermekek esetében, hogy megelőzzük az abortuszt vagy a gyermekek magukra hagyását. Akik szembenéznek az örökbefogadás kihívásával, és feltételek nélkül, ingyenesen befogadnak egy személyt, Isten szeretetének közvetítőivé válnak, aki ezt mondja: „Még ha anyád megfelelneznék is, én akkor sem feledkezem meg rólad” (vö. *Iz 49,15*).

180. „Az örökbefogadás és nevelőszülőség választása a hitvesi kapcsolat különleges termékenységét fejezi ki, amely túlmutat azokon az eseteken, amikor a meddőség nyomja rá fájdalmas bélyegét a házasságra. (...) Azokkal a helyzetekkel szemközt, amikor valaki mindenáron gyermeket akar, s ezt jognak tekinti saját teljes életéhez, a helyesen felfogott örökbefogadás és nevelőszülőség nagyon fontos szempontját mutatja meg a szülői és gyerme-

¹⁹⁹ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 50.

²⁰⁰ Latin-Amerikai és Karib-szigeteki Püspökök V. Általános Gyűlése, *Aparecidai dokumentum* (2007. június 29.), 457.

ki létnek, amennyiben segít fölismerni, hogy a gyermekek, akár vér szerintiek, akár örökbefogadottak, mások, mint mi. Befogadni, szeretni, gondoskodni kell róluk, nem elég a világra hozni őket. A gyermek elsődleges érdekének kellene mindig inspirálnia az örökbefogadásról és nevelőszülőségről meghozandó döntéseket.”²⁰¹ Másrészt „az államok megfelelő törvényi rendelkezéseivel és ellenőrzésével meg kell akadályozni az országok és földrészek közötti gyermekkereskedelmet”.²⁰²

181. Jó arra is emlékeztetnünk, hogy az életfakasztás és az örökbefogadás a szeretet termékenysége megélésének nem egyedüli módja. A sokgyermekes család is arra hivatott, hogy hasson a társadalomra, amelyben él, és a termékenység más formáit is kibontakoztassa, melyek az őt fenntartó szeretetnek mintegy meghosszabbításai. A keresztény családok ne feledjék, hogy „a hit nem emel ki minket a világból, hanem fokozottan elmerít benne, (...) ugyanis mindegyikünknek sajátos szerepe van Isten országa eljövételének előkészítésében”.²⁰³ A családnak nem szabad azt gondolnia magáról, hogy erődítmény, melynek meg kell védenie magát a társadalomtól. Nem élhet örökös várakozásban, hanem szolidárisan ki kell lépnie önmagából. Így válik a személy és a társadalom integrációjának helyévé, a nyilvános és magánszféra találkozási pontjává. A házastársaknak el kell jutniuk társadalmi kötelezettségeik világos és meggyőződések tudatára. Amikor ez megtörténik, az őket egyesítő szeretet nem csökken, hanem új megvilágítást nyer, amint a következő verssorok mondják:

„Kezeid az én simogatásom,
mindennapos megbékéléseim:
szeretlek, mert a kezeid
az igazságosságért fáradoznak.

²⁰¹ Zárójelentés, 2015, 65.

²⁰² Uo.

²⁰³ Beszéd a családokkal való találkozón Manilában (2015. január 16.): AAS 107 (2015), 178.

Ha szeretlek, azért van,
mert szerelmem, társam és mindenem vagy,
és mert az úton egymás mellett
sokkal több vagyunk, mint kettő.”²⁰⁴

182. Egyetlen család sem lehet termékeny, ha túlságosan másmi-lyennek vagy „elkülönültnek” tekinti magát. E veszély elkerülésé-
hez emlékezzünk arra, hogy Jézus kegyelemmel és bölcsességgel
telt családja nem „különleges” családként élt, mint a néptől ide-
gen és távoli otthon. Épp emiatt nem volt könnyű az embereknek
elismerni Jézus bölcsességét, és ezért mondták: „Honnan veszi
mindezt? (...) Nem az ács ez, Mária fia?” (*Mk 6,2-3*). „Nem az ács
fia ez?” (*Mt 13,55*). Ez azt mutatja, hogy egy egyszerű, mindenki-
hez közel álló, a nép életébe normálisan beleillő család volt. Jézus
sem zárt és kizárólagos kapcsolatban nőtt fel, csak Máriával és Jó-
zseffel, hanem szívesen mozgott a nagyobb családban, melyben
rokonok és barátok éltek. Ez a magyarázata annak, hogy amikor
hazatérőben voltak Jeruzsálemből, a szüleit nem zavarta, hogy a
tizenkét éves gyermek egy egész napra elvesszen a karavánban,
hallgassa a többiek elbeszéléseit és osztozzon gondjaikban: „Ab-
ban a hitben, hogy az úti társaságban van, mentek egy napig” (*Lk*
2,44). Ezzel szemben néha megtörténik, hogy egyes keresztény
családok a nyelvezetük, a kifejezésmódjuk, a küllemük stílusa, két
vagy három téma szüntelen ismételtetése miatt úgy élnek, mint-
ha távoliak és elkülönültek volnának a társadalomtól, olyannyira,
hogy még a rokonaik is úgy érzik, hogy lenézik vagy elítélik őket.

183. Az a házaspár, amely tapasztalja a szeretet erejét, tudja, hogy
ez a szeretet arra hivatott, hogy gyógyítsa az elhagyottak sebeit,
meghonosítsa a találkozás kultúráját, harcoljon az igazságossá-
gért. Isten a családra bízta a világ „otthonossá” tételének tervét,²⁰⁵

²⁰⁴ Mario Benedetti, *Te quiero* [Szeretlek], in *Poemas de otros*, Buenos Aires, 1993, 316.

²⁰⁵ Vö. *Katekézis* (2015. szeptember 16.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptem-
ber 17., 8.

hogy valamennyien eljussanak arra az érzésre, hogy minden ember testvér: „A mai férfiak és nők mindennapi életének figyelmes szemlélése rögtön megmutatja egy erőteljes család-injekció mindenütt meglévő szükségességét. (...) Nem csupán a közösségi élet megszervezése fut egyre inkább zátonyra az alapvető emberi kapcsolatoktól teljesen idegen bürokrácia miatt, hanem a köz- és politikai erkölcs is gyakran a züllés jeleit mutatja.”²⁰⁶ Ezzel szemben a nyitott és szolidáris családok teret nyitnak a szegények előtt, képesek arra, hogy baráti kapcsolatban legyenek azokkal, akik náluk rosszabb helyzetben vannak. Ha valóban szívükön viselik az evangéliumot, nem feledhetik, amit Jézus mondott: „Amit a legkisebb testvéreim közül egynek tettetek, nekem tettétek” (Mt 25,40). Végső soron azt élük meg, amit a következő mondatok oly világosan megkívánnak tőlünk: „Amikor ebédet vagy vacsorát adsz, ne hívd meg barátaidat, sem testvéreidet, sem rokonaidat, sem jómódú szomszédaidat, nehogy visszahívjanak és viszonozzák neked. Ha vendégséget rendezel, hívd meg a szegényeket, bénákat, sántákat, vakokat. S boldog leszel” (Lk 14,12-14). Boldog leszel! Lám, ez a boldog család titka.

184. A családok a tanúságtételükkel és a szavukkal is Jézusról beszélnek a többieknek, átadják a hitet, ébresztik az Isten utáni vágyat, és megmutatják az evangélium és az általa javasolt életstílus szépségét. Így a keresztyény házastársak színesre festik a közélet szürkeségét azzal, hogy megtöltik azt a testvériség, a szociális érzékenység, a törekeny személyek megvédése, a fénylő hit és a tevékeny remény színeivel. Termékenységük kitágul és Isten szeretete társadalmi megjelenítésének ezernyi módjára nyer lefordítást.

²⁰⁶ *Katekézis* (2015. október 7.): *L'Osservatore Romano*, 2015. október 8., 8.

A test megkülönböztetése

185. Ebben az összefüggésben jó nagyon komolyan venni egy szentírási szöveget, melyet általában az összefüggésből kiragadván, vagy nagyon általánosan értelmeznek, ami miatt el lehet menni határozottan közösségi jellegű közvetlen jelentése mellett. Az *1Kor 11,14-34* részletéről van szó, melyben Szent Pál a korintusi közösség egy szegényletes helyzetéről beszél. Ebben a szövegösszefüggésben néhány gazdag ember hátrányosan megkülönböztette a szegényeket, ráadásul erre az Eucharisztia ünneplését követő agapén került sor. Míg a gazdagok élvezték ízletes ételleiket, a szegények csak éhesen néztek: „Az egyik éhen marad, a másik pedig dőzsöl. Nincs otthonotok evésre-ivásra? Vagy megvetitek Isten egyházát, és megszegényítitek a szegényeket?” (21-22).

186. Az Eucharisztia megköveteli az egyetlen egyházi testbe való beépülést. Aki Krisztus testéhez és véréhez lép közel, nem bánthatja meg ugyanakkor Krisztus ugyanazon testét azzal, hogy botrányosan megoszlast és hátrányos megkülönböztetést okoz a tagjai között. Az Úr testének „megkülönböztetéséről”, hittel és szeretettel való fölismeréséről van szó, úgy a szentségi jelekben, mint a közösségben. Máskülönben az ember a saját ítéletét eszi és issza (vö. 29). Ez a szentírási rész komoly figyelmeztetés a családoknak, melyek bezárkóznak saját kényelmükbe és elszigetelődnek, de még inkább azoknak a családoknak, melyek közömbösek a szegény és rászorulóbb családok szenvedései iránt. Így az eucharisztikus ünneplés, a szentmise állandó felhívás mindenki felé, hogy „vizsgálja meg magát” (28), azért, hogy kitarja saját családjának ajtaját azok nagyobb közössége előtt, akiket a társadalom kiselejtezett. Ezt követően vegyék magukhoz valóban a szeretet Szentségét, amely egy testet alkot belőlünk. Nem szabad megfélemlkezni arról, hogy „a Szentség »misztikájának« társadalmi jellege van”.²⁰⁷ Ha a szentáldozáshoz járulók nem engedik, hogy a szent-

²⁰⁷ XVI. Benedek pápa, *Deus caritas est* enciklika (2005. december 25.): 14, AAS 98 (2006), 228.

ség a szegényekkel és szenvedőkkel való törődésre készítse őket, vagy egyetértenek a megoszlás, a megvetés és az igazságtalanság különböző formáival, méltatlanul veszik magukhoz az Eucharisziát. Ezzel szemben a megfelelő készséggel áldozó családok megerősítik a testvériségre irányuló vágyukat, szociális érzéküket és a rászorulókkal való törődésüket.

A szó teljes értelmében vett családi élet

187. A kis családnak nem szabadna elszigetelődnie a tágabb családtól, amelyben a nagyszülők, nagybácsik és nagynénik, unokatestvérek és a szomszédok is élnek. Ebben a tágabb családban lehetnek olyanok, akiknek segítségre vagy legalább társaságra, vagy a szeretet megnyilvánulásaira, vagy nagy szenvedésük okán bátorításra van szükségük.²⁰⁸ Korunk individualizmusa néha oda vezet, hogy elzárkózunk egy kicsi fészek biztonságába, és a többieket kényelmetlen veszélynek tekintjük. Azonban az ilyen elszigetelődés nem a békét és boldogságot növeli, hanem elzárja a család szívét és megfosztja az élet tágasabb horizontjától.

Gyermeknek lenni

188. Elsőként a saját szüleinkről beszéljünk. Jézus emlékeztette a farizeusokat arra, hogy a szülők magukra hagyása ellenkezik Isten törvényével (vö. *Mk 7,8-13*). Senkinek nem tesz jót, ha elveszíti gyermekségtudatát. Minden személyben, „még ha felnőtté vagy öreggé válik, szülővé lesz is, vagy valami felelős állást tölt be, mindközben megmarad gyermeki identitása. Valamennyien gyermekek vagyunk. És ez mindig szembesít azzal a ténnyel, hogy az életet nem magunknak köszönhetjük, hanem kaptuk. Az élet nagy ajándéka az első ajándék, melyet megkaptunk.”²⁰⁹

²⁰⁸ Vö. *Zárójelentés*, 2015, 11.

²⁰⁹ *Katekézis* (2015. március 18.): *L'Osservatore Romano*, 2015. március 19., 8.

189. Ezért „a negyedik parancsolat megköveteli a gyermekektől, (...) hogy tiszteljék apjukat és anyjukat (vö. *Kiv 20,12*). Ez a parancs közvetlenül az Istennel kapcsolatos parancsolatokat követi, ugyanis valami szent, valami isteni van benne, valami, ami minden egyéb emberi kapcsolatnak gyökere. És a negyedik parancsolat szentírási megfogalmazásához kapcsolódik: »Hogy sokáig élj azon a földön, melyet az Úr, a te Istened ad neked.« A nemzedékek közötti erényes kötelék a jövő biztosítója, és egy valóban emberi történelem biztosítója. A szülőket nem tisztelő gyermekek társadalma becstelen társadalom, (...) olyan társadalom, mely arra van rendelve, hogy rideg és mohó fiatalok töltsék be.»²¹⁰

190. Van azonban az éremnek egy másik oldala is: „A férfi elhagyja apját és anyját” (*Ter 2,24*), mondja Isten igéje. Ez néha nem valósul meg, és a házasságot nem vállalják fel a maga mélységében, mert nem történik meg ez az elhagyás és odaadás. A szülőket nem szabad magukra hagyni, sem mellőzni, mindazonáltal a házasságban való egyesülésért el kell hagyni őket, úgy, hogy a hitvesek új otthona legyen a lakás, az oltalom, a megbeszélés és a tervezés helye, és ők valóban „egy testté” (*uo.*) válhassanak. Néhány házasságban megesik, hogy az egyik házastárs sok dolgot eltitkol a másik elől, és a szüleinek mondja el, olyannyira, hogy a szülők véleménye fontosabb a házastárs érzéseinél és véleményénél. Egy ilyen helyzetet nem könnyű, és csak átmenetileg lehetséges fenntartani, míg létre nem jönnek a bizalomban és párbeszédben való növekedés feltételei. A házasság kihívás arra, hogy megtaláljuk a gyermekség új módját.

Az idősök

191. „Öregkoromban se taszíts el magadtól, akkor se hagyj el, ha erőm elfogy” (*Zsolt 71,9*). Az idős ember kiáltása ez, aki fél az elfeledéstől és a megvetéstől. Ahogyan Isten hív, hogy legyünk

²¹⁰ *Katekézis* (2015. február 11.): *L'Osservatore Romano*, 2015. február 12., 8.

eszközei a szegények kéréseinek meghallgatásában, úgy azt is várja tőlünk, hogy halljuk meg az idősek kiáltását.²¹¹ Ez szól a családoknak és a közösségeknek is, mert „az Egyház nem lehet érzéketlen, még kevésbé közömbös és megvető az öregséggel szemben. Fel kell ébresztenünk a hála, a megbecsülés, a törődés közösségi érzését, amelyek megéreztetik, hogy az öreg ember is a közösség élő tagja. Az idősek, férfiak és nők, apák és anyák, akik megelőztek minket ugyanazon az úton, ugyanabban az otthonban, a méltó életért folytatott mindennapos küzdelmeinkben.”²¹² Ezért „mennyre szeretnék egy olyan Egyházat, amely a fiatalok és öregek túlárado örömi ölelkezésével kihívást képez a selejtezés kultúrájával szemben!”²¹³

192. Szent II. János Pál pápa arra szólított, hogy figyeljünk az öregek családon belüli szerepére, mert vannak kultúrák, amelyek „a rendetlen iparosodás és városiasodás következtében az öregek elfogadhatatlan kirekesztésének különböző formáihoz vezettek és vezetnek”.²¹⁴ Az idősek „a szakadások összevarrásának karizmájával” segítenek felfogni a „nemzedékek folytonosságát”.²¹⁵ Gyakran a nagyszülők biztosítják a nagy értékek átadását unokáiknak, és „sokan megállapíthatják, hogy épp a nagyszüleiknek köszönhetik a keresztény életbe való bevezetésüket”.²¹⁶ Szavaik, kedveségük vagy a puszta jelenlétük segíti el a gyermekeket annak felismerésére, hogy a történelem nem velük kezdődik, hanem egy hosszú folyamat örökösei, és hogy tisztelniük kell a már megtett utat. Akik megszakítják a történelemhez fűző köteléket, nehezen fognak maradandó kapcsolatokat teremteni, és elismerni, hogy nem korlátlan urai a valóságnak. Tehát „az öregek iránt tanúsított

²¹¹ Vö. *Zárójelentés*, 2015, 17–18.

²¹² *Katekézis* (2015. március 4.): *L'Osservatore Romano*, 2015. március 5., 8.

²¹³ *Katekézis* (2015. március 11.): *L'Osservatore Romano*, 2015. március 12., 8.

²¹⁴ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 27: *AAS* 74 (1982), 113.

²¹⁵ II. János Pál pápa, *Beszéd a tevékeny idősorról rendezett nemzetközi fórum résztvevőibez* (1980. szeptember 5.), 5: *Insegnamenti*, III, 2 (1980), 539.

²¹⁶ *Zárójelentés*, 2015, 18.

figyelem minősít egy civilizációt. Figyel egy civilizáció az idősekre? Van helye az időseknek? Az ilyen civilizáció előbbre fog jutni, ha meg tudja becsülni a bölcsességet, az öregek bölcsességét.”²¹⁷

193. Társadalmunk nagy hibája a történelmi emlékezet hiánya. Ez a „már elmúlt” gondolkodás éretlen mentalitása. A múlt eseményeinek ismerete és a velük kapcsolatos állásfoglalás az értelmes jövő építésének egyetlen lehetősége. Emlékezés nélkül nem lehet nevelni. „Emlékezzetek vissza az elmúlt időkre” (*Zsid 10,32*). Az idősek elbeszélései igen jól tesznek a gyermekeknek és a fiataloknak, mert összekapcsolják őket a család, a lakóhely és az ország átélt történelmével. Az a család, amely nem becsüli a nagyszülőket és nem törődik velük, akik pedig az élő emlékezte volnának, valójában szétesett család; az emlékező családnak ellenben van jövője. Ezért „ha egy civilizációban nincs hely az idősek számára, vagy kiselejtezik őket, mert problémát jelentek, ez a kultúra halálos vírust hordoz magában”,²¹⁸ mert „elszakad saját gyökereitől”.²¹⁹ Az árvaság érzésének kortárs jelensége, amely a szétszakítotttságban, gyökértelenségben és az életnek alakot adó meggyőződés gyengülésében mutatkozik meg, kihívást jelent arra, hogy családjaink olyan helyekké váljanak, ahol a gyermekek gyökeret tudnak eresztetni a kollektív történelem talajába.

Testvérnek lenni

194. Az idő múlásával a testvérek közötti kapcsolat elmélyül, és „a testvériség köteléke, amely a családban a gyermekek között kialakul – hogyha a mások iránti nyitottságra nevelés szellemében kerül erre sor –, a szabadság és a béke nagy iskolája. A családban a testvérek között tanuljuk meg az emberi együttélést. (...) Ennek talán nem vagyunk mindig a tudatában, de épp a család hozza el a világba a testvériséget! A testvériségnek a családi lelkületből és

²¹⁷ *Katekézis* (2015. március 4.): *L'Osservatore Romano*, 2015. március 5., 8.

²¹⁸ *Uo.*

nevelésből táplálkozó első tapasztalataiból sugárzik ígéretként az egész társadalomra a testvériség stílusa.”²²⁰

195. A testvérek közötti felnövekedés nyújtja a kölcsönös törődés és segítségnyújtás szép tapasztalatát. Ezért „különleges módon ragyog fel a testvériség a családban, amikor látjuk a gyengébb, beteg, vagy fogyatékos testvér körüli aggodást, türelmet, szeretetet.”²²¹ El kell ismernünk, hogy „ha van szerető fivéred vagy nővéred, az erős, megfizethetetlen, mással nem pótolható tapasztalat”.²²² Ugyanakkor türelemmel kell megtanítani a gyermekeknek, miként viselkedhetnek testvérként. Ezek az olykor fáradtságos tanulóévek a társas lét igazi iskoláját képezik. Egyes országokban erős az egykézés, ezért a testvéri létforma tapasztalata egyre kevésbé általános. Ha egy családban nem lehet több gyermek, csak egy, meg kell találni a módját, hogy ez a gyermek ne egyedül vagy elszigetelten nőjön fel.

Tágas szívvel

196. A házaspár és gyermekeik alkotta kis család mellett ott van a tágabb család, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ugyanis „a házasságban élő férfi és nő közötti szeretetet, s ebből fakadóan és teljesebb módon a családtagok – a szülők és gyermekek, a testvérek, rokonok és ismerősök – közötti szeretetet egy olyan belső és szüntelen dinamizmus eleveníti és serkenti, amely a családot napról napra szorosabb és elmélyültebb közösséggé teszi. Ez a dinamizmus ad alapot és erőt a házastársi és családi közösségnek.”²²³

²¹⁹ *Beszéd az idősek találkozájának résztvevőibez* (2014. szeptember 28.): *L'Osservatore Romano*, 2014. szeptember 29–30., 7.

²²⁰ *Katekézis* (2015. február 18.): *L'Osservatore Romano*, 2015. február 19., 8.

²²¹ *Uo.*

²²² *Uo.*

²²³ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 18: AAS 74 (1982), 101.

197. Ennek a tágabb családnak kellene nagy szeretettel befogadnia a leányanyákat, az árvákat; az egyedülálló nőket, akiknek gondoskodniuk kell gyermekeik neveléséről; a fogyatékosokat, akik nagy szeretetet és közelséget igényelnek; a függőséggel küzdő fiatalokat; a házasulatlanokat, az elváltakat vagy özvegyeket, akik a magánytól szenvednek; az öregeket és betegeket, akikkel gyermekeik nem törődnek; egészen odáig, hogy ölükbe fogadják „az életvitelükben leginkább katasztrófát szenvedett embereket is”.²²⁴ Ez a tágabb család ellensúlyozhatja a szülők gyengeségeit, vagy időben felfedezheti és jelezheti a családon belüli erőszakot vagy a gyermekeket ért szexuális visszaéléseket, egészséges szeretetet és családi támogatást nyújtva nekik, ha a szülők ezt képtelenek biztosítani.

198. Végül nem szabad megfélemedkeznünk arról, hogy ehhez a tágabb családhoz tartozik az após és az anyós, és a házastárs teljes rokonsága is. A szeretet egyik sajátos kifinomult vonása mutatkozik meg abban, hogy nem versenytársat, veszedelmes személyt vagy támadót látnak bennük. A házastársi egység megköveteli hagyományaik és szokásaik tiszteletben tartását, a törekvést nyelvezetük megértésére, a róluk alkotott kritika fékezésére, a velük való törődésre és szívbe zárásukra, akkor is, ha a házaspár jogos autonómiáját és intimitását meg kell őrizni. Ezek a megnyilvánulások a házastárs iránti szerető odaadás kiváló kifejezési formái.

²²⁴ *Katekézis* (2015. október 7.): *L'Osservatore Romano*, 2015. október 8., 8.

HATODIK FEJEZET

NÉHÁNY LELKIPÁSZTORI TÁVLAT

199. A színódusi folyamat során folytatott párbeszédnek annak belátására vezettek, hogy új lelkipásztori utakat kell kifejlesztenünk, amelyeket most általánosságban szeretnék összefoglalni. Az Egyház tanításának – és a helyi szükségletek és kihívások – figyelembevételével a különböző közösségek dolga lesz a gyakorlatiasabb és hatékonyabb javaslatok kidolgozása. Anélkül, hogy e helyen a teljes családpasztorációt kívánám előadni, csak néhány fontosabb lelkipásztori kihívás összegyűjtésére szorítkozom.

A család evangéliumának hirdetése ma

200. A színódusi atyák sürgették, hogy a keresztyén családok, a házasság szentségének kegyelméből fakadóan a családpasztoráció elsődleges alanyai legyenek, mindenekelőtt azáltal, hogy „a házastársak és a családok a család-egyház” tanúságát nyújtják.²²⁵ Ezzel hangsúlyozták: „arról a tapasztalatról van szó, hogy a család evangéliuma »a szívet és az egész életet betöltő öröm«, mert Krisztusban »megszabadultunk a bűntől, a szomorúságtól, a belső ürességtől, az elszigetelődéstől« (*Evangelii gaudium*, 1). A magvető példabeszédének fényében (vö. *Mt 13,3-9*) a mi dolgunk együttműködni a magvetésben, a többi Istenre tartozik. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a családról prédikáló Egyház az ellentmondás jele.”²²⁶ Azonban a házastársak értékelik, ha a pásztorok motivációkat nyújtanak nekik a bátor küzdelemhez az erős, kitartó szeretetért, amely képes szembeszállni minden, útjuk közben adódó nehézséggel. Az Egyház alázatos megértéssel akar közeledni a csa-

²²⁵ *Színódusi jelentés*, 2014, 30.

²²⁶ *Uo.*, 31.

ládokhoz, és az a kívánsága, hogy „minden egyes családot kísérjen, hogy felfedezze a legjobb módot az útján adódó nehézségek legyőzésére”.²²⁷ Nem elegendő a nagy lelkipásztori tervekbe bele-
szöni valamiféle általános törődést a családokkal. Hogy a családok a lelkipásztorkodás egyre aktívabb alanyai lehessenek, „a család belseje felé irányuló evangelizáló és kateketikai erőfeszítésre” van szükség,²²⁸ amely a családot ebbe az irányba tereli.

201. „Ezért van szüksége az egész Egyháznak missziós megtérésre: nem szabad megállni a merőben elméleti és az emberek valós problémáitól elszakadt igehirdetésnél.”²²⁹ A családpasztorációnak „meg kell mutatnia, hogy a család evangéliuma válasz az emberi személy legmélyebb vágyaira: méltóságára és teljes megvalósulására a kölcsönösségben, a közösségben és a termékenységben. Nem pusztán a törvény előadásáról, hanem olyan értékek megmutatásáról van szó, amelyek megfelelnek annak az igénynek, amely még a leginkább szekularizált országokban is megmutatkozik napjainkban.”²³⁰ Emellett „hangsúlyozzuk egy olyan evangelizáció szükséges voltát, amely bátran tiltakozik azon kulturális, társadalmi, politikai és gazdasági körülmények, továbbá a piac el-túlzott logikája ellen, amelyek akadályozzák az igazi családi életet, mert hátrányos megkülönböztetéseket, szegénységet, kirekesztést és erőszakot hoznak magukkal. Ezért kell kialakítani párbeszédet és együttműködést a társadalmi intézményekkel. Bátorítjuk és támogatjuk a világiakat, akik keresztyénként kulturális és szociálpolitikai területeken tevékenykednek.”²³¹

202. „A családpasztorációhoz elsődlegesen a plébánia – egy családokból álló család – járul hozzá, amelyben mindaz, amit a kisebb közösségek, az egyházi mozgalmak és társulatok tudnak adni, har-

²²⁷ Zárójelentés, 2015, 56.

²²⁸ *Uo.*, 89.

²²⁹ *Szinódusi jelentés*, 2014, 32.

²³⁰ *Uo.*, 33.

²³¹ *Uo.*, 38.

monikusan összekapcsolódik.”²³² A sajátosan a családok felé irányuló pasztorációval együtt szükséges „a papok, diakónusok, szerzetesek és szerzetesnők, hitoktatók és más lelkipásztori munkatársak megfelelőbb képzése”.²³³ Az egész világba kiküldött konzultációs ívekre érkezett válaszokból világossá válik, hogy a felszentelt szolgálattevők gyakran nem kapják meg a megfelelő képzést a család aktuális problémáinak kezeléséhez. Ebből a szempontból hasznos lehet a keleti rítusú, házasságban élő papok hosszú időre visszanyúló hagyományának tapasztalata.

203. A szeminaristáknak tágabb körű interdiszciplináris, és nem csupán tanbeli oktatásban kellene részesülniük a jegyesség és a házasság kapcsán. Ezenfelül képzésük nem mindig teszi lehetővé számukra, hogy kifejezzék a maguk pszichoeffektív világát. Egyesek a szülők hiányával és az érzelmi labilitással együtt magukban hordozzák sérült családjuk tapasztalatát. A képzés idején biztosítani kell az érlelődést, hogy a leendő szolgálattevők rendelkezzenek a feladatuk által megkövetelt pszichés kiegyensúlyozottsággal. A családi kötelek alapvetőek a szeminaristák egészséges önértékelésének megerősítésében. Ezért fontos, hogy a családok végigkísérjék a szeminárium és a papság egész folyamatát, mert realiztikusan segítenek annak megerősítésében. Ebben az értelemben üdvös a szemináriumi élet idejét összekötni a plébánián töltött idővel, amelyek lehetőséget nyújtanak a közelebbi kapcsolatokra a családok konkrét valóságával. A papot ugyanis egész lelkipásztori élete elsősorban családokkal köti össze. „A világi hívők és családok jelenléte, de különösen nők részvétele a papképzésben segíti az Egyházban meglévő különböző hivatások sokféleségének és egymást kiegészítő jellegének megbecsülését.”²³⁴

204. A konzultációkra érkezett válaszokból kitűnik, hogy sürgősen szükséges a családpsztoráció világi munkatársainak a kép-

²³² Zárójelentés, 2015, 77.

²³³ *Uo.*, 61.

²³⁴ *Uo.*

zése, pszichopedagógusok, család- és házi orvosok, szociális segítők, kiskorúak és családok ügyeivel foglalkozó ügyvédek segítségével, nyitottan a pszichológia, a szociológia, a szexológia és a házassági tanácsadás (*counseling*) eredményeire. A szakemberek, különlegesen azok, akiknek tapasztalata van a kísérésben, segítenek megvalósítani a lelkipásztori terveket a családok valós helyzeteiben és konkrét gondjaik közepette. „A kifejezetten lelkipásztori munkatársaknak szóló tanfolyamok és kurzusok alkalmassá tehetik őket arra, hogy a házasságra felkészítő utat be tudják illeszteni az egyházi élet tágabb dinamikájába.”²³⁵ A jó lelkipásztori felkészítés fontos „a családi erőszak és a szexuális visszaélés kiemelten kezelt vészhelyzeteinek a tekintetében is”.²³⁶ Mindez semmiképpen nem csökkenti, hanem magában foglalja a lelki vezetés, az Egyház felbecsülhetetlen spirituális erőforrásai és a szentségi kiengesztelődés alapvető értékét.

A jegyesek vezetése a házassági felkészülés útján

205. A szinódusi atyák különféle módokon fejezték ki, hogy segíteni kell a fiatalokat a házasság értékének és gazdagságának felfedezésében.²³⁷ Meg kell ismerniük a teljes egység vonzerejét, mely fölemeli és tökéletesé teszi a létezés társas dimenzióját, megadja a szexualitásnak az igazi értékét; ugyanakkor a gyermekek javát szolgálja, és a legjobb környezetet kínálja fel számukra érlelődésükhöz és nevelésükhöz.

206. „Az összetett szociális valóságok és a kihívások, melyekkel a családnak ma szembe kell néznie, az egész keresztény közösség részéről nagyobb elkötelezettséget igényelnek a házasságra készülő felkészítésében. Emlékeztetnünk kell az erények fontosságá-

²³⁵ Uo.

²³⁶ Uo.

²³⁷ Vö. *Szinódusi jelentés*, 2014, 26.

gára. Közöttük a tisztaság a személyek közötti szeretet hiteles növekedésének értékes feltétele. E szükséglet tekintetében a szinódusi atyák egyetértettek annak hangsúlyozásában, hogy az egész közösségnek nagyobb részt kell vállalnia, előtérbe helyezve a családok tanúságtételét, amellet, hogy a házasságra való felkészítést összekapcsolják a keresztyén beavatás útjával, hangsúlyozva a házasság kapcsolatát a keresztséggel és a többi szentséggel. Hasonlóképpen világossá vált, hogy szükség van a házasságra közvetlenül előkészítő sajátos programokra, amelyek az egyházi életben való részvétel igazi tapasztalatai, és elmélyítik a családi élet különféle szempontjait.”²³⁸

207. Felhívom a keresztyén közösségeket, ismerjék föl, hogy a jegyesek szeretet-útjának a kísérése számukra is jó. Ahogyan az olaszországi püspökök helyesen mondták: akik házasodnak, a keresztyén közösség számára „értékes erőforrást jelentenek, mert azzal, hogy őszintén elkötelezik magukat a szeretetben és a kölcsönös ajándékozásban való növekedésre, hozzájárulhatnak az egész egyházi test megújulásához: a barátság általuk megélt különleges formája »fertőző« lehet, és gyarapíthatja a barátságban és a testvériségben azt a közösséget, amelynek részei.”²³⁹ A házasság közvetlen előkészítésének különböző formái vannak, és minden helyi egyház maga határozza meg, hogy melyikkel tud jobban gondoskodni a megfelelő képzésről, úgy, hogy ugyanakkor nem távolítja el a fiatalot a szentségtől. Nem az egész katekizmus átadásáról, nem is a túl sok téma általi elteltítésről van szó. Ebben az esetben is igaz, hogy „nem a sok tudás lakatja jól és elégíti ki a lelket, hanem az, hogy bensőleg érzi és ízleli a dolgokat”.²⁴⁰ A menyiségnél fontosabb a minőség, és a *kérüigma* megújított hirdeté-

²³⁸ *Uo.*, 39.

²³⁹ Olasz Püspöki Konferencia Család- és Életügyi Bizottsága, *A házasságra és a családi életre való felkészítés lelkipásztori irányelvei* (2012. október 22.), 1. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2013.]

²⁴⁰ Loyolai Szent Ignác, *Lelkigyakorlatos könyv*, 2. (Bevezető megjegyzések.)

sével együtt elsőbbséget kell adni azoknak a témáknak, amelyeknek vonzó és őszinte átadása segíti őket, hogy „nagylelkűen és bőkezűen”²⁴¹ kötelezzék el magukat egy egész életre. Egyfajta „beavatás” ez a házasság szentségébe, amely eljutatja hozzájuk azokat az alkotóelemeket, melyek szükségesek ahhoz, hogy a legjobb felkészültséggel fogadják a szentséget, megfelelően felkészülve a családi életre.

208. Meg kell találni a módját, hogy a misszionárius családok, a jegyesek családjai és különböző lelkipásztori munkatársak segítségével olyan távolabbi felkészítést kínáljunk fel, amely tanúságtételben és közelségben gazdag kísérettel érleli a szeretetüket. Gyakran nagyon hasznosak a jegyesekből álló csoportok, és a fiatalokat igazán érdeklő témákról rendezett fakultatív összejövetelek. Azonban nélkülözhetetlenek a személyes találkozások is, mert a fő cél az, hogy mindenkit abban segítsenek, hogy tanuljon meg szeretni egy konkrét személyt, akivel meg akarja osztani az egész életet. A másik iránti szeretet megtanulása nem lehet improvizáció, vagy az esküvőt megelőző rövid kurzus kitűzött célja. Valójában mindenki a születésétől kezdve készül a házasságra. Mindaz, amit a családjától kap, lehetővé teszi számára, hogy képessé váljon a teljes és végleges elköteleződésre. Valószínűleg azok jobban felkészültek a házasságra, akik a saját szüleiktől tanulták meg, hogy mi a keresztény házasság, amelyben mindketten feltételek nélkül választották a másikat, és folyamatosan megújítják ezt a döntést. Így minden lelkipásztori tevékenység, mely arra irányul, hogy segítse a házastársakat növekedni a szeretetben és megélni az evangéliumot a családban, nagy segítség ahhoz, hogy a gyermekek felkészülhessenek leendő házasesetükre. Nem szabad megfedkezniük a népszokások értékéről sem. Hogy egy példát említsek: a Szent Valentin-napra emlékeztetek, melyből bizonyos országokban nagyobb hasznot hajtanak a kereskedők, mint a lelkipásztori kreativitás.

²⁴¹ *Uo.*, 5. (Bevezető megjegyzések.)

209. A már formálisan jegyben járók felkészítése közben – ha idejében kapcsolatba kerülnek a plébániai közösséggel – alkalmat kell adni számukra, hogy fölismerjék az összeférhetetlenségeket és a kockázatokat is. Ily módon ráébredhetnek, hogy értelmetlen a kapcsolat további erőltetése, máskülönben az előre látható kudarcnak nagyon fájdalmas következményei lesznek. Az a probléma, hogy a kezdeti káprázat arra késztet, hogy sok mindent eltitkoljanak vagy bagatellizáljanak, figyelmen kívül hagyják a különbözőségeket, és így csak elodázzák a nehézségeket. A jegyeseket ösztönözni és segíteni kell abban, hogy kimondják, mit várnak egy esetleges házasságtól: mit gondolnak a maguk módján a szeretetről és az elköteleződésről, mi az, amit a másiktól várnak, miféle közös életet szeretnének megtervezni. Az ilyen beszélgetések hozzásegíthetnek annak belátásához, hogy igazában kevés az érintkezési pont, és hogy a kölcsönös vonzódás önmagában nem elegendő az egység fenntartásához. Nincs mulandóbb és kiszámíthatatlanabb dolog a vágnál, és soha nem szabad biztatni egy házasság megkötését, ha nem mélyültek el más motívációk is, melyek megadják e szövetség stabilitásának valós lehetőségeit.

210. Mindenesetre, ha világosan fölismerik a másik gyöngye pontjait, a valóságnak megfelelően bízni kell annak lehetőségében, hogy gyöngeségeinek ellensúlyozásával mint embert, segíteni lehet őt jobbik énjének kibontakoztatásában. Ez magában foglalja annak a szilárd akarattal történő elfogadását, hogy talán lemondásokat, nehéz pillanatokot és konfliktushelyzeteket is fel kell majd vállalni. Ezekre határozott döntéssel kell felkészülni. Tudni kell fölismerni a kapcsolattal esetleg együtt járó veszély jeleit, hogy még a házasságkötés előtt megtalálják az eszközöket, melyek lehetővé teszik ezek sikeres elhárítását. Sajnos sokan úgy érkeznek az esküvőre, hogy nem ismerik egymást. Csupán együtt szórakoztak; vannak közös tapasztalataik, de nem néztek szembe a kihívással, hogy megmutassák önmagukat, és megtanulják, hogy igazából kicsoda a másik.

211. Mind a közvetlen előkészületnek, mind a huzamosabb kíséresnek olyannak kell lennie, hogy a jegyesek a házasságkötést ne az út végének tekintsék, hanem úgy fogadják a házasságot, mint hivatást, mely útnak indítja őket, szilárd és realista döntéssel arra, hogy minden nehéz helyzetet és próbatételt közösen kiálljanak. A házasság előtti és a házasság alatti pasztorációnak mindenekelőtt „kötelék-pasztorációnak” kell lennie, ami olyan elemeket tartalmaz, melyek hozzásegítenek a szeretet érlelődéséhez és a nehéz pillanatok leküzdéséhez. Ezek az elemek nemcsak elméleti igazságok, nem is korlátozhatók azokra az értékes lelki erőforrásokra, melyeket az Egyház mindig fölkinál, hanem gyakorlati megoldásoknak, kipróbált jó tanácsoknak, a tapasztalatból merített stratégiáknak, pszichológiai iránymutatásoknak is kell lenniük. Mindez együttesen alkotja a szeretet pedagógiáját, mely ahhoz, hogy belsőleg mozgásba hozhassa őket, nem hagyhatja figyelmen kívül a fiatalok aktuális érzékenységét. Ugyanakkor a már jegyben járók felkészítésénél meg kell jelölni számukra helyeket és személyeket, tanácsadókat vagy megfelelő családokat, akikhez segítségért fordulhatnak, ha nehézségeik támadnának. Emellett azonban soha nem szabad megfeledkezni arról, hogy fölkináljuk nekik a szentségi kiengesztelődést, mely Isten irgalmas megbocsátásával és gyógyító erejével lehetővé teszi a korábbi élet és az adott kapcsolat tévedéseinek és bűneinek letételét.

A szentség ünneplésének előkészítése

212. A házasságra való közvetlen előkészület számtalan részletre koncentrál: a meghívandó vendégekre, a ruhákra, a lakodalomra, melyek mind az anyagi, mind a lelki erőket és az örömet kimerítik. A jegyesek fáradtan és elgyötörtén érkeznek az esküvőre, ahelyett, hogy legjobb energiáikat párként fordítanák az együtt megteendő nagy lépésre való felkészülésre. Ez a felfogás mutatkozik meg néhány élettársi kapcsolatban is, amelyek soha nem jutnak el az esküvőig, mert túlságosan költségesnek tartják az ünnepsé-

get, ahelyett, hogy elsőbbséget adnának a kölcsönös szeretetnek és e szeretet mások előtti formális kinyilvánításának. Kedves jegyesek, legyen bátorságotok ahhoz, hogy mások legyetek; ne engedjétek, hogy felfaljon benneteket a fogyasztói, látszatokból építkező társadalom! A titeket egyesítő, kegyelemtől megerősített és megszentelt szeretet a fontos! Merjétek józan és egyszerű ünneplést választani, hogy mindenekelőle emeljétek a szeretetet! A lelkipásztori munkatársak és az egész közösség segíthet abban, hogy ez az elsőbbségadás ne kivételes megoldás legyen, hanem ez legyen a normális.

213. A közvetlen előkészületben fontos tanítani a jegyeseket arra, hogy mélyen éljék át a házasságkötés szertartását, hogy érthessék és átélhessék annak minden mozzanatát. Emlékeztetünk arra, hogy egy ilyen nagy elkötelezettség, mint ami a házassági beleegyezésben történik, és a testek házasságban beteljesedő egyesülése, megkeresztelt felek esetében csak úgy értelmezhető, mint Isten – megtestesült és a szeretet szövetségében Egyházával egyesült – Fia szeretetének jele. A megkereszteltekben a szavak és gesztusok a hitet kifejező nyelvvé válnak. A test, azokkal a jelentésekkel, amelyeket Isten a teremtéssel belé akart árasztani, „a szentséget kiszolgáltatók nyelvévé válik, akik tudatában vannak, hogy a házastársi szövetségben megnyilvánul és megvalósul a misztérium”.²⁴²

214. A jegyesek olykor a nem fogják fel a beleegyezés teológiai és spirituális súlyát, amely megvilágítja az összes utána következő gesztus jelentését. Nyilvánvalóvá kell tenni, hogy a „míg a halál el nem választ benneteket egymástól” szavak nem korlátozhatók a jelen pillanatra, hanem a jövőt is magában foglaló teljességet hordoznak. A házassági beleegyezés jelentése megmutatja, hogy „a szabadság és a hűség nem ellentétesek egymással, sőt kölcsö-

²⁴² II. János Pál pápa, *Katekézis* (1984. június 27.), 4: *Insegnamenti*, VII, 1 (1984), 1941.

nösen feltételezik egymást, mind a személyek közötti, mind a társadalmi kapcsolatokban. Gondoljuk csak meg, mekkora károkat okoz a globális kommunikáció civilizációjában a be nem teljesített ígérek elszaporodása. (...) Az adott szó megbecsülése, az ígérethez való hűség nem vásárolható meg és nem adható el. Nem lehet rákényszeríteni senkire, de megtartani sem lehet áldozatok nélkül.”²⁴³

215. A kenyai püspökök megfigyelték, hogy „azok a jegyesek, akik túlságosan az esküvő napjára koncentrálnak, megfeledkeznek arról, hogy egy egész életre szóló elköteleződésre készülnek”.²⁴⁴ Segíteni kell annak megértését, hogy a szentség nem csak egy pillanat, amely elmerül a múltban és az emlékek között, hiszen maradandóan hat a házasság egész idején.²⁴⁵ A szexualitás életfakasztó jelentése, a test nyelve és a megélt szeretet gesztusai egy házaspár történetében „a liturgikus nyelv szakadatlan folytatásává válnak”, és „a házaselet bizonyos értelemben liturgiává válik”.²⁴⁶

216. Lehet elmélkedni a szentírási olvasmányokon, és lehet gazdagítani a gyűrűváltás és a szertartás többi mozzanata jelentésének megértését. De nem volna jó, ha a jegyesek úgy érkeznének az esküvőre, hogy nem imádkoztak együtt, egyik a másikért; kérve Istentől a segítséget, hogy hűségesek és nagylelkűek lehessenek; együtt kérve Istentől azt, amit ő vár tőlük; megszentelve szeretetüket – akár egy Mária-kép előtt. Mindazok, akik a házasságra való felkészülésben kísérik, úgy irányítsák őket, hogy átélhessenek ilyen imádságos alkalmakat, amelyek nagyon jót tesznek nekik. „A házasságkötés liturgiája egyedülálló esemény, amelyet egy

²⁴³ *Katekézis* (2015. október 21.): *L'Osservatore Romano*, 2015. október 22., 12.

²⁴⁴ Kenyai Püspöki Konferencia, *Nagybőjtői üzenet* (2015. február 18.).

²⁴⁵ Vö. XI. Piusz pápa, *Casti connubii* enciklika (1930. december 31.): AAS 22 (1930), 583.

²⁴⁶ II. János Pál pápa, *Katekézis* (1984. július 4.), 3, 6: *Insegnamenti*, VII, 2 (1984), 9-10.

családi és társadalmi ünnep keretei között élünk meg. Jézus első csodajele a kánai menyegzőn történt: az Úr csodájának jó bora, amely megörvendezteti az új család születését, nem más, mint Krisztusnak bármely korban élő férfival és nővel kötött szövetségének új bora. (...) Gyakran előfordul, hogy az esketőknek lehetősége van olyan gyülekezethez szólni, amelyben az egyházi életben kevésbé részt vevő emberek vannak jelen, vagy olyanok, akik más keresztény felekezethez vagy vallási közösséghez tartoznak. Ez kiváló alkalom Krisztus evangéliumának hirdetésére.”²⁴⁷

Kísérés a házasság első éveiben

217. Nagy értéknek kell elismernünk, hogy az emberek úgy gondolják, a házasság szeretet kérdése, ezért csak azok házasodhatnak össze, akik szabadon választják és szeretik egymást. Ennek ellenére, ha a szeretet merő vonzalommá vagy felszínes érzelemmé válik, akkor a házastársak rendkívül sebezhetővé válnak, hogyha az érzellem válságba kerül, vagy a vonzalom csökken. Mivel ezek a zavarok gyakoriak, az új házasságok első éveiben feltétlenül kíséreni kell, hogy gazdagodjék és elmélyüljön azon szabad és tudatos döntésük, miszerint egymáshoz tartoznak és mindvégig szeretik egymást. A jegyesség ideje gyakran nem elég hosszú, különböző okok miatt elsietik a házassági döntést, s mintha mindez nem volna elég, a fiatalok érettsége is kitolódik az időben. Ezért hát az új házasságok utólag kell teljessé tenniük azt a folyamatot, amelynek már a jegyesség idején le kellett volna zajlania.

218. Másrészt szeretném hangsúlyozni a tényt, miszerint a család-pasztoráció kihívása abban áll, hogy segítse felfedezni: a házasság nem tekinthető lezárt ügynek. Az egyesülés valóságos, visszavonhatatlan, a házasság szentsége megerősítette és megszentelte azt. De az egyesülésben a házastársak főszereplőkké, saját történetük

²⁴⁷ Zárójelentés, 2015, 59.

uraivá, és egy olyan terv teremtvőivé válnak, amelyet közösen kell előre vinniük. A tekintet a jövőre irányul, amelyet Isten kegyelmével napról napra kell megvalósítani, éppen ezért a házastárs a párjától nem várhatja el, hogy tökéletes legyen. Le kell számolni az illúziókkal, és úgy kell elfogadni a másikat, ahogyan van: tökéletlenül, növekedésre hivatottan, úton lévőként. Amikor a házastársra vetett tekintet állandóan kritikus, az azt jelzi, hogy a felek a házasságot nem türelemmel, megértéssel, toleranciával és nagylelkűséggel végrehajtandó közös tervként fogták fel. Ennek következtében a szeretet helyére lassanként az engesztelhetetlen inkvizítor tekintete, egymás jogainak és érdemeinek számon tartása, tiltakozás, követelkezés és önvédelem lép. Ezáltal képtelenné válnak egymás elviselésére, mindkettőjük érlelődése és az egység erősödése érdekében. Ezt kezdettől fogva realista világossággal az új házások elé kell tárni, oly módon, hogy tudatosítsák, mibe is kezdtek bele. Az esküvőn kölcsönösen kimondott „igen” egy olyan út kezdete, amelynek célja képes leküzdeni mindent, ami akadályt jelenthet. A kapott áldás kegyelem és készíttetés erre a mindig nyitott útra. Gyakran segít, ha leülnek beszélgetni közös tervük megvalósításának konkrét lépéseiről, eszközeiről, részleteiről.

219. Emlékszem egy közmondásra, mely szerint az állóvíz megromlik, megposhad. Ez történik, amikor a házasság első éveiben a szeretet élete stagnálni kezd, elveszíti dinamikáját, már nincs benne az az egészséges nyugtalanság, amely egyre előbbre viszi. Az ifjú szeretettel és a reménytől csillogó szemekkel járt táncnak nem szabad abbamaradnia. A jegyesség és a házasság első éveinek idején a remény hordja magában a kovász erejét, amellyel túl lehet látni az ellentmondásokon, a konfliktusokon, az esendőségeken; az erő, amely megadja, hogy mindenen túllásson. A remény hozza mozgásba a várakozásokat és a növekedést. A remény meghív arra, hogy teljességgel éljük meg a jelent, szívet visz a családi életbe, mert a jövő előkészítésének és megszilárdításának legjobb módja a jelen jó megélése.

220. Az út különböző szakaszokból áll, amelyek mind nagylelkű odaadást igényelnek: a kezdeti, főként érzelmi vonzódásból átvetet abba az érzésbe, hogy szükségünk van a másikra mint életünk egy részére. Ezután következik a kölcsönös összetartozás átélése, majd azt élet egészének, mint közös tervnek a megértése, a képesség arra, hogy a másik boldogságát fontosabbnak tartsuk a saját szükségleteinknél; végül az öröm, hogy a saját házasságunkat a társadalom javának látjuk. A szeretet érlelődése magában foglalja a „tárgyalás” megtanulását is. Ám ez nem érdekképviselet, nem is kereskedelmi jellegű játék, hanem a kölcsönös szeretet gyakorlása, mert ez a tárgyalás a család javára tett kölcsönös felajánlások és lemondások szóttese. A házasság minden szakaszában le kell ülni és újra kell tárgyalni a megegyezéseket, oly módon, hogy ne legyen vesztes és győztes, hanem mindketten győzzenek. Otthon nem egyoldalú döntések születnek; ketten osztoznak a családot viselt felelősségen, de minden otthon egyetlen és minden házassági szintézis eltérő.

221. Az egyik ok, amely a házasságok összetöréséhez vezet, abban áll, hogy túlzott elvárásokat támasztanak a házassággal szemben. Amikor felfedezik a valóságot, amely korlátozottabb és problémásabb annál, mint amit az ember megálmodott, a megoldás nem az, hogy azonnal és felelőtlenül a válásra gondolunk, hanem úgy kell elfogadni a házasságot, mint az érlelődés útját, amelyben mindkét fél eszköz Isten kezében a másik gyarapítására. A változás, a növekedés, a mindenkiben szunnyadó jó lehetőségek kibontakozása lehetséges dolog. Minden házasság külön „üdv történet”, ami azt tételezi fel, hogy törekénységtől indulunk el, amely Isten ajándékának és a rá adott nagylelkű és kreatív válasznak köszönhetően lépésről lépésre helyet ad az egyre szilárdabb és értékesebb valóságnak. Egy férfi és egy nő talán legnagyobb küldetése a szeretetben: kölcsönösen mindinkább férfivá és nővé válni. Gyarapítani és segíteni a másikat, hogy egyre inkább önmaga lehessen. Ezért a szeretet kézművesség. Amikor a Szentírásnak

a férfi és a nő teremtéséről szóló részét olvassuk, először Istent látjuk, aki megformálja az embert (vö. *Ter 2, 7*), majd észreveszi, hogy valami lényeges hiányzik. Ezért megformálja a nőt, és akkor látja a férfi meglepődését: „Ó, hát itt van, ő az!” Ezután halljuk azt a csodálatos párbeszédet, amelyben a férfi és a nő kezdi megismerni egymást. Ugyanis a másik meglepetést okoz, még a nehéz pillanatokban is, és új ajtók nyílnak meg a találkozásra, mintha az most történe először, és minden új szakaszban újra „formálni” kezdi egyik a másikat. A szeretetnek köszönhető, hogy az egyik vár a másokra, és gyakorolja azt a kézművesre jellemző türelmet, amelyet Istentől örökölt.

222. A kísérésnek bátorítania kell a házastársakat, hogy legyenek nagylelkűek az élet továbbadásában. „A hitvesi szeretet személyes és emberileg teljes jellegének megfelelően a családtervezés helyes útja a házasfelek közötti egyetértő párbeszéd, bizonyos időszakok tiszteletben tartása és a partner méltóságának figyelembe vétele. Ebben az értelemben újra kell olvasni a *Humanae vitae* enciklikát (vö. *10-14*) és a *Familiaris consortio* apostoli buzdítást (vö. *14; 28-35*), annak érdekében, hogy fölélesszük az utódnemzésre való hajlandóságot, az étellel szemben gyakran el-lenséges közgondolkodással szemben. (...) A gyermekvállalás melletti felelős döntés feltételezi a lelkiismeret nevelését, mely »az ember legrejtettebb magva és szentélye, ahol egyedül van Istennel, akinek szava visszhangzik bensőjében« (*Gaudium et spes*, 16). Minél jobban igyekeznek a házások meghallani lelkiismeretükben Istent és az ő parancsait (vö. *Róm 2, 15*), és engedik, hogy spirituálisan kísérik őket, döntésük annál inkább lesz igazán mentes szubjektív tetszőlegességtől és a környezetük viselkedésmódjaihoz való alkalmazkodástól.”²⁴⁸ Érvényben marad az, amit a II. Vatikáni Zsinat világosan tanított: „A házastársak (...) közös tervezéssel és igyekezettel alakítsák ki magukban a helyes erkölcsi ítéletet. Ennek érdekében fontolják meg, mi válik a maguk és a már megszületett, illetve születendő gyermekeik javára;

²⁴⁸ *Uo.*, 63.

mérlegeljék továbbá a korviszonyokból és saját társadalmi helyzetükből adódó anyagi és szellemi létfeltételeket, s végül vegyék figyelembe azt is, mit kíván a családjuk, hazájuk, sőt az Egyház közjava. Minderről végső fokon maguknak a házastársaknak kell dönteniük Isten színe előtt.”²⁴⁹ Másrészt „bátorítani kell a »termékenység természetes ciklusain« (*Humanae vitae*, 11) alapuló módszerekhez folyamodást. Világossá kell tenni, hogy »e módszerek tiszteletben tartják a házastársak testét, bátorítják az egymás közötti gyöngédséget, és elősegítik a hiteles szabadságra nevelést« (*A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 2370). Mindig hangsúlyozni kell, hogy a gyermekek Isten csodálatos ajándékai, öröm a szülők és öröm az Egyház számára. Az Úr rajtuk keresztül újítja meg a világot.”²⁵⁰

Nébány erőforrás

223. A szinódusi atyák rámutattak arra, hogy „a házasság első évein eleven és kényes időszakot képeznek, melynek során a házaspároknak egyre inkább tudatosulnak a kihívások és a házasság értelme. Ezért van szükség az esküvő utáni lelkipásztori kísérésre (vö. *Familiaris consortio*, III. rész). A pasztorációban nagyon fontos tapasztalat a házaspárok jelenléte. A plébánia az a hely, ahol a tapasztalt házaspárok a fiatalabbak rendelkezésére állhatnak társulatok, egyházi mozgalmak és új közösségek összejöveleivel. A házastársakat bátorítani kell a gyermekek nagy ajándékának befogadására irányuló alapvető magatartásra. Hangsúlyozzuk a családi lelkiség, az imádság és a vasárnapi szentmisén való részvétel fontosságát, és buzdítjuk a házaspárokat, hogy rendszeresen jöjjenek össze lelki életük és szolidaritásuk növelésére. A családokért ajánlott liturgiák, jámborsági gyakorlatok és szentmisék – főként a házassági évfordulók alkalmával – táplálják a család általi evangelizációt.”²⁵¹

²⁴⁹ *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 50.

²⁵⁰ *Zárójelentés*, 2015, 63.

²⁵¹ *Szinódusi jelentés*, 2014, 40.

224. Ez az út idő kérdése. A szeretetnek szabadon felhasználható és odaajándékozott időre van szüksége, mely minden mást háttérbe szorít. Idő kell a beszélgetéshez, a sietség nélküli öleléshez, a tervek megosztásához, egymás meghallgatásához, szemléléséhez, a kölcsönös megbecsüléshez, a kapcsolat erősítéséhez. Olykor a társadalom féktelen ritmusa, vagy a munkával kapcsolatos időbeosztás a probléma. Máskor az a baj, hogy a közös időtöltés felszínes: csak a fizikai teret osztjuk meg, de nem figyelünk egymásra. A lelkipásztori munkatársaknak és a családcsoporthoz tartozóknak segíteniük kellene a fiatal vagy törekeny házaspárokat abban, hogy tanuljanak meg találkozni ezekben a pillanatokban; megállni egymással szemben és megosztani a csendes pillanatok is, amelyek a párjuk jelenlétének megtapasztalására kötelezik őket.

225. Azok a házaspárok, akik „gyakorlottak” ezen a téren, fel tudják kínálni a számukra hasznosnak bizonyult eszközöket: az önzetlen együttlét alkalmait, a gyermekekkel való pihenést, a fontos dolgok megünneplését, a megosztott lelkiesség alkalmait. Ötleteket is adhatnak az ilyen alkalmak tartalommal és jelentőséggel való megtöltésére, hogy elsajátítsák a jobb kommunikációt. Ez nagyon fontos akkor, amikor megkopik a jegyesség újdonsága. Mert amikor nem tudnak mit kezdeni a közösen töltött idővel, az egyik vagy másik házastárs kifejleszti a menekülés technológiáit: egyéb elfoglaltságot talál, más ölelést keres, vagy megfutamodik a kényelmetlen intimitás elől.

226. A fiatal házasságokat arra is ösztönözni kell, hogy alakítsák ki a saját szokásaikat, melyek mindennapos, közös cselekedetek sorából alakulnak ki, és az állandóság és biztonság érzetét keltik. Jó dolog a reggelente adott csók, egymás megáldása esténként, a másik várása és fogadása, amikor megjön; néha együtt elmenni, megosztani a házastársi teendőket. Ugyanakkor jó a megszokott dolgokat ünnepekkel megszakítani, nem elveszíteni a családi ünneplést, a szép tapasztalatok megünneplésének és örömeinek ké-

pességét. Szükség van arra, hogy együtt éljék át a meglepetést Isten ajándékait látva, és táplálják egymásban a lelkesedést az életért. Ha tudnak ünnepelni, az megújítja a szeretet energiáit, megszabadít az egyhangúságtól, színesíti és reménnyel tölti el a mindennapos szokásokat.

227. Nekünk, lelkipásztoroknak bátorítanunk kell a családokat, hogy növekedjenek a hitben. Ezért jó buzdítani a gyakori gyónásra, a lelkivezetésre, a lelkigyakorlatokon való részvételre. De nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a család hetenkénti imádságos alkalmaira buzdítsunk, mert „az együtt imádkozó család együtt marad”. Ugyanígy, amikor családokat látogatunk, buzdítanunk kellene a család minden tagját, hogy imádkozzanak egymásért és helyezték a családot az Úr kezébe. Ugyanakkor jó dolog biztatni a házastársakat, hogy keressenek alkalmakat a magánimára is, mert mindenkinek megvannak a maga rejtett keresztjei. Miért ne mondhatnák el Istennek azt, ami a szívüket nyomja, vagy kérhetnének erőt sebeik gyógyítására és világosságot saját feladataink megoldásához? A szinódusi atyák azt is hangsúlyozták, hogy „Isten szava az élet és a lelkeség forrása a család számára. Az egész családpassztorációnak a Szentírás imádságos és egyházas olvasása segítségével kell alakítania és képeznie a család-egyház tagjait. Isten szava nemcsak az egyes személyek magánélete számára jó hír, hanem ítéletalkotási kritérium és világosság is a különböző kihívások mérlegeléséhez, melyekkel a házastársak és a családok találkozhatnak.”²⁵²

228. Előfordul, hogy az egyik házásfél nincs megkeresztelve, vagy nem akarja teljesíteni a hit követelményeit. Ilyen esetben a másik vágya, hogy keresztényként éljen és növekedjék, fájdalmasan megéltté teszi párja közömbösségét. Ennek ellenére lehet találni néhány közös értéket, amit lelkesedéssel lehet megosztani és ápolni. Mindenesetre a nemhívó házastársat szeretni, boldoggá

²⁵² Uo., 34.

tenni, enyhíteni a szenvedéseit és megosztani vele az életet: ez a megszentelődés igazi útja. Másrészt a szeretet Isten ajándéka, és ahol kiárad, ott megéreztetni átalakító erejét; olykor titokzatos módokon, egészen odáig, hogy „a hitetlen férjét megszenteli a felesége, és a hitetlen asszonyt megszenteli a férje” (1Kor 7,14).

229. A plébániák, a lelkiségi mozgalmak, az iskolák és az Egyház egyéb intézményei részt vehetnek a családok gyógyításában vagy újjáélesztésében. Például ilyen eszközökkel: összejövetelek szomszéd vagy baráti házaspárokkal, lelki napok házastársaknak, a családi élet konkrét problémáiban jártas szakértőkkel való találkozás, házassági tanácsadó központok, missziós munkatársak, akik fel vannak készítve a házaspárok nehézségeiről és törekvéseiről folytatott beszélgetésekre, különböző családi helyzetekről tartott tanácskozások (függőségek, hűtlenség, családon belüli erőszak), imádságos alkalmak, problémás gyermekekkel küszködő szülők képzését szolgáló műhelyek, családos összejövetelek. A plébániái irodának képesnek kellene lennie arra, hogy szívélyesen fogadja a családi vészhelyzetben lévőket és foglalkozzon velük, vagy egyszerűen képes legyen elirányítani őket ahhoz, aki segíteni tud. Pasztorális segítséget jelentenek a különféle szolgálatokban – misszióban, imádságban, képzésben, kölcsönös segítségnyújtásban – tevékeny házaspárok is. Ezek a csoportok lehetőséget nyújtanak arra, hogy a család kinyíljon mások felé, megossza a hitet, miközben megerősítik és gyarapítják a házastársakat is.

230. Igaz, hogy a házasságkötés után sok házaspár eltűnik a keresztény közösségből, de amikor feltűnnek, és mi vonzóan bemutatnánk nekik a házasság eszményét és közelebb hozhatnánk őket a kísérés alkalmaihoz, milyen sokszor elszalasztjuk az alkalmakat: gondolok például egy gyermek megkeresztelésére, egy elsőáldozásra, egy rokon vagy barát temetésére, esküvőjére. Majdnem minden házaspár megjelenik az ilyen alkalmakon, ezért jobban ki lehetne használni ezeket. A közeledés egy másik útja a lakás megáldása, vagy egy Mária-kép meglátogatása, melyek al-

kalmat kínálnak a család helyzetéről szóló lelkipásztori párbeszédre. Az is hasznos lehet, ha a szomszédságukban élő fiatalabb párokat idősebb házaspárokra bízunk, hogy találkozzanak velük, kísérik figyelemmel kezdeményezéseiket és javasoljanak nekik jó megoldásokat. A mai élet ritmusa miatt a házaspárok legnagyobb része nem lesz készséges a gyakori találkozásokra, ám nem szorítkozhatunk egy szűk körű elit gondozására. A családpszichológusok ma lényegében sokkal inkább missziósnak, kifelé irányulóknak, közelségben megvalósulónak kell lennie, mintsem visszahúzódnia egy „kurzus-gyárba”, melyen csak kevesen vesznek részt.

A válságok, félelmek és nehézségek megvilágítása

231. Egy szó azokhoz, akik a szeretetben már megérlelték a jegyesség új borát. Amikor az út e tapasztalataival megöregszik a bor, akkor jelenik meg és virágzik ki a maga teljességében az élet apró mozzanatainak hűsége. Ez a várakozás és a türelem hűsége. Ez az áldozatokkal és örömmel teljes hűség mintegy kivirágzik abban az életkorban, amelyben minden „megérleltté” válik, és fölragyognak a szemek az unokák szemlélésekor. Kezdetből fogva így volt, de most tudatossá vált, meggyökeresedett, megérett az újrafelfedezés mindennapos meglepetésében, napról napra, évről évre. Amint Keresztes Szent János tanította: „Az öreg szerelmesek gyakorlottak és megpróbáltak.” Meg vannak fosztva „az érzéki hévtől, a föllángolásoktól és a hév külső tüzétől. Immár lényege szerint ízlelik a szeretet lélekben elrejtett és megerjesztett borának édességét.”²⁵³ Ez feltételezi annak képességét, hogy együtt győzzék le a válságokat és a szorongás időszakait, anélkül, hogy elfutnának a kihívások elől és elfednék a nehézségeket.

²⁵³ *Cántico espiritual*, B, XXV, 11. [Magyar kiadás: *Szellemi páros ének*, in *Keresztes Szent János művei*, II. kötet, Sarutlan Kármelita Rend Magyar Rendtartománya, Budapest 1926, 335–336.]

A válságok kibívása

232. Egy család történetét mindenféle válság barázdálja, melyek drámai szépségének is részei. Segíteni kell annak felfedezését, hogy a legyőzött válság nem gyengíti a kapcsolatot, hanem jobbítja, leüleptíti és érleli egységének borát. Nem azért élünk együtt, hogy egyre boldogtalanabbak legyünk, hanem – hogy az új szakasz megnyílt lehetőségeiből kiindulva – megtanuljunk új módon boldognak lenni. Minden válság magában foglalja valaminek a begyakorlását, ami lehetővé teszi a közös élet intenzitásának erősítését, vagy legalábbis a házasság új jelentésének megtalálását. Semmiképpen nem kell rezignáltan belenyugodni egy hanyatló pályába, elkerülhetetlen romlásba, elviselendő középszerűségbe. Épp ellenkezőleg, ha a házasságot feladatnak tekintjük, amely akadályok legyőzését is magában foglalja, akkor minden krízis alkalom lesz arra, hogy együtt igyák a jobb bort. Jó dolog kísérni a házastársakat, hogy képesek legyenek fogadni az esetleges válságokat, fölvenni a kesztyűt és helyet adni kríziseknek a családi életben. A tapasztalt és képzett házaspárok legyenek készségesek másokat kísérni ennek felfedezésében, oly módon, hogy a válságok ne rémisszék meg és ne késztessek őket elsietett döntések meghozatalára. Minden válságban rejlik egy jó hír, melyet tudnunk kell a szív fülével meghallani.

233. Egy válság kihívására az azonnali reakció az ellenállás, a védekezés. Ilyenkor az ember úgy érzi, a dolog kicsúszik ellenőrzése alól, mivel megmutatja életmódjának elégtelenségét, és ez kellemetlen érzés. Ezért a problémák tagadásának, elrejtésének, bagatellizálásnak módszeréhez folyamodnak, rábízva mindent az idő múlására. Ez azonban csak késlelteti a megoldást, és nagyon sok energiát emészt föl a haszontalan takargatással, ami még tovább bonyolítja a dolgokat. A kötelek gyengülnek, és állandósul az elszigetelődés, mely károsítja az intimitást. A válságban, mellyel nem néznek szembe, leginkább a kommunikáció sorvad el. Így azután lassanként abból, „akit szeretek”, az lesz, „aki min-

dig mellettem van az életben”, majd csupán „gyermekeim apja vagy anyja”, és végül egy idegen.

234. Egy válság megoldásához jelen kell lenni. Ez azért nehéz, mert az emberek olykor elszigetelődnek, elfedik érzéseiket, megtevesztő és sivár hallgatásba burkolóznak. Ilyen helyzetekben létre kell hozni a szívtől szívnek szóló kommunikáció alkalmait. A probléma az, hogy a kommunikáció a válsághelyzetben nehezebbé válik, ha korábban nem tanulták meg azt. Mert a kommunikáció igazi művészet, amit nyugodt időben lehet elsajátítani, hogy azután a nehéz időkben gyakorolni lehessen. Segíteni kell a házastársak szívében leginkább elrejtett okok felfedezését és olyan szülésként értett kezelését, amely elmúlik, s új kincset hagy hátra. A püspökökhöz intézett kérdésekre kapott válaszokból az látszik, hogy a nehéz vagy válságos helyzetekben a házastársak többsége nem folyamodik lelkipásztori kíséréséhez, mert nem érzik megértőnek, közelinek, realistának, megfoghatóknak. Ezért most megkíséreljük a házassági válságokat olyan szemmel megközelíteni, mely nem hagyja figyelmen kívül fájdalmukat és szorongásukat.

235. Vannak általánosan elterjedt válságok, melyek minden házasságban előfordulnak, mint például a kezdetek válsága, amikor meg kell tanulni a különbségek kompatibilissá tételét, és a szülőtől való elszakadást. Ilyen még a gyermek érkezésének válsága, a maga új érzelmi kihívásaival; a gyermeknevelés válsága, mely megváltoztatja a szülők szokásait; a gyermek serdülésének válsága, amely sok energiát igényel, destabilizálja a szülőket és olykor szembeállítja őket egymással. De ilyen az „üres fészek” válsága is, mely arra kényszeríti a házastársakat, hogy újra egymásra tekintsenek. Azután a házaspár szülei öregségének válsága, akik több jelenlétet, több figyelmességet és nehéz döntéseket igényelnek. Sokat követelő helyzetek ezek, melyek félelmet, bűntudatot, depressziót vagy fáradtságot váltanak ki, és ezzel súlyosan támadhatják a kapcsolatot.

236. Ezekhez társulnak a házaspárt érő személyes válságok, melyek gazdasági, munkahelyi, érzelmi, társadalmi és spirituális nehézségekhez kötődnek. Mindehhez hozzájönnek még bizonyos váratlan körülmények, melyek megváltoztathatják a család életét, és a megbocsátás és a kiengesztelődés útját igénylik. Amikor megkísérlik megtenni a megbocsátás lépését, mindkét félnek szelíd alázattal fel kell tennie magának a kérdést: vajon nem ő teremtett-e olyan körülményeket, melyek a másikat bizonyos tévedések elkövetésére indították? Néhány család tönkremegy attól, hogy a házastársak kölcsönösen vádolják egymást, de „a tapasztalat azt mutatja, hogy megfelelő segítséggel és a Szentlélek kegyelmének kiengesztelődést hozó működésével a házaspárok a házassági válságok nagy hányadán kielégítő módon túljutnak. A megbocsátani tudás és a bocsánat elnyerésének érzése alapvető tapasztalat a családi életben.”²⁵⁴ „A kibékülés fáradtságos művészete – mely rászorul a kegyelem támogatására – igényli a rokonok és barátok nagylelkű közreműködését, s olykor külső, szakmai segítséget is.”²⁵⁵

237. Gyakorivá vált, hogy amikor az egyik fél úgy érzi, nem kapja meg azt, amire vágyott, vagy nem valósul meg, amiről álmodott, az már elegendő ahhoz, hogy véget vessen a házasságnak. Így a házasság nem lesz tartós. Néha a döntéshez, miszerint mindennek vége, elég egy csalódás, távolmaradás egy olyan helyzetben, amikor szükség lett volna a másikra, a sértett büszkeség vagy egy megfogalmazhatatlan félelem. Vannak az elkerülhetetlen emberi törékenységnek olyan helyzetei, melyeknek túl nagy érzelmi súlyt tulajdonítanak. Ilyen például annak érzése, hogy nem értettek meg teljesen, a féltékenység, a két fél között fölmerülő különbségek, egy más személy iránti vonzódás, új érdeklődések, melyek birtokba akarják venni a szívet, a házastárs testi változásai és sok egyéb. Ezek nem jelentenek merényletet a szeretet ellen, sokkal inkább alkalmat adnak arra, hogy még egyszer újjáteremtsék azt.

²⁵⁴ *Szinódusi jelentés*, 2014, 44.

²⁵⁵ *Zárójelentés*, 2015, 81.

238. Ilyen körülmények között egyesekben megvan a szükséges érettség ahhoz, hogy a kapcsolat korlátaiktól eltekintve újra újtársul válasszák a másikat, és realista módon elfogadják, hogy az nem tud eleget tenni minden megálmodott elvárásnak. Ezzel elkerülik azt, hogy az egyedüli mártírnak tekintsék magukat, megbecsülik a kicsi és korlátozott lehetőségeket, melyek a családban adódnak, és próbálják megerősíteni a köteléket egy időt és erőfeszítést igénylő cselekvéssorozattal. Azért képesek erre, mert alapjában felismerik, hogy minden válság olyan, mint egy új „igen”, amely lehetővé teszi, hogy a szeretet megerősödve, átalakulva, érettebben, fényesebben születhet újjá. A válságból kiindulva bátorság születhet arra, hogy megkeressék a történet mély gyökereit, újratárgyalják az alapvető megegyezéseket, új egyensúlyt találjanak, és együtt induljanak neki az új útszakasznak. Az állandó nyitottság ilyen magatartásával mennyi nehéz helyzettel tudnak szembenézni! Mindenesetre, ha felismerjük, hogy a kiengesztelődés lehetséges, felfedezzük ma is, hogy „különösen sürgető azoknak az embereknek a segítése, akiknek tönkrement a házassága”.²⁵⁶

Régi sebek

239. Érthető, hogy sok nehézség adódik azokban a családokban, melyekben az egyik családtag nem érett a kapcsolattartásra, mert élete valamely szakaszában kapott sebei nem gyógyultak meg. A rosszul megélt gyermek- és serdülőkor termékeny talaj az olyan személyes válságok számára, melyek végül károsítják a házasságot. Ha mindenki normálisan megérett személy volna, a válságok sokkal ritkábbak és kevésbé fájdalmasak lennének. De a valóság az, hogy olykor az embereknek meg kell érniük a negyvenedik évüket ahhoz, hogy megvalósítsák azt az érettséget, amire az ifjúkor végén már el kellett volna jutniuk. Néha a kisgyermekre jel-

²⁵⁶ *Uo.*, 78.

lemző önző szeretettel szeretnek, mely a fejlődés egy fázisában elakadt, eltorzult, és azzal a szeszéllyel él, hogy mindennek az ő éne körül kell forognia. Ez kielégíthetetlen szeretet, mely ordít és sír, amikor nem kapja meg azt, amire vágyott. Máskor a szeretet a serdülőkori fázisban akad el, és az ellenkezés, az éles kritika, mások hibáztatása, az érzelem és a fantázia logikája jellemzi, és a többieknek be kell tölteniük ürességeinket vagy támogatniuk kell szeszélyeinket.

240. Sokan úgy fejezik be a gyermekkorukat, hogy soha nem tapasztalták meg a feltétel nélküli szeretetet, és ez megbeszi bizalomra és odaadásra irányuló képességüket. A rossz kapcsolat a szülőkkel és a testvérekkel, amit soha nem rendeztek, újra megjelenik és károsítja a házasesetet. Meg kell tehát szabadulni azoktól a dolgoktól, melyekkel korábban nem néztek szembe. Amikor a házastársi kapcsolat nem jól működik, a fontos döntések meghozatala előtt mindenkinek végig kellene járnia saját élettörténete gyógyításának útját. Ez azt igényli, hogy ismerjék föl a gyógyulás szükségességét, buzgón kérjék a megbocsátás és a bocsánat elnyerésének kegyelmét, fogadják el a segítséget, keressenek pozitív motivációkat, és újra meg újra próbálkozzanak. Mindkét félnek nagyon őszintének kellene lennie önmagához annak felismerése érdekében, hogy kellő érettség nélkül éli meg a szeretetet. Bármennyire is nyilvánvalónak látszik, hogy csak a másik vétkes, egy válság nem győzhető le, ha csak a másiktól várják a változást. Azt a kérdést is fel kell tenni, hogy melyek azok a dolgok, melyeket egyikük vagy másikuk személyesen érlelhet meg vagy gyógyíthat a konfliktus megoldása érdekében.

Kísérés szakítások és válások után

241. Bizonyos esetekben a saját méltóság és a gyermekek javának figyelembevétele szükségessé teszi, hogy gátat szabjanak a másik túlzott elvárásainak, valami nagy igazságtalanságnak, az erőszak-

nak vagy a tisztelet krónikussá vált hiányának. El kell ismerni, hogy „vannak esetek, amikor a különválás elkerülhetetlen. Olykor erkölcsileg szükségessé is válhat, amikor a gyengébb felet vagy a kisgyermeket meg kell menteni a hatalmaskodás és az erőszak, a lealacsonyítás és a kizsákmányolás, az idegenség és a közömbösség által okozott súlyosabb sebesüléstől”.²⁵⁷ Mindazonáltal „legvégső menedéknek kell tekinteni, miután minden más racionális próbálkozás hiábavalónak bizonyult”.²⁵⁸

242. A szinódusi atyák elmondták, hogy „különleges megkülönböztetés szükséges a különváltak, az elváltak és az elhagyottak lelkipásztori kíséréséhez. Mindenekelőtt látni és becsülni kell azok szenvedését, akik méltánytalanul kerültek a különválás, az elválás és az elhagyottság helyzetébe, vagy a házastárs bántalmazásai kényszerítették az együttélés megszakítására. Az elszenvedett igazságtalanság megbocsátása nem könnyű, de olyan út, melyet a kegyelem lehetővé tesz. Ezért van szükség a kiengesztelődés és a közvetítés lelkipásztori szolgálatára az egyházmegyékben létrehozott, meghallgatásra szakosodott központok által is.”²⁵⁹ Ugyanakkor „az elvált, de újra nem házasodott személyeket, akik gyakran a házastársi hűség tanúi, bátorítani kell, hogy az Eucharishtiában találják meg az őket tápláló eledelt. A helyi közösségnek és a lelkipásztoroknak gondosan kell kísérniük ezeket a személyeket, főként, ha vannak gyermekeik, vagy elszegényedtek.”²⁶⁰ Egy házasság csődje sokkal megrázóbb és fájdalmasabb, ha szegénység kíséri, mert ilyenkor hiányoznak az egzisztencia újjászervezéséhez szükséges források. Egy szegény ember, aki elveszíti a család oltalmazó környezetét, kétszeresen ki van szolgáltatva az elhagyatottságnak és az integritását fenyegető mindenféle kockázatnak.

²⁵⁷ *Katekézis* (2015. június 24.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 25., 8.

²⁵⁸ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 83: AAS 74 (1982), 184.

²⁵⁹ *Szinódusi jelentés*, 2014, 47.

²⁶⁰ *Uo.*, 50.

243. Azokkal az elváltakkal, akik új kapcsolatban élnek, fontos éreztetni, hogy az Egyház részei, hogy „nincsenek kiközösítve”, nem ilyenekként kezelik őket, mert mindig formálják az egyházi közösséget.²⁶¹ Ezek a helyzetek „figyelmes megkülönböztetést és nagyon körültekintő kísérést igényelnek, elkerülve minden olyan kifejezést és magatartást, mely diszkriminációt éreztetne velük szemben, és előmozdítva részvételüket a közösség életében. A keresztény közösség számára az, hogy gondját viseli ezeknek az embereknek, nem a házasság felbonthatatlanságára vonatkozó hitének és tanúságtételének a gyengítése: sőt, az Egyház éppen ebben a gondoskodásban mutatja meg szeretetét.”²⁶²

244. Másrészt a szinódusi atyák nagy része „hangsúlyozta annak szükségességét, hogy hozzáférhetőbbé és gyorsabbá, illetve lehetőség szerint teljesen ingyenessé tegyük a házasság semmisségét kimondó eljárásokat”.²⁶³ Az eljárások lassúsága visszatetszést kelt és kifárasztja a személyeket. Két nemrég kiadott erre vonatkozó dokumentumom²⁶⁴ egyszerűsítette a házasság esetleges semmisségét kimondó eljárásokat. Ezek által azt is „nyilvánvalóvá akartam tenni, hogy a püspök a maga Egyházában, melynek pástora és feje, magától értetődően bír is a rá bízott hívők körében”.²⁶⁵ Ezért „e dokumentumok végrehajtásáért nagy felelősséggel tartoznak az egyházmegyéék ordináriusai. Az ő feladatuk, hogy bizonyos eseteket ők maguk ítéljenek meg, és mindenképpen biztossítsák a hívők könnyebb hozzáférését az igazságszolgáltatáshoz. Ez elégséges számú, úgy klerikus, mint laikus személy felkészítését igényli, akik elsődlegesen erre az egyházi szolgálatra szentelik

²⁶¹ Vö. *Katekézis* (2015. augusztus 5.): *L'Osservatore Romano*, 2015. augusztus 6., 7.

²⁶² *Szinódusi jelentés*, 2014, 51; vö. *Zárójelentés*, 2015, 84.

²⁶³ *Szinódusi jelentés*, 2014, 48.

²⁶⁴ Vö. *Mitis Iudex Dominus Iesus* motu proprio (2015. augusztus 15.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 9., 3–4; *Mitis et Misericors Iesus* motu proprio (2015. augusztus 15.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 9., 5–6. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2015.]

²⁶⁵ *Mitis Iudex Dominus Iesus* motu proprio (2015. augusztus 15.), Preambulum, III: *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 9., 3.

magukat. Ezért a különvált vagy válságba került házaspároknak információs, tanácsadó és közvetítő szolgálatot kell a rendelkezésére bocsátani, mely a családpasztorációhoz kötődik és olyanokat is tud fogadni, akik a házassági per előzetes vizsgálatára készülnek (vö. *Mitis Iudex...*, 2–3. art.).²⁶⁶

245. A szinódusi atyák azt is világossá tették, hogy „a különválás vagy a válás ártatlan áldozatai minden esetben a gyermekek”.²⁶⁷ Minden megfontolás előtt elsősorban velük kell törődni, és ezt nem homályosíthatja el semmiféle érdek vagy célkitűzés. A különvált szülőknek szól a következő kérés: „Soha, soha de soha ne tekintsétek a gyermeket túsznak! Ti sok nehézség és ok miatt különváltatok, az élet rátok rakta ezt a próbatételt, de ne a gyermekek viseljék e különválás terhét. Ne használjátok őket túszként a másik féllel szemben! Úgy nőjenek föl, hogy azt hallják: a mama szépen beszél a papáról, bár nincsenek együtt, és a papa szépen beszél a mamáról.”²⁶⁸ Felelőtlenség rombolni az apa vagy az anya képét azért, hogy megnyerjék a gyermek érzelmeit, bosszút álljanak vagy védekezzenek, mert ez a gyermek belső életében károkat okoz és nehezen gyógyítható sebeket üt.

246. Az Egyház, bár megérti a konfliktusos helyzeteket, melyeken a házastársaknak keresztül kell menniük, nem szűnhet meg a legtörékenyebbek hangja lenni, akik gyakran maguk a némán szenvedő gyermekek. Ma, „látszólag fejlett érzékenységünk és minden rafinált pszichológiai elemzésünk ellenére fölteszem a kérdést: nem vagyunk-e érzéketlenek a kisgyermek lelkének sebei iránt? (...) Érezzük-e annak a hegynek a súlyát, mely egy kisgyermek lelkére nehezedik azokban a családokban, amelyekben rosszul bánnak egymással és rosszat tesznek egymásnak, olyannyira, hogy elszakítják a házassági hűség kötelékét?”²⁶⁹ E durva ta-

²⁶⁶ Zárójelentés, 2015, 82.

²⁶⁷ Szinódusi jelentés, 2014, 47.

²⁶⁸ Katekézis (2015. május 20.): *L'Osservatore Romano*, 2015. május 21., 8.

²⁶⁹ Katekézis (2015. június 24.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 25., 8.

paszthalatok nem segítenek abban, hogy ezek a kisgyermek egy-szer majd képesek legyenek végleges elköteleződésre. Ezért a ke-resztény közösségek nem hagyhatják magukra az elvált szülőket, akik új kapcsolatban élnek. Épp ellenkezőleg, be kell fogadniuk és kíséрниük kell őket nevelői tevékenységükben. Ugyanis „ho-gyan biztathatjuk ezeket a szülőket arra, hogy a meggyőződéses és gyakorolt hit példájával tegyenek meg mindent a gyermekek keresztény életre neveléséért, ha olyan távolságban tartjuk őket a közösség életétől, mintha ki volnának közösítve? Úgy kell eljárni, hogy ne rakjunk rájuk újabb terheket azokon túl, melyeket a gyer-mekeknek ilyen helyzetben már viselnie kell!”²⁷⁰ A szülők sebei gyógyításának segítése és spirituális befogadásuk jó a gyermekek számára is, akiknek szüksége van az Egyház családi arcára, mely befogadja őket ebben a traumatikus tapasztalatban. A válás rossz, és fölöttébb aggasztó a válások számának növekedése. Ezért a csa-ládok tekintetében kétségtelenül a legfontosabb lelkipásztori fel-adatunk a szeretet erősítése és a sebek gyógyítása, oly módon, hogy megelőzhessük korunk e drámájának terjedését.

Néhány összetett helyzet

247. „A vegyes házasságokhoz kapcsolódó nehézségek különle-ges figyelmet igényelnek. A katolikusok és más megkereszteltek közötti házasságok »több olyan tulajdonsággal rendelkeznek, melyeket értékelni és gerjeszteni kell; mind belső értékük, mind az ökumenikus mozgalomhoz való hozzájárulásuk miatt«. Ezért »törekedni kell arra, (...) hogy a katolikus pap és a nemkatolikus lelkész között már a házasságra való felkészítés alkalmával jó-akarátú együttműködés alakuljon ki« (*Familiaris consortio*, 78). Az Eucharishtiában való közös részesedést illetően emlékezni kell arra, hogy »a döntést, hogy a nemkatolikus házastársat engedik-e áldozni vagy sem, mind a keleti keresztényekre, mind a többi ke-

²⁷⁰ *Katekézis* (2015. augusztus 5.): *L'Osservatore Romano*, 2015. augusztus 6., 7.

resztényre vonatkozó általános szabályok megtartásával, és e különleges helyzet – tudniillik, hogy a keresztény házasság szentségét két megkeresztelt veszi fel – figyelembevételével kell megközelíteni. Jóllehet a vegyes házasságban élő házastársak közösen részesedtek a keresztiség és a házasság szentségében, az Eucharishtiában való részesedésük csak kivételes lehet, és minden esetben be kell tartani a fentebbi rendelkezéseket» (A Keresztények Egységét Előmozdító Pápai Tanács, *Direktórium az ökumenizmusról szóló elvek és normák alkalmazásához*. 1993. március 25., 159-160).²⁷¹

248. „A valláskülönbséggel kötött házasságok a vallásközi párbeszéd kiváltságos helye, (...) különleges nehézséggel járnak, mind a család keresztény identitása, mind a gyermekek vallási nevelése szempontjából. (...) Mivel a missziós területeken, de a hagyományosan keresztény országokban is növekszik azoknak a családoknak a száma, amelyekben valláskülönbséggel egybekelt házastársak élnek, sürgősen szükség van a lelkipásztori gondozás többféleképpen kialakított formájára a különböző társadalmi és kulturális környezet szerint. Néhány országban, ahol nem létezik vallásszabadság, a keresztény félnek ahhoz, hogy megházasodhasson, kötelező áttérnie egy másik vallásra, nem köthet valláskülönbséggel egyházjogilag érvényes házasságot, és gyermekeit sem kereszteltesheti meg. Ezért hangsúlyoznunk kell annak szükségességét, hogy tartsák tiszteletben a vallásszabadságot minden embert illetően.”²⁷² „Különleges figyelmet kell fordítani azokra a személyekre, akik ilyen házasságot kötnek, és nem csak az esküvőt megelőző időszakban. Különleges kihívásokkal néznek szembe azok a párok és családok, amelyekben az egyik fél katolikus, a másik nemhívó. Ilyen esetekben tanúságot kell tennünk az evangéliumnak arról a képességéről, hogy annyira »aláereszkedik«

²⁷¹ Zárójelentés, 2015, 72.

²⁷² Uo., 73.

ezekbe a helyzetekbe, hogy lehetővé teszi a gyermekek keresztény hitre nevelését.”²⁷³

249. „Különleges nehézséget jelentenek azok a helyzetek, amikor olyan személyek keresztiségre engedéséről van szó, akik bonyolult házassági állapotban vannak. Olyan emberekről van szó, akik stabil házasságot kötöttek akkor, amikor legalább egyikük még nem ismerte a keresztény hitet. Ezekben az esetekben a püspököknek a pár lelki javát szolgáló lelkipásztori megkülönböztetést kell gyakorolniuk.”²⁷⁴

250. Az Egyház magatartását az Úr Jézushoz igazítja, aki határtalan szeretettel, kivétel nélkül mindenkiért föláldozta magát.²⁷⁵ A szinódusi atyákkal együtt szemügyre vettem azoknak a családoknak a helyzetét, amelyek azt tapasztalják, hogy körükben homoszexuális hajlamú személyek élnek. Ez a tapasztalat sem a szülőknak, sem a gyermekeknek nem könnyű. Ezért mindenkélett az szeretnénk leszögezni, hogy minden ember, függetlenül sajátos szexuális irányultságától, tiszteletet érdemel a maga méltóságában, és tisztelettel kell őt fogadni, gondoskodva arról, hogy kerüljék „az igazságtalan diszkrimináció minden megbélyegzését”,²⁷⁶ és különösen az agresszió és az erőszak minden formáját. A családok tekintetében biztosítani kell a tapintatos kísérést, annak érdekében, hogy azok, akik homoszexuális hajlamot mutatnak, megkaphassák a szükséges segítséget ahhoz, hogy megértsék és maradéktalanul megvalósítsák Isten akaratát az életükben.²⁷⁷

251. A családok méltóságáról és küldetéséről szóló tanácskozássok folyamán a szinódusi atyák megállapították: „Azon törekvésekkel kapcsolatban, melyek a házassággal egyenlővé akarják ten-

²⁷³ *Uo.*, 74.

²⁷⁴ *Uo.*, 75.

²⁷⁵ Vö. *Misericordiae vultus* bulla (2015. április 11.), 12: *AAS* 107 (2015), 409. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2015.]

²⁷⁶ *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 2358; vö. *Zárójelentés*, 2015, 76.

²⁷⁷ Vö. *uo.*

ni a homoszexuális személyek közötti kapcsolatokat, nincs semmi alapja annak, hogy hasonlóságokat vagy akár csak távoli analógiákat lehetne megállapítani az egyneműek együttélése és Istennek a házasságra és a családra vonatkozó terve között”; az pedig elfogadhatatlan, hogy „a helyi egyházakra ebben a témában nyomást gyakoroljanak, és hogy a nemzetközi szervezetek a szegény országoknak nyújtandó pénzbeli segítséget olyan törvények bevezetéséhez kössék, melyek intézményesítik az azonos nemű személyek közötti »házasságot«.”²⁷⁸

252. „Az egyszülős családok különféle okok miatt jöttek létre: biológiai anyák vagy apák, akik soha nem akartak a családi életbe integrálódni; erőszaktól sújtott helyzetek, melyekből az egyik szülőnek menekülnie kellett a gyermekekkel; az egyik szülő halála; a család elhagyása az egyik szülő részéről, és egyéb helyzetek. Bármi legyen is az ok, a gyermeknek és szülőnek támaszt és vigaszt kell találni a többi családnál, melyek a keresztény közösséget alkotják, illetve a plébániai lelkipásztori szerveknél. Ezeket a családokat gyakran gyötrik súlyos gazdasági problémák, a munkahely bizonytalansága, a gyermekek eltartásának nehézsége, az otthontalanság.”²⁷⁹

Amikor a halál belénk döfi a fullánkját

253. A családi életet ismételten megéri a hit világosságának fölkinálását az ilyen helyzetekben szenvedő családok kísérésére.²⁸⁰ Magára hagyni egy családot akkor, amikor egy haláleset megsebzti, az irgalmasság hiánya és egy pasztorációs alkalom elvesztegetése volna.

²⁷⁸ *Zárójelentés*, 2015, 76; vö. Hittani Kongregáció, *Megfontolások az azonos nemű személyek együttéléseinek törvényes elismertetésére irányuló törekvésekről* (2003. június 3.), 4. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2003.]

²⁷⁹ *Zárójelentés*, 2015, 80.

²⁸⁰ *Vö. uo.*, 20.

Az ilyen magatartás bezárhatja a kapukat mindenféle más evangé-
lizáló tevékenység előtt.

254. Megértem annak szomorúságát, aki elveszített egy felettébb
szeretett személyt vagy házastársat, akivel mindent megosztott.
Maga Jézus is megrendült, és könnyezett egy barátja halála miatt
(vö. *Jn 11,33.35*). És hogyan ne értenénk meg annak könnyeit,
aki a gyermekét veszítette el? Ilyenkor ugyanis „mintha megállna
az idő: megnyílik egy mélység, mely elnyeli a múltat és a jövőt is.
(...) Olykor vádolják Istent. Mily sokan – megértem őket – még
meg is haragszanak Istenre.”²⁸¹ „Az özvegyiség különösen fájdal-
mas tapasztalat. (...) Vannak, akik özvegyen képesnek mutat-
koznak arra, hogy energiáikat még jobban gyermekeikre és uno-
káikra fordítsák, és szeretetüknek e kifejezésében új nevelői
küldetésre lelnek. (...) Azokat, akik nem számíthatnak olyan
családtagokra, akiknek odaszentelhetik magukat, és akiktől szere-
tetet és közelséget kaphatnának, a keresztyén közösségnek külö-
nös odafigyeléssel és készséggel kell támogatnia, főként, ha ínsé-
ges körülmények között élnek.”²⁸²

255. Általában a gyász hosszabb ideig tart, és amikor egy lelki-
pásztor kísérni akarja ezt a folyamatot, alkalmazkodnia kell egyes
fázisaihoz. Az egész folyamaton kérdések húzódnak végig: mi volt
a halál oka, mit lehetett volna még megtenni, mit él át valaki a ha-
lál előtt... Az imádság és a belső felszabadulás őszinte és türelmes
útján visszatér a béke. A gyász bizonyos pontján segíteni kell azt
a felfedezést, hogy ahányan csak elveszítünk egy szeretett sze-
mélyt, még rendelkezünk valamilyen további küldetéssel, és nem
jő hosszúra nyújtani a szenvedést, mintha az lenne a tiszteletteljes
magatartás. A szeretett személynek nincs szüksége a szenvedé-
sünkre, és nem tetszik neki, ha romboljuk az életünket. A szere-
tetnek nem is az a legjobb kifejezése, ha állandóan emlékezünk rá

²⁸¹ *Katekézis* (2015. június 17.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 18., 8.

²⁸² *Zárójelentés*, 2015, 19.

és emlegetjük, mert ez azt jelenti, hogy olyan múlthoz kötődünk, ami már nem létezik, ahelyett, hogy szeretnénk azt a valóságos személyt, aki most odaát van. Az ő fizikai jelenléte már nem lehetséges, de ha a halál erős dolog, akkor „mint a halál, olyan erős a szerelem” (*Én 8,6*). A szeretetnek megvan az az intuíciója, hogy képes hangok nélkül hallani és látni a láthatatlanban. Ez nem azt jelenti, hogy elképzeljük a szeretett személyt úgy, ahogy volt, hanem el tudjuk fogadni átalakult formájában, ahogyan most van. A feltámadt Jézus, amikor Mária Magdolna át akarta ölelni a lábát, kérte, hogy ne érintse (vö. *Jn 20,17*), azért, hogy egy másmilyen találkozásra vezesse el őt.

256. Vigasztaló tudni, hogy akik meghalnak, nem semmisülnek meg, és a hit biztosít afelől, hogy a Föltámadott soha nem hagy magunkra minket. Ezzel meg tudjuk akadályozni, hogy a halál „megmérgezze az életet, üressé tegye érzelmeinket, a legsötétebb ürbe taszítson minket”.²⁸³ A Biblia arról az Istenről beszél, aki szeretetből teremtett meg bennünket, és olyanná alkotott, hogy az életünk nem fejeződik be a halállal (vö. *Bölcs 3,2-3*). Szent Pál arról beszél, hogy közvetlenül a halál után találkozunk Krisztussal: „Szeretnék elköltözni, hogy Krisztussal egyesüljek” (*Fil 1,23*). Ővele a halál után az vár ránk, amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt (vö. *IKor 2,9*). A gyászmise prefációja csodálatosan fejezi ki mindezt: „Ha meg is szomorít a halál kényszerre, az ígért örök élet megvigasztal minket. Híveid élete, Urunk, megváltozik, de meg nem szűnik.” Ugyanis „szeretteink nem tűnnek el a semmi sötétjében: a remény biztosít arról, hogy Isten jó-ságos és erős kezében vannak”.²⁸⁴

257. Az elhunyt szeretteinkkel való kommunikáció egyik módja az értük ajánlott imádság.²⁸⁵ A Biblia mondja, hogy „szent és jám-

²⁸³ *Katekézsis* (2015. június 17.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 18., 8.

²⁸⁴ *Uo.*

²⁸⁵ Vö. *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 958.

bor dolog az elhunytakért imádkozni” (2Mak 12,44–45). Az értük ajánlott imádság nemcsak azt jelenti, hogy „segítünk rajtuk, hanem azt is, hogy hatékonyá teszi értünk való közbenjárásukat”.²⁸⁶ A Jelenések könyve szól a vértanúkról, akik közbenjárnak azokért, akik igazságtalanságokat szenvednek el a földön (6,9–11), és így szolidárisak ezzel az úton lévő világgal. Néhány szent a halála előtt azzal vigasztalta szeretteit, hogy megígérte, közel marad hozzájuk és segíteni fog. Lisieux-i Szent Teréz úgy érezte, hogy folytatni fogja a jótékonykodást az égből.²⁸⁷ Szent Domonkos azt mondta, hogy „a halála után többet fog használni, (...) többre lesz képes a kegyelem elnyerésében”.²⁸⁸ Ezek szeretetkötelékek,²⁸⁹ mert „az úton lévőknek és a Krisztus békéjében elszenderült testvéreknek egysége a legkevésbé sem szakad meg, sőt az Egyház mindig vallott hite szerint a lelki javak közösségében erősebb lesz”.²⁹⁰

258. Ha elfogadjuk a halált, fel tudunk rá készülni. Az út az útítársaink iránti szeretetben való növekedés, addig a napig, amelyen „nem lesz többé halál, sem gyász, sem fájdalom” (Jel 21,4). Így készülünk a már elhunyt szeretteinkkel való találkozásra. Aho-

²⁸⁶ Uo.

²⁸⁷ Vö. Thérèse de Lisieux, *Derniers entretiens, Le „Carnet jaune” de Mère Agnès, 17 juillet 1897*, in *Oeuvres Complètes*, Cerf, Paris 1996, 1050. [Magyar kiadás: *A Gyermek Jézusról és a Szent Arcról nevezett Szent Teréz utolsó beszélgetései nővérével, Jézusról nevezett Ágnes anyával*, Anonymus, Róma 1974, 58 (július 17.).] Ezzel kapcsolatban fontos a nővértársak tanúságtétele Szent Teréz ígérétééről, hogy elindulása ebből a világból „olyan lesz, mint egy rózsacsó” (uo., június 9., 1013.). [Magyar kiadás: 27.]

²⁸⁸ Giordano di Sassonia, *Libellus de principiis Orinis praedicatorum*, 93: *Monumenta Historica Sancti Patris Nostri Dominici*, XVI, Roma, 1935, 69. [Magyar kiadás: Szászországi Boldog Jordán OP, *Könyvecske a Prédikátorok Rendjének kezdeteiről*, 93, Magyarországi Domonkos Rendtartomány, Budapest 1995.]

²⁸⁹ Vö. *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, 957.

²⁹⁰ II. Vatikáni Zsinat, *Lumen gentium* dogmatikai konstitúció, 49. [Magyar kiadás: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, Budapest 2000, 193–194.]

gyan Jézus visszaadta anyjának a halott fiút (vö. *Lk 7,15*), hasonlót tesz majd velünk is. Ne fecséreljük energiáinkat, évekig be-
leragadva a múltba! Minél jobbak vagyunk ezen a földön, annál nagyobb boldogságot tudunk majd megosztani szereteteinkkel az
égben. Minél inkább érlelődünk és gyarapodunk, annál többet és
szebb dolgokat vihetünk magunkkal a mennyei lakomára.

HETEDIK FEJEZET

A GYERMEKEK NEVELÉSÉNEK MEGERŐSÍTÉSE

259. A szülők mindig hatnak gyermekeik erkölcsi fejlődésére, jó és rossz irányban egyaránt. Következésképpen a legjobb, ha elfogadják ezt az elkerülhetetlen felelősséget, és tudatosan, lelkesen, értelmesen és megfelelő módon valószínűsítik azt meg. Mivel a családok e nevelői feladata annyira jelentős, és nagyon bonyolulttá vált, kiemelten szeretnék e témával foglalkozni.

Hol vannak a gyermekek?

260. A család nem mondhat le arról, hogy a támogatás, a kísérés, a vezetés helye legyen, még ha újra számba is kell vennie a módszereit, és új erőforrásokat is kell találnia. Meg kell terveznie, hogy minek akarja kitenni a gyermekeit. Ezért nem szabad kitérni a kérdés elől: kik foglalkoznak azzal, hogy szórakoztassák és mulattassák őket, kik azok, akik a képernyőkön át beférkőznek a lakásukba, kik azok, akiknek a vezetésére bízzák őket szabadidejükben. Csak a velük töltött alkalmak – amikor egyszerűen és szeretettel beszélünk a fontos dolgokról – és az idejük kitöltésére teremtett jó lehetőségek teszik lehetővé az ártó hatások elkerülését. Mindig ébernek kell lenni. Soha nem tesz jót magukra hagyni a gyermekeket. A szülőknek kell irányítaniuk és fölkészíteniük a gyermekeket és a serdülőket, hogy szembe tudjanak nézni olyan helyzetekkel, amikor például támadás, szexuális visszaélés vagy drogfüggőség veszélyébe kerülhetnek.

261. Mindazonáltal a megszállottság nem nevelő hatású, és nem lehet minden helyzetet ellenőrzés alatt tartani, amelybe egy gyermek kerülhet. Itt is érvényes az elv, mely szerint „az idő a tér fő-

lött áll”.²⁹¹ Elmondható, hogy inkább folyamatok elindításáról van szó, mint terek fölötti uralomról. Ha egy szülő annak a megszállottja, hogy tudni akarja, hol a gyermeke, és ellenőrizni akarja minden mozdulatát, csak a tere fölött akar uralkodni. Így azonban nem nevelni, nem erősíteni fogja, nem készíti föl a kihívásokkal való szembenézésre. Főként az a fontos, hogy nagy szeretettel indítsuk el a gyermekben szabadságának, felkészülésének, integrális növekedésének, igazi autonómiája kiművelésének a folyamatát. A gyermek csak így jut azon dolgok birtokába, amelyekre szüksége van, hogy megvédhesse magát, és értelmesen és megfontoltan tudjon cselekedni a nehéz körülmények között is. Épp ezért a nagy kérdés nem az, hogy fizikailag hol és kivel van a gyermek az adott pillanatban, hanem az, hogy egzisztenciális értelemben hol van, hol áll meggyőződése, céljai, vágyai, életterve szempontjából. Ezért ezt kérdezem a szülőktől: „Próbáljuk-e megérteni, hogy igazában »hol« tartanak a gyermekeink a maguk útján? Tudjuk-e, hogy igazában hol van a lelkük? És mindenekelőtt: akarjuk-e tudni?”²⁹²

262. Ha az érlelődés csupán annyi volna, hogy kibontakozik az, ami a genetikai kódban adva van, nem volna sok tennivalónk. Az okosság, a helyes ítélet és a jó érzés nemcsak a növekedés mérhető tényezőitől függ, hanem az elemek egész láncolatától, amelyek a személy bensőjében alkotnak szintézist; hogy pontosabban legyünk: szabadsága középpontjában. Elkerülhetetlen, hogy a gyermek meg ne lepjen minket e szabadságból fakadó terveivel, melyek áttörik a sémáinkat, és jó, hogy ez így van. A nevelés magával hozza a feladatot, hogy támogassuk a felelős szabadságot. Így majd a döntő pillanatokban jó érzéssel és értelmesen tudnak válaszolni, hogy olyan személyek legyenek, akik fenntartások nélkül megértik: a kezükben van a saját és a közösségük élete, és hogy ez a szabadság mérhetetlen ajándék.

²⁹¹ *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 222: AAS 105 (2013), 1111.

²⁹² *Katekézis* (2015. május 20.): *L'Osservatore Romano*, 2015. május 21., 8.

A gyermekek etikai nevelése

263. Még ha a szülőknek szükségük is van az iskolára, hogy biztosítani tudják gyermekeiknek az alapvető oktatást, teljesen soha nem ruházhatják másra erkölcsi nevelésüket. Egy személy érzelmi és etikai fejlődése megkövetel egy alapvető tapasztalatot: hinni, hogy a szülei méltók a bizalomra. Ez nevelői felelősség: a szeretettel és a tanúságtétellel bizalmat ébreszteni a gyermekekben, szeretetteljes tiszteletet kelteni bennük. Ha egy gyermek már nem érzi, hogy tökéletlensége ellenére is értékes a szülei számára, vagy nem tapasztalja, hogy őszinte aggodással törődnek vele, az mély sebeket üt benne, melyek sok nehézséget okoznak érlelődésében. Ez a távollét, ez az érzelmi magárahagyottság mélyebb fájdalmat okoz, mint az esetleges dorgálás, amit egy rossz cselekedetért kaphat.

264. A szülői feladat magában foglalja az akarat nevelését, és a jó készségek és a jó iránti érzelmi vonzódás kibontakoztatását. Ez azt jelenti, hogy kívánatosnak mutatkoznak a megtanulandó magatartások és az érlelendő hajlandóságok. De mindig folyamatról van szó, mely a tökéletlenségből tart a nagyobb teljesség felé. A közösséghez való alkalmazkodás vágya, vagy a készség egy kívánság azonnali beteljesüléséről való lemondásra, valamiféle szabályhoz való igazodás és a jó együttélés érdekében, már önmagában olyan kiindulási érték, mely fölkeszít a további nagyobb értékekhez való fölemelkedésre. Az erkölcsi nevelésnek mindig aktív módszerekkel kell megvalósulnia, olyan nevelői párbeszédrel, mely tekintettel van a gyermekek fogékonyságára és saját nyelvezetükre. Ennek a nevelésnek ezenfelül rávezető jellegűnek kell lennie, hogy a gyermek maga fedezhesse fel a meghatározott értékek, elvek és szabályok fontosságát, ahelyett, hogy vitathatatlan igazságként kényszerítenénk rá azokat.

265. Hogy jól cselekedjünk, nem elegendő „megfelelő módon ítélni”, vagy világosan tudni, mi a teendő, bár ez mindenképpen

elsőrendű fontosságú. Gyakran nem vagyunk következetesek személyes meggyőződéseink terén, még akkor sem, ha szilárdak. A lelkiismeret bármennyire mond nekünk határozott erkölcsi ítéletet, néha nagyobb hatalma van a dolgok vonzásának, hacsak nem tanultuk meg, hogy a jó, amit elménkkel megragadtunk, mély érzelmi hajlandóságként éljen bennünk – mint a jó iránti érzék –, amely többet számít más vonzódásoknál, és megérteti velünk, hogy az, amit jóként megragadtunk, itt és most „értünk” is van. A hatásos etikai nevelés magában foglalja annak megmutatását a személy számára, mennyire hozzá, magához illő az, hogy megtegye a jót. Manapság gyakran hasztalan dolog olyasmit kérni, amihez erőfeszítésre vagy lemondásra van szükség, hogyha nem mutatjuk meg világosan a jót, amit ezáltal el lehetne elérni.

266. Szokásokat kell kiérlelni. A kisgyermekkorban elsajátított szokásoknak is van pozitív funkciója, mert lehetővé teszik, hogy az elsajátított nagy értékek egészséges és stabil külső magatartásba forduljanak át. Lehet, hogy valakinek van szociális érzéke és jóindulatú mások iránt, de ha a szülők hosszú idő alatt nem szoktatják rá arra, hogy kimondja: „legyen szíves”, „bocsánat”, „köszönöm”, belső jó készsége nem könnyen mutatkozik meg ilyen kifejezésekben. Az akarat erősítése és meghatározott cselekvések ismétlése erkölcsi magatartást hoz létre, és az adott jó magatartások tudatos, szabad és dicséretet nyert elismérlése nélkül a nevelés nem éri el a célját. A motivációk vagy a vonzódás, melyet egy meghatározott érték iránt érzünk, nem válnak erénnyé ezen megfelelően motivált tettek nélkül.

267. A szabadság nagyszerű dolog, de el tudjuk veszíteni azt. Az erkölcsi nevelés a szabadság kiművelése, elhatározások, motivációk, gyakorlati alkalmazások, ösztönzések, jutalmak, példák, modellek, szimbólumok, reflexiók, buzdítások, a cselekvésmód felülvizsgálatai és párbeszédtek segítségével, melyek segítik a személyeket kibontakoztatni azokat a belső stabil elveket, melyek arra indíthatnak, hogy spontán módon tegyék a jót. Az erény olyan

meggyőződés, mely a cselekvés belső és állandó elvévé alakult. Ezért az erényes élet építi, erősíti és neveli a szabadságot, elkerülve azt, hogy a személy elembertelenítő és antiszociális kényszeres hajlamok rabszolgájává legyen. Ugyanis maga az emberi méltóság követeli meg, hogy mindenki „tudatos és szabad választások alapján, azaz személyes meggyőződésektől indítva és meghatározva cselekedjék”.²⁹³

A büntetés ösztönző ereje

268. Ugyanígy mellőzhetetlen a gyermek és a serdülő érzékeny tétele arra, hogy számoljon azzal: a rossz cselekedeteknek következményei vannak. Föl kell ébreszteni bennük a képességet, hogy a másik bőrében érezzék magukat, és fájlalják a szenvedését, amikor rosszat tettek neki. Az antiszociális, agresszív magatartásokért kirótt büntetések részben elérhetik ezt a célt. Fontos a gyermeket következetesen arra tanítani, hogy kérjen bocsánatot és tegye jóvá a másoknak okozott kárt. Amikor a nevelő folyamat a személyes szabadság érlelődésében mutatja meg a gyümölcsseit, egy ponton maga a gyermek kezdi majd hálásan elismerni, hogy jó volt számára családban felnőni, és elviselni az egész nevelői folyamat vele szemben támasztott igényeit.

269. A helyreigazítás ösztönzést jelent, ha ugyanakkor értékeli és elismerik az erőfeszítéseket, és ha a gyermek felfedezi, hogy szüleiben változatlanul él a türelmes bizalom. Egy szeretettel megintett gyermek érzi, hogy figyelnek rá, felfogja, hogy valaki észreveszi, hogy szülei elismerik a lehetőségeit. Ez nem a szülők szep-lőtelenységét igényli, de azt igen, hogy alázattal el tudják ismerni a saját korlátaikat, és mutassák meg személyes erőfeszítésüket azért, hogy jobbak legyenek. De a gyermekeknek szükségük van arra a tanúságtételre is a szülők részéről, hogy nem engedik meg,

²⁹³ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 17.

hogy a harag elragadja őket. A gyermeket, aki rosszat tett, helyre kell igazítani, de soha nem úgy mint ellenséget, vagy úgy, mint akin kitöltik saját agresszivitásukat. Egy felnőttnek ezenfelül el kell ismernie, hogy bizonyos rossz tettek egy adott életkor korlátaihoz és törékenységéhez kötődnek. Ezért ártalmas volna az állandóan büntető magatartás, mely nem segít közelebb a cselekedetek súlyának felfogásához, és elbátortalanodást, valamint ingerültséget provokálna: „Apák, ne keserítsétek meg a gyermekeiteket” (*Ef 6,4; vö. Kol 3,21*).

270. Alapvető, hogy a fegyelmezés ne váljék a kívánság megcsontításává, hanem mindig ösztökéljen a továbblépésre. Hogyan lehet fegyelmet és belső dinamizmust integrálni? Hogyan lehet elérni, hogy a fegyelmezés konstruktív korlát legyen az úton, melyen egy gyermeknek el kell indulnia, nem pedig fal, mely az utat lezárja, vagy a nevelés olyan dimenziója, amely távol tart ettől az úttól? Két egyformán ártalmas szélsőség között kell megtalálni az egyensúlyt: az egyik az volna, ha a gyermek vágyai mértéke szerinti világot akarnánk fölépíteni, melyben a gyermek úgy nő fel, hogy jogok alanyának igen, de kötelességek alanyának nem érzi magát. A másik szélsőség az volna, ha arra nevelnénk, hogy méltósága, páratlan identitása és jogai tudata nélkül, kötelezettségektől elgyötörtten és mások vágyainak szolgálatában éljen.

Türelmes realizmus

271. Az erkölcsi nevelés azt jelenti, hogy egy gyermektől vagy fialtól csak olyat kérünk, ami nem követel tőle aránytalanul nagy áldozatot; csak akkora erőfeszítést várunk tőle, ami nem vált ki ellenérzést vagy kényszercselekvést. A normális eljárás az, ha apró lépéseket várunk el, amelyeket meg tudnak érteni, el tudnak fogadni, értékelni tudnak és arányos lemondással járnak. Különben ha túl sokat várunk el, nem érünk el semmit, mert a személy, amint megszabadulhat a tekintélytől, valószínűleg megszűnik jót tenni.

272. Az etikai nevelés olykor a magárahagyottság, a csalódás, a szeretethiány tapasztalatából fakadó megvetést vagy helytelen szülőképet vált ki. Az etikai értékekre rávetül az apa és az anya torzképe vagy a felnőttek hibái. Ezért a fiatalokat segíteni kell abban, hogy át tudják ültetni a valóságba az analógiát: az értékeket bizonyos nagyon példás személyek kivételesen megvalósítják, de tökéletlenül és különböző fokokon is megvalósíthatjuk azokat. Ugyanakkor, mivel a fiatalok ellenállása nagyon kötődik a negatív tapasztalatokhoz, végig segíteni kell e megsebzett belső világ gyógyulási folyamatát, hogy eljuthassanak az emberek és a társadalom megértésére és a velük való kiengesztelődésre.

273. Amikor értékeket mutatunk be, lépésről lépésre kell haladni, a konkrét személyek életkorának és lehetőségeinek megfelelő módon, anélkül, hogy merev és változtathatatlan módszereket akarnánk alkalmazni. A pszichológia és a pedagógia tudományának értékes eredményei mutatják, hogy a magatartás megváltoztatása fokozatosan érhető el, ugyanakkor a szabadságot gátak közé kell szorítani és ösztökélni kell, mert ha magára hagyjuk, akkor nem biztosítható az érlelődése. A konkrét helyzetekben a valós szabadság korlátozott, és feltételektől függ. Nem a jó totálisan spontán választásának a vegytiszta képessége. Nem mindig teszünk megfelelően különbséget a „szándékos” cselekedet és a „szabad” cselekedet között. Akarhat valaki valami rossz dolgot nagy akaraterővel, de ellenállhatatlan szenvedély vagy rossz neveltetés miatt. Ilyen esetben döntése erősen szándékos, nem mond ellent akarata hajlandóságának, de nem szabad, mert szinte lehetetlen, hogy ne válassza azt a rosszat. Ez történik a drogfüggőség esetén. Amikor megkívánja, minden erejével teszi ezt, de annyira függő helyzetben van, hogy az adott pillanatban nem képes más döntés meghozatalára. Ezért a döntése szándékos, de nem szabad. Nincs értelme a „hagyni kell, hogy szabadon válaszson” felkiáltásnak, mert nem képes ténylegesen választani, s ha kitesszük a drognak, csak növeljük a függőségét. Mások segítségére és nevelési folyamatra van szüksége.

A családi élet mint nevelési közeg

274. A család az emberi értékek első iskolája, ahol megtanuljuk a szabadság helyes használatát. A gyermekkorban érnek meg olyan hajlandóságok, amelyek mélyen átítatják a személyt és megmaradnak az egész életre, mint vonzódás egy értékhez vagy mint bizonyos magatartások spontán elutasítása. Sokan egész életükben megőriznek szokásokat, mert érvényesnek tartják a cselekvésmódot, amelyet mintegy ozmózissal gyermekkoruktól fogva magukba szívtak. „Nekem így tanították.” „Ez az, amit belém vés-tek.” A családi környezetben lehet megtanulni a kommunikációs eszközök üzeneteinek kritikus megkülönböztetését is. Sajnos gyakran bizonyos tv-programok vagy nyilvánossági formák negatívan befolyásolják, vagy gyengítik a családi életben kapott értékeket.

275. Jelen korunkban, amelyben a szorongás és a technológiai sietősség uralkodik, a családok legfontosabb feladata a várakozásra való képességre nevelés. Nem arról van szó, hogy meg kell tiltani a gyermekeknek az elektronikus eszközökkel való játékot, hanem meg kell találni a módját, hogy kialakuljon bennük a képesség különbséget tenni a dolgok között, és nem alkalmazni a digitális gyorsaságot az élet minden területére. Az elhalasztás nem azonos a vágy megtagadásával, hanem azt jelenti, hogy késleltetjük a kielégítését. Amikor a kisgyermeket vagy a fiatalokat nem neve-lik rá, hogy bizonyos dolgokra várniuk kell, követelőzőek lesz-nek, mindent pillanatnyi szükségleteik kielégítésének rendelnek alá. A „mindent és azonnal” rossz szokásával nőnek fel. Ez egy nagy tévedés, amely nem kedvez a szabadságnak, hanem meg-mérgezi azt. Ha ellenben ránevelik őket, hogy tanuljanak meg bizonyos dolgokat elhalasztani, és kivárni a megfelelő pillanatot, azzal azt sajátítják el, hogy mit jelent az önuralom, az autonómia a saját ösztöneikkel szemben. Így, ha a gyermek megtapasztalja, hogy tud uralkodni önmagán, gazdagabbá válik önértékelése. Ugyanakkor ez megtanítja őt mások szabadságának tiszteletére is.

Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a gyermekektől elvárjuk, hogy felnőttként viselkedjenek, de nem szabad lebecsülni sem növekedési képességüket a felelős szabadság érlelődésében. Egy egészséges családban ez a tanonc-mivolt az együttélés elvárásai által valósul meg.

276. A család a elsődleges szocializáció közege, mert ez az első hely, ahol az ember megtanulja mások meghallgatását, elviselését, tiszteletét, segítségét, a velük való osztozást és együttélést. A nevelés feladata felébreszteni az érzést, hogy a világ és a társadalom „családi közeg”, és megtanítani, hogyan kell a saját otthon falain kívül „lakni”. A családi környezetben tanuljuk meg a közelséget, a törődést, a köszönést. Itt törik szét a halálos önzés első köre, hogy fölismerjük: másokkal együtt élünk, másokkal, akik méltók a figyelmünkre, udvariasságunkra, szeretetünkre. Nincs szociális kötelék e nélkül az első, mindennapos, szinte mikroszkopikus dimenzió nélkül: együtt lenni a közelségben, találkozni a nap különböző pillanataiban, törődni azzal, ami mindenkinek gondja, segíteni egymásnak az apró mindennapos dolgokban. A családnak minden nap új módokat kell kitalálnia a kölcsönös elismerés előmozdítására.

277. A családi környezetben helyesbíteni lehet a fogyasztási szokásokat, hogy együttesen gondoskodjanak a közös otthonról: „A család egy integrális ökológia főszereplője, mert az az elsődleges közösségi alany, amely magában hordozza az emberi civilizáció két alapelvét: a közösség és a termékenység elvét.”²⁹⁴ Ugyanígy a családi élet nehéz és kemény helyzetei óriási nevelő erővel bírhatnak. Ilyesmi történik például, amikor betegség látogatja meg a családot, mert „a betegséggel kapcsolatban az emberi gyengeség miatt a családban is fölmerülnek nehézségek. De a betegség ideje általában erősíti a családi kötelekeket. (...) Egy olyan nevelés, amely homokba dugja a fejét az emberi betegség láttán,

²⁹⁴ *Katekézis* (2015. szeptember 30.): *L'Osservatore Romano*, 2015. október 1., 8.

sivárrá teszi a szívet. Ennek eredményeként a gyermekek érzéketlenné válnak mások szenvedései iránt, képtelenek lesznek szembenézni a szenvedéssel és megélni a korlátozottság tapasztalatát.”²⁹⁵

278. A szülők és gyermekek nevelői találkozását megkönnyíthetik, vagy veszélyeztethetik az egyre inkább reklámozott kommunikációs és szórakoztató technológiák. Helyes használatuk esetén hasznosak lehetnek abban a tekintetben, hogy a fizikai távolság ellenére a családtagok kapcsolatot tartsanak egymással. A kapcsolat gyakori lehet és megkönnyítheti a nehézségek megoldását.²⁹⁶ Azonban világosan kell látnunk, hogy nem helyettesíthetik, nem is pótolhatják a személyes és mélyebb párbeszédet, amely megkívánja a fizikai kapcsolatot, vagy legalábbis a másik személy hangját. Tudjuk, hogy ezek az eszközök olykor inkább eltávolítanak, mintsem közel hoznak, mint például amikor az étkezés alkalmával mindenki a saját mobiltelefonjára koncentrálnak, vagy amikor az egyik házaspár elalszik a másikra várva, aki órákat tölt valamilyen elektronikus eszköz előtt. A családban erről is beszélgetni kell, és megegyezésekre kell jutni, amelyek biztosítják a családtagok találkozásainak elsőbbségét anélkül, hogy értelmetlen tilalomfákat állítanának fel. Mindazonáltal nem tagadhatók a kommunikáció új formáinak a gyermekeket és serdülőket fenyegető veszélyei, akik ezek révén olykor akaratgyengévé válnak és elszakadnak a valós világtól. Ez a „technológiai autizmus” könnyebben kiteszi őket azon személyek manipulációinak, akik önző szándékkal be akarnak hatolni intimitásukba.

279. Az sem jó, ha a szülők mindenható lényekké válnak gyermekeik számára, akik csak bennük bízhatnak, mert így megakadályozzák a szocializáció és az érzelmi érlelődés megfelelő folyamatát. Hogy az apaság és anyaság meghosszabbítása egy tágabb kör

²⁹⁵ *Katekézis* (2015. június 10.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 11., 8.

²⁹⁶ Vö. *Zárójelentés*, 2015, 67.

felé hatékony lehessen, „a keresztény közösségeknek támogatást kell nyújtaniuk a család nevelői küldetéséhez”,²⁹⁷ különösen a beavatási katekézissel. Az integrális nevelés támogatásához „újja kell élesztenünk a családok és a keresztény közösség szövetségét”.²⁹⁸ A szinódus világossá akarta tenni a katolikus iskolák jelentőségét, melyek „létfonosságú szerepet töltenek be a szülők gyermekeik nevelésére irányuló kötelességének támogatásában. (...) A katolikus iskolákat bátorítani kellene azon küldetésükben, hogy segítsék diákjaikat olyan érett felnőtté válni, akik Jézus szerető tekintetével tudják nézni a világot, és az életet Isten szolgálatára szóló meghívásként fogják fel.”²⁹⁹ Ebben az értelemben „határozottan képviselni kell az Egyház szabadságát saját tanításának oktatásához, és a lelkiismereti tiltakozás jogát a nevelők számára”.³⁰⁰

Igen a szexuális nevelésre

280. A II. Vatikáni Zsinat meglátta a „pozitív és okos szexuális nevelés szükségességét”, amely „életkoruknak megfelelően fokozatosan” éri el a gyermekeket és serdülőket, „figyelembe véve a pszichológia, a pedagógia és a didaktika tudományos eredményeit”.³⁰¹ Fel kellene tennünk magunknak a kérdést, hogy neveléssel foglalkozó intézményeink elfogadták-e ezt a kihívást? Nehéz elképzelni a szexuális nevelést egy olyan korban, amikor banalizálják és el akarják szegényíteni a sexualitást. Csakis a szeretetre és a kölcsönös önátadásra nevelés keretében szabadna megvalósítanunk ezt a nevelést. Így a sexualitás nyelvezetét nem kiábrándítóan elsilányítottnak, hanem megvilágítottnak látnánk.

²⁹⁷ *Katekézis* (2015. május 20.): *L'Osservatore Romano*, 2015. május 21., 8.

²⁹⁸ *Katekézis* (2015. szeptember 9.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 10., 8.

²⁹⁹ *Zárójelentés*, 2015, 68.

³⁰⁰ *Uo.*, 58.

³⁰¹ *Gravissimum educationis* nyilatkozat 1. [Magyar kiadás: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, Budapest 2000, 378–379.]

A szexuális ösztön kiművelhető az önismeret megszerzése és az önuralom képességének kibontakoztatása útján, amelyek segíthetnek az öröm és a szeretetben való találkozás értékes képességének felszínre hozatalában.

281. A szexuális nevelés információkat kínál, ám megfelelkezik arról, hogy a gyermekek és fiatalok még nem jutottak a teljes érettségre. Az információnak megfelelő pillanatban kell érkeznie, az élet adott szakaszának megfelelő módon. Semmit sem használ, ha adatokkal árasztjuk el a gyermekeket, de nem fejlesztjük ki bennük a kritikai érzéket az ajánlatok inváziójával, a kontroll nélküli pornográfiával és a stimulus-túltengéssel szemben, amelyek megcsonkíthatják a szexualitást. A fiataloknak lehetőséget kell adni arra, hogy számot vessenek a ténnyel, miszerint olyan üzenetekkel bombázzák őket, amelyek nem javukat és érlelődésüket célozzák. Segíteni kell őket, hogy ismerjék fel és keressék a pozitív hatásokat, ugyanakkor határolódjanak el mindattól, ami eltorzítja szeretőképességüket. Ugyanakkor el kell fogadnunk, hogy „egy új és megfelelőbb nyelvezet elsősorban abban mutatkozik meg, ahogyan a gyermekeket és a serdülőket bevezetjük a szexualitás témájába”.³⁰²

282. A szexuális nevelés, amely megőrzi az egészséges szemérmességet, mérhetetlen értékű, akkor is, ha ma egyesek túlhaladott dolognak gondolják. A szemérmesség a személy természetes védekezése, amely oltalmazza saját bensőségességét, és kerüli, hogy pusztá tárgyá változzon. A szemérmesség nélkül a szeretetet és szexualitást megszállottságra redukálhatjuk, amely csak a nemi érdeklődésre és eltévelyedésekre koncentrál, amelyek eltorzítják szeretőképességünket; és a szexuális erőszak különböző formáira, amelyek oda vezetnek, hogy embertelenül bánnak velünk, vagy mi okozunk károkat másoknak.

³⁰² Zárójelentés, 2015, 56.

283. A szexuális nevelés gyakran a „védekezésre”, a „biztonságos szexre” koncentrál. Ezek a kifejezések tagadó magatartást fejeznek ki a szexualitás életfakasztó rendeltetésével szemben, mintha egy esetleges gyermek ellenség volna, akivel szemben védekezni kell. Ezzel a befogadás helyett a narcisztikus agresszivitást mozdítják elő. Felelőtlen minden felhívás a fiatalok felé, mely arra irányul, hogy játsszanak a testükkel és vágyaikkal, mintha már rendelkeznének azzal az érettséggel, értékekkel, kölcsönös elkötelezettséggel és célkitűzésekkel, amelyek a házasság sajátjai. Ezzel arra biztatják őket, hogy vígan használják a másik személyt mint kísérleti tárgyat hiányosságaik és nagy korlátaik ellensúlyozására. Ezzel szemben nagyon fontos megtanítani a szeretet különböző kifejezésformáinak, a kölcsönös gondoskodásnak, a tapintatos gyöngédségnek, az értelemben gazdag kommunikációnak a folyamatára. Mindez ugyanis felkészít a teljes és nagylelkű önátadásra, amely a nyilvános elköteleződés után a testi odaadásban fejeződik ki. A szexuális egyesülés a házasságban így a mindenre igényt tartó elköteleződés jeleként mutatkozik meg, amelyet az egész addig megtett út gazdagít.

284. A fiatalokat nem szabad megtéveszteni azzal, hogy összekevertetjük velük a szinteket: a vonzódás „egy adott pillanatra létrehozza az egység illúzióját, de szeretet nélkül ez az »egység« meghagyja épp oly távolságban és idegenségben a két embert, mint korábban voltak”.³⁰³ A test nyelve megkívánja a türelmes tanítványságot, amely lehetővé teszi a saját vágyak értelmezését és nevelését, hogy igazán odaadhassa önmagát. Ha valaki mindent egy csapásra akar odaadni, lehet, hogy nem ad oda semmit. Egy dolog megérteni az életkori törekenységet vagy zűrzavarokat, és más dolog arra biztatni a fiatalokat, hogy nyújtsák el szeretet-megélésük éretlenségét. De ki beszél ma ezekről a dolgokról? Ki képes komolyan venni a fiatalokat? Ki segíti a nagyszerű és nagylelkű

³⁰³ Erich Fromm, *The Art of Loving*, New York, 1956, 54. [Magyar kiadás: *A szeretet művészete*, Háttér Kiadó, Budapest 1993, 74.]

szerepre való felkészítésüket? Túlságosan könnyedén vesszük a szexuális nevelést.

285. A szexuális nevelésnek magában kellene foglalnia a különbség tiszteletben tartását és megbecsülését, amely mindenkinek megmutatja annak lehetőségét, hogy legyőzze korlátai közé zárkózását, és kitáruljon a másik elfogadására. Az érthető nehézségeken túl, amelyeket mindenki átélhet, segíteni kell a saját test elfogadását úgy, ahogy teremtve lett, mert „a saját testünk feletti uralom logikája a teremtés feletti uralom nagyon finom logikájává alakul. (...) Saját testünknek a maga férfiasságában vagy nőiességében való megbecsülése szintén szükséges ahhoz, hogy megismerhessük önmagunkat a másikkal való találkozásban. Így fogadhatjuk örömmel egyik vagy másik sajátos ajándékát, a teremtő Isten művét, és gazdagodhatunk kölcsönösen.”³⁰⁴ Csak a különbségtől való félelem elhagyásával lehet eljutni a magunkba zárkózástól és az önteltségtől való szabadulásra. A szexuális nevelésnek segítenie kell a saját test elfogadását oly módon, hogy a személy ne akarja „megszüntetni a szexuális különbséget amiatt, mert képtelen szembenézni vele”.³⁰⁵

286. Azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a sajátos férfiúi vagy női létmód kialakítására nem csak biológiai vagy genetikai tényezők hatnak, hanem a vérmérséklettel, a család történetével, a kultúrával, az átélt tapasztalatokkal, a kapott neveléssel, a barátok, családtagok, csodált személyek befolyásával kapcsolatos elemek, és egyéb konkrét körülmények is, amelyek az alkalmazkodásra irányuló erőfeszítést igényelnek. Igaz, hogy a férfiúi és női mivoltot nem tudjuk elválasztani Isten teremtett művétől, amely minden döntésünket és tapasztalatunkat megelőzi, és amelyekben tagadhatatlan biológiai elemek vannak. Ám az is igaz, hogy a férfiúság és nőiség nem merev dolgok. Ezért lehetséges például,

³⁰⁴ *Laudato si* enciklika (2015. május 24.), 155. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2015.]

³⁰⁵ *Katekézis* (2015. április 15.): *L'Osservatore Romano*, 2015. április 16., 8.

hogy a férj férfi mivolta rugalmasan tud alkalmazkodni a dolgozó feleség állapotához. Ha a háztartási munka vagy a nevelés bizonyos részét átvállalja, attól nem lesz kevésbé férfi, s ez nem is jelent csalást, megalkuvást vagy szégyent. Segíteni kell a gyermekeket, hogy normálisnak fogadják el az ilyen egészséges „szerepcseréket”, amelyek semmit nem vonnak le az apa méltóságából. A merevség eltúlozza a férfiúi és női mivoltot, és nem neveli a gyermekeket és a fiatalokat a megtestesült kölcsönösségre a házasság valós körülményei között. Ez a merevség megakadályozhatja a képességek személyre szabott kibontakoztatását; olyannyira, hogy el lehet jutni egy olyan személtre, amely szerint művészettel vagy tánccal foglalkozni nem férfinak, mint ahogy vezetői állást betölteni nem nőnek való dolog. Hála Istennek, ez a szemlélet megváltozott, de vannak olyan helyek, ahol bizonyos alkalmatlan felfogások továbbra is korlátozzák a jogos szabadságot, és csorbítják a gyermekek konkrét identitásának és lehetőségeinek hiteles kibontakozását.

A hit továbbadása

287. A gyermeknevelést a hitátadás folyamatának kell jellemeznie, amelyet nehezzé tesz napjaink életstílusa, a munkaidő-beosztás, a mai világ bonyolultsága, amelyben sokan félelmetes ritmust kénytelenek fölvenni a puszta életben maradásért.³⁰⁶ Ennek ellenére a családnak továbbra is annak a helynek kell maradnia, ahol a hit igazságainak és szépségeinek befogadását, az imádkozást és a felebarát szolgálatát tanítják. Ez a keresztséggel kezdődik, amelyben – ahogyan Szent Ágoston mondja a gyermekeiket hordozó anyáknak – „együtműködnek a szent szülésben”.³⁰⁷ Azután elkezdődik az új élet növekedésének útja. A hit Isten ajándé-

³⁰⁶ Vö. *Zárójelentés*, 2015, 13–14.

³⁰⁷ *De sancta virginitate* [A szent szüzességről], 7, 7: *PL* 40, 400. [Magyar kiadás: Olymposi Szent Methodios et al., *A szüzességről*, Szent István Társulat, Budapest 1944, 201.]

ka, amelyet a keresztségben kapunk, nem emberi tevékenység eredménye, de a szülők Isten eszközei a hit érlelődésében és kibontakozásában. Ezért „olyan szép, amikor az édesanyák tanítják a gyermekeknek, hogy csókot küldjenek Jézusnak vagy a Szent Szűznek. Mennyi gyöngédség van egy ilyen gesztusban! Ilyenkor a kicsinyek szíve az imádság helyévé alakul.”³⁰⁸ A hit továbbadása feltételezi, hogy a szülők bíznak Istenben, keresik őt, szükségük van rá: „nemzedék nemzedéknek hirdeti művedet, hatalmas tetteidet elbeszéli” (*Zsolt 145,4*), és „az apák hirdetik fiaiknak a te hűségedet” (*Iz 38,19*). Ez megköveteli, hogy segítségül hívjuk Isten cselekvését a szívekben, ott, ahová mi nem tudunk eljutni. A mustármag – az a nagyon kicsi magocska – nagy bokorrá növekedik (vö. *Mt 13,31-32*), és így felismerjük az aránytalanságot a cselekedet és hatása között. És akkor megtudjuk, hogy nem urai vagyunk az ajándéknak, hanem haszontalan szolgálói. Mindazonáltal kreatív elkötelezettségünk olyan hozzájárulás, amely lehetővé teszi, hogy együttműködjünk Isten kezdeményezésével. Éppen ezért „meg kell becsülni a házaspárokat, az anyákat és apákat mint a katekézis aktív alanyait. (...) A családi katekézis mint hatékony módszer, nagy segítség a fiatal szülők nevelésére, és arra, hogy tudatosítsuk bennük a saját családjuknak szóló evangelizáló küldetésüket.”³⁰⁹

288. A hitre nevelés tud alkalmazkodni minden gyermekhez, mert a korábban betanult módszerek vagy receptek olykor nem működnek. A gyermekeknek szükségük van szimbólumokra, gesztusokra, elbeszélésekre. A serdülők rendszerint a tekintéllyel és a szabályokkal találkozva válságba kerülnek, ezért ösztönözni kell személyes hívő tapasztalataikat, és fénylő tanúságtételeket kell eléjük állítani, amelyek már a szépségükkel is hatnak rájuk. A szülők, akik kísérni akarják gyermekeik hitét, figyelnek a változásaikra, mert tudják, hogy a lelki tapasztalatot nem rákényszerí-

³⁰⁸ *Katekézis* (2015. augusztus 26.): *L'Osservatore Romano*, 2015. augusztus 27., 8.

³⁰⁹ *Zárójelentés*, 2015, 89.

tik a szabadságukra, hanem felkínálják nekik. Alapvető fontoságú, hogy a gyermekek konkrét formákban lássák, hogy szüleik számára az imádság valóban fontos. Ezért a családi imádság alkalmainak és a népi jámborság megnyilvánulásainak nagyobb evangelizáló ereje lehet, mint bármely katekézisnek és beszédnek. Szeretném külön is kifejezni hálámat minden édesanyának, akik Szent Mónikához hasonlóan szüntelenül imádkoznak Krisztustól eltávolodott gyermekeikért.

289. A hit gyermekeknek történő továbbadásának gyakorlata - abban az értelemben, hogy megkönnyíti a hit kifejezését és növekedését - lehetővé teszi, hogy a családok evangelizáljanak, s hogy spontán módon elkezdődjék a hit továbbadása mindazok számára, akik kapcsolatba kerülnek velük, a közvetlen családi környezetben kívül is. A misszionárius családokban felnövekvő gyermekek gyakran maguk is misszionáriussá válnak, ha a szülők ezt a feladatot úgy oldják meg, hogy a többiek közelinek és barátságosnak látják őket, s így a gyermekek ilyen stílusú világgal való kapcsolatban nőnek fel anélkül, hogy lemondanának saját hitük-ről és meggyőződésükről. Emlékezzünk rá, hogy maga Jézus is együtt evett és ivott a bűnösökkel (vö. *Mk 2,16; Mt 11,19*), meg tudott állni, hogy a szamáriai asszonnyal beszélgesen (vö. *Jn 4,7-26*), éjszaka fogadta Nikodémust (vö. *Jn 3,1-21*), engedte, hogy egy prostituált megkenje a lábát (vö. *Lk 7,36-50*), és habozás nélkül megérintette a betegeket (vö. *Mk 1,40-45; 7,33*). Ugyanezt tették az apostolok, akik nem voltak másokat megvető, választottak kis csoportjába zárkózó, a nép életétől elszigetelt személyek. Miközben a hivatalos hatóságok üldözték őket, az egész nép szimpátiáját élvezték (vö. *ApCsel 2,47; 4,21.33; 5,13*).

290. „A család ily módon a lelkipásztori tevékenység alanya az evangélium kifejezett hirdetésén, valamint a sokféle tanúságtételi forma örökségén keresztül, mint amilyenek: a szolidaritás a szegényekkel, a nyitottság a személyek különbözőségére, a teremtett világ védelme, az erkölcsi és anyagi szolidaritás más családokkal,

főleg a leginkább rászorulókkal, a közjó előmozdítása melletti elkötelezettség az igazságtalan társadalmi struktúrák megváltoztatása által is, arról a területről kiindulva, amelyen él, gyakorolva az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit.”³¹⁰ Mindez a keresztények legértékesebb meggyőződésébe ágyazódik bele: a bennünket fenntartó és növelő Atya szeretetébe, amely a közöttünk élő Jézus teljes odaadásában mutatkozott meg, s amely képessé tesz minket arra, hogy vele együtt szembe tudjunk nézni életünk minden szakaszában mindenféle viharral. A *kérügmának* minden család szívében visszhangoznia kell, minden esetben, akár alkalmas, akár alkalmatlan, hogy megvilágítsa az utat. A családjainkban átélt tapasztalatok alapján valamennyiünknek tudnunk kell kimondani: „hittünk a szeretetben, amellyel Isten van irántunk” (*1Jn 4,16*). Csak ebből a tapasztalatból kiindulva érheti el a családpasztoráció, hogy a családok egyszerre legyenek család-egyház és evangelizáló kovász a társadalomban.

³¹⁰ *Uo.*, 93.

A TÖRÉKENYSÉG KÍSÉRÉSE,
MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE ÉS INTEGRÁLÁSA

291. A szinódusi atyák megállapították: annak ellenére, hogy az Egyház a házassági kötelék minden megszakadását „Isten akaratával ellenkezőnek tartja, ugyanakkor tudatában van sok gyermeke törékenységének.”³¹¹ Magának Krisztusnak a tekintetétől megvilágosítva „az Egyház szeretettel fordul azok felé, akik nem teljes módon részesednek életében, elismerve, hogy Isten kegyelme az ő életükben is működik, megadva nekik a bátorságot a jó megtételére, az egymással való szeretetteljes törődésre és hogy szolgálatára legyenek a közösségnek, amelyben élnek és dolgoznak”.³¹² Másrészt ez a magatartás erősebben lép előtérbe az Irgalmasság Jubileumi Évében. Jóllehet mindig előtárja a tökéletességet, és meghív, hogy egyre teljesebb választ adjunk Istennek, „az Egyháznak figyelemmel és törődéssel kell kísérenie leginkább törékeny gyermekeit, akiket a megsebzett és zátonyra futott szeretet jelölt meg. Vissza kell adnia neki a bizalmat és a reményt, mintha egy kikötő világítótornya lenne, vagy az emberek közé vitt fáklya, hogy világosságot adjon azoknak, akik elvették az irányt vagy viharban vannak.”³¹³ Ne feledjük, hogy az Egyház munkája sokszor hasonlít a tábori kórházakéhoz.

292. A keresztény házasság mint a Krisztus és Egyháza közötti egység tükröképe, teljességgel az egy férfi és egy nő egységében valósul meg, akik kölcsönösen odaadják magukat a kizárólagos szeretetben és a szabad hűségben, egészen a halálig egymáshoz tartoznak, és megnyílnak az élet továbbadása felé. Erre szenteli fel őket a szentség, amely elhozza nekik a kegyelmet, hogy család-egy-

³¹¹ *Szinódusi jelentés*, 2014, 24.

³¹² *Uo.*, 25.

³¹³ *Uo.*, 28.

ház és az új élet kovásza legyenek a társadalom számára. Az egység bizonyos egyéb formái gyökerében mondanak ellent ezen eszménynek, míg mások legalább töredékesen és hasonló módon valóstítják meg azt. A szinódusi atyák megállapították, hogy az Egyház értékeli a konstruktív elemeket azokban a helyzetekben, amelyek még, vagy már nem felelnek meg a házasságról szóló tanításnak.³¹⁴

A fokozatosság a lelkipásztorkodásban

293. A szinódusi atyák szemügyre vették a pusztán polgári házasság, vagy – a különbségeket szem előtt tartva – az egyszerű együttélés különleges helyzetét is, amelyben „ha a kapcsolat a polgári kötelék alapján megfigyelhető állandóságot mutat, és mély érzelmek, a gyermek iránti felelősség és próbatétek kiállítására való képesség kíséri, alkalomnak tekinthető arra, hogy fejlődésében a szentségi házasság felé kísérjék”.³¹⁵ Másrészt aggasztó, hogy sok mai fiatal nem bízik a házasságban, és elkötelezettség nélkül élnek együtt, míg mások véget vetnek a felvállalt elköteleződésnek, és azonnal egy újba kezdenek. Azoknak, akik „az Egyházhoz tartoznak, irgalmas és bátorító lelkipásztori magatartásra van szükségük”.³¹⁶ Ugyanis a lelkipásztorok feladata nemcsak a keresztény házasság támogatása, hanem „sokak helyzetének lelkipásztori megkülönböztetése, akik már nem keresztény házasságban élnek”, hogy „lelkipásztori párbeszédet kezdhessenek velük azért, hogy ébredjenek rá életük azon elemeire, amelyek nagyobb nyitottságra vezethetik őket a házasság teljességének evangéliuma iránt”.³¹⁷ A lelkipásztori megkülönböztetésben „fől kell ismerni azokat az elemeket, amelyek elősegíthetik az evangelizációt, valamint az emberi és spirituális növekedést”.³¹⁸

³¹⁴ Vö. *uo.*, 41., 43; *Zárójelentés*, 2015, 70.

³¹⁵ *Szinódusi jelentés*, 2014, 27.

³¹⁶ *Uo.*, 26.

³¹⁷ *Uo.*, 41.

³¹⁸ *Uo.*

294. „A polgári házasság, vagy a különböző formájú egyszerű együttélés választása nagyon sokszor nem előítéletekből, vagy a szentségi házassággal szembeni ellenállásból, hanem kulturális vagy jelentéktelen körülményekből fakad.”³¹⁹ Ilyen helyzetekben értékelhetők a szeretetnek azon jelei, amelyek valamilyen módon tükrözik Isten szeretetét.³²⁰ Tudjuk, hogy „állandóan növekszik azok száma, akik hosszú együttélés után kérik a templomi esküvőt. Az egyszerű együttélést gyakran az intézmények és a végleges elkötelezettséget általában ellenző felfogás, de néha az egzisztenciális biztonság (munka és rögzített bér) [még be nem teljesült - *a ford.*] várása miatt választják. Végül más országokban nagyon gyakori az egyszerű együttélés nem csak a család és a házasság értékeinek elvetése, hanem elsősorban amiatt, hogy a házasodást szociális feltételei miatt luxusnak tekintik. Ily módon az anyagi szegénység a tényszerű [de nem formális - *a ford.*] egységben élésre ösztönöz.”³²¹ Mindezek ellenére „az összes ilyen helyzethez konstruktív módon kell közelíteni, keresve a lehetőséget, hogy a család és házasság evangéliumi teljessége felé vezető út alkalmává alakítsuk át ezeket. Azaz türelemmel és tapintattal kell fogadni és kíséreni őket”.³²² Ezt tette Jézus a samáriai asszonnyal (vö. *Jn 4,1-26*): válaszolt igaz szeretetre irányuló vágyára, hogy megszabadítsa mindattól, ami beárnyékolta az életét, és elvezesse az evangélium teljes örömeire.

295. Szent II. János Pál pápa ebben az értelemben javasolta a „fokozatosság törvényét”, tudván, hogy az ember „az erkölcsi jót a növekedés egymást követő szakaszaiban ismeri, szereti és valósítja meg”.³²³ Nem a „törvény fokozatosságáról” van szó, hanem a szabad cselekedetek okosságon alapuló gyakorlásának fokozatoságáról olyanok esetében, akik nincsenek abban az állapotban,

³¹⁹ *Zárójelentés*, 2015, 71.

³²⁰ *Vö. uo.*

³²¹ *Szinódusi jelentés*, 2014, 42.

³²² *Uo.*, 43.

³²³ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 34: AAS 74 (1982), 123.

hogy teljesen megérthetnék, értékelni és gyakorolni tudnák a törvény objektív követelményeit. Mert a törvény is Isten ajándéka, amely megmutatja az utat; kivétel nélkül mindenkinek szóló ajándék, amelyet teljesíteni lehet a kegyelem erejével, akkor is, ha minden ember „személyes és közösségi életében fokozatosan halad előre Isten ajándékainak és feltétlen szeretete követelményeinek magáévá tételében.”³²⁴

A „szabálytalannak” nevezett helyzetek megkülönböztetése³²⁵

296. A színódus utalt a törekenység vagy tökéletlenség különböző helyzeteire. E tekintetben szeretnék emlékeztetni arra, amit világosan akartam az egész Egyház elé tárni, hogy utat ne téveszsen: „Két logika húzódik végig az Egyház egész történelmén: a kirekesztés és a reintegráció. (...) Az Egyház útja a jeruzsálemi zsinattól kezdve mindig a jézusi út: az irgalmasság és az integrálás útja. (...) Az Egyház útja az, hogy senkit nem ítél el örökre szólóan, hanem kiárasztja Isten irgalmasságát mindenkire, aki őszinte szívvel kéri azt. (...) Mert az igaz szeretet mindig ki nem érdemelt, feltétlen és ingyenes!”³²⁶ Ezért „el kell kerülni az ítéleteket, amelyek nem számolnak a különböző helyzetek összetettségével, és figyelembe kell venni, ahogyan az emberek élnek és szenvednek állapotuk miatt”.³²⁷

297. Tehát mindenki integrálásáról van szó, minden egyes embert segíteni kell, hogy megtalálja a maga módját, ahogyan részese lehet az egyházi közösségnek, hogy érezhesse: rá is vonatkozik a „ki nem érdemelt, feltétlen és ingyenes” irgalmasság. Senkit

³²⁴ *Uo.*, 9: AAS 74 (1982), 90.

³²⁵ Vö. *Katekézis* (2015. június 24.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 25., 8.

³²⁶ *Homília az új bíborosokkal bemutatott szentmisén* (2015. február 15.): AAS 107 (2015), 257.

³²⁷ *Zárójelentés*, 2015, 51.

nem szabad örökre elítélni, mert ez nem az evangélium logikája! Nemcsak az elvált és újravezetésre gondolkodok, hanem mindenki, legyen bármilyen helyzetben. Nyilvánvaló, hogy ha valaki úgy hivatkozik egy objektív bűnnel, mintha ez a keresztény ideál részét képezné, vagy az Egyház tanításától eltérő dolgot akarna bevezetni, nem várhatja el, hogy katekézist vagy prédikációt tartson, és ebben az értelemben van valami, ami elválasztja őt a közösségtől (vö. *Mt 18,17*). Újra meg kell hallania az evangélium hirdetését és a megtérésre szóló felhívást. De még az ilyen személynek is vannak lehetőségei részt venni a közösség életében: szociális feladatokban, imádságos összejöveteleken, vagy lelkipásztora mérlegelésével egyetértésben ő maga is tehet kezdeményezéseket. A különféle „szabálytalannak” mondott helyzetekre vonatkozóan a színódusi atyák általános egyetértésre jutottak, amelyet támogatok: „A csak polgári házasságban élők, az elvált és újravezetésre, vagy egyszerűen együttélők lelkipásztori megközelítése tekintetében az Egyháznak meg kell mutatnia életükben a kegyelem isteni pedagógiáját, és segítenie kell őket, hogy eljussanak Isten rájuk vonatkozó tervének teljességére”,³²⁸ ami a Szentlélek erejével mindig lehetséges.

298. Az új kapcsolatban élő elváltak például nagyon különböző helyzetekben lehetnek, amelyeket nem szabad katalogizálni, vagy nagyon szigorú kijelentésekbe bezárni, nem hagyva teret a megfelelő lelkipásztori és személyes megkülönböztetésnek. Egy dolog az időben megszilárdult második egység, új gyermekekkel, kipróbált hűséggel, nagylelkű odaadással, keresztény elkötelezettséggel, a saját helyzet szabálytalanságának tudatával, és annak nagy nehézségével, hogy nem tudnának visszatérni a korábbi állapothoz anélkül, hogy a lelkiismeretük ne jeleznék: új bűnökbe esnek. Az Egyház elismer olyan helyzeteket, amelyekben „a férfi és a nő, komoly okok miatt – például a gyermekek nevelése – nem

³²⁸ *Színódusi jelentés*, 2014, 25.

tud eleget tenni a válás kötelezettségének”.³²⁹ Van olyan eset is, amikor az egyik fél mindent megtett az első házassága megmentéséért, és galádul elhagyták. Vagy „vannak, akik második házasságot kötöttek a gyermekek nevelése miatt, és lelkiismeretükben meg vannak győződve arról, hogy a helyrehozhatatlanul megromlott első házasság soha nem volt érvényes”.³³⁰ Ezzel szemben más dolog egy nemrég bekövetkezett válást követő új kapcsolat, minden gyötrelmes és zavaros következményével, amelyek gyermekeket és egész családokat sújtanak; vagy azok helyzete, akik ismételten nem tettek eleget családi kötelezettségeiknek. Világossá kell tenni, hogy ez nem az az eszmény, amelyet az evangélium állít a házasság és a család elé. A színódusi atyák hangoztatták, hogy a lelkipásztori mérlegelést mindig „megfelelő megkülönböztetéssel” kell meghozni,³³¹ a helyzeteket jól megítélő szemmel.³³² Tudjuk, hogy nincsenek „egyszerű receptek”.³³³

299. Magamévá teszem sok színódusi atya megfontolását, akik ki akarták fejezni, hogy „azokat a megkereszteltek, akik polgárilag elváltak és újránházasodtak, különféle lehetséges módokon jobban integrálni kell a keresztény közösségekbe, kerülve mindent, ami botrányt okozhatna. Lelkipásztori kísérésük kulcsa az integráció logikája: ne csak tudják, hogy Krisztus testéhez, vagyis az Egyházhoz tartoznak, hanem erről örömteli és termékeny tapasztalatuk is legyen. Meg vannak keresztelve, testvéreink és nővéreink ők, a Szentlélek elárasztja őket ajándékaival és karizmáival mindenki

³²⁹ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 84: AAS 74 (1982), 186. Ilyen helyzetben sokan, ismervé és elfogadva a lehetőséget, hogy „testvérként” éljenek egymás mellett, amit az Egyház felkínál nekik, elmondják, hogy ha hiányoznak az intimitás bizonyos megnyilvánulásai „nemritkán veszélybe kerül a hűség és kárt szenvedhet a gyermekek java (II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 51)”.

³³⁰ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 84: AAS 74 (1982), 186.

³³¹ *Színódusi jelentés*, 2014, 26.

³³² *Vö. uo.*, 45.

³³³ XVI. Benedek, *Beszéd a Családok VII. Világtalálkozásához* (2012. június 2.), 5. válasz: *Insegnamenti*, VIII, 1 (2012), 691.

javára. Részvételük többféle egyházi szolgálatban kifejeződhet, ezért meg kell vizsgálni, melyek azok a szolgálatok a liturgikus, pasztorális, nevelési és intézményi területen, amelyekből jelenleg ugyan ki vannak zárva, de amelyeket meg lehetne nyitni előttük. Nemcsak nem kell kiközösítettnek érezniük magukat, hanem az Egyház élő tagjaiként élhetnek és fejlődhetnek, olyan anyaként megtapasztalva az Egyházat, aki mindig befogadja, szeretettel gondjukat viseli és bátorítja őket az élet és az evangélium útján. Ez az integrálás szükséges gyermekeik gondozása és keresztény nevelése számára is, akiket a legfontosabbnak kell tartani.”³³⁴

300. Ha figyelembe vesszük a konkrét helyzetek számtalan változatát, melyekből néhányat fentebb említettünk, érthető, hogy nem szabad elvárni a szinódustól vagy ettől a buzdítástól új, minden esetben alkalmazható kánonjogi természetű általános szabályozást. Csakis az egyes esetek személyes és lelkipásztori megkülönböztetésére buzdító új bátorítás lehetséges, melynek el kell ismernie, hogy „a felelősség foka nem minden esetben egyforma”,³³⁵ és egy törvény következményeinek vagy hatásainak nem kell mindig azonosnak lenniük.³³⁶ A papok feladata, hogy „kísérjék az érintett személyeket a megkülönböztetés útján az Egyház tanítása és a püspök útmutatásai szerint. E folyamat során hasznos lelkiismeret-vizsgálatot tartani elmélyült gondolkodási és bűnbánati alkalmakon keresztül. Az újraraházasodott elváltaknak meg kellene kérdeznük maguktól, hogyan viselkedtek gyermekeikkel, amikor hitvesi kapcsolatuk válságba jutott; tettek-e kísérleteket a kibékülésre; milyen az elhagyott fél helyzete, milyen következményekkel jár az új kapcsolat a család többi tagjára és a hívek közösségére nézve; milyen példát ad új kapcsolatuk a fiataloknak,

³³⁴ Zárójelentés, 2015, 84.

³³⁵ *Uo.*, 51.

³³⁶ A szentségi fegyelem tekintetében sem, abból következően, hogy a megkülönböztetés elismerheti, hogy egy különleges helyzetben nincs szó súlyos bűnről. Itt az érvényesül, amit egy másik dokumentumban mondtam: vö. *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 44, 47: AAS 105 (2013), 1038-1040.

akiknek készülniük kell a házasságra. Ha mindent őszintén végig-gondolnak, az megerősítheti bizalmukat Isten irgalmasságában, amelyet ő senkitől sem tagad meg.”³³⁷ „A kísérés folyamata és a megkülönböztetés arra irányítja a híveket, hogy helyzetüket tudatosítsák Isten színe előtt. A pappal belső fórumon folytatott beszélgetés helyes ítélet kialakításához vezet arról, ami akadály a Egyház életében való teljesebb részvételnek, valamint azokról a lépésekről, amelyek elősegíthetik és növelhetik ezt a részvételt. Tekintve, hogy magában a törvényben nincs fokozatosság (vö. *Familiaris consortio*, 34), e megkülönböztetés soha nem tekintethet el az evangélium igazság- és szeretetkövetelményeitől, amelyeket az Egyház megfogalmaz. Hogy ez megtörténjen, biztosítani kell az alázatot, a visszafogottságot, a szeretetet az Egyház tanítása iránt, mint szükséges feltételeket Isten akaratának őszinte kereséséhez és ahhoz a vágyhoz, hogy a legtökéletesebb választ adjuk Isten akaratára.”³³⁸ Az ilyen magatartás alapvetően fontos a téves üzenetek veszélyének elkerüléséhez, mint például az az elképzelés, hogy valamelyik pap gyorsan „kivételeket” engedélyezhet, vagy hogy léteznek olyan személyek, akik szívességek fejében szentségi kiváltságokat nyerhetnek. Ha van egy felelős és diszkrét személy, aki nem akarja a saját kívánságait az Egyház közjava fölé helyezni, akkor egy olyan lelkipásztorral, aki képes felismerni a szóban forgó kérdés komolyságát, elkerülhető a kockázat, hogy egy meghatározott megkülönböztetés azt a gondolatot válthassa ki bárkiben, hogy az Egyház kettős erkölcsöt támogat.

Enyhítő körülmények a lelkipásztori megkülönböztetésben

301. Annak megfelelő megértéséhez, hogy miért lehetséges és szükséges különleges megkülönböztetés néhány „szabálytalannak” mondott helyzetben, van egy kérdés, amelyet mindig szem előtt

³³⁷ Zárójelentés, 2015, 85.

³³⁸ *Uo.*, 86.

kell tartani, úgy, hogy soha ne gondoljuk, ezáltal redukálni akarjuk az evangélium követelményeit. Az Egyháznak szilárd elgondolása van az enyhítő feltételekről és körülményekről. Ezért többé nem mondható, hogy mindazok, akik valamely ügynevezett „szabálytalan” helyzetben vannak, halálos bűn állapotában élnek, meg vannak fosztva a megszentelő kegyelemtől. A korlátok nem egyszerűen a törvény esetleges nemtudásától függenek. Egy személynek, még ha jól ismeri is a törvényt, nehézséget okozhat „az erkölcsi törvényben rejlő értékek”³³⁹ felismerése, vagy lehet olyan konkrét körülmények közepette, amelyek nem engedik másként cselekedni és más döntéseket hozni anélkül, hogy új bűnt ne követne el. Ahogy helyesen fejezték ki a színódusi atyák, „lehetnek olyan tényezők, amelyek korlátozzák a döntési képességet”.³⁴⁰ Már Aquinói Szent Tamás elismerte, hogy birtokolhatja valaki a kegyelmet és a szeretetet, miközben nem tudja helyesen gyakorolni valamelyik erényt.³⁴¹ Még ha birtokolja is az összes beléontott erkölcsi erényt, nem mutatja fel világosan ezek valamelyikének a meglétét, mivel ezen erény külső gyakorlása nehézségbe ütközik. „Mondják, hogy egyes szentekből bizonyos erények hiányoznak a nehézségek miatt, melyek a gyakorlásukban jelentkeznek, (...) jöllehet az összes erények habitusát birtokolják.”³⁴²

302. E feltételekről *A Katolikus Egyház Katekizmus*a határozottan kijelenti: „A cselekedet beszámíthatósága és az érte való felelősség csökkenhet vagy megszűnhet a tudatlanság, a figyelmetlenség, az erőszak, a félelem, a megszokás, a mértéktelen érzelmek és más pszichikai vagy társadalmi tényezők következtében.”³⁴³ Egy másik paragrafusban újra hivatkozik az erkölcsi felelősséget enyhítő körülményekre, és hosszasan említi az érzel-

³³⁹ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 33: AAS 74 (1982), 121.

³⁴⁰ *Zárójelentés*, 2015, 51.

³⁴¹ Vö. *Summa Theologiae*, I–II, q. 65, a. 3, ad 2 [Magyar kiadás: 392.]; *De malo* [A rosszról], q. 2, a. 2.

³⁴² *Uo.*, ad 3.

³⁴³ 1735.

mi éretlenséget, a szerzett szokások erejét, a szorongásos állapotot és egyéb pszichikai vagy társadalmi tényezőket.³⁴⁴ Ezért egy objektív helyzetről alkotott negatív ítélet nem foglalja magában az érintett személy beszámíthatóságáról és bűnösségéről szóló ítéletet is.³⁴⁵ Ezekkel összefüggésben nagyon megfelelőnek tartom, amit számos színódusi atya képviselt: „Bizonyos esetekben a személyeknek nagy nehézséget jelent más módon cselekedni. (...) A lelkipásztori megkülönböztetésnek, számolva ugyan a személyek helyes lelkiismeretével, ezeket a helyzeteket magára kell vállalnia. Az elvégzett cselekedetek következményei sem szükségszerűen azonosak minden esetben.”³⁴⁶

303. Elismerve a konkrét feltételek súlyát, hozzátehetjük, hogy az emberek lelkiismeretét jobban bele kellene vonni az Egyház gyakorlatába bizonyos helyzetekben, amelyek objektíven nem valósítják meg a házasságról vallott felfogásunkat. Természetesen bátorítani kell a megvilágított, nevelt és a lelkipásztor felelős és komoly megkülönböztetésétől kísért lelkiismeret érlelődését, és az egyre nagyobb bizalmat kell ajánlani a kegyelemben. De ez a lelkiismeret nemcsak azt ismerheti fel, hogy egy helyzet objektíven nem felel meg az evangélium általános javaslatának; hanem azt is őszintén és becsülettel felismerheti, hogy mi lenne most a nagylelkű válasz, amit Istennek felkínálhatna, és bizonyos fokú erkölcsi bizonyossággal felfedezhetné, hogy ez az az ajándék, amit Isten vár tőle a korlátai konkrét összetettsége között, jöllehet ez még nem az ideális cél. Mindenesetre emlékeztetünk arra, hogy

³⁴⁴ Vö. *uo.*, 2352; Hittani Kongregáció, *Iura et bona* nyilatkozat (1980. május 5.), II: AAS 72 (1980), 546. II. János Pál pápa, bírálva az „optio fundamentalis” fogalmát, elismerte, hogy „kétségtelenül adódhatnak pszichológiai szempontból nagyon bonyolult és homályos helyzetek, amelyek befolyásolják a bűnös szubjektív beszámíthatóságát” (*Reconciliatio et poenitentia* apostoli buzdítás [1984. december 2.], 17: AAS 77 [1985], 223). [Magyar kiadás: II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978-2005, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005, 346-349.]

³⁴⁵ Vö. Törvénysszövegek Pápai Tanácsa, *Nyilatkozat az újrabázasodott elváltak szentáldozáshoz engedésének lehetőségéről* (2000. június 24.), 2.

³⁴⁶ *Zárójelentés*, 2015, 85.

ez a megkülönböztetés dinamikus, és mindig nyitottnak kell maradnia a növekedés új szakaszai és új döntések iránt, amelyek lehetővé teszik az eszmény teljesebb megvalósítását.

A megkülönböztetés szabályai

304. Szűklátókörűségről tanúskodna, ha csak azt vizsgálnánk, vajon egy személy cselekedete megfelel-e egy törvénynek vagy egy általános szabálynak, vagy sem. Ez ugyanis nem elegendő ahhoz, hogy egy emberi lény konkrét létezésében megkülönböztessük és biztosítsuk az Isten iránti teljes hűséget. Nagyon kérem, hogy mindig emlékezzünk arra, amit Aquinói Szent Tamás tanít. Ezt az elvet meg kell tanulnunk és alkalmaznunk kell a lelkipásztori megkülönböztetésnél: „Jóllehet az általános dolgokban van bizonyos bizonyosság, minél inkább közeledünk a részleges dolgokhoz, annál nagyobb a határozatlanság. (...) A gyakorlat szintjén nem azonos mindenki számára a gyakorlati igazság vagy szabály a konkrét esetet tekintve, s még azoknál is, akik konkrét esetekben elfogadják ugyanazt a gyakorlati szabályt, az ismeret nem azonos mindegyikükben. (...) És annál inkább növekszik a határozatlanság, minél inkább haladunk lefelé a részlegesben.”³⁴⁷ Igaz, hogy az általános normák olyan jót képviselnek, amelyet soha nem szabad figyelmen kívül hagyni vagy mellőzni, de megfogalmazásuk nem ölelheti fel maradéktalanul az összes egyedi helyzetet. Ugyanakkor el kell mondanunk: épp emiatt, hogy ami egy konkrét helyzetben a gyakorlati megkülönböztetés részét képezi, nem emelhető törvény szintjére. Ez ugyanis nemcsak elviselhetetlen kazuisztikának adna helyet, hanem kockára tenné az értékeket, amelyeket kiemelt figyelemmel őrizni kell.³⁴⁸

³⁴⁷ *Summa Theologiae*, I-II, q. 94, art. 4. [Magyar kiadás: 590.]

³⁴⁸ A törvény általános és a gyakorlati döntés részleges ismeretére hivatkozva Szent Tamás arra a következtetésre jut, hogy „ha a kettő közül csak az egyik van adva, jobb, ha a részleges valóság ismerete az, amely közelebb áll a cselekvéshez” (*Sententia libri Ethicorum* [Kommentár Arisztotelész Nikomakhoszi etika című művéhez], VI, 6 [ed. Leonina, XLVII. kötet, 354]).

305. Éppen ezért egy lelkipásztor nem elégedhet meg azzal, hogy erkölcsi törvényeket alkalmaz azokra, akik „szabálytalan” helyzetekben élnek, mintha ezek a törvények kövek volnának, amelyeket az emberek életére vethetünk. Ez a zárt szívek helyzete, amelyek gyakran még az Egyház tanítása mögött is megbújnak azért, „hogy beleüljenek Mózes székébe és ítéletet mondjanak, olykor fölényesen és felületesen, a nehéz esetek és a sebzett családok fölött”.³⁴⁹ Ugyanebben az értelemben nyilatkozott a Nemzetközi Teológiai Bizottság: „A természettörvény tehát nem adható elő úgy, mint előre megfogalmazott szabályok összessége, amelyek *a priori* kötelezőek az erkölcsi alanyra nézve, hanem mint objektív inspiráció forrása a kiemelkedően személyes döntési folyamathoz.”³⁵⁰ A feltételek, vagyis az enyhítő körülmények miatt lehetséges, hogy az objektív bűn helyzetében – amely szubjektív szempontból nem vétkes, vagy legalábbis nem teljesen az – valaki Isten kegyelmében élhet, szerethet, és növekedhet is a kegyelem és a szeretet életében, megkapva ehhez az Egyház segítségét.³⁵¹ A megkülönböztetésnek segítséget kell nyújtania ahhoz, hogy a megtaláljuk a lehetséges utakat az Istennek adandó válaszhoz és a korlátok általi növekedéshez. Ha azt hisszük, hogy minden vagy fehér, vagy fekete, azzal olykor elzárjuk az utat a kegyelem és a növekedés előtt, és elveszük a kedvet a megszentelődés útvonalaitól, amelyek megdicsőítik Istent. Emlékeztetünk rá, hogy „egy apró lépés nagy emberi korlátok között kedvesebb lehet Istennek, mint egy külsőleg korrekt élet, melynek napjai úgy zaj-

³⁴⁹ Záróbeszéd a Püspöki Szinódus XIV. Rendes Közgyűlésén (2015. október 24.): *L'Osservatore Romano*, 2015, október 26–27., 13.

³⁵⁰ *Az egyetlen etika keresése. A természeti törvény új szemlélete* (2009), 59. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2013.]

³⁵¹ Bizonyos esetekben ez a szentségek jelentette segítséget is magába foglalhatja. Ezért „emlékeztetem a papokat, hogy a gyóntatószék nem lehet kínzókamra, hanem az Úr irgalmassága helyének kell lennie” (Evangélii *gaudium* apostoli buzdítás [2013. november 24.], 44: *AAS* 105 [2013], 1038). Hasonlóképpen jeleztem, hogy az Eucharisztia „nem a tökéletesek jutalma, hanem nagylelkű gyógyoszer és táplálék a gyengék számára” (*uo.*, 47: *AAS* 105 [2013], 1039).

lanak, hogy nem kell szembenéznie jelentős nehézségekkel”.³⁵² A szolgálattevők és a közösség konkrét pasztorációja nem engedheti meg, hogy ne tegye magáévá ezt a valóságot.

306. Azokkal kapcsolatban, akiknek nehézségeik vannak az isteni törvény teljes megtartásával, minden esetben visszhangoznia kell a felhívásnak, hogy a szeretet útján (*via caritatis*) kell járnunk. A testvéri szeretet a keresztények első törvénye (vö. *Jn 15,12; Gal 5,14*). Nem feledkezhetünk meg a Szentírás ígéreteiről: „Mindenekelőtt szeressétek egymást figyelmesen, mert a szeretet befedi a bűnök sokaságát” (*1Pt 4,8*); „váltsd meg bűneidet az igazságosságot gyakorolva, és gonoszságaidat az elnyomottak iránt irgalmasságot gyakorolva” (*Dán 4,24*); „vízzel oltják el a lobogó tűzlángot, az irgalmas szeretet bűnöket engesztel” (*Sir 3,30*). És arról sem, amit Szent Ágoston tanít: „Ahogyan tűzvész esetén futunk vizet keresni, hogy eloltsuk, (...) ugyanúgy, ha gyűlékony mivoltunkból fellobbanna a bűn lángja és emiatt megháborodnánk, ha valaki alkalmat kínálna az irgalmasság gyakorlására, úgy örülnénk ennek a cselekedetnek, mintha forrást kínálnának a tűz eloltásához.”³⁵³

A lelkipásztori irgalmasság logikája

307. Minden kisiklott értelmezés elkerülése érdekében emlékeztetek arra, hogy az Egyház semmiképpen nem mondhat le a házasság eszménye teljességének, Isten tervének a maga nagyságában való képviseléről: „A megkeresztelt fiatalokat buzdítjuk, hogy ne bizonytalankodjanak, szemközt azzal a gazdagsággal, amelyet a házasság szentsége nyújt szeretet-terveikhez, legyenek

³⁵² *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 44: AAS 105 (2013), 1038–1039.

³⁵³ *De catechizandis rudibus*, I, 14, 22: PL 40, 327 [Magyar kiadás: *A képzetlenek hitre neveléséről*, Agapé, Újvidék 2001, 99–101.]. Vö. *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 193: AAS 105 (2013), 1101.

erősek a Krisztus kegyelméből kapott támogatástól és a lehetőségétől, hogy teljesen részesedhetnek az Egyház életében.”³⁵⁴ A langyosság, a relativizmus bármilyen formája vagy a túlzott tisztelet akkor, amikor ezt előadják, hűtlenség volna az evangéliummal szemben, és az Egyház fiatalok iránti szeretetének is a hiánya volna. A rendkívüli helyzetek megértése soha nem jelenti a teljes eszmény fényének elrejtését, sem a Jézus által az embernek felkínált értékek csorbítását. Ma a bukások pasztorációjánál fontosabb a házasságok megszilárdítására, és ezáltal a szakítások megelőzésére irányuló lelkipásztori erőfeszítés.

308. Mindazonáltal a pszichológiai, történelmi és biológiai enyhítő körülmények tudatából következik, hogy „anélkül, hogy csökkentenénk az evangéliumi eszmény értékét, irgalommal és türelemmel kell kísérni azok növekedésének szakaszait, akik napról napra gyarapodnak”, teret hagyva „az Úr irgalmának, aki készlet, hogy tegyük meg a lehetséges jót”.³⁵⁵ Megértem azokat, akik előnyben részesítik a szigorúbb lelkipásztorkodást, amely nem ad helyet semmiféle zűrzavarnak. De őszintén hiszem, hogy Jézus egy olyan Egyházat akar, amely figyel a Szentléleknek a törekenység közepette osztogatott ajándékaira: egy olyan Anyát akar, aki ugyanakkor, amikor világosan kimondja objektív tanítását, „nem mond le a lehetséges jóról, hanem kiteszi magát a kockázatnak, hogy beszennyeződik az út sárától”.³⁵⁶ A lelkipásztoroknak, akik a hívők elé tárják a teljes evangéliumi eszményt és az Egyház tanítását, segíteniük kell őket, hogy elfogadhassák a törekeny személyek iránti együttérzés logikáját, és elkerüljék az üldözéseket, vagy a túl szigorú és türelmetlen ítéleteket. Maga az evangélium követeli meg, hogy ne ítéljünk és ne kárhoztassunk (vö. *Mt 7,1; Lk 6,37*). Jézus elvárja, hogy „lemondjunk azon személyes és közösségi menedékek kereséséről, amelyek lehetővé teszik, hogy

³⁵⁴ *Szinódusi jelentés*, 2014, 26.

³⁵⁵ *Evangélii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 44: AAS 105 (2013), 1038.

³⁵⁶ *Uo.*, 45: AAS 105 (2013), 1039.

távol maradjunk az emberi dráma gócpontjától, hogy igazán kapcsolatba léphessünk mások konkrét életével, és megismerhessük a gyengédség erejét. Ha ezt megtesszük, az élet csodálatossá bizonyulódik.”³⁵⁷

309. Gondviselészerű, hogy ezek a reflexiók az Irgalmasságnak szentelt Jubileumi Évben történnek, mert a családot érintő legkülönbözőbb helyzetekkel szemközt „az Egyháznak az a küldetése, hogy hirdesse Isten irgalmasságát, az evangélium dobogó szívét, melynek általa kell eljutnia minden ember szívéhez és elméjéhez. Krisztus Jegyesse magáévá teszi Isten Fiának magatartását, aki válogatás nélkül közeledik mindenkihez.”³⁵⁸ Jól tudja, hogy Jézus úgy mutatkozik meg, mint a száz, és nem a kilencvenkilenc bárány pásztora. Ő mindegyiküket akarja. Ennek tudatából kiindulva válik lehetségessé, hogy „mindenkihez, hívőkhöz és távolállókhoz is eljusson az irgalmasság balzsama, mint Isten már köztünk jelen lévő országának a jele.”³⁵⁹

310. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy „az irgalmasság nem pusztán az Atya tette, hanem annak ismérve is, hogy kik az ő igazi gyermekei. Összegezve: arra vagyunk hivatva, hogy gyakoroljunk irgalmasságot, mert korábban irgalmasságot cselekedtek irántunk.”³⁶⁰ Ez nem romantikus javaslat vagy gyöngye válasz Isten szeretetének színe előtt, aki mindig jót akar a személyeknek, mert „az Egyház életét tartó boltozat az irgalmasság. Az Egyház egész lelkipásztori tevékenységét át kellene hatnia a gyöngédségnek, mellyel a hívők felé fordul; egyetlen igehirdető szava és tanúságtétele nem nélkülözheti az irgalmasságot a világ felé. Az Egyház hitelessége az irgalmas és együttérző szeretet által érvényesül.”³⁶¹ Igaz, hogy néha „úgy viselkedünk, mintha a kegyelem ellenőrei

³⁵⁷ *Uo.*, 270: *AAS* 105 (2013), 1128.

³⁵⁸ *Misericordiae vultus* bulla (2015. április 11.), 12: *AAS* 107 (2015), 407.

³⁵⁹ *Uo.*, 5: *AAS* 107 (2015), 402.

³⁶⁰ *Uo.*, 9: *AAS* 107 (2015), 405.

³⁶¹ *Uo.*, 10: *AAS* 107 (2015), 406.

és nem megkönnyítői volnánk. Ám az Egyház nem vámhivatal, hanem atyai ház, melyben mindenkinek helye van a maga fáradságos életével.”³⁶²

311. Az erkölcssteológiai oktatás nem hagyhatja figyelmen kívül ezeket a megfontolásokat, mert ha igaz is, hogy őrizni kell az Egyház erkölcsi tanításának épségét, mégis mindig különleges figyelmet kell fordítani arra, hogy bemutassuk és bátorítsuk az evangélium legmagasabb és leginkább központi értékeit,³⁶³ különösen a szeretet primátusát, mint az Isten szeretetének ingyenes kezdeményezésére adott választ. Néha sokba kerül teret adnunk a lelkipásztorkodásban Isten feltételek nélküli szeretetének.³⁶⁴ Annyi feltételt állítunk az irgalmasság elé, hogy megfosztjuk azt konkrét tartalmától és valós jelentésétől, és ez az evangélium felvizezésének a legrosszabb formája. Igaz, például, hogy az irgalmasság nem zárja ki az igazságosságot és az igazságot, de mindenekelőtt azt kell elmondanunk, hogy az irgalmasság az igazságosság teljessége és Isten igazságának legragyogóbb megnyilvánulása. Ezért mindig „helytelennek kell tartani bármely teológiai felfogást, amely végső soron kétségbe vonja Isten mindenhatóságát, s különösen irgalmasságát”.³⁶⁵

³⁶² *Evangelii gaudium* apostoli buzdítás (2013. november 24.), 47: AAS 105 (2013), 1040.

³⁶³ *Vö. uo.*, 36–37: AAS 105 (2013), 1035.

³⁶⁴ Talán az igazsághoz való ragaszkodás erős vágya mögött rejtőző aggályosságból egyes papok a bűnbánótól minden árnyéktól mentes erős fogadást kívánnak, ami a feltételezett tiszta igazságosság látszatával elhomályosítja az irgalmasságot. Ezért érdemes felidézni Szent II. János Pál pápa tanítását, akik állította, hogy egy újabb elesés előre láthatósága „nem teszi kétségessé a jó elhatározás hitelességét” (Levél *William W. Baum* bíboroshoz a belső fórumról az *Apostoli Penitenciária* által szervezett tanfolyam alkalmából [1996. március 22.], 5: *Insegnamenti*, XIX, 1 [1996], 589).

³⁶⁵ Nemzetközi Teológiai Bizottság, *Az üdvözülés reménye a keresztség nélkül megbalt kisgyermek számára* (2007. április 19.), 2. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2013.]

312. Ez olyan kereteket és klímát teremt számunkra, amely megakadályozza egy hívős íróasztal-erkölcsstan kidolgozását a legkényesebb témákkal kapcsolatban, és inkább az irgalmas szeretettel áthatott lelkipásztori megkülönböztetés szövegkörnyezetébe helyez bennünket, amely mindig készségessé tesz a megértésre, a megbocsátásra, a kísérésre, a remélésre, s főként az integrálásra. Ennek a logikának kell érvényesülnie az Egyházban ahhoz, hogy „megnyíljk a szívünk azok felé, akik a legreménytelenebb egzisztenciális periférián élnek”.³⁶⁶ Hívom a hívőket, akik összetett helyzetekben élnek, hogy bizalommal közeledjenek a lelkipásztorokkal, vagy az Úr iránti odaadásban élő világiakkal való beszélgetéshez. Nem fognak mindig megerősítést kapni saját elgondolásaikhoz és vágyaikhoz, de bizonyos, hogy olyan világosságot kapnak majd, mely lehetővé teszi számukra az események jobb megértését, és képesek lesznek felfedezni a személyes érlelődés útját. És hívom a lelkipásztorokat, hogy szeretettel és derűs lélekkel, az emberi drámák szívébe való belépés és nézőpontjaik megértésének őszinte vágyával hallgassák meg a hozzájuk fordulókat, hogy a jobb életre és az Egyházon belüli helyük felismerésére segíthessék őket.

³⁶⁶ *Misericordiae vultus bulla* (2015. április 11.), 15: AAS 107 (2015), 409.

HÁZASTÁRSI ÉS CSALÁDI LELKISÉG

313. A szeretetnek különféle árnyalatai vannak az életállapot szerint, amelyre ki-ki meghívást kapott. A II. Vatikáni Zsinat a világiak apostolkodásával kapcsolatban már évtizedekkel ezelőtt felhívta a figyelmet a családi életből fakadó lelkiségre. Azt tanította, hogy a világiak lelkiiségének „sajátos arculatot kell öltenie már a házasságból és családból fakadóan” is,³⁶⁷ és hogy a családi gondok nem lehetnek idegenek lelki életük stílusától.³⁶⁸ Érdemes ezért röviden megállnunk és leírni ennek a családi élet kapcsolataiban kibontakozó sajátos lelkiiség alapvető jellemzőit.

A természetfölötti közösség lelkiisége

314. Arról mindig is beszéltünk, hogy a kegyelem állapotában lévő ember szívében ott lakik Isten. Ma azt is elmondhatjuk, hogy a Szentháromság jelen van a házassági közösség templomában. Ahogyan ott lakik népének dicséreteiben (vö. *Zsolt 22,4*), úgy bensőségesen ott él a házastársi szeretetben, amely megdicsőíti őt.

315. Az Úr a valóságos és konkrét családban lakik, annak minden szenvedésével, küzdelmével, örömeivel és mindennapos gondjaival együtt. Ha valaki családban él, nehéz tettetnie és hazudnia; nem viselhetünk álarcot. Ha a szeretet élteti ezt a hitelességet, akkor az Úr uralkodik ott a maga örömeivel és békéjével. A családi szeretet lelkiisége ezernyi valós és konkrét gesztusból épül. A közösséget érlelő ajándékok és találkozások változatosságában van Isten lakóhelye. Ez az odaadás „emberi és isteni értékeket” egye-

³⁶⁷ *Apostolicam actuositatem* határozat, 4. [Magyar kiadás: *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, Budapest 2000, 456-458.]

³⁶⁸ Vö. *uo.*

sít,³⁶⁹ mert telve van Isten szeretetével. A házassági lelkiség végső soron a kötelék lelkisége, amelyben az isteni szeretet lakozik.

316. Egy jól megélt családi közösség a megszentelődés és a misztikus növekedés igazi útja a mindennapi életben; az Istennel való bensőséges egyesülés egyik eszköze. Ugyanis a családi élet testvéri és közösségi szükségletei alkalmak arra, hogy a szív egyre inkább kitaruljon, és ez egyre teljesebb találkozást tesz lehetővé az Úrral. Isten szava mondja, hogy „aki gyűlöli testvérét, az sötétségben van” (1Jn 2,11), „a halálban marad” (3,14), „nem ismeri az Istent” (4,8). Elődöm, XVI. Benedek mondta, hogy „ha becsukjuk a szemünket a felebarát előtt, Isten előtt is megvakulunk”,³⁷⁰ s hogy a szeretet az egyetlen világosság, amely „mindig újra megvilágosítja a sötét világot”.³⁷¹ „Ha szeretjük egymást, bennünk marad az Isten, és a szeretete tökéletes lesz bennünk” (1Jn 4,12) – de csakis akkor. Tekintettel arra, hogy „az emberi személy veleszületett természete, hogy társas lény”³⁷² és „társas természetének első és eredeti megnyilvánulása a házaspár és a család”,³⁷³ a lelkiség a családi közösségben testesül meg. Ezért akikben mély lelki vágyak élnek, azoknak nem kell úgy érezniük, hogy a család eltávolít a Szentlélek életében való gyarapodástól, hanem olyan adottság, amelyet az Úr felhasznál arra, hogy a misztikus egyesülés csúcsaira vigye fel őket.

³⁶⁹ II. Vatikáni Zsinat, *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúció, 49.

³⁷⁰ *Deus caritas est* enciklika (2005. december 25.), 16: AAS 98 (2006), 230.

³⁷¹ *Uo.*, 39: AAS 98 (2006), 250.

³⁷² II. János Pál pápa, *Christifideles laici* szinódus utáni apostoli buzdítás (1988. december 30.), 40: AAS 81 (1989), 468. [Magyar kiadás: *II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978–2005*, I. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005, 688–689.]

³⁷³ *Uo.*

Imádságban egyesülve a húsvét fényében

317. Ha a családnak sikerül Krisztusban összegyűlnie, akkor ő összefogja és megvilágosítja az egész családi életet. A fájdalmakat és problémákat az Úr keresztyével egyesülve élük át, és őt átölelve el tudják viselni a legnehezebb pillanatokot is. A család keserű óráiban olyan egységben vannak az elhagyatott Jézussal, amely el tudja kerülni a szakítást. A családok lépésről lépésre elérik, hogy „életszentségüket a Szentlélek kegyelmével házasetükön keresztül valósítják meg, részesedve Krisztus keresztyének misztériumában is, amely a nehézségeket és a szenvedéseket szeretetáldozattá alakítja”.³⁷⁴ Másrészt, az öröm, a pihenés és az ünnep, sőt még a szexualitás pillanatait is úgy élük meg, mint részesedést Krisztus feltámadásának az életteljességéből. A házastársak mindennapos gesztusaikkal megjelenítik „azt az isteni teret, amelyben megtapasztalható a feltámadott Úr misztikus jelenléte”.³⁷⁵

318. A családon belüli imádság kiváltságos eszköz arra, hogy kifejezze és megerősítse ezt a húsvéti hitet.³⁷⁶ Tudjanak találni mindennap néhány percet, hogy együtt álljanak az élő Úr előtt, mondják el neki a gondolataikat, imádkozzanak a családi szükségletekért, imádkozva valakiért, aki épp akkor nehéz helyzetben van, kérjék a segítséget, hogy képesek legyenek szeretni, adjanak hála az életért és a jó dolgokért, kérjék a Szűzanyát, hogy anyai palástjával óvja őket. Egyszerű szavakkal kifejezve: ez az imádságos alkalom nagyon jót tesz a családnak. A népi jámborság különféle megnyilvánulásai sok család számára a lelkiesség kincstárát jelentik. Az imádság közösen járt útja a szentmisén való közös részvételben éri a csúcspontját, főként vasárnaponként, a pihenés napján.

³⁷⁴ Zárójelentés, 2015, 87.

³⁷⁵ II. János Pál pápa, *Vita consecrata* szinódus utáni apostoli buzdítás (1996. március 25.), 42: AAS 88 (1996), 416. [Magyar kiadás: *II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok 1978–2005*, II. kötet, Szent István Társulat, Budapest 2005, 360–3618.]

³⁷⁶ Vö. Zárójelentés, 2015, 87.

Jézus kopogtat a család ajtaján, hogy megossa vele az eucharisztikus vacsorát (vö. *Jel 3,20*). Ekkor ugyanis a házastársak mindig megpecsételhetik a húsvéti szövetséget, amely egyesítette őket, és tükrözik azt a szövetséget, amelyet Isten az emberiséggel pecsételt meg a kereszten.³⁷⁷ Az Eucharisztia az újszövetség szentsége, amelyben aktualizálódik Krisztus megváltó műve (vö. *Lk 22,20*). Így megmutatkoznak azok a mély kötelékek, amelyek összekapcsolják a házassági életet és az Eucharisziát.³⁷⁸ Az eucharisztikus táplálék erő és ösztönzés ahhoz, hogy a házassági szövetséget minden nap úgy éljük meg, mint „család-egyházat”.³⁷⁹

A kizárólagos és szabad szeretet lelkiisége

319. A házasságban él annak érzése is, hogy teljesen csak egyvalakihez tartoznak. A házastársak elfogadják a kihívást és a vágyat, hogy együtt öregedjenek meg és teljenek be napjaik, és ezzel tükrözik Isten hűségét. Ez az egy konkrét életstílusra jellemző szilárd elhatározás „a házastársi szeretet szerződésének belső követelménye”,³⁸⁰ mert „aki nem szánja el magát arra, hogy örökre szeressen, egyetlen napig is nehezen szerethet őszintén”.³⁸¹ Ennek azonban nem volna spirituális tartalma, ha pusztán egy rezignáltan megélt törvénynek tekintenék. A szív kötődése ez, ahol csak Isten lát (vö. *Mt 5,28*). Reggelenként, amikor felébrednek, megújítják Isten színe előtt ezt a hűség-döntést, bármi történjék is napközben. És esténként, amikor aludni térnek, már várják az ébredést, hogy folytassák ezt a kalandot, bízva az Úr segítségében.

³⁷⁷ Vö. II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 57: AAS 74 (1982), 150.

³⁷⁸ Ne feledjük, hogy Isten ószövetségi népével kötött szövetsége eljegyzésként (vö. *Ez 16,8-60; Iz 62,5; Oz 2,21-22*), az új szövetség pedig mint házasság jelenik meg (vö. *Jel 19,7; 21,2; Ef 5,25*).

³⁷⁹ II. Vatikáni Zsinat, *Lumen gentium* dogmatikai konstitúció, 11.

³⁸⁰ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 11: AAS 74 (1982), 93.

³⁸¹ Uő, *Homília a családoknak bemutatott szentmisén Córdoba-ban, Argentína* (1987. április 8.), 4: *Insegnamenti*, X, 1 (1987), 1161-1162.

Így a házastárs a párja számára az Úr közelségének jele és eszköze, aki nem hagy bennünket egyedül: „Én veletek vagyok minden nap a világ végéig” (Mt 28,20).

320. Van egy olyan pont, ahol a házaspár szeretete eléri a legnagyobb szabadságot, és az egészséges autonómia helyévé válik: amikor mindegyikük felfedezi, hogy a másik nem az övé, hanem van egy sokkal fontosabb tulajdonosa, az ő egyedüli Ura. Senki nem tarthat igényt arra, hogy a szeretett személy legszemélyesebb és legrejtettebb bensőjét birtokolja, és egyedül Isten foglalhatja el életének középpontját. Ugyanakkor a spirituális realizmusnak köszönhetően a házastárs nem tarthat igényt arra, hogy a másik tökéletesen kielégítse minden igényét. Mindegyikük lelki útjának – ahogy helyesen mondta Dietrich Bonhoeffer – segítenie kell a másikat hogy az „kiábránduljon” belőle,³⁸² és ne tőle várja azt, ami kizárólag Isten szeretetének sajátossága. Ez benső lecsupaszodást követel. A kizárólagos tér, amit mindegyik házastárs fenntart a maga Istennel való személyes kapcsolata számára, nem csupán az együttélés sebeinek gyógyítását teszi lehetővé, hanem azt is, hogy Isten szeretetében megtalálják saját létezésük értelmét. Mindennap segítségül kell hívnunk a Szentlélek működését, hogy ez a belső szabadság lehetővé váljék.

A gondoskodás, a vigasztalás és a biztatás lelkiisége

321. „A keresztény házastársak a kegyelem munkatársai és a hit tanúi egymás, a gyermekek és a többi családok számára.”³⁸³ Isten arra hívja őket, hogy életet fakasszanak és gondoskodjanak róla. A család ezért „mindig a legközelebbi »kórház«”.³⁸⁴ Kölcsönösen gondoskodunk egymásról, támogatjuk, ösztönözzük egymást, és

³⁸² Vö. *Gemeinsames Leben*, München, 1973, 18. [Magyar kiadás: *Közösségben*, Harmat, Budapest 2013, 17.]

³⁸³ II. Vatikáni Zsinat, *Apostolicam actuositatem* határozat, 11.

³⁸⁴ *Katekézis* (2015. június 10.): *L'Osservatore Romano*, 2015. június 11., 8.

mindent családi lelkeségünk részeként élünk meg. A házaspár élete részesezés Isten termékeny művében, és mindegyikük a Lélek folyamatos provokációja a másik számára. Isten szeretete mindig „élő és konkrét szavakban mutatkozik meg, amelyekkel a férfi és a nő elmondja egymásnak házastársi szeretetét”.³⁸⁵ Így mindketten az isteni szeretetet tükrözik, amely erősödik a szótól, a tekintettől, a segítségtől, a simogatástól, az öleléstől. Éppen ezért „a családalapítási szándék bátorságot jelent arra, hogy részt vegyünk Isten álmában; bátorságot arra, hogy vele együtt álmodjunk; bátorságot arra, hogy vele együtt alkossunk; bátorságot arra, hogy vele együtt játsszuk ezt a történetet és olyan világot építsünk, amelyben senki nem érzi magát egyedül”.³⁸⁶

322. Az egész családi élet az irgalmasság „legelője”. A család minden tagja a kellő gondossággal fest és ír a másik életében. „Krisztus levele vagytok, amelyet mi írtunk, nem tintával, (...) hanem az élő Isten Lelkével” (2Kor 3,2-3). Mindegyikük „emberek halásza” (Lk 5,10), aki Jézus nevében veti ki a hálót (vö. Lk 5,5) a többiek felé, vagy földműves, aki – jóra ösztönözve őket – dolgozik azon a földön, amelyet a szerettei jelentenek. A házasság termékenysége magával hozza az előmozdítást, mert „szeretni valakit azt jelenti, hogy várunk tőle valami megfoghatatlant, valami előre nem láthatót, ugyanakkor felajánljuk neki az eszközt, hogy megfelelhessen ennek a várakozásnak”.³⁸⁷ Ez pedig istentisztelet, mert Isten az, aki sok jóságot ültetett el a másokban abban a reményben, hogy növelni fogjuk azokat.

323. Mély spirituális tapasztalat minden szeretett személyt Isten szemével látni és fölismereni benne Krisztust. Ez azonban ingye-

³⁸⁵ II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 12: AAS 74 (1982), 93.

³⁸⁶ *Beszéd a családok ünnepén és imavirrasztásán*, Philadelphia (2015. szeptember 26.): *L'Osservatore Romano*, 2015. szeptember 28–29., 6.

³⁸⁷ Gabriel Marcel, *Homo viator. Prolégomènes à une métaphysique de l'espérance* [Úton lévő ember. Előzetes megjegyzések a remény metafizikájához], Paris, 1944, 63.

nes készséget követel arra, hogy tiszteletben tartsuk a méltóságát. Csak akkor lehetünk teljesen jelen a másik számára, ha minden körülményről megfelekedve érdektelenül adjuk önmagunkat. Ezért a szeretett személy minden figyelmet megérdemel. Erre Jézus a minta, mert amikor valaki közeledett hozzá, hogy beszéljen vele, rátekintett, szeretettel nézett rá (vö. *Mk 10,21*). Az ő jelenlétében senki nem érezte mellőzve magát, mert Jézus szavai és gesztusai ezt a kérdést fejezték ki: „Mit akarsz, hogy cselekedjem veled?” (*Mk 10,51*). Ez történik a család mindennapi életében. Ne feledjük, hogy az, aki velünk együtt él, mindent megérdemel, mert végtelen méltósága van, hiszen az Atya végtelen szeretetének tárgya. Így virágzik ki a gyengédség olyan fokon, hogy „fölbreszti a másikban azt az érzést, hogy szeretik őt. Ez különösen akkor válik láthatóvá, amikor spontán figyelmességgel fordulunk a másik korlátai felé, főként, ha nyilvánvalóan mutatkoznak meg.”³⁸⁸

324. A Szentlélek hatása alatt a házaspár nemcsak befogadja a nemzéssel az életet, hanem kitarul, kilép önmagából, hogy javait másokra árássa, gondoskodik róluk és boldogítsa őket. Ez a nyitottság főként a vendégszeretetben nyilvánul meg,³⁸⁹ amelyre Isten szava meggyőzően buzdít: „Ne feledkezzetek meg a vendégszeretetről, hisz ilyen módon némelyek tudtuk nélkül angyalokat láttak vendégül” (*Zsid 13,2*). Amikor a család befogad másokat és találkozik velük, különösen a szegényekkel és elhagyottakkal, „az Egyház anyaságának jelképe, tanúja, részese”.³⁹⁰ A társas szeretet, a Szentháromság tükröződése az, amely egyesíti a család spirituális értelmét és az önmagán kívülre irányuló küldetését, mert megjeleníti a *kérügmát*, annak minden közösségi vonatkozásával

³⁸⁸ *Zárójelentés*, 2015, 88.

³⁸⁹ Vö. II. János Pál pápa, *Familiaris consortio* apostoli buzdítás (1981. november 22.), 44: AAS 74 (1982), 136.

³⁹⁰ *Uo.*, 49: AAS 74 (1982), 141.

együtt. A család akkor éli meg a saját lelkiségét, ha egyidejűleg család-egyház és létfontosságú sejt a világ átformálására.³⁹¹

* * *

325. A Mester és Szent Pál házasságról szóló szavai (vö. *Mt 22,30; 1Kor 7,29-31*) bele vannak írva – és nem véletlenül – létezésünk végső és definitív dimenziójába, amelyet vissza kell hódítanunk. A házastársak így felismerhetik az út értelmét, amelyen haladnak. Ugyanis, ahogyan többször említettük e buzdításban, egy család sem tökéletes valóság, és nincs készen egyszer s mindenkorra, hanem fokozatosan ki kell bontakoztatnia szeretőképességét. Állandó meghívás ez, amely a Szentháromság teljes közösségéből, Krisztus és az Egyház csodálatos egységéből, a názáreti Szent Család szép közösségéből és abból a szeplőtelen testvériségből fakad, amely az égi szentek között létezik. Mindazonáltal a még el nem ért tökéletesség szemlélése lehetővé teszi a családként bejárt történeti út viszonylagossá tételét, hogy ne követeljünk olyan tökéletességet, szándékbeli tisztaságot és koherenciát a személyek közötti kapcsolatoktól, amelyet csak a végérvényes országában lehet majd megtalálni. Ezen túlmenően meggátol abban, hogy keményszívű ítéletet mondjunk azok fölött, akik nagyfokú törekenység állapotában élnek. Mind arra vagyunk hivatottak, hogy elevenen tartsuk a feszültséget olyasvalami felé, ami meghalad bennünket és korlátainkat. Minden családnak ebben a szüntelen törekvésben kell élnie. Menjünk csak, családok, folytassuk az utat! Amire ígéretet kaptunk, mindig több. Ne veszítsük el a reményünket a korlátaink miatt, de ne is mondjunk le a szeretet és a közösség teljességének a kereséséről, amelyre ígéretet kaptunk.

³⁹¹ A család társadalmi vonatkozásaihoz vö. Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa, *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*, 248–254. [Magyar kiadás: Szent István Társulat, Budapest 2007.]

Imádság a Szent Családboz

Jézus, Mária és József,
bennetek szemléljük
az igaz szeretet ragyogását,
nagy bizalommal rátok bízunk magunkat.

Názáreti Szent Család,
tedd a mi családjainkat is
a közösség helyeivé és az imádság cönákulumaivá,
az evangélium hiteles iskoláivá
és kicsiny család-egyházakká.

Názáreti Szent Család,
a mi családjainkban soha ne kerüljön sor
erőszakosságra, elzárkózásra és megoszlásra,
és ha valaki megsebesült vagy megbotránkozott,
azonnal nyerjen vigasztalást és gyógyulást.

Názáreti Szent Család,
add, hogy mindannyiunkban tudatosodjék
a család szent és sérthetetlen jellege,
és Isten terve szerinti szépsége.

Jézus, Mária és József!
Hallgassatok meg minket,
és fogadjátok el könyörgésünket! Ámen.

Kelt Rómában, Szent Péternél, az Irgalmasság Rendkívüli Szent-
évében, a 2016. évben, március 19-én, Szent József főünnepén,
pápaságom negyedik évében.

Franciscus

FRANCISCUS

MUTATÓ

- Abortusz • 83
- Adni és kapni • 110, 129, 157
- Alávetettség Szent Pál értelmezésében • 156
- Áldozás vegyes házasság megkötésekor • 247
- Antropológiai-kulturális változások • 32
- Anyaság • 175
  - individualizmus ellenszere • 75
- Apaság • 175
- Apátlan társadalom • 176
- Árvaság érzése • 173
- Buzdítás célja • 5, 31
  - szerkezete • 6
  - tartalma • 6, 29, 35, 57, 60
- Cölibátust fenyegető veszélyek • 162
  - döntési függetlenség • 162
  - kényelmesség • 162
  - szabad mozgás • 162
- Család
  - a 127. zsoltárban • 8
  - a béke nagy iskolája • 194
  - a Bibliában • 8
  - a Caritas in veritate enciklikában • 70
  - a Deus caritas est enciklikában • 70
  - a Familiaris consortio buzdításban • 69
  - a fogyasztási szokások helyesbítő iskolája • 277
  - a Gaudium et spes konstitúcióban • 67
  - a Gratissimam sane apostoli levélben • 69
  - a Humanae vitae enciklikában • 68
  - a katekézis helye • 16
  - a szabadság nagy iskolája • 194
  - a Szentháromság képe • 11, 71
  - a szocializálódás környezete • 276

- a testvériséget viszi a világba • 194
  - a várakozásra nevelés iskolája • 275
  - az emberi értékek első iskolája • 274
  - együtt imádkozik • 227
  - erőforrás az Egyháznak • 88
  - és a média • 278
  - evangelizálása • 200
  - fogadja Isten ajándékát • 166
  - három alapszava • 133
  - misztériuma • 58
  - otthonossá teszi a világot • 183
  - saját szokásrendszere • 226
  - színezi a világot • 184
  - szolidaritása kifelé • 181
  - tágabb köre • 187
- Családalapítást gátló tényezők • 40
- Családdal kapcsolatban elkövetett hibáink • 36-38
- Család-egyház • 15
- Családi dialógus feltételei • 137-141
- figyelmes gesztusok • 140
  - időt kell hagyni magunknak • 137
  - jelentőséget kell tulajdonítani a másoknak • 138
  - legyen mondanivalónk • 141
  - szellemi tágasság • 139
  - ügyesség • 139
- Családi élet
- egyesülhet Krisztussal • 317
  - megszentelődés útja • 315
  - misztikus növekedés útja • 315
  - öröme • 147-149
  - útja • 219-220
  - zavaró tényezői • 43-46
- Családi lelkiség • 313-315
- gondoskodás lelkisége • 321-322
  - kizárólagos szeretet lelkisége • 319

- közös családi ima • 318
- közös részvétel a szentmisén • 318
- legnagyobb szabadság lelkiisége • 320
- Családokkal Jézus kapcsolata • 64
- Családot veszélyeztető kulturális tényezők • 33-34
  - helytelenül értelmezett igazságérzet • 33
  - helytelenül értelmezett szabdság • 33
  - individualizmus • 33
- Családpasztoráció • 201
  - és a szeminárium • 203
  - plébániai feladat • 202
  - segítői • 229
  - találkozási alkalmai • 230
  - világi munkatársai • 204
- Családról Jézus tanítása • 63
- Családtervezés • 82, 222
- Egészséges szerepecserék a családban • 286
- Egyház
  - családok családja • 87
  - segíti a szülők nevelői feladatát • 86
- Egyszülős családok lelkipásztori gondozása • 252
- Esküvő 212-216
  - egyszerűsége • 212
  - elindulás • 215-216
  - jelentése • 213
  - súlya • 214
- Eucharisztia
  - felhívás a szolidaritásra • 185-187
- Eutanázia • 83
- Férfi a családban • 55
- Férfiúság és nőiség • 286
- Fogyatékosok a családban • 47
- Gender-ideológia • 56
- Gyászoló család lelkipásztori gondozása • 255-256

Gyermek

- a szeretet eleven képe • 165
- igazán Isten ismeri • 170
- joga van az apai és anyai szeretetre • 172
- nem lehet önző vágyak tárgya • 170
- önrendelkezési joga • 18
- szüksége van az anyai jelenlétre • 173
- szüksége van az apai jelenlétre • 173, 175, 177

Gyermekek

- a családban • 28
- a család élő építőkövei • 14

Gyermekek erkölcsi nevelése

- a büntetés nevelő ereje • 268
- a fegyelmezés segítő korlát • 270
- a helyreigazítás nevelő ereje • 269
- a katolikus iskolák szerepe • 279
- a közösségnek is támogatnia kell • 279
- a szabadság kibontakoztatása • 262
- a szülők dolga • 263
- az autonómia kiművelése • 261
- az értékrend tartása • 265
- erényeket alakít ki • 267
- fokozatossága • 273
- gátló tényezői • 272
- jogok és kötelességek egyensúlya • 270
- önálló életre készít fel • 260
- rávezetőnek kell lennie • 264
- szokásokat alakít ki • 266
- türelmesnek kell lennie • 271
- útja • 264

Gyermeket váró édesanya • 168

- készülődése • 171
- megálmodja gyermekét • 169

Gyermeki identitás őrzése • 188

- Gyermekvállalást gátló tényezők • 42
- Haláleset a családban • 253
- Házaseset misztériuma • 74
- Házaspár
- a teremtéstörténetben • 9
  - Isten képmása • 10
- Házaspárok tanúságtétele a cölebszeknek • 162
- Házasság • 61
- a Bibliában • 12
  - a család és az élet forrása • 13
  - a Szentháromság képe • 71
  - a szeretet intézménye • 131
  - a szeretet szimbóluma • 161
  - céljai • 80
  - dinamikus folyamat • 122
  - első éveiben lelkipásztori gondozás • 223
  - és szüzesség • 158
  - és szüzesség kiegészítik egymást • 159
  - helyes fogalma • 52
  - Krisztus és az Egyház képe • 71
  - megváltása • 62
  - mindegyik külön üdvtörténet • 221
  - misztériuma • 121
  - semmisségét kimondó eljárások • 244
  - szentsége és a keresztség kapcsolata • 73
  - szentsége Krisztus és az Egyház képe • 72
  - szentségének kiszolgáltatói • 75
  - teljessége • 292
  - téves fogalma • 53
  - történeti jel • 161
- Házasság céljai
- életközösség • 80
  - gyermeknemzés • 80-81
- Házassági akadályok • 209
- Házasságkötés egy út kezdete • 218

Házastársak

- szexuális élete • 150-152
- válsága • 41

Házastársi lelkiség • 313-315

Házastársi szeretet • 120

- ajándék és elfogadás • 129
- a legnagyobb barátság • 123
- gyengédsége • 127
- öröme • 126
- szenvedélyes • 125
- szépsége • 127
- szerető tekintete • 128
- végleges • 123-124

Hit továbbadása

- a családi imádság fontossága • 288
- a család kovász szerepe • 290
- a gyermeknevelés része • 287
- a keresztséggel kezdődik • 287
- a népi jámborság fontossága • 288
- családon kívülre • 289
- feltételezi a szülők vallásosságát • 287

Hogyan olvassuk a buzdítást • 7

Homoszexuális személy a családban • 250

Homoszexuálisok együttélése nem házasság • 251

Ideiglenesség kultúrája • 39

Igaz szeretet jellemzői • 90-119

- belső erőszak nélküli • 103-104
- együtt örvendezik másokkal • 109-110
- jóságos • 93-94
- kedves • 99-100
- kérkedés nélküli • 97-98
- megbocsát • 105-108
- mindent elhisz • 114-115
- mindent eltűr • 112-113
- mindent elvisel • 118-119

- mindent megbocsát • 111
- mindent remél • 116-117
- nem irigy • 95-96
- önzetlen • 101-102
- türelmes • 91-92
- Ige magvai a családban • 76-77
- Irgalmasság és integrálás útja • 296
  - mindenki integrálása • 297
- Jegyesek felkészítése a házasságra • 205
  - a családok szerepe 280
  - a közösség szerepe • 206
  - jegyesoktatás • 207, 210
- Jézus élete a Szent Családban • 65
- Jézus kapcsolata családokkal • 64
- Jézus tanítása a családról • 63
- Kapcsolattartás elhunyt szereteteinkkel • 257-258
- Keresztelkedés házasságkötés után • 249
- Kihívások a család felé
  - családi erőszak • 51
  - drogfüggőség • 51
  - fáradtság • 50
  - félelem a jövőtől • 50
- Környezetpusztítás • 26
- Kötélék-pasztoráció • 211
- Közös győzelem öröme • 130
- Lelkipásztori irgalmasság logikája • 307-312
- Megbocsátás válságokban • 236
- Megítélést enyhítő körülmények • 79
- Munka és a család • 23-24
- Munkanélküliség • 25
- Narcizmus • 39
- Negyedik parancsolat • 17
- Nehéz helyzetben lévő családok gondozása • 49
- Nemhívó házastárs • 228
- Nevelés joga és kötelessége • 84

- Nő jogainak elismerése • 54
- Női emancipáció • 54
- Öreg házaspárok • 231
- Öregek • 191-193
  - a családban • 48
  - élő emlékezet • 193
  - értékeket adnak át • 192
  - megbecsülése • 191
- Párbeszéd a családban • 136
- Szabálytalan helyzetek
  - csak polgári házasság • 293
  - egyszerű együttélés • 293
  - enyhítő körülmények • 301-303
  - és a fokozatosság törvénye • 295
  - lelkipásztori megközelítése • 294
  - megkülönböztetése • 296
  - megkülönböztetésének szabályai • 304-306
  - válás utáni új kapcsolat • 293
- Szándékos és szabad cselekvés különbsége • 273
- Szent Család
  - élete • 66
  - mintája • 30
  - példája • 182
- Szenvedés a családban • 19-22
- Szeretet
  - a családban • 27
  - a házasságban • 89
  - erotikus dimenziója • 151
  - érlelődése • 220
  - érlelődési folyamata • 164
  - és szenvedély • 142-146
  - időre van szüksége • 224-225
  - kézművesség • 221
  - napról napra épül • 163
  - növekedése • 134

Szexuális nevelés

- felkészít a teljes önátadásra • 283
- gyakran csak a védekezésre koncentrálnak • 283
- időben kell érkeznie • 281
- meg kell őriznie a szemérmességet • 282
- nem tévesztheti meg a fiatalokat • 284
- szükségessége • 280
- tiszteletben kell tartania a férfi és a nő különbségét • 285

Szexualitás személyközi nyelv • 151

Szexualitást fenyegető veszélyek • 152-156

- alávetettség • 156
- elszemélytelenedés • 153
- „használd és dobd el” szemlélete • 153
- ráerőltetés • 154
- uralkodás a másikon • 155

Szülői felelősség • 167

Szülők elhagyása a házastársért • 190

Szülők tisztelete • 189

Szüzesség

- a szeretet egyik formája • 159
- a szeretet szimbóluma • 161
- eszkatologikus jel • 161

Tágabb család feladatai • 196-198

- befogadónak kell lennie • 197
- közösséggé kell válnia • 196

Tapasztalt házaspárok segítsége • 223

Termékenység tágabb értelemben • 178

- nevelőszülőség • 180
- örökbefogadás • 179

Testvériséget tanulni kell • 195

Tökéletesség mindenki számára elérhető • 160

Tökéletlen házasságok • 78

- csak polgári házasság • 78
- együttélés • 78
- újr házasságodott elváltak • 78

- Túlzott elvárások káros hatása • 221
- Új házások lelkipásztori gondozása • 217
- Új kapcsolatba lépett elváltak • 243, 246
- integrálási lehetőségei • 299
  - megkülönböztető lelkipásztori megközelítése • 298, 300
  - nincsenek kiközösítve • 246
- Új lelkipásztori utakat kell kijelölni • 199
- Válás – néha elkerülhetetlen • 241
- Válás alapesetei • 242
- elhagyott fél • 242
  - elváltak, de újra nem házasodottak • 242
  - elváltak és újránházasodottak • 242
  - elváltak új kapcsolatban • 242
  - különváltak • 242
- Válások áldozatai a gyermekek • 245
- Valláskülönbséggel kötött házasság • 248
- Válság minden házasságban
- a gyermek érkezésének válsága • 235
  - a gyermeknevelés válsága • 235
  - a gyermek serdülésének válsága • 235
  - a kezdet válsága • 235
  - a nagyszülők öregségének válsága • 235
  - az „üres fészek” válsága • 235
  - éretlen személyiség miatt • 239-240
- Válságok
- érett reakciója • 238
  - kiváltó okai • 237
  - közvetlen reakciója az ellenállás • 233
  - legyőzése érleli a szeretetet • 232
  - lehetőségek egy új igen kimondására • 238
  - megoldásához jelen kell lenni • 234
- Vegyes házasság • 247

TARTALOM

A szeretet öröme (1-7)	5
-------------------------------	----------

ELSŐ FEJEZET **AZ IGE FÉNYÉBEN** **(8)**

Te és a feleséged (9-13)	10
Fiaid mint az olajfacsemeték (14-18)	12
A szenvedés és a vér ösvénye (19-22)	15
Kezed munkálkodása (23-26)	16
Az ölelés gyöngédsége (27-30)	17

MÁSODIK FEJEZET **A CSALÁDOK VALÓSÁGA ÉS KIHÍVÁSAI** **(31)**

A család aktuális helyzete (32-49)	20
Néhány kihívás (50-57)	32

HARMADIK FEJEZET **JÉZUS FELÉ FORDÍTOTT TEKINTET: A CSALÁD HIVATÁSA** **(58-60)**

Jézus helyreállítja és beteljesíti az isteni tervet (61-66)	39
A család az egyházi dokumentumokban (67-70)	41
A házasság szentsége (71-75)	43
Az ige magvai és tökéletlen helyzetek (76-79)	47
Az élet továbbadása és a gyermekek nevelése (80-85)	49
A család és az Egyház (86-88)	52

NEGYEDIK FEJEZET
A SZERETET A HÁZASSÁGBAN
(89)

Mindennapi szeretetünk (90)	54
<i>Türelem (91-92)</i>	55
<i>Jóságos magatartás (93-94)</i>	56
<i>Gyógyítva az irigységet (95-96)</i>	57
<i>Kérkedés nélkül (97-98)</i>	58
<i>Kedvesség (99-100)</i>	59
<i>Önzetlenség (101-102)</i>	61
<i>Belső erőszak nélkül (103-104)</i>	62
<i>Megbocsátás (105-108)</i>	63
<i>Együtt örüvendezni másokkal (109-110)</i>	64
<i>Mindent megbocsát (111-113)</i>	65
<i>Mindent elbisz (114-115)</i>	67
<i>Mindent remél (116-117)</i>	68
<i>Mindent elvisel (118-119)</i>	68
Növekedés a házastársi szeretetben (120-122)	70
<i>Az egész életet, mindent együtt (123-125)</i>	71
<i>Öröm és szépség (126-130)</i>	73
<i>Szeretetből házasodni (131-132)</i>	76
<i>A megmutatkozó és növekvő szeretet (133-135)</i>	77
<i>A párbeszéd (136-141)</i>	79
Szenvedélyes szeretet (142)	82
<i>Az érzelmek világa (143-146)</i>	82
<i>Isten szereti gyermekei örömét (147-149)</i>	84
<i>A szeretet erotikus dimenziója (150-152)</i>	86
<i>Erőszak és manipuláció (153-157)</i>	87
<i>Házasság és szüzesség (158-162)</i>	90
A szeretet átalakulása (163-164)	93

ÖTÖDIK FEJEZET
A TERMÉKENNYÉ VÁLÓ SZERETET
(165)

Befogadni egy új életet (166-167)	96
<i>A szeretet a várandósság idején (168-171)</i>	98
<i>Anyai és atyai szeretet (172-177)</i>	100
A tágabban értett termékenység (178-184)	104
<i>A test megkülönböztetése (185-186)</i>	108
A szó teljes értelmében vett családi élet (187)	109
<i>Gyermeknek lenni (188-190)</i>	109
<i>Az idősek (191-193)</i>	110
<i>Testvérnek lenni (194-195)</i>	112
<i>Tágas szívvel (196-198)</i>	113

HATODIK FEJEZET
NÉHÁNY LELKIPÁSZTORI TÁVLAT
(199)

A család evangéliumának hirdetése ma (200-204)	115
A jegyesek vezetése a házassági felkészülés útján (205-211)	118
<i>A szentség ünneplésének előkészítése (212-216)</i>	122
Kísérés a házaseslet első éveiben (217-222)	125
<i>Néhány erőforrás (223-230)</i>	129
A válságok, félelmek és nehézségek megvilágítása (231)	133
<i>A válságok kibívása (232-238)</i>	134
<i>Régi sebek (239-240)</i>	137
<i>Kísérés szakítások és válások után (241-246)</i>	138
<i>Néhány összetett helyzet (247-252)</i>	142
Amikor a halál belénk döfi a fullánkját (253-258)	145

HETEDIK FEJEZET
A GYERMEKEK NEVELÉSÉNEK MEGERŐSÍTÉSE
(259)

Hol vannak a gyermekek? (260-262)	150
A gyermekek etikai nevelése (263-267)	152
A büntetés ösztönző ereje (268-270)	154
Türelmes realizmus (271-273)	155
A családi élet mint nevelési közeg (274-279)	157
Igen a szexuális nevelésre (280-286)	160
A hit továbbadása (287-290)	164

NYOLCADIK FEJEZET
A TÖRÉKENYSÉG KÍSÉRÉSE,
MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE ÉS INTEGRÁLÁSA
(291-292)

A fokozatosság a lelkipásztorkodásban (293-295)	169
A „szabálytalannak” nevezett helyzetek megkülönböztetése (296-300)	171
Enyhítő körülmények a lelkipásztori megkülönböztetésben (301-303)	175
A megkülönböztetés szabályai (304-306)	178
A lelkipásztori irgalmasság logikája (307-312)	180

KILENCEDIK FEJEZET
HÁZASTÁRSI ÉS CSALÁDI LELKISÉG
(313)

A természetfölötti közösség lelkisége (314-316)	185
Imádságban egyesülve a húsvét fényében (317-318)	187

A kizárólagos és szabad szeretet lelkiése (319-320)	188
A gondoskodás, a vigasztalás és a biztatás lelkiése (321-325)	189
<i>Imádság a Szent Családboz</i>	193
Mutató	194